

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME FAKÜLTESİ

SAVUNMA SANAYİ VE ÖZELLEŞTİRME AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ahmet Mithat KIZIROĞLU

Tez Danışmanı

Yard. Doç.Dr. TURGUT ÖZKAN

OCAK 2007

İSTANBUL

ÖZ

Teknolojinin hızla ilerlediği içinde bulunduğumuz bilgi çağında, ülkelerin ve ülkemizin de savunma gereksinimleri sürekli değişmektedir. Politik ve ekonomik değişikliklerin yoğun olarak yaşandığı, risk ve belirsizliklerin arttığı bir coğrafyada bulunan Türkiye; Soğuk Savaş sonrasında küresel ölçekte savunma harcamalarının azaldığı günümüzde, stratejik konumu nedeniyle mevcut savunma seviyesini korumak, hatta geliştirmek zorunda kalmaktadır.

Savunma sanayi; devletlerin en önemli varlık sebebinin ve görevinin teminatı, milli egemenliğin bir şartıdır. Ülkemize yönelik tehditlere karşı caydırıcı olabilmek ve ulusal çıkarlarımızı koruyabilmek için, ileri teknoloji ürünü modern silah ve sistemlerle donatılmış silahlı kuvvetlerin yanı sıra milli bir savunma sanayine ihtiyacımız bulunmaktadır.

Türkiye'nin Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'na üye olması ile başlayan dış savunma teçhizatı yardımı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında savunma sanayi alanında sağlanan gelişimi büyük ölçüde engellemiştir. Bugün elimizde bulunan ana sistemlerin % 21'lik kısmı yurt içinden, %79'luk kısmı ise yurt dışından sağlanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye ihtiyaç duyduğu ana silah ve savunma sistemleri bakımından büyük ölçüde dışa bağımlıdır.

2020'li yıllarda Türk Savunma Sanayi'nin; milli güvenlik ihtiyaçlarının karşılayan milli olması zorunlu, kritik sistem ve teknolojileri geliştirme yeteneğine sahip; özgün teknoloji ile uluslararası alanda rekabet edebilme ve dengeli işbirliklerini gerçekleştirme gücü kazanmış; toplumsal refaha katkısı tartışılmaz bir milli savunma sanayi üssü olması için çalışılmalıdır.

Türkiye, savunma alanında kendi ayakları üzerinde durabilecek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir savunma sanayi geliştirmek zorundadır. Savunma sanayini geliştirirken, gelişmiş ülkelerle işbirliği yaparak gelişimi hızlandırmak en akıllıca yol olacaktır.

Dünya’da sürekli artan nüfus ve teknolojinin, artan oranlarda farklı kaynaklara ihtiyaç duyması, kıt kaynakların rasyonel kullanımını konusunu devamlı olarak gündemde tutmaktadır. Devletlerin sosyal yönünün ağırlık kazanması, ekonomik buhranlar, kaynakların hızla tükenmesi ve verimli kullanılamaması ekonomide yeni arayışları gündeme getirmiştir.

Bu nedenle özelleştirme; 1970’li yıllardan sonra dünya ekonomisinin en önemli konularından birisi durumuna gelmiştir. Özelleştirme, genel anlamda kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla yürütülen faaliyetlerin mülkiyet devri veya yönetim devri yoluna gidilerek özel sektör tarafından yapılmasıdır. 1980’li yılların başında Türkiye’nin gündemine giren özelleştirme faaliyetleri, 1983 yılından itibaren ivme kazanmış olup bugün de gündemdeki yerini korumaktadır

Bu çalışmada Türkiye’nin bekası ve geleceği için çok önemli olduğuna inandığımız savunma sanayi ve özelleştirme konuları incelenmiş, özellikle savunma sanayimizin milli olması gerekliliği, savunma sanayi kuruluşlarının özelleştirilmesinde ülkemizin güvenliği ve bağımsızlığının korunması yönünden bu hususun daima göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNSÖZ

I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında kendisini iki süper gücün arasında geçen “Soğuk Savaş”ın içinde bulan Dünya, Sovyetler Birliği ve buna bağlı olarak Varşova Paktı’nın dağılmasının ardından tek süper güç haline gelen ABD’nin şekillendirdiği yeni dünya düzeni ile karşı karşıya kalmıştır. Yeni düzende kitlesel tehdit algılamalarından uzaklaşmış ancak bu defa da küreselleşmenin etkileri ile parçalanmış blokların ortaya çıkardığı, kutuplaşma rüzgârına tutulmuştur.

Bu düzende ümit edilen barış ortamına henüz ulaşamamış, aksine gelir dağılımındaki adaletsizlikler, parçalanmış blokların ortaya çıkardığı etnik milliyetçilik ve buna bağlı bölgesel krizler, kaynakların tükenmesi endişesinin yarattığı çekişmeler ve global terör hareketleri, risk ve tehditleri giderek artırmıştır.

Bu dönemde tehdit kavramı da değişmiş, daha önce belirgin ve kitlesel olan kavram çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiş, ortama belirsizlikler hâkim olmuştur. Geleneksel tehdit kavramı artık; bölgesel ve etnik çatışmalar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve belirsizlik, kitle imha silahları, uzun menzilli füzelerin yayılması, kökten dincilik, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, uluslararası terörizm şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri de ihtiva etmeye başlamıştır.

Mevcut ortamın en tehlikeli bölgesi olan Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya üçgeni içinde yer alan Türkiye’nin bekası ve geleceği kritik bazı konularda alacağı ulusal kararlara bağlıdır. Ateş ve barutun hiç eksik olmadığı bu coğrafyada ulusal çıkarlarımızı korumak ve sürdürmek için, güçlü ve caydırıcı bir savunma gücü ile ekonomiye ihtiyacımız bulunmaktadır.

Yaklaşık 40 milyar \$ olan Uluslararası savunma pazarının % 85-90’lık kısmı ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Çin arasında, geriye kalan % 10-15’lik kısmı ise diğer ülkeler tarafından paylaşılmaktadır. Türkiye ise % 0,2’lik payı ile diğer ülkeler grubunun içindedir. Dünya’da kişi başına gelir ortalama 6000 \$ civarında, savunma gideri 180 \$ ve savunma gideri oranı % 3 civarında iken, Türkiye’de bu rakamlar 3000 \$ ve % 4 civarındadır.

Türkiye, teknolojiyi yoğun olarak kullanan bir askeri güç ile bir yandan savunmasını güçlendirmeli, diğer yandan ekonomik alanda geri kalmamalı ve güvenliğinin en önemli unsuru olan milli savunma sanayini geliştirilmelidir.

Türkiye'nin savunma politikası; savunmaya yönelik ve ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve hayati çıkarlarını korumak ve muhafaza etmek amaçlarına dayanmalı ve savunma sanayi milli olmalıdır.

Savunma ihtiyaçlarının dışarıdan temin edilmesinin yarattığı güvenlik zafiyeti, teknolojiyi kullanan, gelişmeleri takip eden, kendi ihtiyaçlarını karşılayan ve ihracat yapan sağlam temeller üzerine oturtulmuş milli bir savunma sanayi ile önlenmelidir.

1974 Amerikan ambargosu Türkiye'nin savunma sanayi konusunda atılım yapmasına sebep olmuş, aradan geçen 32 yılda ekonomik sorunlara rağmen savunma sanayi için önemli yatırımlar yapılmıştır. Ancak bu yatırımlar yeterli olmadığından dışa bağımlılığın önlenmesi ve milli savunma sanayimizin geliştirilmesi için yerli savunma firmalarına her türlü yardım yapılmalı ve teşvik edilmelidirler.

1980'li yıllardan itibaren baş döndürücü teknolojik gelişmelerle birlikte, dünyanın ekonomik ve siyasi görünümü de hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu sürece; **küreselleşme**, **demokratikleşme** ve **özelleştirme** sözcükleri damgalarını vurmuştur.

1970'li yıllarda başlayan ekonomik krizle birlikte Keynes'çi politikalar sorgulanmaya başlanmış, klasik iktisadın yeniden yorumlanması sonucunda ortaya çıkan ekollerin tamamı, krizin nedenini, serbest piyasa mekanizmasının sağlıklı olarak işlemediğini engelleyen **devlet** olarak görmüşler, krizden kurtulmanın yolunun ise, serbest piyasa mekanizmasına tekrar işlerlik kazandırılması, devletin ekonomik yaşamdaki yerinin ve rolünün daraltılması olduğunu savunmuşlardır.

Türkiye’de 1980 yılından sonra çok konuşulmasına ve tartışılmasına rağmen, özelleştirme kamuoyuna sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin özel kesime satılması şeklinde yansıtılmıştır. Özelleştirme düşüncesi aslında ülkemizde Kamu İktisadi teşebbüslerinin kuruluşlarına kadar gitmektedir.

Türkiye’de özelleştirme, devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesi felsefesine dayandırılmış ve devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini amaçlamıştır.

Özelleştirmeyle ilgili uygulamalar 1994 yılına kadar 2983, 3291 sayılı yasalar ve bu yasalarda yapılan değişiklikler çerçevesinde yürütülmüş, **özel ve kapsamlı düzenlemeler ise 27 Kasım 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu ile yapılmıştır.**

Özelleştirme uygulamalarının başlatıldığı 1985 yılından 2006 yılına kadar geçen 21 yıllık süreçte; birçok şirketteki kamu hisselerinin kısıtlı olarak halka arz edilerek hisse senedinin kurumsallaşması ve sermayenin tabana yayılması yolunda bir başlangıç yapıldığı ve özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların yarısından fazlasının tamamen özelleştirildiği görülmüştür.

Özelleştirmede önemli hususun, devletin işletmecilikten çekilirken kuruluşlarının yabancılara satılması konusu olduğu ve özellikle bu konunun gelecekte ülkemiz için sorun yaratabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Özelleştirme ve özellikle savunma sanayi alanında faaliyet gösteren firmaların özelleştirilmesi konusuna çalışmamızda detaylarını belirttiğimiz duyarlı noktalardan bakılmasında büyük yarar bulunmaktadır.

Ülkemizin geleceği açısından çok önemli olduğuna inandığım savunma sanayi ve özelleştirme konuları üzerinde yaptığım bu çalışma ile tüm yüksek lisans eğitimim süresince, bilgi ve fikirlerinden çok yararlandığım ve her konuda büyük desteğini

gördüğüm hocam ve tez danışmanım **Sayın Yard. Doç. Dr. Turgut ÖZKAN**'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bana yüksek lisans eğitimim süresince her konuda yardımcı olan **Haliç Üniversitesi'nin değerli Yöneticileri ile tüm Hocalarıma** da destek ve yardımlarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ahmet Mithat KIZIROĞLU

Ocak 2007

ABSTRACT

In today's age of information, with its rapidly developing technology, the need for defense is also constantly changing for all countries and our own. Turkey is geographically situated in an area where political and economical changes are heavily observed, where risks and uncertainties are increasing; and needs to protect and even further develop its current level of defense due to its strategic place despite the fact that defense expenses are in a global decrease in the aftermath of the cold war.

Defense industry is the foremost guarantee of the *raison d'être* of states and a precondition of national sovereignty. In order to be deterrent towards threats against our country and to be able to protect our national interests, we are in need of armed forces equipped with state-of-the-art, high technology weapons and modern systems, as well as a national defense industry.

The external aid on defense equipments, which has begun with the membership of Turkey to the NATO, was an obstruction towards the creation of a national defense industry, which was in a state of progress in the first years of the republic. Today, 21% of the main systems we own are provided internally, whereas 79% are imported. In other words, Turkey is heavily dependant to external sources in case of main weapon and defense systems it needs.

Our aim should be that in 2020's the Turkish defense industry becomes a national defense industry base, which can provide for national security needs, is able to develop critical systems and technologies especially in a national level, is able to compete in an international level and to realize balanced cooperative actions.

Turkey needs to develop an independent and competent defense industry. It will be only reasonable to cooperate with developed countries in order to accelerate the rate of progress.

The increase in population and technology throughout the world proportionately requires new resources, which keeps the question on the rational use of limited resources constantly alive. The social state concept, economic crises and the rapid consumption of resources have led to new developments in economy.

It is these developments that made the privatization to one of the foremost points of concern in the world economy. Privatization means the transfer of activities generally administrated by the public sector to the private sector, by means of transfer of property or control. Privatization activity has entered Turkey's agenda in the beginning of 80's, has gained particular impulse in the year 1983 and still holds its position.

This work focuses on defense industry and privatization, concepts that in our consideration are of utmost importance for the future of Turkey. The main outcome is that our defense industry should be national, and that this aspect should always borne in mind whenever questions about privatizing establishments of defense industry should arise, in order to protect the security and independency of our country.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
ÖZ	i
ÖNSÖZ	iii
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EK LİSTESİ	xviii
KISALTMALAR	xx
GİRİŞ	xxv

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİ VE EKONOMİ

1.1. SAVUNMA SANAYİNİN TANIMI, ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ	1–13
1.1.1. Savunma Sanayinin Tanımı	1
1.1.2. Savunma Sanayinin Önemi	2
1.1.3. Savunma Sanayinin Özellikleri	3
1.1.3.1. Savunma Sistemlerinin Temel Askeri Özellikleri	4
1.1.3.2. Savunma Sanayinin Pazar Özellikleri	5
1.1.3.3. Savunma Sanayi Ürünlerinin Özellikleri	8
1.1.3.4. Savunma Sanayi Firmalarının Özellikleri	9
1.1.4. Savunma Sektöründe Sanayii Politikaları	11
1.1.4.1. Standartlaşma	11
1.1.4.2. Uluslararası İşbirliği	12
1.1.4.3. Lisanslı ve Birlikte Üretim	12
1.1.4.4. Off-Set	12

1.2. SAVUNMA SANAYİNİN EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ	13–32
1.2.1. Savunma ve Ekonomi	13
1.2.2. Savunma Sanayinin Ekonomik Boyutları	14
1.2.2.1. Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları	16
1.2.2.2. Dünya’da Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları	19
1.2.2.3. Türkiye’de Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları	22
1.2.3. Savunma Sanayinin Sanayileşme Üzerine Etkileri	23
1.2.4. Savunma Sanayinin Milli Gelir Üzerine Etkileri	25
1.2.5. Savunma Sanayinin Enflasyonist Etkileri	26
1.2.6. Savunma Sanayinin Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri	27
1.2.7. Savunma Sanayinin Kaynak Dağılımına Etkileri	27
1.2.8. Savunma Sanayinin İstihdama Etkileri	28
1.2.9. Savunma Sanayinin Yan Ürün (Spin Off) Etkisi	29
1.2.10. Savunma Sanayinin Teknolojik Gelişmeye Etkileri	29
1.2.11. Savunma Sanayinin Katma Değer Etkisi	30
1.2.12. Savunma İle Bağlantılı Sektörlerde Kapasite Kullanımı	31
1.2.13. Savunma Sanayinin Geriye Bağlantı Etkisi	32
1.2.14. Savunma Sanayinde Teşvikler	32
1.3. DÜNYADA SAVUNMA SANAYİ	32–41
1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Savunma Sanayi	34
1.3.2. Avrupa Birliği’nde ve Avrupa’da Savunma Sanayi	36
1.3.3. Japonya’da Savunma Sanayi	37
1.3.4. Rusya Federasyonu’nda Savunma Sanayi	38
1.3.5. Fransa’da Savunma Sanayi	39
1.3.6. İsrail’de Savunma Sanayi	40

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİ

2.1. TÜRK SAVUNMA SANAYİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	42–49
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	42
2.1.2. Cumhuriyet Dönemi	43

2.2. TÜRK SAVUNMA SANAYİ POLİTİKASI VE STRATEJİSİ	49–54
2.2.1. Savunma Sanayi Politikası	49
2.2.2. Savunma Sanayi Stratejisi	50
2.3. SAVUNMA SANAYİNE İLİŞKİN ÖNEMLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER	54–57
2.3.1. 3238 Sayılı Kanun	54
2.3.2. Diğer Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler	55
2.4. TÜRKİYE’DE SAVUNMA HARCAMALARININ PLANLANMASI VE KAYNAKLARI	57–62
2.4.1. Savunma Harcamalarının Plânlanması	57
2.4.2. Savunma Harcamalarının Kaynakları	58
2.4.3. Kaynakların Kullanılması	61
2.4.4. Savunma Harcamalarının Demokratik Kontrolü	61
2.5. TÜRK SAVUNMA SANAYİNİN YAPISI	62–65
2.5.1. Savunma Sanayine Katılım Şekline Göre Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları	62
2.5.2. Sermaye Kaynağının Sahibine Göre Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları	63
2.5.3. Kullandığı Teknolojinin Kaynağına Göre Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları	64
2.5.4. Diğer Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları	65
2.6. TÜRK SAVUNMA SANAYİNDE YERLİ KATKI VE SANAYİLEŞME	65–77
2.6.1. Katma Değer	66
2.6.2. Sanayileşme	76
2.7. TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR, İMKÂN VE KABİLİYETLERİ	77–101
2.7.1. Türk Silahlı Kuvvetleri Bünyesindeki Kuruluşlar	78
2.7.2. Kamu ve Vakıf Kuruluşları	89

2.7.3.	Diğer Savunma Sanayi Kuruluşları	94
--------	----------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

3.1.	ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI	102–127
3.1.1.	Özelleştirmenin Tanımı	104
3.1.2.	Özelleştirmenin Amaçları	105
3.1.2.1.	Ekonomik Amaçlar	106
3.1.2.2.	Mali Amaçlar	109
3.1.2.3.	Toplumsal-Siyasal Amaçlar	110
3.1.3.	Özelleştirme Sürecinin İşleyişi	111
3.1.4.	Özelleştirme Yöntemleri	112
3.1.4.1.	Satış Yöntemi (Asset Sales)	113
3.1.4.2.	Hisse Senedi Yoluyla Satış Yöntemi	113
3.1.4.3.	Direkt (Özel) Satış Yöntemi	115
3.1.4.4.	Diğer Özelleştirme Yöntemleri	116
3.1.5.	Özelleştirmenin Fayda ve Sakıncaları	120
3.1.5.1.	Özelleştirmenin Faydaları	120
3.1.5.2.	Özelleştirmenin Sakıncaları	121
3.1.6.	Özelleştirmede Karşılaşılan Sorunlar	122
3.1.6.1.	Özelleştirmenin İşlevsel Sorunları	123
3.1.6.2.	Özelleştirmenin Örgütsel Sorunları	125
3.1.6.3.	Özelleştirmenin Politik Sorunları	125
3.1.6.4.	Özelleştirmenin Toplumsal Sorunları	126
3.1.6.5.	Özelleştirmenin Yönetmel Sorunları	126
3.1.6.6.	Özelleştirmenin Ekonomik Etkinlik Sorunları	127
3.2.	DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	127–129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

4.1. DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI	130–156
4.1.1. İngiltere’de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	134
4.1.2. Almanya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	142
4.1.3. Fransa’daki Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	145
4.1.4. İtalya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	147
4.1.5. Japonya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	150
4.1.6. Amerika Birleşik Devletleri’nde Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	151
4.1.7. Latin Amerika Ülkelerinde Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	153
4.1.7.1. Şili’de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	153
4.1.7.2. Meksika’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	154
4.1.7.3. Brezilya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	155
4.1.7.4. Arjantin’de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları	155
4.2. TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME	156–199
4.2.1. Özelleştirmenin Felsefesi	156
4.2.2. Özelleştirme Programının Amaçları	157
4.2.3. Yasal Düzenlemeler	158
4.2.3.1. 2983 Sayılı Yasa	162
4.2.3.2. 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)	163
4.2.3.3. 3291 Sayılı Yasa	164
4.2.3.4. 4046 Sayılı Yasa	165
4.2.4. Planlama ve Hazırlık Çalışmaları	172
4.2.5. Özelleştirme Uygulamaları	174
4.2.5.1. Özelleştirme Kapsamına Alınan Kuruluşlar	174
4.2.5.2. 1985–2006 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Uygulamalar	178
4.2.5.3. İhale veya Satış/Devir Prosedürü Devam Eden Kuruluşlar	187
4.2.6. Özelleştirilen Kuruluşların Durumları	193
4.2.7. Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Özelleştirme	198

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİ VE ÖZELLEŞTİRMENİN MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİNİN DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	200–219
5.1.1. Türkiye’de Savunma Sanayinin Bugünkü Durumu	200
5.1.2. Türk Savunma Sanayinin Dış İlişkileri	201
5.1.3. Türkiye’nin Savunma Tedarik Sistemi	204
5.1.4. Batılı Ülkelerin ve Türkiye’nin Savunma Sanayi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi	206
5.1.5. Türk Savunma Sanayinin Sorunları	208
5.1.6. Savunma Sanayinde Milli Olma Zorunluluğu	215
5.1.7. Savunma Sanayinde Geleceğe Yönelik Beklentiler ve Türk Savunma Sanayi Stratejileri	216
5.2. TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	219–231

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

SONUÇ	232–242
EKLER	243–337
KAYNAKÇA	338–346

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO NO	TABLONUN KONUSU	SAYFA NO
Tablo 1.1	Dünya Savunma Harcamaları ve Türkiye	20
Tablo 1.2	Bazı Ülkelerin Silahlı Kuvvetlerinin Büyüklükleri	21
Tablo 1.3	Avrupa Savunma Sanayinde Milli Ana Yüklenici Firmalar	34
Tablo 1.4	ABD'nin 2000–2005 Yılları Kuvvet Bütçeleri Tahminleri (Milyar Dolar)	35
Tablo 2.1	MSB 2000 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Milyar TL)	59
Tablo 2.2	Savunma Sanayi Müsteşarlığınca Yürütülen Sanayileşmeye Yönelik Savunma Sanayi Projeleri ve Kazanılan Teknolojiler	69
Tablo 4.1	İngiltere'de Özelleştirmeden Elde Edilen Gelirler (Milyon Sterlin)	136
Tablo 4.2	İngilteredeki Regülasyon Kurumları	138
Tablo 4.3	Yıllar İtibariyle Özelleştirme İşlemleri	180
Tablo 4.4	2006 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	184
Tablo 4.5	İhalesi Tamamlanmış Onay ve Sözleşmesi İmza Aşamasındaki Projeler	185
Tablo 4.6	İlana Çıkılıp İptal Edilen Projeler	186
Tablo 4.7	İhale İlanında Olan Projeler:	186
Tablo 5.1	Ülkemiz İle Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması İmzalayan Ülkeler	202
Tablo 5.2	Savunma Sanayi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi	207

GRAFİKLER LİSTESİ

GRAFİK NO	GRAFİĞİN KONUSU	SAYFA NO
Grafik 2.1	Tamamlanan Projelerdeki Yerel Pay Oranları	74
Grafik 2.2	Tamamlanan Projelerdeki YİKD Gerçekleşme Oranları	74
Grafik 4.1	Yıllar İtibariyle Özelleştirme	180
Grafik 4.2	Yöntemler İtibariyle Özelleştirme İşlemleri	181

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL NO	ŞEKLİN KONUSU	SAYFA NO
Şekil 2.1	Yurt İçi Katma Değer	67
Şekil 2.2	Yurt İçi Katma Değerin Hesaplanması.	68
Şekil 2.3	Tamamlanan Projelerdeki Toplam Yerli Katkı Tutarı	75
Şekil 3.1	Özelleştirme Süreci	111

EK LİSTESİ

EK NO	KONUSU	SAYFA NO
EK-1	Kamu ve Vakıf Savunma Sanayi Kuruluşları	243
EK-2	Diğer Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları	244
EK-3	Blok Satış Yoluyla Özelleştirilen Kuruluşlar	252
EK-4	Halka Arz, Blok Satış Yoluyla Özelleştirilen Kuruluşlar	254
EK-5	Halka Arz Yoluyla Özelleştirilen Kuruluşlar	256
EK-6	Uluslar Arası Piyasalarda Kurumsal Arz Yoluyla Özelleştirilen Kuruluşlar	257
EK-7	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlara Ait Tesis, Varlık Ve İştirak Paylarından Satış Veya Devir İşlemi Gerçekleştirilenler	258
EK-8	Yarım Kalmış Tesislerden Satış İşlemi Gerçekleştirilenler	268
EK-9	Yarım Kalmış Tesislerden Defter Değeri Üzerinden Devredilenler	269
EK-10	4046 Sayılı Kanun'un 2/İ Maddesi Çerçevesinde Bedelli Devredilen Varlıklar	270
EK-11	4046 Sayılı Kanun'un 2/İ Maddesi Çerçevesinde Bedelsiz Devredilen Varlıklar	274
EK-12	Kapatılan/İşletmesinden Çekilinen Varlıklar	275
EK-13	2001 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	277
EK-14	2002 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	279
EK-15	2003 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	282
EK-16	2004 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	286
EK-17	2005 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları	290
EK-18	Çelbor Çelik Çekme Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.	293
EK-19	Asil Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	295
EK-20	İskenderun Demir Çelik A.Ş.	296
EK-21	Kardemir Karabük Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.:	298
EK-22	Gıma Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş.	299
EK-23	Seka Bolu İşletmesi (Gbs Gentaş Bolu Lamine Lif Levha Entegre Ağaç San. ve Tic. A.Ş)	300
EK-24	Seka Dalaman İşletmesi (Mopak Dalaman Selüloz-Kağıt-Karton Entegre Tesisleri)	301
EK-25	Havaş Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş.	302
EK-26	Usaş Uçak Servisi A.Ş.	304
EK-27	Tdi Liman İşletmeleri	306

EK NO	KONUSU	SAYFA NO
EK-28	Ordu Yağ Sanayii A.Ş. (Ordu Soya Sanayii A.Ş.)	308
EK-29	Orüs İşletmeleri	309
EK-30	Sek Süt	311
EK-31	Turban	314
EK-32	Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi	316
EK-33	Güven Sigorta T.A.Ş.	318
EK-34	Denizbank A.Ş.	320
EK-35	Etibank A.Ş.	321
EK-36	Anadolubank A.Ş.	322
EK-37	Çimento Sektörü	323
EK-38	Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	324
EK-39	Konya Krom Magnezit Tuğla Sanayii Ticaret A.Ş.	326
EK-40	Kümaş A.Ş Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.	327
EK-41	Çinkur Çinko Kurşun Metal Sanayii A.Ş.	328
EK-42	Köytaş A.Ş. Köy Tarım ve Sanayi Makineleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	330
EK-43	Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş.	331
EK-44	Poaş Petrol Ofisi A.Ş.	332
EK-45	Petlas Lastik Sanayii A.Ş.	333
EK-46	Sümer Holding A.Ş.	335

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD (USA) :** Amerika Birleşik Devletleri
- AB :** Avrupa Birliği
- AKKA :** Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Anlaşması
- AR-GE :** Araştırma ve Geliştirme
- AS. SAY. :** Asker Sayısı
- ASELSAN :** Askeri Elektronik Sanayi A.Ş.
- ASPİLSAN :** Askeri Pil Sanayi A.Ş.
- AQAP :** Allied Quality Assurance Publications-İttifak Kalite Güvence Yayını
- BAB :** Batı Avrupa Birliği
- BM :** Birleşmiş Milletler
- CNAD :** Milli Silahlanma Direktörleri Konferansı
- C3 :** Komuta Kontrol Muhabere Sistemi
- ÇİNKUR :** Çinko Kurşun Metal Sanayii A.Ş.
- Dz. K.K. :** Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
- DGA :** Fransa Savunma Tedarik Teşkilatı
- DHMİ :** Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü
- DİE :** Devlet İstatistik Enstitüsü
- DM :** Alman Markı
- DPT :** Devlet Planlama Teşkilatı
- FF :** Fransız Frankı
- GSMH :** Gayri Safi Milli Hasıla
- GSYİH :** Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- HAVAŞ :** Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş.
- HAVELSAN :** Hava Elektronik Sanayi A.Ş.

IMF : International Money Found – Uluslar Arası Para Fonu

ISO : Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı

İDT : İktisadi Devlet Teşekkülü

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İSDEMİR : İskenderun Demir Çelik A.Ş.

JACO : Ortak Silahlanma İş Birliği Örgütü

KARDEMİR : Karabük Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.

KBSH : Kişi Başı Savunma Harcamaları

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

KİK : Kamu İktisadi Kuruluşu

KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsü

K.K.K. : Kara Kuvvetleri Komutanlığı

KOİ : Kamu Ortaklığı İdaresi

KOSKEB : Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KOYK : Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu

KÖYTAŞ : Köy Tarım ve Sanayi Makineleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.

KÜMAŞ : Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.

MKEK : Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü

MSB : Milli Savunma Bakanlığı

NATO : Kuzey Atlantik Savunma Organizasyonu

OECD : Organization For Economic Cooperation and Development

ORÜS : Orman Ürünleri İşletmeleri A.Ş.

OYAK : Ordu Yardımlaşma Kurumu

OYTEP : On Yıllık Tedarik Programı

ÖF : Özelleştirme Fonu

ÖİB : Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

ÖYK : Özelleştirme Yüksek Kurulu

POAŞ : Petrol Ofisi A.Ş.

PPBS : Plânlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi

PPD : Plânlama ve Programlama Direktifi

PPİK : Plânlama Programlama İnceleme Kurulu

RF : Rusya Federasyonu

SAGEB : Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

SAGTEP : Savunma Araştırma Geliştirme ve Teknoloji Planı

SATEM : Savunma Sanayi Teknoloji Eğitim Merkezi

SATEN : Savunma Teknolojileri Enstitüsü

SEK : Süt Endüstrisi Kurumu

SEKA : Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları A.Ş.

SH : Savunma Harcamaları

SH/GS : Savunma Yükü

SHP : Stratejik Hedef Planı

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSDF : Savunma Sanayini Destekleme Fonu

SSM : Savunma Sanayi Müsteşarlığı

SSPS : Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi

TAI : Tusaş Havacılık ve Uzay Sanayi A.Ş.

TAMTAŞ : Tayyare ve Motor Türk A.Ş.

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCDD : T.C. Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü

TDİ : Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş.

TEKEL : Tuz, Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü

TEGEM : Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.

TEI : Tusaş Motor Sanayi A.Ş.

THK : Türk Hava Kurumu

THY : Türk Hava Yolları

TİGEM : Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü

TKİ : Toplu Konut İdaresi

TKKOK : Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu

TKKOİ : Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı

TMMOB : Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği

TUSAŞ : Türkiye Uçak Sanayi A.Ş.

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu

TÜBİTAK-BİLTEN : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu Bilgi Teknoloji ve Araştırma Enstitüsü

TÜBİTAK-MAM : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi

TÜBİTAK-UEKAE : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu Ulusal Elektronik ve Kriptoloji

TÜBİTAK-UME : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu Ulusal Meteoroloji Enstitüsü

TÜBİTAK-SAGE : Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu Savunma Sanayi Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü

TÜDEMSAŞ : Türkiye Demiryolu Makineleri Sanayi A.Ş.

TÜGSAŞ : Türkiye Gübre Sanayi A.Ş.

TÜLOMSAŞ : Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş.

TÜMAS : Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi

TÜMOSAN : Türk Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş.

TÜSİAD : Türkiye Sanayici İşadamları Derneği

TÜVASAŞ : Türkiye Vagon Sanayi A.Ş.

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

TSKGV : Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı

TTGV : Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

USAŞ : Uçak Servisi A.Ş.

WEAG : Western European Armament Group- Batı Avrupa Silahlanma Grubu

YİKD : Yurt İçi Katma Değer

YPK : Yüksek Planlama Kurulu

ZMA : Zırhlı Muharebe Aracı

GİRİŞ

Savunma Sanayi; ülkenin silahlı kuvvetleri için taktik, stratejik ve savunma amacına yönelik silah sistemleri ve donanımları tasarlayan, geliştiren ve üreten, özellikle yatırım malları üreten sanayi dalları başta olmak üzere, diğer bütün ekonomik faaliyet alanları ile iç içe olan özel ve kamu kuruluşlarının mülkiyetindeki işletmeler topluluğudur. Diğer bir ifade ile Savunma Sanayi; bir ülkenin savunmasında ihtiyaç duyulan her türlü savunma teçhizatının üretimi ve hizmetlerinin planlanması ile bütün endüstriyel iş konularını kapsayan bir organizasyondur.

Savunma sanayinin başlıca özelliği, müşterisinin daima savunma konularıyla ilgili resmi makamlar, yani devlet olmasıdır. Savunma sanayi aslında birçok sanayi dalının bir bileşkesi olup, askeri ihtiyaçların niteliği gereği, savunma sanayi sektörünün ürün karakteristikleri, pazar özellikleri ve bu alanda faaliyet gösteren sanayi kuruluşları diğer sanayi sektörlerinden çok farklıdır. Savunma sanayi, sosyal ve ekonomik katkılarının yanı sıra, devletin en önemli varlık sebebinin, en önemli görevinin teminatı olan **milli egemenliğin** bir şartıdır.

Dünyadaki savunma sanayi kuruluşlarına baktığımızda, ilk dikkatimizi çeken olgu şirketlerin büyüklüğüdür. Büyük boyutlu projeleri gerçekleştirmek için büyük yatırımlara gereksinim duyulmakta, pahalı uzman kadrolar yetiştirilmekte, teknoloji yarışı içinde büyük araştırma ve geliştirme masrafları yapılmaktadır.

Dünyadaki savunma sanayi kuruluşlarına baktığımızda, son yıllarda ekonomik ve ticari nedenlerle gerçekleştirilen büyük birleşmeler sonunda savunma sanayi piyasasında dev şirketler oluşmuştur.

Ülkeler var oldukça savunma harcamaları da süreceğinden, savunma sanayi “Talep esnekliği” düşük bir piyasadır. Uluslararası savunma pazarına baktığımızda, yaklaşık 40 milyar \$ olan pazarın büyük bir kısmının yedi ülke arasında paylaşıldığı görülmektedir.

Bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payları; ABD % 44, İngiltere % 15, Fransa % 12, Rusya % 8, Almanya % 4 ve Çin % 2’dir. İsrail ise bu pazar içinde 1,6 milyar

dolar ihracat ile söz sahibi olmaya başlamıştır. Türkiye % 0,2'lik payı ile savunma pazarının geriye kalan % 10-15'lik kısmını paylaşan 40 ülkeden biridir.

Savunma harcamalarının en karakteristik özelliği ekonomik olmayışıdır. Bir ülkenin savunma harcamalarına etki eden esas unsur, o ülkenin güvenlik fonksiyonu olup, ülkenin kabul edeceği risk derecesine bağlıdır. Böylesine soyut bir gerçeğe dayanan savunma harcamalarının optimum ölçekle yapılması, risk faktörünün iyi belirlenmesine ve yeterli güvenlik seviyesinin tespitine bağlıdır.

Son yıllarda harcamalardaki düşüşe rağmen yine de dünyanın birçok yerinde savunma harcamaları artmaktadır. Örneğin; gelişmekte olan ülkelerde milli gelirin yaklaşık % 4,5'ini, hükümet harcamalarının da %18'ni kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler Geliştirme Programına göre; bu miktar, toplam eğitim ve sağlık harcamalarının 1960 yılında %143'ünü ve 1991 yılında da %60'ını kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde en büyük problem; ekonomik büyüme olmasına rağmen yine de askeri harcamalardaki artış devam etmektedir.

Dünya genelinde, Türkiye her zaman askeri yükü ile silah ithalatı ve askeri personel sayısı fazla olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bölgemizde sürmekte olan istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, Türkiye için ciddi bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Bu nedenle ülkemiz savunmasını daima güçlü tutmak zorundadır. 1980'lerin sonuna doğru Dünya'daki politik gelişmelere bağlı olarak, çoğu ülkenin savunma harcamaları azalma gösterirken, ülkemizin savunma harcamaları artmak zorunda kalmıştır. Bu artış yasa dışı bölücü örgütle mücadele faaliyetlerine ve komşu ülkelerle olan sorunların halen devam etmesine bağlanmaktadır. Askeri yükünün fazla ve bunun ithalata bağımlı olması, askeri harcamaların, ülkemize olan fırsat maliyetinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Ancak savunma sektörü sivil sektörün üzerinde büyüyen bir yara olarak değil, uzun vadede ülkemizin gelişimini sağlayan ve toplum yararına olacak bir gelişme faktörü olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile artan askeri dış yardımlar, savunma sanayinde önemli bir gerilemeye yol açmış ve bu durum giderek üretilen silah sistemlerinin teknolojisine hâkim olabilme yeteneğimizi köreltmıştır. İhtiyacın hazır alım veya yardımlar ile karşılanmasının sanayileşme üzerindeki olumsuz etkileri Avrupa'da

1960'lı yıllarda anlaşılmış iken, Türkiye bu noktaya ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ulaşabilmiştir.

Türkiye'de özel sektör savunma sanayine girmeye başlamış olmakla birlikte, henüz istenilen seviyeye ulaşamadığından, ülke genelindeki sanayileşmede elde edilen başarı aynı hızla savunma sanayine aktarılamamıştır.

Türkiye'de savunma amaçlı sanayinin daha ziyade devlet tekelinde kalması ve savunma ihtiyaçlarının istenilen ölçülerde teşvik edilerek yerli sanayi ile bütünleşmesinin sağlanamaması nedeniyle, Türkiye sivil sanayinin birçok dalda elde ettiği başarıyı savunma sanayine intikal ettirememiştir.

Savunma sanayimizin temel kanunu olan 3238 Sayılı Kanun, 13.11.1985 Tarih ve 18927 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun çerçevesinde getirilen en önemli özellik, özel sektörün de savunma sanayi içinde aktif rol oynamasıdır. TSK ihtiyaçlarının parasal olarak tüm ihtiyaçlar bazında %35'i, ana sistem bazında ise %79'u yurt dışından sağlanmaktadır. Türk Savunma Sanayi incelendiğinde bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların 4 grup halinde toplandığı görülmektedir. Bunları;

- Türk Silahlı Kuvvetleri Bünyesindeki Kuruluşlar,
- Yabancı Ortaklı Kuruluşlar,
- Kamu ve Vakıf Kuruluşları,
- Özel Sektör Kuruluşları olarak sınıflandırmak mümkündür.

Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde, komple mamul ya da parça üretimi, bakımı, yenileştirme ve modernizasyon gibi işlemleri yapan çok sayıda fabrika ve tesisler bulunmaktadır. Söz konusu kurumlar istihdam ve kapasite yönünden savunma sanayi alanındaki en büyük milli kuruluşlarımızdır.

Kamu ve Vakıf Kuruluşları ise özellikle de **MKE** bünyesinde toplanmışlardır. MKE çatısı altında komple mamul ya da parça üretimi, bakımı, yenileştirme ve modernizasyon gibi işlemleri yapan çok sayıda fabrika ve tesisler bulunmaktadır.

Türkiye'de savunma sanayi alanında faaliyet gösteren sivil kurum ve kuruluşlar ise sektöre karşı istekli olmalarına rağmen, özellikle talep düşüklüğü, yüksek yatırım

ve AR-GE harcamaları gereksinimi ile finansman sorunları nedeniyle istenilen seviyeye gelememektedirler.

1980'li yıllardan itibaren baş döndürücü teknolojik gelişmelerle birlikte, dünyanın ekonomik ve siyasi görünümü de hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu sürece; damgasını vuran sözcükler **küreselleşme, demokratikleşme ve özelleştirme olmuştur.**

Özelleştirme, iktisadi organizasyonlarını rekabete dayalı serbest piyasa mekanizmasının kurallarına göre işleten **gelişmiş ülkelerde**, devletin iktisadi yaşamdaki rolünü azaltmak ve özel sektörün dinamizminden yararlanarak, kaynak kullanımında etkinliği arttırmak için kullanılan bir politika aracı olarak görülmüştür. Korumacı piyasa koşulları içinde, ithal ikameci modellerle sanayileşmeye çalışan **gelişmekte olan ülkeler için ise**, bütün bir ekonomik yapının yeniden şekillendirilmesinin aracı olarak görülmüştür.

Özelleştirme, ulusal ekonomi içerisinde devletin ekonomik etkinliğinin en aza indirilmesi ya da tümüyle ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar bütünüdür. Özelleştirme, kamu mülkiyetinde olan teşebbüs ve malların, özel kişi ya da kurumların mülkiyetine geçirilmesi, başka bir deyişle bunların kamu sektöründen, özel sektöre devredilmesi demektir. Özelleştirme ile devletin ekonomideki sınaî ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına yönlendirilmesi hedeflenmiştir.

Teorik dayanağını Chicago Ekolünün belirlediği özelleştirme olgusu, kapsamlı bir biçimde ilk kez ve 1980'li yıllarda Şili, İngiltere, Meksika ve Arjantin'de uygulamaya konulmuştur.

Özelleştirme olgusunu da kapsayan çağdaş iktisadi düşünceyi ilk uygulayanlar; liberalizmin önderliğini yapan ABD'de, ABD Başkanı Ronald REAGAN, onu takip eden İngiltere'de ise Başbakan Margeret TEACHER olmuştur.

Şili'deki özelleştirme uygulamaları başarısız olunurken, İngiltere'deki uygulamalar başarı kaydetmiştir. Latin Amerika ülkelerinde uygulanan özelleştirme enflasyon oranlarının düşürülmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. İngiltere geliştirmekte olan ülkelere özelleştirme hizmetleri götürmüş, IMF ve Dünya Bankası'nın bu konudaki çalışmaları sonucunda da geliştirmekte olan birçok ülkede özelleştirme uygulamalarına geçilmeye başlanılmıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki özelleştirme uygulamalarında satışlar, "**halka arz**" yoluyla veya "**ülke şirketlerine**" yapılmıştır. **Geliştirmekte olan ülkelerde ise, özelleştirilen şirketlerin büyük bir kısmı genellikle Amerikan, İtalyan, İspanyol, Japon, İngiliz, Belçikalı ve Fransız şirketleri gibi yabancı şirketler tarafından satın alınmıştır.**

Türkiye'de 1980 yılından sonra çok konuşulmasına ve tartışılmasına rağmen, özelleştirmenin tam bir tanımının yapılması üzerinde pek durulmamış ve özelleştirme kamuoyuna sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin özel kesime satılması şeklinde yansıtılmıştır. Ülkemizde özelleştirmeye ilişkin ilk özel ve kapsamlı düzenlemeler 27 Kasım 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren **4046 sayılı Özelleştirme Kanunu** ile yapılmıştır.

1990'lı yılların başında birçok şirketteki kamu hisseleri kısıtlı da olsa halka arz edilmiş, hisse senedinin kurumsallaşması ve sermayenin tabana yayılmasında bir başlangıç yapılmıştır. Bu süreç içerisinde devletin, turizm, tekstil ve hayvancılık sektörlerindeki işletmelerinin yaklaşık % 90'ı da özelleştirilmiştir. Uygulanan program çerçevesinde, Özelleştirme İdaresi tarafından bugüne kadar 193 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 183'ünde hiç kamu payı kalmamıştır. 1985 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 26 milyar \$ düzeyindedir. Özelleştirme uygulamaları, mevcut mevzuat çerçevesinde halen, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir.

Yukarıda ana hatlarını belirttiğimiz “ **Savunma Sanayi ve Özelleştirme Açısından Değerlendirilmesi** ” konusunda yaptığımız çalışma 6 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın:

Birinci bölümünde; savunma sanayinin tanımı, önemi, özellikleri, ekonomiye olan etkileri ile Dünya’da savunma sanayinin günümüzdeki durumu yer almaktadır.

İkinci bölümünde; ülkemizde savunma sanayimizin tarihsel gelişimi, savunma sanayi politika ve stratejimiz, konu ile ilgili önemli kanun ve yönetmelikler, savunma harcamalarının planlanması ve kaynakları, kaynakların kullanımı, sanayimizin yapısı, yerli katkılar ve bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar ile imkân kabiliyetleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümünde; Dünya’da ve Türkiye’de özelleştirme kavramının gelişimi, amaçları, yöntemleri, fayda ve sakıncaları ile sorunları incelenmiştir.

Dördüncü bölümünde; Dünya’da ve Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının nasıl yapıldığı ülkeler ve bölgeler bazında karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve uygulama sonuçları değerlendirilmiştir.

Ayrıca ülkemizde özelleştirmenin felsefesi, hedefleri, programın amaçları, konu ile ilgili yasal düzenlemeler, planlama ve hazırlık çalışmaları ile başladığı yıl olan 1985 yılından günümüze kadar yapılan özelleştirme uygulamaları incelenmiştir. Konu hakkındaki detaylı bilgiler tablolar şeklinde Ek’lerde belirtilmiştir.

Beşinci bölümünde; savunma sanayimiz ve özelleştirmede geldiğimiz son durumun işletmecilik açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümde savunma sanayimizin günümüzdeki durumu, dış ilişkileri, tedarik sistemlerimiz, üretimini yaptığımız savunma sanayi ürünlerimiz, gelişmiş ülkeler ile ülkemizin konuya yaklaşımı irdelenmiştir. Savunma sanayimizin, politika ve stratejimizin gelecekte nasıl olması gerektiği konularında ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Savunma sanayimizin milli olası zorunluluğu konusuna açıklık getirilmiştir.

Yine bu bölümde ülkemizde 1985 yılından bugüne kadar yapılmış ve yapılmakta olan özelleştirme uygulamalarının ve sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Son bölümünde ise; ülkemizin bekası ve geleceği için çok önemli olan savunma sanayi kuruluşlarımızın özelleştirilmesinde özellikle savunma sanayimizin milli olması zorunluluğunun daima göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna ulaşılmış, çalışmada incelenen ve irdelenen hususlarda ulaşılan diğer sonuçlar ile konu hakkındaki teklifler belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİ VE EKONOMİ

1.1. SAVUNMA SANAYİNİN TANIMI, ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Savunma Sanayinin Tanımı:

Savunma Sanayi'nin tanımı üzerinde pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Bir kısım görüşler Savunma Sanayi'ni imalat sanayinin diğer sektörlerinden ayrı, başlı başına bir sektör olarak ele alırken buna karşı görüşler, Savunma Sanayi'ni tüm imalat sanayi sektörlerinin bir bileşkesi olarak değerlendirmektedirler.¹

Savunma Sanayi; ülkenin silahlı kuvvetleri için taktik, stratejik ve savunma amacına yönelik silah sistemleri ve donanımları tasarlayan, geliştiren ve üreten, özellikle yatırım malları üreten sanayi dalları başta olmak üzere, diğer bütün ekonomik faaliyet alanları ile iç içe olan özel ve kamu kuruluşlarının mülkiyetindeki işletmeler topluluğudur.²

Diğer bir ifade ile Savunma Sanayi; bir ülkenin savunmasında ihtiyaç duyulan her türlü savunma teçhizatının üretimi ve hizmetlerinin planlanması ile bütün endüstriyel iş konularını kapsayan bir organizasyondur.

Savunma sanayinin başlıca özelliği, müşterisinin daima savunma konularıyla ilgili resmi makamlar, yani devlet olmasıdır. Bu durum savunma sanayini yapısal olarak diğer sanayi dallarına göre çok farklı bir yere koymaktadır. Devletler bu sanayi dalını; ileri teknolojilere ulaşabilmek, ülkelerindeki diğer sanayi dallarının gelişmesinde savunma sanayinin teknolojik anlamdaki önderliğinden yararlanmak ve silahlı kuvvetlerinin ihtiyaçlarını özgün biçimde ve ekonomik ölçeklerde karşılayabilecek güvenilir ürünlere sahip olabilmek ve bu sayede bağımsız politikalar uygulayabilmek için desteklemektedirler.

Savunma sanayinin diğer bir tanımını da, "Fransa'nın ulusal güvenliği sadece silahlı kuvvetlerine değil, aynı zamanda yabancı ülkelere yetki ve izin almadan kullanabileceği, yüksek teknoloji silah ve askeri sistemleri üretecek bir savunma

¹ GÜR,1998, s.36

² ÜLGER, 1997, s.1

sanayi ve teknolojisi tabanına sahip olmasına bağlıdır.”³ ifadesi ile **DE GAULLE** yapmıştır.

Savunma sanayi aslında birçok sanayi dalının bir bileşkesi olup, askeri ihtiyaçların niteliği gereği, savunma sanayi sektörünün ürün karakteristikleri, pazar özellikleri ve bu alanda faaliyet gösteren sanayi kuruluşları diğer sanayi sektörlerinden çok farklıdır.

Genel sanayi içinde farklı dinamikleri bulunan savunma sanayini diğer sanayi sektörlerinden ayıran özelliklerini;

- Yüksek teknolojiye dayanan hassas üretim teknikleri,
- Özel kalite standartları,
- Yetiştirilmiş insan gücü,
- Sürekli olarak en yeni teknolojiler kullanmayı gerektirmesi,
- Büyük ölçüde Ar-Ge faaliyetlerine ihtiyaç duyulması,
- Yüksek oranda yatırım gerektirmesi,
- Tek alıcıya ve sınırlı ihtiyaca dayalı olarak üretim yapma zorunluluğu,
- Sürekliliğin sağlanması için dış pazarlara açılmayı gerektirmesi,
- Güvenlik, gizlilik gibi özel koşulları olması,⁴

şeklinde belirtmek mümkündür.

1.1.2. Savunma Sanayinin Önemi:

Savunma sanayi, sosyal ve ekonomik katkının yanı sıra, devletin en önemli varlık sebebinin, en önemli görevinin teminatı, milli egemenliğin bir şartıdır. Devletlerin milli egemenliklerini korumak ve ülke güvenliklerini sağlamak için caydırıcı bir silahlı kuvvetlere, silahlı kuvvetlerin de güçlü bir savunma sanayine ihtiyacı vardır.

Çağımızda elektronik teknolojisinde yaşanan gelişmeler, enformasyon teknolojilerinin savunma sistemlerinde gittikçe artan oranlarda kullanılması ve savunma sistemlerinin güvenilirliklerinin, bu sistemleri kontrol eden yazılımlara

³ The DGA's New Spots, Military Technology, Special Issue, 1995

⁴ ÇAKMAKOĞLU, 1999, s.13

sahip olmaya bağımlı oluşu; devletleri, başkalarından alınan silahlara güvenilemeyeceği noktasına getirmiştir. Bu husus ulusal savunma sanayinin önemini daha da artırmıştır.⁵

Askeri güç milli güvenliğin ve uluslar arası politik faaliyetlerin temel faktörü olduğu için gelişmiş ülkeler, teknolojik ve ekonomik üstünlüklerini savunma sanayi sektörüne yansıtmakta ve ürettikleri modern silah sistemleri ile fiziki güç kapasitesi yüksek bir askeri gücü oluşturmaktadırlar.

Savunma sanayinin, ülkelerin güvenliği ve etkinliği bakımından sahip olduğu önem uluslar arası alanda egemen olmak isteyen ülkeleri, silah üretimine, teknoloji transferine ve savunma teknolojisine egemen olmaya yöneltmiştir. Gelişmiş ülkeler bu alanda birbirleriyle yarışmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler ise benzer bir tutumu kendi savunma sanayilerini kurma konusunda göstermektedirler.

Savunma sanayini topyekûn sanayiden, ülkelerin ekonomisinden, bilimsel araştırma potansiyelinden, iş gücünden, askeri ve stratejik ihtiyaç ve konseptlerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Savunma sanayinin, diğer sanayi dallarına nazaran belli bazı ayrıcalıklı ve kendine özgü vasıflarının bulunması gerekir. Bunun doğal sonucu olarak ilk akla gelen özellikler, ileri teknoloji, yüksek kalite, kapsamlı lojistik destek, iç pazarda tek müşteri, dış politik etkilere bağılı bir dış pazar, büyük ve genellikle özel maksatlı yatırım, üst düzeyli güvenlik, gizlilik ve gerektiğinde pahalılık şeklinde sayılabilir.⁶

1.1.3. Savunma Sanayinin Özellikleri:

Savunma sanayinin özelliklerini;

- Savunma sistemlerinin temel askeri özellikleri,
- Savunma sanayi pazarının özellikleri,
- Savunma sanayi ürünlerinin özellikleri,
- Savunma sanayi firmalarının özellikleri,

ana başlıkları altında incelemek mümkündür.

⁵ ASELSAN Dergisi, 1998, Sayı: 48, s.10

⁶ GÜR, 1998, s.33

1.1.3.1. Savunma Sistemlerinin Temel Askeri Özellikleri:

Gizlilik:

Askeri sistemlerin özellikleri gizli tutulmalıdır, avantaj ve dezavantajlar sadece bu askeri sistemlerin kullanıcıları tarafından bilinmelidir. Sistemlerin özellikleri kullanıcının müsaade ettiği ölçüde açıklanmalıdır.

Güvenlik ve Güvenilirlik:

Savaş bilgi ve bilgisayar sistemleri güvenli olmalı ve bu sistemler yabancı, dış müdahalelere açık olmamalıdır. Algoritmalar ve anahtarlar potansiyel düşmanlar tarafından bilinmemelidir.⁷ Askeri sistemler, güvenilir olmalıdırlar. Sistemler gerekli zamanda ve yerde çalışmalıdırlar.

Yenilenebilirlik ve İdame Ettirilebilirlik:

Askeri sistemlerin geliştirilmesi genellikle yaklaşık beş ila on yıllık bir zaman almakta ve kullanım süreleri ise yaklaşık yirmi yıl olmaktadır. Askeri sistemlerin bu nedenle 25- 30 yıl içerisinde oluşabilecek tehditlerin üstesinden gelme kabiliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca, teknolojinin sürekli değişmesi nedeniyle de askeri sistemlerin başlangıçta yenilenebilir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Teknolojide veya tehditte değişime olduğunda, sistem ortaya çıkacak yeni ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde modernize edilebilmelidir.

Askeri sistemler, yenilenebilir olma özelliklerinin yanı sıra kullanım süreleri boyunca idame ettirilebilir de olmalıdırlar. Askeri sistemlerde yazılımın ve elektronik ünitelerin ağırlığının artmasıyla idame ettirilebilirlik daha da kritik hale gelmektedir. Bu yüzden yabancı üreticiye bağımlılığı azaltmak için, özellikle elektronik sanayi alanında tasarımın ve üretimin milli iş gücü ile yapılması gerekmektedir.

⁷ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.9

Standardizasyon:

Askeri sistemler, üniteler arasındaki koordinasyonun sağlanması, eğitim ve lojistik destek faaliyetlerinin kolaylıkla idare edilmesinin yanında bakım masraflarının azaltılması için de standardize edilmelidir.

1.1.3.2. Savunma Sanayinin Pazar Özellikleri:

Pazarın özellikleri her sektörde üretim biçimini, teknolojiyi, yatırım boyutunu, dağıtım sistemini ve benzeri hususları etkilemektedir. Savunma sanayinde bu etki çok daha fazladır ve bu alanda çalışan kuruluşların yapılanmasını doğrudan şekillendirmektedir.⁸ Bu nedenle savunma sanayi pazarını etkileyen bazı temel özelliklerin incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

Müşteri:

Savunma sanayi alanında üretim yapan kuruluşların tek ve nihai müşterisi silahlı kuvvetlerdir. Başka ülke silahlı kuvvetlerinin de hedef pazar kapsamına alınması, kendi silahlı kuvvetlerine satış yapmamış bir kuruluşun yabancı ülkelere satış şansı bulunmaması nedeniyle, bu özelliği büyük ölçüde değiştirmemektedir.

Egemenlik:

Silahlı kuvvetlerin savunma sanayi ürünlerine olan gereksiniminin temelinde, kuşkusuz yurdun savunulması amacı yatmaktadır. Bunun sonucu olarak; savunma sanayi sektöründe ulusal kaynakların seferber edilmesi, güvenilir iç kaynakların oluşturulması, mevcut savunma sanayinin korunması ve teşvik edilmesi gibi uygulamalar sıkça gözlenmektedir. Savunma sanayi bütün ülkelerde devletçe desteklenmekte, uluslar arası serbest ticari anlaşmalarının kapsamına girmemektedir.

⁸ Sanayi Kongresi, Savunma Sanayi Sektör Raporu, TMMOB, 1991, s.154

Çok Uluslu Programlar:

Çok uluslu savunma anlaşmaları veya ülkeler arası ikili anlaşmalar sonucunda oluşan etkileşimler nedeniyle, kısmen NATO içinde, özellikle NATO'nun Avrupalı üyeleri arasında son yıllarda giderek artan bir biçimde ortak askeri programlar yürütülmektedir. Böylece Avrupa ülkeleri, ABD'nin büyük pazarı ile karşılaştırılabilir bir pazar oluşturmaya, teknolojik ve mali olanaklarını birleştirerek, bu sektörde ABD ile rekabete girmeye çalışmaktadırlar.

Üretimin Devamlılığı:

Kritik savunma sistemlerinin geliştirilmesi ve idamesi için teknolojik yeteneğin korunması, dolayısıyla üretim sürecinin kesilmemesi gerekir. Devletler, kritik teknolojik yeteneklerinin korunması için üretimin devamlılığını sağlayacak politikalar uygulamaktadırlar.

Üretimin Ölçüsü:

Askeri ürünlere olan ihtiyaç miktarları çok değişkendir. Mühimmat, tabanca, tüfek, el telsizi gibi ürünlere olan ihtiyaç yüksek sayılarda üretimlere yol açmaktadır. Havacılık, komuta kontrol, elektronik harp gibi konularda ise ihtiyaç miktarları kısıtlıdır. Bu sistemlerin geliştirilmesinde ve üretimlerinde uzman ekiplerin uzun süreler çalışması gerekmektedir.

İleri Teknoloji:

Savunma sanayinin en belirgin özelliklerinden birisi, ileri teknolojilerin kullanılmasıdır. İleri teknoloji niteliği savunma sanayi pazarında, şirketlerin ve silahlı kuvvetler tedarik örgütlerinin yapılanmasını, yöntemlerini yoğun olarak etkilemektedir.

Nitelikli İş Gücü:

Savunma sanayinde ileri teknolojilerin kullanılması; araştırma, üretim, kalite, proje yönetimi, müşteri ilişkileri gibi alanlarda üstün nitelikli bir iş gücü gereksinimi doğurmakta ve bu iş gücünün yetişmesini sağlamaktadır.

Finansal Kaynak ve Yatırım:

Savunma sanayi ürünlerinin çok ağır çevre koşullarında çalışmalarını gerektiği için, ihtiyaç duyulan tasarım, doğrulama, üretim ve özellikle test sistemleri sivil üretim yapan şirketlere nazaran çok üstün niteliklere sahip olmalıdır.

Mali boyutu büyük ve uzun yıllara dayanan projeler ise doğal olarak bir finansman sorunu yaratmaktadır. Bu finansman maliyetinin tedarik bütçelerine getireceği büyük yükten kurtulmak isteyen silahlı kuvvetler, birçok özel fonlardan, istisnalardan, zamana yayılmış ödeme planlarından yararlanmakta; ayrıca, büyük tedarik programlarının risklerini azaltmak üzere, uygun sözleşme tipleri ve sözleşme yönetimi çerçevesinde maliyet, zaman, performans esasları belirlemektedirler.

İhracat Desteği:

Savunma sanayi pazarı uluslar arası boyutlarıyla ülkelerin dış politikalarına son derece bağımlıdır. Bir savunma sanayi ürününün ihraç edilebilmesi için iki ülke arasında çok sağlam temellere dayanan bir iş birliğinin olması gereklidir. Hatta bu alandaki ihracatın, klasik bir pazarlamanın çok ötesinde bir diplomasi olduğundan da söz edilebilir. Devletler, savunma sanayi ürünlerinin ihracatını gerekirse üst düzeyde yapılan girişimlerle desteklemektedirler. Ancak, savunma sistemlerinin ihracatı için en geçerli şart, sistemin üretildiği ülkenin ordusunda kullanılıyor olmasıdır.

Tanıtım:

Diğer birçok sektörde pazarın oluşumunda en temel unsur olan tanıtım kampanyaları, özel gizlilik kuralları nedeniyle, savunma sanayi ürünleri için bazı durumlarda tamamıyla sakıncalı olabilmektedir.

1.1.3.3. Savunma Sanayi Ürünlerinin Özellikleri:

Savunma Sistemlerinin Karmaşık Yapıda Olması:

Savunma sanayi ürünleri, ana sistemden alt sistemlere kadar uzanan çok çeşitli düzeylerde olabilmektedir. Bu sistemler, her birisi ayrı savunma sanayi ürünü olan; algılayıcı sistemler, silah ve diğer karşı tedbir unsurları, haberleşme unsurları, komuta ve kontrol sistemleri, taşıyıcı platformlar (tank, gemi, uçak vb.) gibi alt sistemlerin tümünün veya bir kısmının birleşmesinden oluşan karmaşık sistemler topluluğudur.

Yüksek Teknolojinin Yoğun Olarak Kullanılması:

Teknolojik gelişmeler sonucunda, ülkelerin askeri üstünlük kıyaslamasında, yüksek teknolojileri içeren savunma sanayi ürünlerini geliştirme ve üretme yeteneği ön plana çıkmıştır. Daha küçük, daha hızlı, daha yetenekli, daha az güç gerektiren silah sistemlerine olan talep ile elektronik devre elemanlarının boyutlarının küçültülmesi, entegrasyonu, daha az güçle çalışır hale getirilmesi, paralel olarak ivme kazanmıştır.

Savunma sistemlerinde elektronik teknolojisinin yoğun kullanımı sonucunda, bu sistemler giderek mikroişlemci kontrollü hale gelmektedir. Bilgisayar donanımları ve yazılımları silah sistemlerinde giderek artan ölçüde kullanılmaktadır. Bu yüzden yazılım konusuna ayrı bir önem verilmektedir.

Maliyetin Yüksek Olması:

Savunma sanayi ürünlerinin tasarım, geliştirme, test ve değerlendirme aşamalarında, değişik disiplinlerden çok sayıda yetişmiş insan gücü istihdam edilmekte ve yüksek maliyetli cihaz yatırımı yapılmaktadır. Bu koşullar, maliyetlerin yükselmesine ve çalışmaların, müşterinin istekleri doğrultusunda ve onun mali desteği ile sürdürülmesine yol açmaktadır. Bazı projelerde, maliyetler tek bir ülkenin karşılayacağı boyutları aşmakta, devletler ortak yatırıma yönelmektedirler.

Uzun Süreli ve Zor Şartlarda Kullanım:

Ürünün envantere girmesine kadar geçen süredeki maliyetlerin çok yüksek olması, kullanıcı eğitimi, bakım ve onarım alt yapısı, teknik kadroyu yeniden oluşturma zorluğu, savunma sanayi ürünlerinin kullanım sürelerinin uzun olmasını zorunlu kılmaktadır.

Savunma sanayi ürünlerinin ağır çevresel şartlar altında çalışabilir olması gerekmektedir. Bu koşullar, savunma sanayi ürünlerine, konsept aşamasından başlayarak tasarım, geliştirme, üretim, test, envantere alma, idame ettirme aşamalarında, diğer sanayi ürünlerine göre çok farklı yaklaşımların uygulanmasını gerektirir.

Ürün Kalitesinin Yüksek Olması:

Savunma sanayi ürünlerinin önemli bir özelliği de; bu ürünlere, tasarımdan envantere girene kadar her aşamada yoğun bir kalite denetimi uygulanmasıdır.

Savunma sanayinde ürün standartları yeterli olmamakta, kalite yönetim sisteminin de standartlara uygunluğu aranmaktadır. Savunma sanayinde çalışan kuruluşların sahip olmaları gereken kalite yönetim sistemleri, NATO ülkelerinde **Allied Quality Assurance Publications (AQAP)**' larda tanımlanmıştır. Kuruluşların kalite yönetim sistemlerinin AQAP' lara uygunluğu, ülkelerin savunma konularıyla ilgili resmi kuruluşlarının ve Türkiye' de Milli Savunma Bakanlığı'nın yetkilendirildiği bir sertifikasyon sistemi ile belirlenmektedir.

1.1.3.4. Savunma Sanayi Firmalarının Özellikleri:

Savunma sanayinin, ülkenin genel sanayisi içinde yer aldığı, sanayinin diğer dalları ile bütünleşmesi gerektiği, birçok açıdan sivil sektör ile birbirini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir.⁹

⁹ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.15

Şirket Büyüklükleri:

Dünyadaki savunma sanayi kuruluşlarına baktığımızda, ilk dikkatimizi çeken olgu şirketlerin büyüklüğüdür. Büyük boyutlu projeleri gerçekleştirmek için büyük yatırımlara gereksinim duyulmakta, pahalı uzman kadrolar yetiştirilmekte, teknoloji yarışı içinde büyük araştırma ve geliştirme masrafları yapılmaktadır.

Büyük savunma sanayi şirketleri her düzeydeki işi kendileri yapmamakta, pek çok konuda yan sanayiden yararlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, savunma sanayinde çok sayıda belirli alanlarda uzmanlaşmış küçük ölçekli şirketin bulunduğu da görülmektedir.¹⁰

Örgüt Yapıları:

Savunma sanayi şirketlerinin motivasyonlarını ve dinamizmlerini artırarak uzmanlaşmalarını sağlamak için, bu şirketlerin belirli yönetim bağımsızlıklarına sahip alt birimlerden oluşturulduğu görülmektedir. İngiltere’de GEC-Marconi grubu altında birçok şirketin oluşturulması, ABD’de ise General Dynamics, Litton, United Technologies gibi şirketlerin bir genel merkez çatısı altında çeşitli birimlerinin kurulması bu yapılara örnek olarak verilebilir. Böylece şirketler, bir yandan finansman, uluslar arası pazarlama, AR-GE fonları gibi alanlarda büyüklüklerinin avantajlarından, öte yandan küçük birimlerin dinamizminden yararlanmaktadırlar.

Yetişmiş İnsan Gücü:

Savunma projelerinin yönetiminde konfigürasyon yönetimi, sistem mühendisliği, sözleşme yönetimi, maliyet/performans denetimi, lojistik sistem gibi bir dizi kavram, kural ve yöntem çeşitli düzeylerdeki yöneticilerin de özel eğitimini gerektirmektedir.

Proje Temelli Örgütlenme:

1940’larda atom bombası projesi ile yapılaşan proje bazlı yönetim biçimi, ardından nükleer denizaltı yapımında özel tekniklerin de geliştirilmesi ile savunma

¹⁰ ZİYLAN, 2000, ASELSAN Dergisi, Sayı: 59

sanayi şirketlerinin vazgeçilmez bir özelliği haline gelmiştir. Savunma sanayi şirketlerinde projeler, proje süresince çalışmak üzere oluşturulan proje yönetim ekipleri tarafından yürütülmektedir. Savunma sanayi şirketlerinde proje yöneticisi, proje ofisi, tek koordinasyon noktası gibi kavramlar matris yapılı organizasyonlara yol açmaktadır.¹¹

Yabancı Tedarikçi Bağımlılığının Azaltılması:

Milli firmalar, savunma projelerini tehlikeye atmamak için, yabancı tedarikçi bağımlılığını azaltmalıdırlar. Milli Firma, yabancı tedarikçi bağımlılığını azaltmak için birçok alternatif firma ile çalışabilir veya kritik işleri kendisi yapabilmek için teknoloji transferi yapabilir ya da transferi yapılan teknolojinin özümsemesi için çalışmalar gerçekleştirebilir.

1.1.4. Savunma Sektöründe Sanayii Politikaları:

1.1.4.1. Standartlaşma:

Savunma sektöründeki serbest ticaretin ana engeli hükümetlerin kendileridirler ve milli savunma sanayilerine girişte, teknoloji transferleri ve alımlarında bazı sınırlamalar ile engeller koyarlar. Bunun sonucunda da pazarın talep yönünde, rekabet dışı davranışlar oluşur.¹² Bu gibi politikalar, milli savunma sanayini korumak için gereklidir ve ülkenin bağımsızlık ve egemenliğini korumadaki isteği yansıtır. Savunma piyasasında hangi tür devlet müdahalesinin olacağı konusunda farklı durumlar vardır. Bunların bir kısmına; kamu hizmetleri, sosyal faydalar, araştırma ve geliştirme harcamalarındaki devlet müdahalesi örnek olarak verilebilir. Devletler özellikle havacılık ve uzay çalışmalarına yardım yaparak stratejik politikalar üretirler. Bütün bu özelliklerden dolayı savunma sektöründe standartlaşma politikaları yararlı formasyonlar içermesine rağmen tam anlamıyla üretilemez.

¹¹ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.17

¹² SONER, 1997, s.51

1.1.4.2. Uluslar Arası İşbirliği:

Uluslar arası iş birliği veya birleşme girişimleri, iki veya daha fazla ülkenin toplam üretim maliyetlerini, savunma cihaz üretiminde birleştirecek bir yöntem olarak görülür.

İş birliğine üye ülkeler, ulusal isteklerini birleştirerek, pahalı araştırma ve geliştirme programlarının risklerini paylaşabilirler. İki üye ülkenin iş birliği yaparak elde edeceği kazanç oldukça fazladır. Diğer bir faydası da, NATO ülkeleri arasındaki standartlaşmanın sağlanmasıdır.

1.1.4.3. Lisanslı ve Birlikte Üretim:

Herhangi bir askeri ürünü ithal eden ülke, bazı teminat şekilleri veya yerel sanayi için ekonomik “**Off-Set**” aktiviteleri ister. Diğer hal tarzı ise, yabancı dizaynlı ürünleri yerli üretimle üretmektir. Lisanslı üretim, alıcının işin bir kısmını paylaştığı, kendi isteği için bazen de üçüncü bölgelere ihraç ettiği kısımdır. Lisans üretimin tamamını, belirli parçalarını veya sadece montaj aşamalarını kapsayabilir.

Lisanslı ve birlikte üretim, değişik askeri ve ekonomik faydalar sağlar. Hazır ürünlerin alınması istenilen zamanda ürünün kullanılmasını sağlar, araştırma ve geliştirme harcamalarını azaltır, standartlaşmayı kolaylaştırır ve savunma sanayini destekler teknoloji transferine imkân verir, iş olanaklarına ve ödemeler dengesine katkı sağlar.

Lisanslı üretimin olumsuz tarafı ise, asıl üretici ülkenin teknolojisini kullanarak satış yaptığı ülkeyi kendine bağımlı yapmasıdır.

1.1.4.4. Off-Set:

İş bölümünün farklı bir yöntemidir. İki farklı “Off-Set” uygulaması vardır. Direkt “Off-Set”, alıcının aldığı cihazlar için fayda ve hizmetler sağlar. Örneğin; Türkiye, ABD’den helikopter aldığı anda, seyrüsefer sistemleri Türkiye’den sağlanıyorsa bu direk “Off-Set”tir.

Dolaylı “Off-Set” alınan cihazla ilgili olmayan fayda ve hizmetlerin sağlanmasıdır.¹³ (Örneğin; King Cobra helikopterlerinin Türkiye’ye satılmasında, yirmi Türk subayına ABD’de yüksek lisans imkânı tanınmasının “Off-Set” anlaşmasının bir parçası sayılması gibi.)

Direkt ve dolaylı “Off-Set” arasındaki bir fark da, “Off-Set” in alınan mallarla ilgili olup olmamasıdır. Örneğin; Türk Hava Yolları, Boeing firmasından almayı düşündüğü uçaklar için Türk Havacılık ve Uzay Sanayi (TAI)’ni “Off-Set” işlemine dâhil etmiştir.

“Off-Set” anlaşmaları bir finansman kaynağı yaratmak amacına yönelik değildir; ticarete dengeyi sağlamaları için firmaları zorlayan anlaşmalardır.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı “Off-Set” uygulamalarını dört ana kategoride ele almaktadır. Bu kategoriler; savunma sanayi ürün-hizmet ağacı, öncelikli ürün ve hizmet ihracı, diğer ürünler ve hizmet ihracı ile teknolojik iş birliği, yatırım, AR-GE ve bunlarla ilişkili eğitim faaliyetleridir.

1.2. SAVUNMA SANAYİNİN EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ:

1.2.1.Savunma ve Ekonomi:

Ulusal güvenliğin ekonomi açısından üç faktöre bağlı olduğu söylenebilir; bunlardan birincisi, şimdiki ve gelecekteki milli kaynaklar, ikincisi, bu kaynakların savunma için ayrılan kısmı, üçüncüsü de ayrılan kısmın etkin kullanımıdır.

Savunma ekonomisi, ekonomi biliminin araçlarını kullanarak, savunma ve savunma ile ilgili konuların araştırılmasını sağlar. Konuyla ilgili savunma yayınlarının içerikleri; savunma sektörünün savunma sanayi politikaları, savunma harcamalarının ekonomik kalkınma ve gelişme üzerindeki etkileri, müttefikler arasındaki yük paylaşımı, silahlanma yarışı ve durgunluk, silah alım kontratlarında etkinlik, silahsızlanma anlaşmaları, savunma sanayinin dönüşüm işlemlerinin etkileri, silah ticaretinin düzenlenmesi, ayaklanma ve bölgesel çatışmaların analizi gibi konulardır.

¹³ ÖZTÜRK, 1998, s.152

Savunma ekonomisi son yıllarda yapılan çalışma ve araştırmalarla büyük önem kazanmıştır. Ancak savunma ile ilgili analizler tam olarak yapılamadığı sürece, ekonomi politikaları çalışmaları daima eksik kalacaktır.

Savunma ekonomisi konusu ile ilgili bilimsel olarak ilgilenme, 1960'lı yıllarda konuyla ilgili birbirine benzer üç çalışmanın ortaya çıkmasıyla başlar. Bu çalışmalar Charles J. HİTCH ve Roland MC KEAN'in "**The Economics of Defense in Nuclear Age**"'i, Lewis F. RİCHARDSON'un "**Arms and Insecurity**"'si ve Thomas J. SHELLİNG'in "**The Strateji of Conflict**"'i dir.

1966' da kamu faydası kuramı askeri müttefikler arası yük paylaşımı çalışmalarına uygulandı. Bundan sonraki çalışmalar, yük paylaşımı, etkin dağılım ve savunma harcamalarını analiz etti.¹⁴

Daha sonraki yıllardan günümüze kadar birçok yeni çalışma bunları takip etmiştir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda ekonominin ve ekonometrinin bütün incelikleri kullanılmakta, zaman serisi analizleri, dönüşüm analizleri ile araştırma ve geliştirme (ARGE) analizleri savunma ekonomisi alanında uygulanmıştır.

Savunma gücü, ülkelerin sanayi kapasitelerinden, doğal kaynaklarından, bilimsel ve teknolojik gelişmelerinden yararlanan silahlı kuvvetlerin tamamından oluşur. Barış zamanı ihtiyaçlarının karşılanmasından daha öteye gidemeyen ekonomik imkânlar, ulusal güvenlik açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir.

"Harp maksatları için ekonomik imkân ve kabiliyetler, askeri maksatlara tahsis edilebilecek olan ve genellikle milli gelir şeklinde değerlendirilebilen kaynaklardır"¹⁵

Silahlı kuvvetleri içerisine almayan, programlarına, prensiplerine ve görüşlerine önem vermeyen bir ekonomik plan başarıya ulaşamaz. Milli harp ekonomisi, sivil ve askeri işbirliğinin ortak üretimi olmalıdır.

1.2.2. Savunma Sanayinin Ekonomik Boyutları:

Ülkeler var oldukça savunma harcamaları da sürecektir. Bu nedenle savunma sanayi "**Talep esnekliği**" düşük bir piyasa olarak kabul edilebilir. Fiyatlarda meydana gelebilecek değişiklikler, savunma sanayi ürünleri talebinde doğrudan

¹⁴ SONER, 1997, s.7

¹⁵ Harp Ekonomisi, 1985, s.41

doğruya bir artış veya azalışa yol açmaz. Savunma sanayi, kendine özgü nitelikler taşıyan bir yapıya sahiptir.

Uluslararası savunma pazarına bakılacak olursa, yaklaşık 40 milyar dolarlık pazarın büyük bir kısmının yedi ülke arasında paylaşıldığı görülmektedir.

Bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payları; ABD % 44, İngiltere % 15, Fransa % 12, Rusya % 8, Almanya % 4 ve Çin % 2'dir. İsrail ise bu pazar içinde 1,6 milyar dolar ihracat ile söz sahibi olmaya başlamıştır. Türkiye % 0,2'lik payı ile savunma pazarının geriye kalan % 10-15'lik kısmını paylaşan 40 ülkeden biridir.

Diğer taraftan, Dünya'da kişi başına gelir ortalama 6000 dolar civarında, savunma gideri 180 dolar ve savunma gideri oranı % 3 civarında iken, Türkiye'de bu rakamlar 3000 dolar ve % 4 civarındadır. ¹⁶

Savunma sanayinin ekonomik yapısının planlanması, koordine edilmesi ve uygulamaya geçirilmesi için birçok faktör göz önünde bulundurulur. Bu faktörler, barış zamanından itibaren kısa ve uzun dönemli olarak planlanır. Çünkü savunma sanayinin temelini, bu planlama sonucu ortaya çıkacak olan ihtiyaçlar belirlemektedir.

Ekonomi Seferberliği; silahlı kuvvetlerin harbe hazırlık ve harp durumundaki ihtiyaçlarını karşılamak için milli ekonominin çeşitli kesimlerini harekete geçirecek, planlı ve koordineli bir çalışma yapılmasını sağlayacaktır.

Tarım ve Gıda Seferberliği; barış zamanında çok da önemli görülmesi de, savaş sırasında en önemli unsurlardan biridir. Büyük bir kitleyi besleyecek ve ağır harp koşullarında gerekli besin düzeyini sağlayacak bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

Seferberlik ve savaş hazırlıklarının düzenlenmesi için; ihtiyaç duyulabilecek sanayi mamulleri başlıca dört ana grupta toplanmıştır. Bunlar;

- Milli sanayinin mevcut yapısı ile gerektiğinde üretimini artırarak karşılayabileceği ihtiyaçlar,
- Milli sanayinin belirli bir dönüşüm planı ile mevcut durumunda hiç değişiklik gerektirmeden veya çok az bir ilave ile değişik ürünleri üretmesi yoluyla karşılanabilecek ihtiyaçlar,
- Yurt içinde üretilmeyen veya üretimi ekonomik görülmemiş olan ihtiyaçlar,
- Yurt dışından tedarikine devam edilmesi zorunlu olan ihtiyaçlardır.

¹⁶ ERCAN, 2001, s.36

Sivil sektör ağırlıklı üretim yapan firmaların seferberlik dönüşüm planlarının, barış döneminde titizlikle yapılması ve harp durumunda, bu firmaların savunma sanayi ihtiyaçlarına uygun bir yapıya kavuşturulmaları gerekir.¹⁷

Savunma sanayinin ham, yarı mamul ve mamul maddelerinden dışa bağımlı olanlardaki bir anlık girdi kesintileri dahi üretimi etkileyecektir. Bu sebeple; dış ticaret rejiminde, savunma sanayi ekonomisi isteklerinin birinci planda tutulması gerekmektedir. İç ticarete de kesinti yaratabilecek olumsuz etkenlerin saf dışı bırakılması amacıyla ticaret yolları ve şirketler koruma planı altında değerlendirilmelidir.

Seferberlik ve savaş bir ülke bütçesinde önemli sarsıntılara yol açan gelişmelerdir. Bu nedenle, milli refah düzeyini mümkün olduğunca sarsmadan savunma sanayine yönelmek ve harp ekonomisine geçebilmek gerekmektedir.

Bir seferberlik veya harp halinde ulaştırma ve bayındırlık imkânlarından, halkın ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabilecek kısmı dışındakilerin, silahlı kuvvetler ihtiyacı için kullanılması gerekmektedir.

Savunma sanayinde üretimin gerektiği gibi yapılabilmesi için insan gücü her zaman bir faktör olarak bulunacağından, sağlıklı bir iş gücünün sürekli iş başında bulundurulması önem taşımaktadır.

1.2.2.1.Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları:

Gerek milli gelir ve gerekse hükümet harcamaları içinde önemli bir yer tutan savunma harcamaları, düzenli olarak askerlere ayrılan ödeneklerin ve silahlı kuvvetler tarafından bir yıl süre içinde yapılan hizmet ve mal alımlarının toplamını kapsar. Ülkelerin serbest ekonomi ve parlamenter sisteme sahip olmasına rağmen, askeri harcamaları güvenlik nedeniyle gizli tutmak istemeleri nedeniyle savunma harcamalarının diğer hükümet harcamaları gibi faydasını ölçmek mümkün değildir.

Hükümetler askeri harcamaları kendilerine göre ve isteklerine göre tanımlamakta bir bakıma serbesttir. Bu harcamalar, bütçelerde direkt harcama olarak yerini alır. Fakat bunun yanında bazı dolaylı harcamalarda vardır. Birçok şekilde diğer ülkelere yapılan yardımları içerir ki örneğin, Almanya'da dış işleri tarafından yürütülürken, ABD'de Pentagon tarafından yürütülmektedir.

¹⁷ GÜR, 1998, s.84

Kamusal mal ve hizmet niteliğinde olan savunma harcamaları, ekonomik iç ve dış kaynakları ile bir bütün içinde ele alınır ve devlet kesimi tarafından planlanarak bütçede gider olarak kaydedilir. **S.MİLL**, devlet faaliyetlerinden olan güvenlik hizmetinin ikincil faaliyetlerden olduğunu savunarak, devletin topluma yararlı olacağı alanlarda yatırım yapma gereğini değişik şekillerde ifade etmektedir. Savunma harcamalarının en karakteristik özelliği ekonomik olmayışıdır.

Bir ülkenin savunma harcamalarına etki eden esas unsur, o ülkenin güvenlik fonksiyonu olup, ülkenin kabul edeceği risk derecesine bağlıdır. Böylesine soyut bir gerçeğe dayanan savunma harcamalarının optimum ölçüyle yapılması, risk faktörünün iyi belirlenmesine ve yeterli güvenlik seviyesinin tespitine bağlıdır.

Ulusal savunma, ülkenin dış güvenliği için zorunludur. Öyle ki, savunma harcamalarının bu niteliği, ekonomik durgunluk dönemlerinde bile kısıntıya gidilmesini engellemekte, onun yerine genellikle ekonomik ve toplumsal refahın artırılmasına yönelik harcamaların azaltılması sonucunu vermektedir.

Askeri harcamaların tabii ki uzun dönemde ekonomik gelişmeye de etkisi olacaktır. Ancak burada asıl amaç, ekonomik gelişme değildir. Bu nedenle, eğer ekonomik gelişmeye negatif bir etkisi olsa bile, bu tür harcamaların zararlı olduğu veya çok yüksek olduğu anlamına gelmemelidir.

Ekonomik gelişme ve savunma arasındaki ilişki iki nedenle doğmaktadır. Savunma giderlerinin en uygun olması durumunda bile savunma maliyetinin öğrenilmesi, yapılmakta olan tüketime, yatırıma ve milli gelire olan maliyetinin bulunması açısından önemlidir. İkincisi de, savunma harcamalarının ekonominin birçok kesiminde pozitif yan etkisi olabileceğidir.¹⁸

Savunma, saf kamu malının az sayıda örneklerinden biridir. A. SMİTH'e göre devletin yapması gereken üç görev vardır: Bunlar; savunma, adalet ve özel sektörün yapamayacağı yatırımları yapmaktır.

H. DALTON'a göre "Modern kamu harcamalarının çoğu, ekonomik refaha hiçbir katkı sağlamayan amaçlara tahsis edilmektedir. Silahlanma ve ordu besleme gibi giderler, bu konunun en gözde örnekleridir ve bu giderler ekonomik bir israf olarak kabul edilmektedir. İnsanlar süngüleri ve patlayıcı maddeleri yiyemeyeceklerdir ve harp gemilerinin artırılması mesken sorununu çözemeyecektir." Ancak durum her zaman böyle değildir. Çünkü askeri harcamaların ortaya çıkışı, politik ve stratejik

¹⁸ ŞİMŞEK, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 338, s.5

nedenlere dayanmaktadır. Ekonomik nedenlerle bunlardan vazgeçilmesi bir yana azaltılması bile gereken şekilde olmamaktadır.¹⁹

Savunma hizmetleri teorisyenler tarafından kolektif hizmetin ve kolektif tüketimin en tipik örneği olarak gösterilmektedir. Çünkü bu hizmetin faydasını bölmek ve bazılarını bu faydadan mahrum etmek mümkün değildir. Ancak askeri harcamaların bu kolektif niteliği, bunların üretken olmayan bir tüketim türü olmasını elbette etkilemez. Çünkü savunma giderleri, sonuç olarak bir kısım kaynakların özel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla kullanılmasını önlemektir. H. BROHLER ve P. TABOTINI savunma harcamalarıyla özel tüketim ya da üretim arasındaki bu ters ilişkinin, tereyağı ile top arasındaki karşılaştırma ile ifade edildiğini belirtmektedir.

Uluslar arası askeri harcamalarla ilgili en büyük problem, ülkelerin ekonomik alım araçlarının farklı olmasıdır. Askeri harcamalar çoğunlukla o ülkenin parasıyla yapılır. Ancak silah alım işlemlerinde daha çok uluslararası etkinliği çok olan ABD Doları, Euro gibi paralar kullanılır.

Savunma harcamalarının karşılaştırılmasında, milli gelire oranının karşılaştırılması en uygun yöntemdir. Böylece ülkelerin savunmaya ne kadar önem verdikleri de ortaya çıkar. Akademik analizler, askeri harcamaların durumunu en iyi şekilde göstermektedirler. Fakat elverişli verilerle çalışmak daima çok dikkat ister. Örneğin; regresyon analizleri için çoğu ülkelerin verileri elverişsizdir.

Savunma harcamalarının ekonomi üzerindeki etkileri, bu harcamaların tabiatı, hükümet politikaları, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kalkınma aşaması, örnekleme amacıyla seçilen dönem vb. faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Yani bu iki faktör arasındaki ilişki çok değişkendir. Bu nedenle savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında genelleme yapmak oldukça güçtür. Bu güçlükler yüzünden, çok sayıda ülke veya çok sayıda zaman kesiti için ortak bir istatistik metodolojisi kullanmanın ve bu ülkeler için güçlü ve geçerli genellemeler yapmanın mümkün olup olmadığı, araştırmacılar için şüpheli bir konudur.²⁰

Savunma harcamaları ekonomi üzerinde doğrudan veya dolaylı etkiler meydana getirmektedir. Askeri harcamalardaki bir artışın kısa dönemde ekonomi üzerindeki doğrudan etkisi, talep, üretim ve istihdam düzeylerinin yükselmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak kısa dönemdeki bu olumlu etkiler, uzun dönemde verimlilik ve

¹⁹ SONER, 1997, s.15

²⁰ ŞİMŞEK, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 338, s.5

büyümede gerilemeye yol açan, özel tasarruf ve yatırımları azaltan askeri harcamaların dolaylı olumsuz etkileri tarafından önemli ölçüde ortadan kaldırılmaktadır. Bu nedenle, dolaylı ve doğrudan etkiler birlikte değerlendirilmelidir.²¹

Bu nedenle araştırmalarda dört temel faktör göz önüne alınmalıdır:

Birincisi; modernizasyon etkileridir. Askeri harcamaların gelir değişimi, verimlilik ve yatırım üzerinde olumsuz etkisi olabileceği gibi buna karşılık, askeri harcamaların ülkelerin modern beceri kazanmasına alternatif sivil kullanım alanları açacağı ve mevcut üretim yapısını tam kullanıma teşvik edeceği görülmektedir.

İkincisi; sermaye birikim modelidir. Askeri harcamaların sermaye birikimi üzerinde olumsuz etkisi vardır.

Üçüncü olarak; ödemeler dengesi ve ihracata yönelik büyüme modeline olan etkidir. Bu modelde sermaye ve becerinin, sivil sektörden askeri sektöre aktarılmasının olumsuz etkileri vurgulanır.

Dördüncü faktör ise, teknolojik sapmadır. Bu faktör modern silah sanayinin araştırma ve geliştirme amacıyla tükettiği insan gücü ve malzeme kaynaklarının çok önemli boyutta olduğu, bunun da uzun dönemde zararlı bir etkiye sebep olduğunu ifade eder.²²

1.2.2.2.Dünya’da Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları:

Savunma harcamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı özellikler taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde savunma harcamaları uzun vadeli bir bakışla, ekonomik yönü de dâhil olarak çok yönlü değerlendirildiği halde, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik değerlendirmeler gerektiği gibi yapılmamakta, daha ziyade güvenlik ihtiyacı ve tehdit altında olma duygusu, savunma bütçesinin belirleyicisi olmaktadır. Dünyada savunma harcamaları Tablo1.1’de özetlenmiştir.

²¹ ŞİMŞEK, 1989, s.8

²² ŞİMŞEK, 1989, .s.10

Tablo 1.1 Dünya Savunma Harcamaları ve Türkiye

	SH	AS.SAY.	GSMH	SH/GSMH	KBSH
Gelişmiş	610	7180	24300	2.5	525
Gelişmekte	232	15100	8460	2.7	50
Ortadoğu	52.4	2470	692	7.6	235
Avrupa	251	5820	10300	2.4	317
OECD	525	5180	2260	2.3	529
OPEC	45.7	1890	931	4.9	94
NATO	45.7	4410	16700	2.7	639
Avrupa NATO	173	2820	7800	2.2	414
ABD	276	1530	8300	3.3	1030
TÜRKİYE	7.79	820	194	4.0	123

KAYNAK: US Arms Control and Disarmament Agency (ACDA) (1998)

SH: Savunma harcamaları (Milyon ABD \$) **AS.SAY.:** Asker sayısı (Bin kişi)
GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla (Milyon ABD \$) **SH/GS:** Savunma yükü
KBSH: Kişi Başı Savunma Harcamaları (ABD \$)

Savunma bütçesini belirleyen faktörlerden biri, komşu ülkelerin veya bölge için tehdit unsuru olan ülkelerin askeri harcamalarının artması, askeri harcamaların artacağı beklentisinin oluşması ya da bu yönde bir değerlendirmenin yapılmasıdır. Böyle bir durumda, doğal bir refleks olarak, ülkelerin savunma bütçeleri artmaktadır.

Devletlerin siyasal rejimleri ve ideolojileri de silahlanmada önemli bir rol oynamaktadır. Yönetimlerin; siyasal, ideolojik veya dini nüfus alanlarını genişletmek amacıyla, karşı tarafın ise savunma amacıyla başladığı silahlanma yarışına, İran'daki rejim değişikliğinin ardından Irak, Suudi Arabistan ve Bahreyn'in askeri harcamalarının artması örnek olarak verilebilir. Bir örnek de, Soğuk Savaş döneminde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve tehdit altındaki ülkelerin yüksek askeri harcamalarının, SSCB'nin dağılmasının ardından Dünya askeri harcamalarını etkileyecek oranda düşmesidir.²³

Savunma harcamalarının ekonomik performans üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi önemlidir. Son yıllarda harcamalardaki düşüşe rağmen yine de dünyanın birçok yerinde hala savunma harcamaları artmaktadır. Örneğin; gelişmekte olan ülkelerde milli gelirin yaklaşık %4,5'ini, hükümet harcamalarının da %18'ni kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Geliştirme Programına göre; bu miktar,

²³ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.18-19

toplam eğitim ve sağlık harcamalarının 1960 yılında %143'ünü ve 1991 yılında da %60'ını kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde en büyük problem; ekonomik büyüme olmasına rağmen yine de askeri harcamalardaki artış devam etmektedir.²⁴

Dünya'da savunma harcamaları 1987'de tepe noktası olan bir trilyon doları aşmış (NATO'nun 378 milyar dolar) ve bu yıldan sonra inişe geçmiştir. 1986 ve 1987 yıllarında ABD ve SSCB'nin savunma harcamaları toplamı, toplam savunma harcamalarının %30'una ulaşmıştır. Yine aynı dönemde toplam harcamaların %45'ini NATO ülkeleri ve %35'ini Varşova Paktı ülkelerinin gerçekleştirdiği görülmektedir. Askeri harcamaların dünya çapında toplamını bulmak özellikle Çin ve Rusya'nın yanı sıra endüstrileşmemiş ülkelerde verilerin azlığı nedeniyle çok zor bir olaydır. Birçok durumda enflasyon ve milli gelirdeki elverişsiz verilerden de bu durum karmaşık bir hal almaktadır. Askeri harcamalardaki yükseliş ve düşüşler asimetrik olarak ortaya çıkmaktadır. Orta Doğu'nun ana iki askeri harcama yapan ülkesi İran ve Suudi Arabistan, 1992 yılından beri harcamalarını artırmaktadır. Güney Asya'da aynı artış, Hindistan ve Pakistan içinde görülebilmektedir. Birçok ülkede hala harcamaların boyutu oldukça büyüktür.²⁵

Bazı ülkelerin silahlı kuvvetlerinin büyüklükleri aşağıdaki Tablo 1.2'de belirtilmiştir.

Tablo 1.2 Bazı Ülkelerin Silahlı Kuvvetlerinin Büyüklükleri

Ülkeler	Asker (000)	Tank	Top	Zırhlı Savaş Aracı	Büyük Savaş Gemisi	Denizaltı	Uçak
ABD	1,367	7,620	5,836	22,110	128	73	1,669
Türkiye	515	4,205	2,953	2,966	23	13	505
Almanya	308	2,521	2,073	2,917	14	14	434
Fransa	273	809	794	4,499	35	10	473
İtalya	230	1,349	390	853	22	7	329
İngiltere	211	636	475	2,984	34	16	427
Yunanistan	159	1,733	1,900	808	16	8	458
İspanya	143	688	931	2,081	16	8	211
Kanada	57	114	271	1,214	16	1	140
Hollanda	50	320	369	691	12	4	157
Belçika	39	132	272	405	3	-	90
Norveç	26	170	184	162	3	6	61
Danimarka	21	238	475	587	3	4	68

KAYNAK: International Institute for Strategic Studies (IISS) Military Balance, 2001–2002

²⁴ ŞİMŞEK, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 338, s.5

²⁵ SONER, 1997, s.24

NATO ülkelerinin savunma harcamaları dört grupta toplanabilir:

Birinci grupta olan, Belçika, İspanya, İngiltere ve ABD'nin savunma harcamaları, yükselişten sonra düşüşe geçmiştir.

İkinci grupta yer alan Danimarka, Yunanistan; uzun dönemde sabit bir trende sahip olmakla beraber artış eğilimindedir.

Üçüncü gruptaki ülkelerden Kanada, Fransa, İtalya, Portekiz ve Norveç'in uzun süre artma trendinden sonra şimdi normal seviyededir. Almanya ve Hollanda çok uzun bir süredir sabittir.

Dördüncü grupta yer alan Lüksemburg ve Türkiye'nin harcamaları ise artış trendindedir.

1.2.2.3.TÜRKİYE’de Savunma Harcamalarının Ekonomik Boyutları:

Türkiye’de Milli Savunma Bakanlığı bütçesi, mevcut ekonomik ve sosyal konjonktür çerçevesinde takip edilen politikalar, kalkınma planları ve Silahlı Kuvvetler Stratejik Hedef Planı (SHP) ile milletler arası ilişkilerdeki gelişmeler göze alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilir ve yürürlüğe girer.

Türkiye savunmasını; genel bütçeden, savunma yardımlarından, AKKA ve NATO Güney Kanat Anlaşmalarından, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Fonundan, Körfez Türk Savunma Fonundan, NATO Alt Yapı Fonundan, dövizli asker alma hizmetlerinden, harita yapımlarından, Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı (TSKGV)’dan ve bazı ikili anlaşmalardan elde ettiği kaynaklardan yararlanarak organize etmeye çalışır.

Bütün bu gelişmelerle birlikte **bölgemizde sürmekte olan istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, Türkiye için ciddi bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Bu nedenle ülkemiz daima savunmasını güçlü tutmak zorundadır**

Dünya genelinde ele alındığında, Türkiye her zaman askeri yükü ile silah ithalatı ve askeri personel sayısı fazla olan ülkeler arasında yer almıştır. Askeri yükün fazla ve bunun ithalata bağımlı olması, askeri harcamaların, ülkeye olan fırsat maliyetinin yüksek olmasına neden olmaktadır.

1980’lerin sonuna doğru Dünya’daki politik gelişmelere bağlı olarak, çoğu ülkenin savunma harcamaları azalma gösterirken, Türkiye buna ayak uyduramamış, tam tersine savunma harcamalarını artırmak zorunda kalmıştır. **Bu artış yasa dışı**

bölücü örgütle mücadele faaliyetlerine ve komşu ülkelerle olan sorunların halen devam etmesine bağlanmaktadır. Özellikle modernizasyon ihtiyaçları nedeniyle kısa ve orta dönemde savunma teçhizatı ithalatında önemli bir kesinti yapılması da mümkün görülmemektedir. Bununla beraber dışa bağımlılık, yerli savunma sanayinin kurulmasıyla, tamamen ortadan kaldırılmasa da azaltılabilir.²⁶

1.2.3. Savunma Sanayinin Sanayileşme Üzerine Etkileri:

Türkiye, kalkınmasını sanayileşme üzerine planlamış ve 21nci yüzyılda sanayileşmiş bir ülke olmayı hedeflemiştir. Sanayinin bir kolu olarak tanımlanabilecek savunma sanayinin de gelişimi, Türkiye'nin sanayileşmesi üzerine yaratacağı etkileri önem taşımaktadır. Savunma sanayinin başlıca amacını politik ve askeri hedefler oluşturmakla birlikte, Türkiye'nin sanayileşme sürecinde yapacağı olumlu etkiler de önem taşımaktadır.

Savunma ve güvenlik için silah ve sistemlerin tedarik ve modernizasyonu süreklilik arz eder. Önemli olan bu ihtiyacın ekonomik gelişmeyi engellememesi, ekonomi ve sanayinin beraber işletilmesidir.

Türkiye modernizasyon kapsamında birçok teknolojiye sahip olmuş, çok sayıda kritik hammaddeyi işleme imkânına kavuşmuştur. Birçok proje ile yan sanayiler için iş olanağı sağlanmıştır. ASELSAN yönetim ve organizasyon yapısıyla diğer kuruluşlar için örnek teşkil etmektedir. FNSS-NUROL zırhlı araç projesinde 150'ye yakın yerli firmanın ürününü kullanarak hem değişik bir alanda çalışmalarını hem de onların gelişmelerine katkıda bulunmuştur.

Türkiye'de üretilen bazı sanayi ürünleri, kalite ve standardizasyon bakımından Dünya ve askeri standartlarının gerisindedir. Savunma sanayinin, parça ve malzeme sağlanmasında kalite ve standardizasyon bakımından çok duyarlı oluşu ve aynı zamanda yeterli kalitede malzeme tedarik edebilmek için yan sanayine yeni teknolojileri aktarması, Türkiye'nin sanayi ürünlerinin kalite ve standardizasyonlarının artmasında önemli bir rol oynayacaktır.²⁷

²⁶ TUBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.29

²⁷ ŞİMŞEK, 1989, .s.200

Savunma sanayi uzun dönemde, Türkiye'nin sıkıntısını çektiği teknik uzmanlar ve diğer nitelikli iş gücünün yetişmesini sağlayacaktır. Bunun yanında yeni mesleklerin ve bu mesleklerde görev alacak personelin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Savunma sanayi alanında faaliyet gösteren işletmelerin sermayeleri genellikle büyük miktarlardadır ve yapılan yatırımların büyüklüğü genellikle girişimcileri korkutmaktadır. Ancak bu sektörde yapılan yatırımlar büyük olsa da başarılı sonuçların alınması, diğer sektörlerinde büyük yatırımlara girmelerini ve risk almalarını teşvik edecektir.

Günümüzde az da olsa sağlık ve eğitim gibi hizmetler sektörlerinden tasarruf edilen finansmanın savunma sektörüne aktarıldığı bilinen bir gerçektir. Fakat bu durum stratejik öneminin ötesinde, sanayileşme için ülkenin katlanmak zorunda olduğu bir tedavi olarak değerlendirilmelidir. **Savunma sektörü sivil sektörün üzerinde büyüyen bir yara olarak değil, uzun vadede ülkenin gelişimini sağlayan ve toplum yararına olacak bir gelişme faktörü olarak ele alınmalıdır.**

Savunma sanayinde özellikle kurulacak tesislerin ve seçilen teknolojinin kısa sürede çağın gerisinde kalmayacak şekilde planlanması gerekmektedir. Aksi halde kaynak israfının ortaya çıkması engellenemeyecektir. Savunma sanayi yatırımlarının çağın gereği yeniliklerden yoksun kalmaması için, yapılan yatırımların araştırma ve geliştirme birimlerince desteklenmesi gerekmektedir. Bunun yanında, bu alanda faaliyet gösteren şirketlerin rakiplerini izleyen ve stratejilerini inceleyen bir yönetim organizasyonuna sahip olması ve buna uygun yöneticileri de istihdam etmesi gerekmektedir.

Ekonomi ve ülke savunması üzerindeki bütün müspet tesirlerine rağmen stratejik malzemeler dışında dışalımla karşılaştırıldığında, yurtiçinde gerçekleştirilecek üretimin bedelinin belirli bir payın üzerinde olmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Savunma sanayi, ülkenin genel sanayinden ayrı düşünülmemeyeceğine göre, burada optimum bileşimi sağlayacak bir entegrasyon gerekmektedir. Bu bileşimi sağlayamayan ve ülkenin genel sanayi ile bütünleşemeyen bir savunma sanayinde yapılabilmek şartı sağlanamayacak, yüksek maliyetlerle üretim yapılacak ve kaynak israfına sebep olunabilecektir.

Türkiye'de özel sektör savunma sanayine girmeye başlamış olmakla birlikte, henüz istenilen seviyeye ulaşamadığından, ülke genelindeki sanayileşmede elde edilen başarı aynı hızla savunma sanayine aktarılamamıştır. Gelişmiş ülkelerde,

savunma sanayinin hem genel ekonomiye katkı sağlamada hem de politik etkinlik oluşturulmasında önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir.

Bir lokomotif sektör olan savunma sanayinin genel sanayine entegrasyonu, burada üretilen teknolojilerin sivil alanlarda da kullanımını mümkün kılmakta, çifte kullanım sayesinde savunma üretimi de ekonomik ölçüğe kavuşmuş olacaktır.²⁸

Yurt içi sanayinin imkânları takip edilerek, ana projelerdeki yurt dışı kaynaklı imalat ve hizmetlerin, yerli imkânlarla teminini sağlamak maksadıyla ana müteahhit kuruluşlarla iş birliği yapılmaktadır.

1.2.4. Savunma Sanayinin Milli Gelir Üzerine Etkileri:

Dünya'daki bütün ülkelerin ulusal savunma ve stratejik faktörleri göz ardı etmeyeceği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle savunma sanayi yatırımlarının Türkiye'nin genel ekonomik kalkınma sürecinde birliktelik sağlaması açısından ele alınması ve savunma sanayinin çeşitli kollarına yönelecek yatırımların, ülkenin ekonomik ve sanayi düzeylerine göre uygun bir zaman planlamasının yapılması, savunma sanayinin gelişimi ve ülke kalkınması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Savunma sanayinin ancak böyle bir planlamayla ülkenin genel sanayi yapısıyla kaynak israfına yol açmadan bir bütünleşme meydana getireceği değerlendirilmektedir. Meydana gelecek bu bütünleşme, ekonomiye daha önceden belirtilen başlıca yararları sağlayacaktır. Ülkenin sanayisi ile bütünleşmemiş bir savunma sektörü uzun ömürlü olmayacak ve faaliyetlerini sürdürse bile çok yüksek maliyetlerle üretim yapmak zorunda kalacaktır.

Savunma sektörü için yapılan tesisler kısa sürede önemli girdiler sağlamışlardır. Yurdumuzda daha önceki yıllarda üretimi hiç yapılmayan malzemelerin üretimi gerçekleştirilmiştir. Daha önemlisi alt yapı oluşturularak, her koldan milli gelire katkıda bulunulmuştur.

Savunma Sanayi Destekleme Fonu (SSDF)'nin oluşturulması ile bütçeden direk harcama yerine ek gelir elde edilmiş ve ekonomiye yük olması bir anlamda önlenmeye çalışılmıştır. ASELSAN'ın satışlarına bakıldığında, satışların %50'sinin

²⁸ ALAGÖZ, 2001, Savunma ve Güvenlik Bülteni, Sayı: 17

TSK'ya yapıldığını görürüz ve kar payının %15 olduğunu kabul edersek, her 150 milyar TL'lik alışverişin yaklaşık 20 milyar TL'si tekrar Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı (TSKGV)'na gitmektedir. Böylece önemli bir gelir elde edilmektedir.²⁹

Türkiye savunma sanayi için önümüzdeki 25 yıllık dönem için yaklaşık 150 milyar dolar gibi büyük bir kaynak ayırımını planlanmaktadır. Eğer bu kaynak milli sanayi tarafından karşılanan malzemelere ödenirse, bu Türkiye ekonomisi açısından oldukça önemli bir gelişme olacaktır.

1.2.5. Savunma Sanayinin Enflasyonist Etkileri:

Askeri harcamaların ekonomi üzerine olan etkisi konusunda oldukça farklı düşünceler vardır. Yine bu harcamaların enflasyona olan etkileri de iktisatçılar arasında tartışma konusudur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde savunma harcamaları ilk başlarda enflasyona neden olabilir. Bu daha çok askeri endüstriyel tesislerin büyüklüğü ile ilgilidir.³⁰

Savunma sistemlerine olan talep bazı zamanlarda artış göstermektedir. Özellikle savaş ve kriz dönemleri ile günümüzdeki çıkar çatışmalarında bu daha çok görülmektedir. Örneğin; Körfez Savaşı esnasında İsrail'in Irak füzelerini önleyecek bir sisteme acil olarak ihtiyaç duyması veya Körfez Savaşı sonrası en çok silah alan ülkenin Suudi Arabistan olması gibi. Bu dönemlerde eğer ülke ekonomisi güçlü ise krizler kolaylıkla atlatılabilmektedir. Ancak ülke ekonomisi güçlü değilse ve bu masraflar karşılanamıyorsa, ülkede diğer sektörlerde talep aynı olmasına rağmen kaynaklar savunma sektörü tarafından emildiği için bir sıkıntı yaşanacak ve bu da talep enflasyonuna sebep olacaktır.

Savunma sistemlerinin fiyatları her yıl artış göstermektedir. Alım yapan ülke eğer sistemlerini ve silahlarını dışarıdan alıyorsa her yıl daha fazla para ödeyecektir. Ülkenin gelirleri yeterli değilse, bu durumda hükümetler vergilerini artıracaklar ve halkın ekonomik yükü artacaktır. Bu da yaşam şartlarını etkileyecek, üreticilerin fiyatlarının artmasına neden olacaktır.

²⁹ <http://www.aselsan.com.tr>

³⁰ SONER, 1997, s.137

1.2.6. Savunma Sanayinin Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri:

Bir ülkenin, bir yıl içinde bütün diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini gösteren ödemeler bilânçosu (ödemeler dengesi), uluslararası mal ve hizmet ticaretini içeren ve dış ticaret bilânçosu ile uluslar arası hizmetler bilânçosunu ifade eden cari işlemler hesabı; yardım, bağış gibi ödemeleri kapsayan transfer hesabı; sermaye hareketlerini gösteren sermaye hareketleri hesabı ile altın, konvertibl dövizler ve IMF (International Money Found) kredileri ile özel çekme haklarını ihtiva eden hesaplardan oluşur.³¹

Savunma sanayi, ödemeler dengesi üzerinde kısa ve uzun vadede farklı etkilere sahiptir. Kısa dönemde, özellikle ileri teknoloji gerektiren silah sistemlerini üreten sanayiler, başlangıçta ithal ikamesi niteliğinde olacağından bazı sakıncalar taşıyacaktır. Üretim ve ARGE tesislerinin kurulması, çok büyük boyutlara ulaşan dış kaynakları gerektirmektedir. Ayrıca üretim sürecinde dış girdilerin azaltılabilmesi, yerli üretim olanağının artırılabilme yeteneğine bağlıdır. Bununla birlikte silah üretiminde kısa dönemde yerli üretim oranı artışı, önemli ölçüde savunma sanayinin, ülkenin genel sanayi yapısıyla bütünleşmesine bağlıdır. Bu bütünleşme ise kuşkusuz kısa dönemde sınırlı olacaktır.

Savunma sanayilerinin uzun dönemde ödemeler dengesi üzerine olan etkileri ise genellikle olumlu olmaktadır. Türkiye’de yerli savunma sanayinin gelişmesi ile birlikte ödemeler dengesi açıkları kapatılacaktır.

1.2.7. Savunma Sanayinin Kaynak Dağılımına Etkileri:

Savunma sanayinin tükettiği kaynaklar çoğunlukla parasal terimlerle ölçülebilen kaynaklardır. Bu kaynaklar başlıca; ekonomik faaliyetlerde kullanılan her çeşit endüstriyel fabrika ve donanımı da kapsayan gerçek kapital ve kapital donanımı, çeşitli mamul mallar, hammaddeler, hammadde stokları, toprak ve her çeşit enerji ve işgücünü kapsamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki savunma harcamalarının genellikle önemli bir bölümünü oluşturan silah alımı ve üretimi faaliyetlerinin ekonomik etkileri konusunda, olumlu ve olumsuz yönde çeşitli görüşler bulunmaktadır.

³¹ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.34

Savunma sanayinin gelişmekte olan ÷lkelerdeki en olumlu etkisi, yeni yatırımların uyarılması ve atıl kaynakların harekete geçirilmesidir. Bununla beraber, ekonominin harekete geçen atıl kaynaklardan ne ölçüde yararlanabileceği önemlidir. Bu nedenle, savunma sanayinin rolü, ekonominin atıl kaynaklardan yararlanabilme ölçüsünde olmaktadır.

Türkiye’deki savunma sanayi yatırımları sonucunda kaynak kullanımına olumlu etki yapıldığı gör÷lmüştür. Bugüne kadar var olup ta kullanılmayan bilgi, beceri ve bazı sistemlerin altyapıları optimum seviyede kullanılmaktadır. Ayrıca bu sahada uzmanların yetişmesine katkıda bulunulmuştur. Ortalama olarak projelere % 50, bazı projelere ise % 80’e varan oranda yurt içi katılım sağlanmıştır. Yine de bu yatırımlar yapılırken “Off-Set” anlaşmaları gereğince kaynakların geri dönüşü de bir nevi teminat altına alınmıştır.

1.2.8.Savunma Sanayinin İstihdama Etkileri:

Savunma sanayinin teknoloji ve mühendislik yoğunluklu bir sektör olması, mevcut standartlarının önemli olması, özel niteliğe haiz personel yetiştirilmesini ve istihdamını gerektirmektedir. Savunma sanayi projelerinde görev alacak askeri ve sivil kuruluşlardaki teknik personelin eğitim ve konularında ihtisaslaştırılması sağlanmalıdır.

Uçak, gemi inşa ve elektronik gibi savunma sanayi kolları, kısmen emek yoğun üretim sürecini getirmekle birlikte, savunma sanayi genel olarak kapital yoğun üretim tekniklerini getirmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de savunma sanayinin oluşturacağı istihdam imkânları aynı zamanda üretilecek silahların türüne de bağlı olacaktır. Savunma sanayinin, milli araştırma ve geliştirme faaliyetlerine dayalı olarak geliştirilmesi ve üretilmesi durumunda istihdama daha fazla katkı sağlayacağı, ürünün ihracatı halinde bu katkının daha da artacağı açıktır.

Savunma sanayi, doğrudan istihdam yanında, yan sanayinin de gelişmesine yol açarak istihdam hacmini artırıcı etki yapmaktadır. Bunun yanında savunma sanayinin çok sayıda üstün eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç duyduğunu daha önce belirtmiştik. Kurulacak olan savunma sanayi tesisleri, teorik çalışmaların geliştirilmesi kadar, her kademedeki elemana yönetsel ve mesleki konularda deneyim kazandırılmasında da yararlı olacaktır.

Bugün, Türkiye’de Savunma Sanayi’nde yaklaşık olarak 25000 kişiye iş olanağı sağlanmaktadır. K.K.K.lığı, Dz. K.K.lığı ve Hv.K.K.lığı askeri fabrikalarında sivil personelin istihdamı büyük oranda fazladır, ayrıca öğrenci ve mühendislerin staj olanakları mevcuttur. Bu da sivil istihdamı yetiştirme de önemlidir.

Türkiye’de savunma sanayinin gelişmesi nitelikli işgücü sayısını da artıracaktır. Bugün TAI ve TEI’de modern teknoloji ile çalışılmaktadır ve burada edinilen bilgi ve yetiştirilen elemanlar mutlaka Türkiye’nin gelişmesine nitelikli istihdam yönüyle katkıda bulunacaktır. Türk Savunma Sanayi’nin, milli AR-GE çalışmalarına dayalı olarak geliştirilmesi ile birlikte istihdama daha fazla yarar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

1.2.9. Savunma Sanayinin Yan Ürün (Spin Off) Etkisi:

Silah üretimi, yan ürün (**Spin Off**) olarak adlandırılan ve ekonomide canlandırıcı, hızlandırıcı ve uyarıcı bazı etkiler meydana getirmektedir. Bu etkiler, ekonomiye doğrudan ya da dolaylı yollarla bazı yararlar sağlamaktadır.

Ekonomiye doğrudan sağlanan başlıca yararlar; savunma sanayinin ticari piyasaya yönelik olarak ürettiği tam ve yarı mamul ürünlerle, savunma ürünleri ihracatının ülkeye kazandırdığı kaynaklardır. FNSS firması yaklaşık 150 üretici ile birlikte çalışmaktadır ki bu rakam bir sistemin etkileyebileceği oranı göstermektedir. Bu sayede farklı sanayi kolları ilişki içine girmekte ve sanayide bir hareketlenme görülmektedir.

Ekonomiye dolaylı yollardan sağlanan başlıca yararlar ise; talebin uyarılması, AR-GE faaliyetleri ve teknoloji transferinden sağlanan faydalar, ekonomiye nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, yan sanayinin gelişmesi ve istihdam imkânlarının artırılması olarak sayılabilir.

1.2.10. Savunma Sanayinin Teknolojik Gelişmeye Etkileri:

Savunma sanayi şirketleri, devamlı olarak AR-GE harcaması yapmak ve teknolojiyi takip etmek ya da geliştirmek zorundadır. Sektörde yapılan araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin çok pahalı olması nedeniyle, sanayileşmiş ülkelerin savunma sanayi sektörü devlet tarafından desteklenmektedir. Ayrıca bu sektörde yapılan çalışmalar diğer sektörlerde de öncüdür. Birçok yenilik savunma

sektöründen çıkmakta, araştırma ve geliştirme harcamaları; üniversiteler, sivil sanayi ve savunma sanayi arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Örneğin TEI'nin ortaya çıkardığı katma değer, TEI ve kullanıcı üniversiteler arasında oluşturulan paylaşımdır ki, bu paylaşım Başbakanlık Bilim Kurulu tarafından Türkiye'nin stratejik hedefleri arasında öncelikli olarak vurgulanan havacılık ve uzay sanayi kabiliyetinin geliştirilmesi kapsamında çok önemli rol oynayacaktır. ASELSAN'ın ARGE kaynaklı ürün oranı %54'tür ve yıllık cirosunun %8'i ARGE harcamalarına ayrılmaktadır. Savunma Sanayi Müsteşarlığı araştırmalar için üniversitelere destek sağlamaktadır. SSM tarafından projesi yürütülen teknoloji parkı son derece önemli bir çalışmadır.³²

Önümüzdeki 25 yılda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 150 milyar dolar harcayacağını düşünürsek ve eğer bu oranın gerçekçi bir yaklaşımla %10'unun yeni geliştirilen ürünler olduğunu varsayarsak, gelecek 25 yılda yalnızca savunma sanayi için gerekli AR-GE kaynağı 1,5 milyar dolar olacaktır.

Araştırma ve geliştirme çalışmalarının artırıcı etkisi ile ülkemizde daha fazla ARGE çalışması yapabilecek ve sonuçta da kaynakların daha etkin kullanımı sağlanacak, Türkiye'nin dışarıya olan beyin göçünün önlenmesi ve araştırıcı insan gücünden faydalanma oranı artacak ve dış piyasalara teknoloji transferi artacaktır.

1.2.11. Savunma Sanayinin Katma Değer Etkisi:

Katma değer, bir ürünün üretimini her bir aşamasında ürüne katılan değerdir. Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nca tamamlanan projelerdeki yerli katkı ortalama %39 civarında gerçekleşmiştir. Zaman içinde Türkiye'nin insan kaynakları ve teknoloji alt yapısının gelişmesiyle projelerdeki yerlileştirme oranları artmaya başlamıştır. Günümüzde, herhangi bir sistemin tamamının yurt içinde imalinin mümkün olamayacağı artık anlaşılmıştır. Değişik ülkelerdeki firmalar belirli konularda uzmanlaşmış ve büyük ölçeklere ulaşmış olduklarından, özellikle fiyat açısından bu firmalarla rekabet etmek imkânsız hale gelmiştir.

Burada yapılması gereken, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sisteme entegrasyon kabiliyetini kazanmaktır. Bununla birlikte, tek kaynağa bağımlı kalmamaya özen

³² ŞİMŞEK, 1989, s.200

göstermek ve bir ambargo uygulanması durumunda ihtiyaç duyulan sistemin tedarik edilebileceği alternatif kaynakları belirlemek gerekmektedir.

Yurdumuzda çalışan başına yaratılan katma değer açısından sanayi sektörü, yaklaşık olarak tarım sektörünün 5 katı ve hizmetler sektörünün 1,1 katı oranında öndedir. Savunma sanayi kapsamında yer alan makine sektöründeki şirketlerin, tüm makine sektöründekilere oranla daha fazla katma değer yarattığı, dolayısıyla savunma sanayine yapılacak yatırımın ekonomimize katkısının, sektördeki diğer alanlarda yapılacak yatırımlardan daha yararlı sonuçlar vereceği Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin yayınlamış olduğu verilerden anlaşılmaktadır.

Yine DİE'nin verilerine göre, savunma sanayindeki yıllık ortalama personel sayısının tüm imalat sanayi içindeki payı da %7,3'tür. Katma değer payının biraz daha fazla olması, bu sektörde verimliliğin daha yüksek olduğunu, dolayısıyla savunma sanayinin imalat sanayi ve ekonomimiz içinde önemli bir yere sahip bulunduğunu gösterir.³³

1.2.12. Savunma İle Bağlantılı Sektörlerde Kapasite Kullanımı:

Savunma sanayinin kurulması, üretimini sürdürmesi ve geliştirilmesini çok yakından ilgilendiren sektörler, "Savunma Sanayinin Temel Sektörleri" veya "Savunma ile Bağlantılı Sektörler" denilmektedir.

Savunma sanayi ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacılardan birçoğunun ulaştığı sonuç, milli savunma sanayi kurulması düşünülen ülkelerde, eğer imalat sanayinde kapasite kullanımı düşükse, diğer bir deyişle eğer atıl kapasite varsa, milli savunma sanayi kurulmasının ekonomi üzerinde olumlu sonuç yaratacağı şeklindedir. Ülkemizde tam kapasite ile çalışılmamasının nedenlerinin başında, yerli talep eksikliği gelmekte, bunu yabancı talep eksikliği izlemektedir. Bu saptama kurulacak milli savunma sanayinin belirtilen talep boşluğunu doldurarak, kapasite kullanımını artıracığı ve ölçek ekonomisine ulaşmada önemli bir adım olacağı tezini destekleyen bir bulgudur.

³³ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.29

1.2.13. Savunma Sanayinin Geriye Bağlantı Etkisi:

Günümüzde ekonomide sektörler arası bağılıkları niceliksel olarak ölçmek için girdi-çıkıtı analizi kullanılmaktadır. Bu analize göre; her bir sektör, üretimde bulunmak üzere diğer sektörlerden girdi almakta ve kendi üretimini de öteki sektörlerle girdi olarak sunmaktadır. Bir sektörde üretimin bir birim artırılabilmesi için, diğer sektörlerin çıktılarında kullanılması gereken miktarlara “Geriye Bağlantı” katsayısı adı verilmektedir.

Geriye bağlantı katsayısı ortalamasının üzerindeki sektörlerde ortaya çıkacak talep artışı, ekonomi üzerinde olumlu etki yaparak milli gelir, istihdam vb. artışına neden olabilecektir. Bu nedenle, ekonomik kaynaklarımızın daha rasyonel kullanılabilmesi için, yatırım yapılacak sektörleri seçerken, geriye bağlantı katsayıları Türkiye ortalamasından yüksek olan sektörlerle öncelik verilmesi, buna karşılık geriye bağlantı katsayıları ortalamadan düşük olan sektörlerin ikinci planda bırakılması mantığa uygun görünmektedir. **DİE**'nin verilerine göre savunma sanayi sektöründeki şirketlerin geriye bağlantı katsayısının daha yüksek olduğu görülmektedir.

1.2.14. Savunma Sanayinde Teşvikler:

Savunma sanayi ürünlerinin tedarikinde kullanılan kaynakların en önemlileri bütçeden tahsis edilen pay ve çeşitli fonlardan sağlanan gelirlerdir. Bunların yanında çeşitli dış yardımlar, krediler ve hibeler de kaynaklar arasındadır.

Diğer bir kaynak ise NATO alt yapı yardımlarıdır. Türkiye 1953 yılından beri NATO Altyapı Programında yer almakta ve adı geçen programa % 1'den az olacak şekilde katkıda bulunmaktadır. Fakat bu fonun % 14'ü Türkiye'ye harcanmaktadır.

1.3. DÜNYADA SAVUNMA SANAYİ:

Değişen dünya koşulları gereği, Avrupa Topluluğu ve Kuzey Amerika ülkelerinde savunma bütçelerine daha az kaynak ayrılmakta ve Savunma Sanayi kollarına düşen pay azalmaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin içinde bulunduğu jeopolitik konum ve potansiyel çatışma bölgelerine yakınlığı Savunma Sanayi alanında yurt içi imkân ve kabiliyetleri geliştirmeyi zorunlu hale getirmiştir.

Dünyadaki savunma sanayi kuruluşlarına baktığımızda ilk dikkatimizi çeken olgu firmaların büyüklüğüdür. Büyük projeleri gerçekleştirmek için büyük yatırımlara gereksinim duyulmakta, pahalı uzman kadrolar yetiştirilmekte ve teknoloji yarışı içinde büyük araştırma geliştirme masrafları yapılmaktadır. Bu sektörde son yıllarda ekonomik ve ticari nedenlerle gerçekleştirilen büyük birleşmeler sonunda savunma sanayi piyasasında dev şirketler oluşmuştur.³⁴

Avrupa Topluluğu yapısı içinde, çeşitli Avrupa ülkelerinin pazarlarının birleşmesine paralel olarak bir dizi büyük savunma sanayi şirketi kendi aralarında birleşerek daha büyük şirketler ve ortak çalışma grupları oluşturmuşlardır. 1950’lerde havacılık alanında Almanya’da faaliyet gösteren yedi ayrı şirketin birleşmesiyle oluşan **DEUTSCHE AEROSPACE grubu**, İngiltere’de faaliyet gösteren on ayrı şirketin birleşmesiyle oluşan **BRİTİSH AEROSPACE**, Fransa’da faaliyet gösteren altı ayrı şirketin birleşmesiyle oluşan **AEROSPATIAL** buna örnek teşkil etmektedir.³⁵

ABD’de benzer şekilde 1950’lerde 17 olan savunma sanayi şirket sayısı 1995’te 8’e inmiştir. Bu birleşmeler dev cirolara sahip dünyanın sayılı şirketleri arasında olmaktadır. Örneğin, 1993 yılında dünya sıralamasında 10 milyar dolarlık satışla en büyük birinci şirket olan **“LOCKHEED CORP.”** 6,3 milyar dolarlık satışla dördüncü büyük şirket olan **“MARTİN MARIATTA”** ile birleşerek **“LOCKHEED MARTİN”** adını almıştır. Bu gruba daha sonra LTV şirketini bünyesine almış bulunan **NORTHROP GRUMMAN** şirketi de katılmıştır. 1997 yılında da **MC DONNELL DOUGLAS, BOEİNG** ile birleşmiştir. Böylece ABD’de savunma sanayi şirketi sayısı 3’e inmiştir.

³⁴ ÖZERMAN, 1997, s.17

³⁵ ZİYLAN, ASELSAN Dergisi, 2000, s.13

Tablo 1-3 Avrupa Savunma Sanayinde Milli Ana Yüklenici Firmalar

ÜLKE	SEKTÖR	ANA YÜKLENİCİ FİRMA
İNGİLTERE	Uçak ve Füze	BRİTİSH AEROSPACE
	Elektronik ve Gemi	GEC
	Tank	VİCKERS DEFENSE SYSTEMS
	Haf.Zh.Araç ve Helikopter	GKN
FRANSA	Kara Sistemleri	GİAT
	Elektronik	THOMSON-CSF
	Füze ve Helikopter	AEROSPATİAL
	Uçak	DASSAULT AVİATİON
	Füze ve Uzay	MATRA
	Cocpit Avionik	SEXTANT AVİONİQUE
	Gemi	DCN
İTALYA	Kara Sistemleri	FIAT
	Deniz Sistemleri	FİNCATİERİ
	Uçak, uzay, elektronik, helikopter, top, füze	FİNMECCANİA
ALMANYA	Havacılık, uzay ve askeri elektronik	DEUTSCHE AEROSPACE
	Zırhlı Araç	KRAUSS MAFFEI
	Özel Zırhlı Araç	THYSSEN

KAYNAK: ZİYLAN, 2000

1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Savunma Sanayi:

Amerikan savunma sanayi 1990'lardan itibaren büyük bir değişim geçirmiştir. Çoğu uzay ve elektronik alanında olmak üzere birçok birleşme olmuş ve savunma devlerinden oluşan küçük bir grup oluşmuştur.

Amerikan savunma piyasasında görülen en önemli yaklaşım, şirketlerin ya savunma alanına konsantre olmaları ya da bu alandan tamamen ayrılmaları şeklinde olmuştur. FORD, GENERAL ELECTRIC, IBM, UNISYS gibi şirketler alandan tamamen çekilirken, **RAYTHOEN** ve **BOEİNG** ise savunmaya daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Ayrıca savunma alanındaki şirketlerin büyük ve güçlü olmaları çok daha fazla ön plana çıkmıştır. Çünkü büyük şirketler AR-GE maliyetlerini daha

rahat karşılayabilmiş ve henüz denenmemiş teknolojilere dayalı programları yönetme riskini göze alabilmişlerdir.³⁶

Amerikan savunma sanayi günümüzde büyük ölçüde **dört büyük savunma devinden** oluşmaktadır. Bu dev sanayi kuruluşları sadece piyasa koşulları nedeniyle değil daha çok Amerikan Hükümetlerinin şirketlerin birleşmelerini teşvik eden politikaları sonucunda oluşmuştur. Ayrıca hükümet çeşitli ihracat teşvik yöntemleri geliştirerek dünya pazarlarında da bu şirketlerin güçlü konumlara gelmelerine yardımcı olmuştur. 1980'lerin sonlarından itibaren İngiltere dışındaki ülkelerin savunma ürünleri ihracatları azalırken Amerika'nın dünya pazarlarındaki payı % 25'lerden % 45'ler seviyesine yükselmiştir. LOCKHEED MARTİN, BOEİNG VE RAYTHEON gibi dev şirketlerin savunma silahlarının satışları sırasıyla 19,5 milyar dolar, 18 milyar dolar ve 11,5 milyar dolar düzeyinde gerçekleşirken, Avrupa'nın savunma sanayindeki en büyüğü BRİTİSH AEROSPACE'de bu rakam 6,5 milyar dolardır.

1985 yılında 1,3 trilyon dolar olan dünya askeri harcamaları 1998 yılında 785 milyar dolar olmuştur. Aynı dönem içerisinde ABD'nin dünya askeri harcamalarındaki payı ise %30'lardan %36'lara çıkmıştır. ABD'ye muhasım yedi ülkenin (Küba, İran, Irak, Libya, Kuzey Kore, Sudan ve Suriye) toplam askeri harcamaları 15 milyar dolar olup, ABD'nin savunma bütçesi bu rakamın 20 katından fazladır. Bu yedi ülkenin harcamaları, Rusya ve Çin'in harcamaları ile birleşince toplam 106 milyar dolar olup, ABD Savunma Bakanlığı bütçesinin yarısından biraz daha azdır.³⁷

Tablo 1-4 ABD'nin 2000–2005 Yılları Kuvvet Bütçeleri Tahminleri (Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kara Kuvvetleri	74	76	79	81	83	86
Dz. Kuvvetleri	91	97	96	98	101	104
Hv. Kuvvetleri	87	90	93	94	97	99
Müşterek	41	42	41	42	42	43
Toplam Bütçe	293	305	309	315	323	332

KAYNAK: International Institute for Strategic Studies (IISS) Department of Defense, 2000

Not: Türk K.K.K. lığı 2002 yılı bütçesi 700 milyon \$.

³⁶ ASELSAN Dergisi, 1999, Sayı: 51, s.6

³⁷ ASELSAN Dergisi, 1999, Sayı: 51, s.18

1.3.2. Avrupa Birliği'nde ve Avrupa'da Savunma Sanayi:

Günümüzdeki en önemli oluşumlardan biri de şüphesiz Avrupa Birliği'dir. Birlik içinde savunma konusunun ulusal çıkarların korunması ve egemenlik kavramları ile doğrudan ilişkisi göz önüne alınarak, **ROMA Antlaşması**'nda bu konunun ayrıcalıklı niteliği 223 ncü Madde ile hükme bağlanmıştır.

Avrupa'daki savunma sanayi içinde ülkelerin ulusal ana yüklenici firmaları mevcuttur ve bu firmalar tedarik aşamasında çok sıkı politikalar izlemektedirler. Özellikle ekonomik ve teknolojik açıdan tam olarak gelişmemiş olarak adlandırılabilen bazı ülkeler önemli oranda Amerikan Teknolojisine bağımlıdır ya da doğrudan Amerikan Savunma Ürünlerini kullanmaktadırlar.³⁸

Batı Avrupa'daki askeri ve AR-GE harcamaları, ABD'nin %60'ı düzeyindedir. Büyük yabancı evliliklere gitmek yerine, Avrupa'nın savunma şirketleri belli alanlarda anonim ortaklıklar kurmuş durumdadır. Uydu alanında Fransız LAGARDERE ve İngiliz GEC'in kurduğu THOMSON MARCONİ SONAR ile AEROSPATİAL ve DASA'NIN kurduğu EUROCOPTER bunların bazılarıdır. Bu ortaklıklar, teknolojik sinerji ve ölçek ekonomisini sağlamakta, fakat her parça ayrı bir şirket gibi işlemekte ve üretimi yoğunlaştırmada sıkıntı çekmektedirler.

Bunun yanı sıra, bu anonim ortaklıklar Amerikan rakiplerinin çok gerisindedirler. Avrupa'nın en büyük füze grubu MATRA BAE DYNAMİCS'in yıllık satışları 1,5 milyar dolar iken Amerikan RAYTHEON yılda 5 milyar dolarlık füze satmaktadır. Amerika'da savaş uçağı ve helikopter şirket sayısı 5, Avrupa'da 10'dur. Amerika'da füze üreten şirket sayısı 4 iken Avrupa'da 11'dir. Söz konusu parçalı durumun Avrupalı şirketlerin Amerikan şirketleri ile rekabet etmesini engellediği, bir müddet sonra devlet yardımına muhtaç duruma gelmelerine ya da Amerikan şirketleri ile alt sözleşmeler yapmak zorunda kalmalarına neden olabileceği değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği'nin günümüzde Dünya'da önemli bir güç olması ve bunun yanında Avrupa'ya ait savunma gücü oluşturma çalışmaları, ABD'ye olan bağımlılığın da sorgulanmasına neden olmaktadır. Bunun en büyük nedeni; Avrupa Birliği'nin ABD çıkarları ile çatışmayan alanlarda da politikalar üretmek istemesidir. Fakat bu girişim, NATO ile uyumlu, ancak bağımsız şekilde gerçekleştirilmek istenmektedir.

³⁸ ASELSAN Dergisi, 1999, Sayı: 51, s.18

1996 yılında savunma sanayisi gelişmiş dört ülke olan Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'nın kurmuş olduğu **Ortak Silahlanma İş Birliği Örgütü (JACO)** ve Batı Avrupa Birliğinin on ülkesinin Türkiye, Norveç ve Danimarka'yı da alarak kurduğu **Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (WEAG)** yapılmış olan ilk çalışmalardır.

Bugün, Batı Avrupa'daki Savunma Sanayi'ni şekillendiren ana faktörleri;

- Nispeten küçülen savunma bütçeleri,
 - Elektronik alandaki fevkalade gelişmeler,
 - Hareket kabiliyeti ve baskına önem veren strateji değişikliklerinin savunma sanayine başarı ile yansması,
 - Yeni silahların geliştirilmesinin yüksek fiyatlara mal olması,
 - Çift maksatlı teknolojilerin öneminin artması,
 - İhracat pazarlarında özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerine dönük ihracatta acımasız rekabet,
 - Avrupa Birliği'nin yarattığı tek pazar,
 - Japonya'nın silah ve hava endüstrisinde ana üretici olarak belirmesi,
- şekilde sıralayabiliriz.

1.3.3. Japonya'da Savunma Sanayi:

Japonya savunma sanayi alanında Asya'nın en ileri teknolojisini elinde bulduran ülkedir. Japonya'nın savunma bütçesi, İngiltere ve Fransa'nın savunma bütçesine eşit ve % 90'ı yurt içinde harcanmaktadır. En büyük açığı havacılık alanında olan Japonya, birçok çeşit radar ve füzenin yanı sıra zırhlı araçlar ve savaş gemileri üretmektedir. Havacılık alanındaki açıklarını da lisanslı üretimle kapatmaya çalışan Japonlar, lisanslı üretim yoluyla da çok şey öğrenmiş ve kendi teknolojilerini geliştirme yolunda çok önemli adımlar atmışlardır.

Bu alanda KAWASAKİ HEAVY İNDUSTRİES, yerel olarak dizayn edilmiş bir keşif helikopteri olan OH-X'i geliştirmektedir. MİTSİBUSHİ HEAVY İNDUSTRİES ise, üretimine yeni başlanan modern bir savaş uçağı olan F-2'de başı çekmektedir.³⁹

Japonya'nın savunma sanayi alanındaki avantajı, sivil alandaki teknolojik gücünün savunma sanayini de önemli ölçüde besliyor olmasıdır. Örneğin, savaş

³⁹ ASELSAN Dergisi, 1999, Sayı: 52, s.19

uçaklarının kanatlarında veya motorlarında diğer sektörlerde üretilen parçalar kullanılmaktadır. Japonya sanayinde ikili kullanıma sahip diğer teknolojiler, entegre mikro dalga devreler ve elektro-optiktir. Amerika ve Avrupa'daki yapılanmanın tersine, ülkede savunma sanayinde yoğunlaşan şirketler yerine, savunma alanında da faaliyet gösteren şirketler bulunmaktadır.

Japonya'da hükümet ve mühendislik şirketleri, savunma alanında kendine yeter düzeyde olmayı ulusal bir gereklilik olarak tarif etmektedir. Bu anlamda Japonya kendi savunma gereçlerini üretmeyi; zengin, güçlü ve bağımsız bir devlet olmanın ön şartı olarak kabul etmektedir. Japonlar bunu **tekno-milliyetçilik** olarak adlandırmaktadırlar.

Dünya ekonomisinin lider devletleri askeri gereç üretimini ve AR-GE'de yüksek teknolojiyi teşvik etmektedirler. Fakat Japonya, klasik anlamda bu anlayışın çok ötesine gitmektedir. Örneğin, Amerikan Sidewinder'ları ithal etmek yerine kendi kısa menzilli havadan havaya füzelerini geliştirme kararı, yapılan ölçümlere göre beş kat fazla maliyete sebep olmuştur. **Bu bakış açısı ise şu şekilde yorumlanmaktadır; ABD'de silahlar üç kritere göre değerlendirilir: performans, maliyet ve teslimat tarihi, Japonya'da ise en önemli olan kriter, silahı üretmeyi öğrenmektir.**

Japon savunma şirketleri çok hızlı öğrenmektedirler ama Amerikan ve Avrupa savunma sanayi şirketlerinin şimdilik konumlarını kaybetme endişesi taşımalarını gerektirecek bir durum gözükmemektedir. Bunun nedeni, Japonya'nın özel güvenlik konumu gereği savunma alanındaki küreselleşmekten uzak durmasıdır. 1967'den bu yana Japon hükümetleri, savunma teçhizatlarının ihracatındaki yasağı sürdürmektedir. Bu nedenle üretim yeterli miktara çıkamamakta ve silahların fiyatı yükselmektedir. Ayrıca hükümet firmaların uluslararası programlara katılımını engellemekte ve Japonya'da üretilen parçalar başka bir ülkeye ihraç edilememektedir.

1.3.4. Rusya Federasyonu'nda Savunma Sanayi:

Rusya Federasyonu bugün Sovyetler Birliğinin tüm imkân ve kabiliyetlerinin %15-16'lık bölümünü elinde tutmaktadır. Çok büyük miktarda savunma sanayi ürününü imal etmekte ve bunları ihraç edebilmektedir.

Rusya Federasyonu, 1978-1987 yılları arasında ABD'nin ürettiği 7600 tanka karşılık 25300 tank, ABD'nin 33 adet Nükleer Denizaltısına karşılık 65 adet

denizaltı, ABD'nin 3600 adet Av/Av bombardıman uçağına karşılık 7700 uçak üretebilmiştir. SSCB döneminde savunma sanayini sadece dış politikalarının bir aracı olarak kullandılar. Ancak, bugün Rusya'nın elinde bulunan savunma sanayi ürünlerinin ortak özellikleri;

- Eski teknolojiye sahip olmaları,
- Bozulmuş olan ekonomik durum yüzünden bir kısım bilim adamı ve araştırmacılarını diğer ülkelere kaptırmış olması,
- Eski pazarlarının bir bölümünü kaybetmiş olmalarıdır.⁴⁰

1.3.5. Fransa'da Savunma Sanayi:

Fransa'da savunma sanayi yönetim faaliyetleri; Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren **Savunma Tedarik Teşkilatı (DGA)** tarafından yürütülmektedir. Bu teşkilatta halen asker ve sivil olarak toplam 50.000 kişi çalışmaktadır. Fransa'da savunma sistem tedariki için yılda ortalama 100 Milyar Fransız Frankı (FF) harcanmakta olup, bunun 30 Milyar FF'lık kısmı savunma AR-GE faaliyetleri için kullanılmaktadır. Harcanmakta olan bu parayla ülke çapında yaklaşık 250.000 kişiye istihdam imkânı sağlanmaktadır.

DGA, Fransa Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaç duyduğu modem silah sistemlerinin tanımlanması ve tedarikinden sorumludur. Soğuk Savaş dönemi sonrasında; Fransa Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılanmasına paralel olarak DGA Teşkilatında da yeni bir teşkilatlanmaya gidilmiştir.

Fransa Savunma Bakanlığı'na ayrılan bütçe çerçevesinde, yatırıma tahsis ettiği kaynakların % 85'i DGA tarafından kullanılmakta ve bunun da % 40 gibi önemli bir kısmı; stratejik ve/veya teknolojik öneme sahip ana savunma sistem tedariki için kullanılmaktadır. Ana savunma sistem projeleri; genellikle DGA tarafından önceden belirlenmiş milli ana yüklenici şirketlerle karşılıklı görüşmelerle sözleşmeye bağlanmakta, ihtiyaç duyulması halinde milli olması zorunlu olmayan sistemlerin tedariki için uluslararası savunma projelerine iştirak edilmekte ve projelerin gerçekleştirilmesinde sistem mühendisliği metodolojisi ile evrimsel tedarik yöntemleri uygulanmaktadır.

Fransa'da, ihtiyaç makamı (Silahlı Kuvvetler), tedarik makamı (DGA) ve

⁴⁰ Savunma Sanayi Raporu, www.sbm.com.tr/savunma

üreticiler (milli savunma sanayi şirketleri) arasında sıkı bir işbirliği ve koordinasyon mevcuttur. Ana savunma sistemleri tedarik yönetimi; sorumluluk ve danışma esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda Kuvvetler harekât ihtiyaçlarını belirlemekten, DGA ise bu ihtiyaçları karşılamaktan sorumludur.

Sonuç olarak ; Fransız Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan her türlü silah sistemi, araç ve teçhizat Savunma Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olan DGA tarafından tedarik edilmektedir.

Fransa'da savunma sanayi şirketlerinin büyük çoğunluğu devlete ait kuruluşlar olduğundan; ana sistem tedarikinde genelde sınırlı bir yurtiçi rekabet ortamında seçilen bir şirketle doğrudan sözleşme imzalanabilmektedir.

1.3.6. İsrail'de Savunma Sanayi:

Doğal kaynakları hemen hiç olmayan, yaklaşık 4–5 milyon nüfusu olan ve devamlı bir silahlı mücadelenin içinde bulunan İsrail, dünyada savunma sistemleri ihraç eden **en büyük yedi ülkeden** biridir. Özellikle son dönemde savunma ürünleri ihracatı ikiye katlanmıştır. 1994'te 1,4 milyar dolar olan ihracatı, 1997'de 2,6 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. İsrail bugün, uzay sistemleri geliştiren, üreten ve yörüngeye fırlatan ülkelerin oluşturduğu kulübün önemli bir üyesidir.⁴¹

İsrail, çoğunlukla kullandığı savunma sistemlerini geliştirmiş ve üretimini yapmıştır. Yine İsrail, dünyanın her ülkesinde açılan uçak modernizasyon ihalelerine katılan ve aranan bir ülke olmuştur. İsrail'in bu noktaya gelmesinde bir konu çok önemli rol oynamıştır. İsrail 1987 yılında teknolojik düzeyi oldukça yüksek **LAVİ** adında bir askeri uçak projesi öngörmüş, bu projenin finansmanını ise ABD'den karşılamayı düşünmüştür. Ancak ABD'nin bu projeyi kendi savunma sanayine bir tehdit olarak görmesi neticesinde gerekli krediyi alamayan İsrail, bir değerlendirmede bulunmuş ve yazılım ile çok ileri teknoloji alt sistemlerin geliştirilmesine yönelme ve bu alanda yatırım yapma kararı almıştır.

Alınan bu kararın altında yatan felsefe; kalite sağlamayacak sistemlerin ABD'den alınması (gemi, uçak vb.), kalite avantajı getirecek, akıllı ve özel sistemleri İsrail'de üretmekten ibarettir. **“Başkalarından alamayacağımız sistemleri ve ülke olarak bize teknolojik üstünlük sağlayacak ileri teknoloji ürünü sistemleri kendimiz**

⁴¹ AKSU, 1997, s.14

üretelim.” diyerek yola çıkan İsrail, platform ve motor sistemleri üretmemektedir. Ama geliştirdiği yüksek teknolojili avionik sistemleri uçak üreticisi büyük ABD firmalarıyla birlikte pazarlayarak, bağımlı ortak konumuna nazaran daha güçlü olmakta ve ekonomik kazancı daha büyük işler yapmaktadır. Bütün bir uçağı ihraç edememesine rağmen, milli firmaları aracılığıyla geliştirdiği özgün uçak avioniklerini hem kendi uçaklarında kullanmakta, hem de diğer ülkelerin uçak modernizasyon projelerinde bazen kendi başına, bazen de ABD firmaları ile ortak olarak ihraç edebilme şansına sahip olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİ

2.1. TÜRK SAVUNMA SANAYİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ:

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi:

Türk toplumlarında silah kullanımı ve üretimi köklü bir geçmişe dayanır. Osmanlı İmparatorluğu'nda zamanın teknik bilgi ve becerisine göre oldukça ileri bir silah sanayinden söz etmek mümkündür. Yükselme döneminde; top ve savaş gemileri ile diğer devletlere göre ileri tekniklerle üretilen ağır silahların dökümü yapılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmet döneminde, İstanbul'un fethinde kullanılan ağır topların yanı sıra, ilk kez yivli top yapımı gerçekleştirilmiş, havan topu icat edilmiş ve gemilere top montesi fikri geliştirilmiştir.

Yavuz Sultan Selim zamanında İSTANBUL TAŞKIZAK Tersanesi kurulmuş, Kanuni Sultan Süleyman döneminde tersanenin kapasitesi artırılmıştır. Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ni Portekizlilere karşı korumak için SÜVEYŞ Tersanesi kurulmuştur.⁴² Bu dönemlerde savaş gemisi üretimi tüm yönlerden Avrupa ülkelerinden daha üstündü. 17nci yüzyılda sadece İSTANBUL Tersanesi'nde bir defada, 137 gemiyi denize indirebilecek seviyeye gelinmiştir.⁴³

Osmanlı Devleti'nin gelişme döneminde önemli bir yere sahip bulunan savunma sanayi, 18nci yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşanan teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınması nedeniyle Birinci Dünya Savaşı öncesi ve içinde etkinliğini tamamıyla yitirmiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına bir alt yapı aktarılamamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine yeni sınırlar içerisinde kalan tersaneler, Zeytinburnu Barut Tesisleri, Top ve diğer bakım tesisleri, Feshane, Kırkağaç Tapa Fabrikası, Konya ve Kayseri Güherçile Fabrikaları ile Anadolu'ya I. Dünya Savaşı sonunda gizlice nakledilen makineler ve el tezgâhları kalmıştır.⁴⁴

⁴² Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.5

⁴³ ŞİMŞEK, 1989, s.147

⁴⁴ AKÇAY, 1995, s.442-443

2.1.2. Cumhuriyet Dönemi :

1920 – 1950 Yılları:

I. Dünya Savaşı sonunda İstanbul ve çevresinden Anadolu'ya kaçırılan tezgâhlar, getirilen usta ve işçiler, İstiklal Savaşı'nda çok önemli rol oynamışlardır. Ankara, Konya, Eskişehir, Keskin ve Erzurum'da kurulan küçük ve basit atölyeler, Türk Ordusu'na hafif silah ve mühimmat desteği sağlamıştır.

1921 yılında teşkil edilen Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü bünyesinde;

– 1924 yılında ANKARA'da Hafif Silah ve Top Tamir Atölyeleri ile Marangozhaneler ve Fişek Fabrikaları,

– 1927 yılında Yeni Mühimmat Fabrikası,

– 1928 yılında Pirinç Fabrikası,

– 1930 yılında KAYAŞ Kapsül Fabrikası,

– 1931 yılında KIRIKKALE Elektrik Santrali ve Çelik Fabrikası,

– 1939 yılında Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları kurulmuştur.

1929 yılında Haliç'teki Askeri Tersanelerin GÖLCÜK'e nakline karar verilmiş, bu amaçla GÖLCÜK Tersanesi'nin inşasına başlanmıştır. 1941 yılında da TAŞKIZAK Tersanesi yeniden faaliyete geçirilmiştir.⁴⁵

Yukarıdaki gelişmelere paralel olarak, Türk Havacılık Sanayi faaliyetleri, 1925 yılında Türk Hükümeti ile JUNKERS Şirketi arasında yapılan bir anlaşma neticesinde Tayyare ve Motor Türk A.Ş. (TAMTAŞ)'nin kuruluşu ile başlamıştır.⁴⁶

1925 yılında İZMİR Halkapınar Uçak Tamirhanesi'nden getirilen birimlerle kurulan ESKİŞEHİR Hava Tamirhanesi, TAMTAŞ'ın bir birimi olarak uçak geliştirmek amacıyla bazı denemeler yapmış, ancak başarılı olamamıştır. TAMTAŞ'ın KAYSERİ'de kurduğu tesisler ise, 1928 yılında üretime başlamış ve 1939 yılına kadar, Alman, Amerikan, Polonya ve İngiliz menşeli çeşitli tiplerde toplam **112 uçak** üretilmiştir. O günkü makine ve teçhizatıyla birinci sınıf bir uçak fabrikası olan TAMTAŞ KAYSERİ Tesisleri, 1939 yılında lisans anlaşmazlığı sebebiyle ortaklığın feshedilmesini müteakip Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na ait uçakların bakımına yönelik olarak üretimi durdurmuştur.

⁴⁵ Savunma Sanayinin Dünü Bugünü ve Yarını, 2000, s.33

⁴⁶ AKGÜL, 1985, s.110

Türk Hava Kurumu (THK)'nin 1941 yılında ANKARA'da kurduğu uçak fabrikası havacılık sanayindeki ilk büyük girişim olarak kabul edilebilir.⁴⁷ Bu fabrikada çeşitli tipte uçak ve planörler üretilmiştir. İlk uçak motoru fabrikası, 1945 yılında ANKARA'da kurulmuş ve 1948 yılında üretime geçmiştir. Ayrıca, II. Dünya Savaşı yıllarında İngiltere'den satın alınan uçakların bakım ve onarımları için 1942–1943 yıllarında MALATYA'da uçak onarım atölyeleri kurulmuştur.

Devlet bünyesinde ve askeri organizasyon içerisinde yürütülen bu faaliyetlerin yanı sıra, bu dönemde çok az ve geçici de olsa özel teşebbüsün iştiraki gözlenmektedir. Bu konuda,

1930'lu yıllarda İSTANBUL-Haliç'te kurulan Nuri KİLLİGİL Tesisleri'nde tabanca, 81 mm havan ve mühimmatı, çeşitli tahrip kalıpları, patlayıcı ve yanıcı maddeler ile piroteknik maddelerin üretimleri gerçekleştirilmiş, ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra dış askeri yardımların da etkisi ile bir süre yurt içinden tedarikin azalması sonucu bu fabrikalar üretimlerini sürdürmeyerek kapatılmışlardır.

Ayrıca, 1936 yılında Nuri DEMİRAĞ'ın İSTANBUL-Beşiktaş'ta kurduğu uçak fabrikası da bu dönemdeki ikinci özel teşebbüs örneğidir. Bu fabrikada çok sayıda planörle birlikte, 24 adet NU - 37 kodlu uçak lisans altında üretilmiştir. Ancak o dönemlerde yurt içi talebin yeterli düzeyde bulunmayışı ve fabrikanın henüz uluslar arası pazarlarda isim yapmamış olması sebebiyle ihracat imkânlarının kısıtlı oluşu, fabrikanın bir süre sonra finansman sıkıntısı içerisine girmesine ve kapatılmasına neden olmuştur.

Bu döneme ait gelişmeler incelendiğinde, askeri bir yapılanma içerisinde özellikle yabancı kaynaklı ürünlere yönelik önemli bir sanayi potansiyelinin kazanılması ve özel teşebbüs katılımının çok düşük seviyede ve kısa ömürlü olması hususları, dönemi karakterize eden vasıflar olarak değerlendirilebilir.

1950 – 1974 Yılları:

Bu dönemin başlarında, 5591 Sayılı Yasa ile Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü, bütün hak ve yetkileriyle birlikte, **Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK)** Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.⁴⁸ Türk Hava Kurumu'nun

⁴⁷ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.7

⁴⁸ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.7

tesislerini de satın alan MKEK, **MKEK-4** Uğur adıyla bir eğitim uçağı geliştirmiştir. Bir süre sonra uçak üretimi durdurularak, uçak bakımı ve tadilatı ile SİDEWİNDER ve HULLPUP füzelerinin lisanslı üretimi yapılmıştır.

Yılda 50 uçak kapasiteli tesislerde, toplam 500 uçak ve planörün üretimi gerçekleştirilmiştir. Ancak dünyadaki teknolojik gelişmelere paralel olarak;

- Jet motoru kullanan uçakların, pervaneli uçakların yerini almaya başlaması,
- Mevcut tesislerin teknolojik açıdan kendisini yenileyememesi,
- Dış alıma yönelik devlet politikaları izlenmesi nedeniyle, 1962 yılında uçak

üretimi ile ilgili tüm faaliyetler durdurulmuş, tesislerin bir kısmı tekstil fabrikalarına dönüştürülürken, motor fabrikasının tesisleri Türk Traktör Fabrikası'na devredilmiştir.

MKEK yöneticileri, savunma sanayinin karakterinden kaynaklanan nedenlerle kurumu, hem sivil hem de askeri sektöre hitap edecek bir yapıya kavuşturmak için kararlar almışlar ve 5 yıllık bir "İnkişaf Planı" hazırlamışlardır.

İnkişaf Planı'nın ilk ürünü olan GAZİ Fişek Fabrikası'nın kuruluşu 1956 yılında tamamlanmıştır. 1954-1958 yılları arasında alınan yurt dışı siparişlerin (özellikle 740 milyon DM tutarındaki Alman siparişleri) verdiği imkânla büyük bir yatırım faaliyetine girişilmiş ve 1956-1974 yılları arasında 18 yılda 18 yatırım tamamlanarak kurumun tüm değerleri 6 ila 7 misli arttırılmıştır. Bu yatırımlar tarih sırasına göre aşağıda sıralanmıştır.⁴⁹

- (1) Gazi Fişek Fabrikası,
- (2) Topçu Mühimmatı Fabrikası ve Yardımcı Üniteleri,
- (3) Çelik Dökümhanesi,
- (4) Pirinç Fabrikası, Dökümhane, Elektroliz ve Tel Kablo Atölyeleri,
- (5) Barut Fabrikası kapasitesinin 450 tondan 1800 tona çıkarılması,
- (6) TNT İmla Tesisleri, Nitrogliserin ve Dinamit üretim kapasitelerinin artırılması,
- (7) KAYAŞ Kapsül ve İmla Fabrikası'nın modernizasyonu,
- (8) Vasıflı Çelik Haddehanesi, Bandaj ve Mono Blok Tesisleri,
- (9) Pik ve Sfero Dökümhanesi,
- (10) Takım Tezgâhları Üretim Tesisleri,
- (11) Dişli İmalat Tesisleri,
- (12) Tekstil Makineleri İmal Tesisleri,

⁴⁹ GÜR; 1998, s.84

- (13) Elektrik Sayaçları Fabrikası,
- (14) Çelik Çekme Boru Fabrikası,
- (15) G3 ve MG-3 Tüfek Fabrikası (1967)
- (16) Kontra plak, Kontra Levha ve Yonga Levha Tesisleri,
- (17) Pil Fabrikası,
- (18) Roket Fabrikası.

Yukarıdaki gelişmelere rağmen, bu dönemde Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile artan askeri yardımlar, savunma sanayinde önemli bir gerilemeye yol açmış ve bu durum giderek üretilen silah sistemlerinin teknolojisine hâkim olabilme yeteneğimizi köreltmıştır. **İhtiyacın hazır alım veya yardımlar ile karşılanmasının sanayileşme üzerindeki olumsuz etkileri Avrupa'da 1960'lı yıllarda anlaşılmış iken, Türkiye bu noktaya ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ulaşabilmiştir.**

1950-974 döneminde, askeri fabrikaların büyük bir kısmının Kamu İktisadi Teşebbüsüne dönüştürülmesi ile üretici ve kullanıcının ayrılmış olması ihtisaslaşmanın ve nispeten daha iyi işleyen bir kalite kontrol mekanizmasının tesisi ve rekabet unsurunun bulunmaması dönemin ana karakterini teşkil etmektedir.

1974 – 1985 Yılları:

70'li yıllarda askeri yardımların azalmaya başlaması ve 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı'nı müteakip 1975'de uygulamaya konan Amerikan silah ambargosunun etkileri göz önünde bulundurularak, Türkiye'de savunma sanayi faaliyetleri nispeten ivme kazanmıştır.

1975 yılında hazırlanan "Savunma Sanayi Kurumu" Kanun Tasarısı, 1976 yılında MSB tarafından ivedi olarak kanunlaşması talebiyle Meclis' e sevk edilmiştir. Bu kanun tasarısında MKEK' nun askeri üretime yönelik fabrikalarının da Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı Savunma Sanayi Kurumu bünyesine alınması öngörülmüştür.

1977-1979 yılları arasında, savunma sanayinin ülke sanayinden soyutlanamayacağı, sanayinin gelişmesinden Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın sorumlu olacağı, MKEK' nun üretim yapan fabrikalarını diğerlerinden ayırmanın mümkün olamayacağı gerekçesiyle kanun tasarısına itiraz edilmiş ve kanun tasarısı bekleme alınmıştır.

1980 yılından sonra da, konu Kamu İktisadi Teşebbüsleri Kanunu çerçevesinde mütalaa edilmiş ve Savunma Donatım Genel Müdürlüğü ismiyle, Nisan 1983 tarihinde kabul edilen "60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ile İlgili Kanun Hükmünde Kararname" ile ilgili bakanlığı Milli Savunma Bakanlığı olan bir kamu iktisadi teşebbüsü kurulmuştur.

Müteakiben, Kasım 1983 tarihinde "101 Sayılı Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Kanun Hükmündeki Kararnamesi" ile "105 Sayılı MKEK Kanun Hükmündeki Kararnamesi" çıkarılmıştır.⁵⁰

Daha sonra, Kasım 1985' de Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü kaldırılarak yerine, o zamanki adıyla Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (1989 yılında Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na dönüştürülmüştür) kurulmuştur.

1974–1985 dönemi, savunma sanayinde özellikle vakıf kuruluşlar ve özel sektör bünyesinde önemli yatırımların gerçekleştirildiği yıllar olmuştur. 1975 yılında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin telsiz ihtiyacını karşılamak amacıyla Ankara'da, silahlı kuvvetler vakıflarının finansmanı ile Askeri Elektronik Sanayi A.Ş. (ASELSAN) kurulmuştur.

ASELSAN, 1980 yılından itibaren VHF/FM sırt ve araç telsizlerinin imalatını, ihracat imkânlarını da dikkate alarak gerçekleştirmeye başlamıştır. ASELSAN bünyesinde, Alman Varta Firması'nın lisansı ile nikel-kadmiyum pilleri üretmek üzere kurulmuş ve 1984 yılında üretime başlamış olan ASPİLSAN, vakfın finanse ettiği diğer bir kuruluştur.

Bu dönemde ayrıca Hava Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı, F-16 uçaklarının TÜRKİYE'de ortak üretimi amacıyla TUSAŞ A.Ş.'ni, aviyonik sistem ve elektronik aygıtların üretimi amacıyla HAVELSAN'ı ve uçak lastiklerinin üretimi amacıyla da PETLAS'ı kurmuştur.

Bu dönemde benzer şekilde kurulan İŞBİR Elektrik Sanayi A.Ş., SİDAŞ, ASKALSAN A.Ş. ve OTOMARSAN A.Ş., Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'nın iştirak ettiği özel sektör kuruluşlarıdır.

1974–1981 yılları arasında MKEK, 29 farklı projenin tatbikatı için görevlendirilmiş olmasına rağmen bu yatırım projeleri 1980 yılından itibaren

⁵⁰ AKGÜL, 1985, s.194

planlardan çıkartılmış ve mevcut halleri ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına devredilmiştir.

Ayrıca bu dönemde, maruz kalınan ABD ambargosu ve döviz darboğazı nedeniyle de ne başka bir proje gerçekleştirilebilmiş, ne de arzu edilen seviyede idame ve yenileme yatırımı yapılabılmıştır. Bu dönemin sonlarında, 1984 yılında, MKEK yeni ürünlere girebilmek, kapasite artırmak ve 25 yıla yaklaşmış tesislerinin modernizasyonunu sağlamak için bir dizi proje başlatmış ve bu projelerin gerçekleştirilmesi 1988 yılına kadar devam etmiştir.

Faaliyetlerin daha ziyade "ihtiyacını üret" kavramı doğrultusunda geliştiği bu dönemde, özel teşebbüs katılımının tedrici de olsa artırılması ve yeni kuruluşların özel sektör yapılanmasına sahip olması, dönemi tanımlayan özellikler olarak sıralanabilir.

1985–2000 Yılları:

Bu dönemdeki en önemli gelişme, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyon ihtiyacını sanayileşme yoluyla karşılamak, bu konuda teşvik, düzenleme ve uygulama tedbirlerini yürütmek üzere, 1985 yılında çıkarılan 3238 Sayılı Yasa ile Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SAGEB)'nin kurulmasıdır. SAGEB, 1989 yılından bu yana Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bir tüzel kişilik sıfatıyla, Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bu dönemde uygulamaya aktarılan 20 den fazla ortak üretim ve doğrudan alım projesiyle SSM tarafından Türk Silahlı Kuvvetleri envanterine toplam değeri 4,5 milyar doların üzerinde modern askeri donanım kazandırılmıştır. Teşekkül ettirilen fon sayesinde, TUSAŞ, ROKETSAN, ASELSAN, MKEK gibi savunma sanayinin önde gelen kuruluşlarına sermaye katılımının yanı sıra, uygun şartlarda kredi temini ile önemli bir finansman desteği sağlanmıştır.

Bu dönemde yürütülen önemli oranda yabancı sermaye ve teknoloji transferine dayalı ortak üretim projeleri çerçevesinde, özel sektörde ROKETSAN, TAI, TEI, FMC-NUROL, MARCONI, THOMSON-TEKFEN vb. pek çok yeni savunma sanayi kuruluşu faaliyete geçmiştir. Böylece savunma sanayinde önemli teknolojik alt yapı ve bilgi birikiminin kazanılmasının yanında, yeni istihdam alanları da yaratılmıştır.

2.2. TÜRK SAVUNMA SANAYİ POLİTİKASI VE STRATEJİSİ:

Türkiye’de savunma amaçlı sanayinin daha ziyade devlet tekelinde kalması ve savunma ihtiyaçlarının istenilen ölçülerde teşvik edilerek yerli sanayi ile bütünleşmesinin sağlanamaması nedeniyle, Türkiye sivil sanayinin birçok dalda elde ettiği başarıyı savunma sanayine intikal ettirememiştir.

Bu durumun sonucu olarak, TSK yeterince modernize olamamış ve savunma sanayi yeterince gelişmemiştir. Oysa sanayileşmiş ülkelerde, savunma sanayi ekonominin güçlenmesinde ve politik etkinlik sağlanması konusunda oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Savunma sanayinde yerli katkıyı artırmayı amaçlayan “Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı“ MSB. lığı tarafından hazırlanmış, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış ve 20 Haziran 1998 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵¹

Bu doküman paralelinde Milli Savunma Bakanlığı tarafından her iki yılda bir Beyaz Kitap yayınlanmakta ve o yıllar için belirlenen esaslar ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmektedir. 2005–2006 yılları için yayınlanan **Beyaz Kitapta** belirlenen savunma sanayi politikası ve stratejisi ⁵² aşağıdadır.

2.2.1.Savunma Sanayi Politikası:

- Yerli sektör yanında yabancı sektöre de açık,
- İhracat potansiyeline ve uluslar arası rekabet imkânına sahip,
- Yeni teknoloji üretebilen, dinamik yapıda,
- Türkiye ve diğer ülkeler arasında dengeli bir savunma sanayi iş birliğini mümkün kılan ve değişen politik durumlardan asgari düzeyde etkilenen,
- Sivil amaçlarla da üretim yapabilen bir savunma sanayi alt yapısının oluşturulmasını öngörmektedir.

⁵¹ Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Dokümanı, 1998, s.2–9

⁵² MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 10, s.1–7

2.2.2. Savunma Sanayi Stratejisi:

Türk Savunma Sanayi Stratejisi'nin temelini; ülke güvenliğinin sağlanması için, Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarının güvenli ve istikrarlı biçimde karşılanması amacıyla yüksek teknolojiye sahip harp silâh ve araçlarının yurt içinde üretilmesidir.⁵³

Savunma Sanayi Stratejisi'nin belirlenmesinde, **Türkiye'nin Millî Askerî Stratejisi (TÜMAS)** ile **Plânlama ve Programlama Direktifi (PPD)** kaynak olarak alınmıştır.

Savunma Sanayi Stratejisi'nin, dış politika doğrultusunda ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara uygun olarak yürütülmesi hususunda, Dışişleri Bakanlığı ile koordinasyon yapılır.

Bu stratejinin uygulanmasında; koordinatör makam, Millî Savunma Bakanlığıdır.

– Savunma Araştırma ve Teknolojisi ile İlgili Hususlar;

Ülkemiz savunma sanayinin geleceğe hazırlanması maksadıyla savunma araştırma ve teknolojisi çalışmalarına gerekli yön Millî Savunma Bakanlığınca verilir. Savunma ürünleri alanında araştırma ve teknoloji geliştirme çalışmaları Millî Savunma Bakanlığı koordinesinde yürütülür.

Yabancı teknolojilerden yararlanma durumunda, bu teknolojinin yerli savunma sanayi tarafından özümsemesi asıl gayedir. Satın alınan teknolojilerin, yerli savunma sanayi tarafından özümseindikten sonra bir üst düzeyde yeniden üretilmesi, Millî Savunma Bakanlığınca desteklenir.

Türkiye'nin üye olduğu Batı Avrupa Birliği (**BAB**), **NATO** ve benzeri uluslararası kuruluşlar kapsamında yürütülen savunma araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetleri yakından takip edilerek ihtiyaç duyulanlara iştirak edilir.

– Tedarik ile İlgili Hususlar;

On Yıllık Tedarik Programı (**OYTEP**), tahsis edilecek kaynak dikkate alınarak iki yılda bir revizesine imkân verecek şekilde kanunla düzenlenir.

⁵³ MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 10, s.1-7

Savunma Sanayi ve Tedarik ile ilgili tüm faaliyetler, Millî Savunma Bakanlığınca yürütülür.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin millî olması zorunlu ve kritik ihtiyaçlarının, araştırma ve geliştirmeye dayalı olarak, uygun millî gizlilik dereceli tesis güvenlik belgesi bulunan yerli sanayi tesislerinde üretilip geliştirilmesi esastır.

Bu prensibin uygulanamadığı alanlarda savunma sanayi alt sektörlerine bölünür ve seçilen alt sektörlerde millî ana yüklenici uygulamasına gidilir. Uygun millî gizlilik derecesini haiz tesis güvenlik belgesi bulunmayan şirketler, bu durumda, ancak alt yüklenici olabilirler. Bu konudaki uygulama esasları Millî Savunma Bakanlığınca ayrıca yayımlanır.

Yurt dışından satın alınmasına karar verilen teçhizat ve sistemlerde, öncelik yerli savunma sanayinde olmak üzere, ülke sanayine katkı sağlayacak doğrudan ve/veya dolaylı Off-Set uygulamalarına imkân verecek tekliflere öncelik verilir. Off-set esasları, Millî Savunma Bakanlığınca belirlenir.

Ayrıca;

- Acil alım uygulaması azaltılır, zorunlu olmadıkça acil alım yapılmaz,
- Tedarik bir bütün olarak ele alınır, iç-dış tedarik ayırımı yapılmaz,
- Tedarik mevzuatında yurt dışında konuşlu şirketleri yerli şirketler karşısında avantajlı konuma getiren farklılıklar giderilir,
- Tedarikte, gerekli görülmesi halinde, yerli firmalar lehine ve yurt içinde ürettikleri artı değer bazında, her bir ihale için alınacak Bakanlar Kurulu kararında belirtilen oranlarda %15'e kadar fiyat farkı avantajı verilebilir,
- Projeler peşin alım sistemi içerisinde değerlendirilir, kredi konusu ayrı olarak ele alınır. Ancak muhtelif krediler arasında önemli maliyet farkı yaratabilecek unsurlar bulunması halinde, fiyat teklifleri kredi maliyetleri de dikkate alınarak değerlendirilir.

– **Üretim ile İlgili Hususlar;**

Savunma sanayinin geleceğe dönük yatırım ve araştırma plânlamasına katkıda bulunmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçları, kısa, orta ve uzun vadeli üç grup halinde ilgili kuruluşlara açıklanır. Yerli sanayi alt yapısından azamî ölçüde yararlanır.

Silâhlı Kuvvetlerin silâh, araç ve gereç ihtiyaçlarının karşılanmasında ikili ve çok taraflı ilişkiler kapsamında, mümkün olan iş birliği projelerine katılım hedeflenir. Bu kapsamda Türkiye'nin üye olduğu BAB, NATO ve benzeri uluslar arası kuruluşlar bünyesindeki silâhlanma, savunma araştırmaları ve teknolojilerin geliştirilmesine ilişkin programlar plânlama aşamasından başlanarak izlenir, gerek duyulduğu ölçüde ve mümkün olan en erken zamanda proje çalışmalarına iştirak edilir. İştirak edilen programlardan endüstriyel fayda/katılım ve benzeri edinimler sağlanır.

Mevcut veya kurulacak tesislerin kapasitelerinin tespitinde muhtemel ihraç imkânları da dikkate alınır.

Savunma sanayi alanında faaliyet gösteren kuruluşlara ait üretim tesislerinde, uluslar arası standartlara uygun Kalite Güvencesi Sistemi'nin kurulması zorunludur. Bu konuda, yan sanayinin de geliştirilmesine ve ana sanayi ile bütünleştirilmesine çalışılır.

Savunma sanayi ürünlerinin ihracatına katkıda bulunmak üzere kodlama ve tanımlama sistemine önem verilir. Savunma sanayi ürünlerinin NATO Kodlandırma Sistemine entegre edilmesi için gerekli destek sağlanır.

Halen Silâhlı Kuvvetlere ait tesislerde sürdürülen yedek parça ve malzeme üretiminin, yurt içi sanayinin gelişimine paralel olarak, bir plân dâhilinde azaltılması ve bu birimlerin aslî görevleri olan bakım ve idame faaliyetlerine dönmeleri teşvik edilir.

Savunma ihtiyaçları yanında sivil ihtiyaçlar da göz önüne alınır. Millî olması zorunlu ve kritik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yurt içi üretim; uluslar arası yükümlülükler de göz önüne alınarak, yatırım ve ihracat teşvikleri ile desteklenir.

Projeler çerçevesinde küçük ve orta büyüklükteki işletmelere iş aktarılması temin edilir, teknoloji ve üretimin ülke çapında yaygınlaştırılması sağlanır.

– **Rekabet ile İlgili Hususlar;**

Savunma sanayinin yurt içi ve yurt dışı rekabete açık olarak geliştirilmesi esastır. Rekabete açıklık, mevcut kaynaklar çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne teslim edilecek teçhizatın nitelik ve nicelik olarak yeterli düzeyde olmasını sağlayacağı gibi, tedarik maliyetini de azaltacaktır. Ancak yerli sanayi ve ilgili kuruluşlar, bir hizmet yarışı ortamında, fakat yıkıcı rekabete girmeden, devlet ve millet bütünlüğü ve menfaatini gözetererek kendi aralarında teknolojik iş birliği yaparlar.

– **İhracat ve Tanıtım ile İlgili Hususlar;**

Yurt içinde üretilen savunma teçhizatının Dış Ticaret Mevzuatı çerçevesinde ihracı; ülkeye döviz girdisi sağlaması yanında, artan üretim miktarları sayesinde, daha rasyonel bir üretim imkânı sağlayacaktır. Bu nedenle dost veya müttefik ülkelere savunma teçhizatı satışı hususunda tanıtım ve kredi imkânları dahil her türlü destek sağlanarak, ilgili bakanlık ve kuruluşlarla koordineli olarak, malî imkânlar ölçüsünde uygun bir kredi mekanizması kurulur. Savunma sanayinin tanıtımı tek elden yapılır ve devlet tarafından malî destek sağlanır.

– **Eğitim ile İlgili Hususlar;**

Savunma sanayinin kurulması, işletilmesi, geliştirilmesi ve modern teknolojinin izlenebilmesi, yeterli miktar ve nitelikteki teknik insan gücünün mevcudiyetine bağlıdır. Gerekli görülen alanlarda teknik personelin yurt içinde ve yurt dışında eğitimi maksadıyla gerekli destek ve koordinasyon Millî Savunma Bakanlığı tarafından sağlanır.

– **Savunma Sanayi Teknoloji Eğitim Merkezi (SATEM):**

TSK, Savunma Sanayi Firmaları ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında görevli personelin; savunma sanayi konularındaki hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde Savunma Sanayi ve Teknoloji Eğitim Merkezi (SATEM) Komutanlığı kurulmuştur.

– **Savunma Teknolojileri Enstitüsü (SATEN) Projesi:**

Bilim ve teknolojiyi; savunma, plânlama, programlama ve silâhlanma faaliyetlerinde etkin olarak kullanmak; Üniversite, TSK, Sanayi, Araştırma Kurum ve Kuruluşları arasında iş birliği oluşturmak; asker-sivil-araştırmacı ve eğitimcilerin bir arada bulunması ile kurumların görev ortaklığını sağlamak maksadıyla bir enstitü kurulması çalışmaları başlatılmıştır.

2.3. SAVUNMA SANAYİNE İLİŞKİN ÖNEMLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER:

2.3.1. 3238 Sayılı Kanun:

Savunma sanayinin temel kanunu olan 3238 Sayılı Kanun, 13.11.1985 Tarih ve 18927 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun çerçevesinde getirilen en önemli özellik, özel sektörün de savunma sanayi içinde aktif rol oynamasıdır. Böylece özel sektörün yapacağı yabancı ortaklıklarla uzun dönemde teknoloji altyapısı oluşturulacaktır. Ayrıca aynı kanunla, ortalama yıllık geliri bir milyar dolar civarında olan bir fon oluşturulmaktadır.⁵⁴

3238 Sayılı Kanunda, Ortak Yatırım Şirketi (Joint Venture) modeli ile üretim tercih edilmektedir. Ayrıca, adı geçen kanunla savunma sanayi yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarına açılmıştır. Yabancı bir şirketle yatırım yapan Türk şirketi, ilgili faaliyetlerin önemli bir bölümünde Türk teknisyenlerini çalıştıracak ve teknoloji transferini de sağlayacaktır.

3238 Sayılı Kanunun asıl amacı; ülkemizde modern savunma sanayini geliştirmek ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin modernizasyonunu sağlamaktır. Bu kanunun birinci maddesinde ifade edilen bu amaç doğrultusunda savunma sanayinin kurulmasına ve geliştirilmesine ait çalışmalar yapılırken;

- Mevcut sanayi potansiyelinden azami ölçüde yararlanılması,
- İleri teknolojiye sahip yatırımların teşvik edilmesi,
- Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Eldeki imkânlar dâhilinde kendi kendine yeterli bir savunma sanayinin

geliştirilmesi öngörülmektedir.

3238 Sayılı Kanunla getirilen beş önemli organ bulunmaktadır. Bunlar:

- Savunma Sanayi Müsteşarlığı,
- Savunma Sanayi Yüksek Koordinasyon Kurulu,
- Savunma Sanayi İcra Komitesi,
- Savunma Sanayi Denetleme Kurulu,
- Savunma Sanayi Destekleme Fonudur.⁵⁵

⁵⁴ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.29

⁵⁵ 3238 No.lu Kanun

Savunma Sanayi Yüksek Kurulunda, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsilen; Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Savunma Sanayi İcra Komitesinde; Genelkurmay Başkanı bulunmaktadır.

2.3.2. Diğer Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler:

Savunma sanayi ile ilgili olan diğer Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler aşağıda belirtilmiştir.

- 1324 Sayılı Genelkurmay Başkanlığı Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun,
- 1325 Sayılı Milli Savunma Bakanlığı Görev ve Teşkilatı Hakkındaki Kanun,
- 3291 Sayılı Kanunun 11 inci Maddesi,
- 189 Sayılı MSB İskân ve İhtiyaçları İçin Sarfiyat İcrası ve Bu Bakanlıkça Kullanılmayan Gayri Menkullerin Lüzumu Kalmayanların Satılmasına Salahiyet Verilmesi Hakkında Kanunun 3 üncü Maddesinin 3367 Sayılı Kanunun 1 inci Maddesi ile Değişiklik Şekli,
- 3648 Sayılı Kanunun 4 üncü Maddesi,
- 6136 Sayılı Kanunun Ek 7 Maddesinde Öngörülen Yönetmelik,
- 3763 Sayılı Harp Silah ve Mühimmatı Yapmak Üzere Tesis Edilen veya İşletilen Müesseselerin Kontrolüne Dair Kanun,
- 6095 Sayılı NATO Müşterek Altyapı Programı Gereğince Yapılacak İnşa ve Tesis İşlerine Dair Kanun,
- 6136 Sayılı Özel Yapılmış Silah ve Aletlerin Ülkeye Sokulması, Yapılması, Satılması, Satın Alınması, Taşınması veya Bulundurulmasına Dair Kanun,
- 6551 Sayılı Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatı ve Av Malzemelerinin İnhisardan Çıkarılmasına İlişkin Kanun,
- 2872 Sayılı Vatandaşların Haklarını Düzenleyen Kanun,
- 2886 Sayılı Genel Bütçe'ye Dâhil Katma Bütçeli İdarelerin, Özel İdare ve Belediyelerin Alım, Satım, Hizmet, Yapım, Kira, Trampa, Mülkiyetin Gayri Hak Tesisi ve Taşıma İşlerine Dair Hükümleri İçeren Kanun,
- 3388 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'nın Kurulmasına İlişkin Kanun,
- 3833 Sayılı TSK Stratejik Hedef Planı'nın Gerçekleştirilmesiyle İlgili Çeşitli Hükümleri İhtiva Eden Kanun,

– 4059 Sayılı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarının Teşkilat Ve Görevlerini Düzenleyen Kanun,

– 4083 Sayılı TSK'nin Seferberlik ve Savaş Halinde İhtiyaç Duyacağı Her Türlü Harp Sanayi Ürünü Olan Silah, Mühimmat, Araç, Gereç, Teçhizat, Malzeme ve Yedek Paçalar ile Bunların Kullanılmasına Ait Hizmetlerin Karşılmasını Düzenleyen Kanun,

– BM Wassenaar Düzenlemesi (Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi),

– 6/7543 Sayılı 6095 Sayılı Kanunu Düzenleyen Karar,

– 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname(KHK)'ye Dayanılarak Çıkarılan MKEK Kuruluş Statüsü,

– 200/728 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı İle Değişiklik,

– 95/2 Sayılı Karar,

– 6/7543 Sayılı Karar,

– Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları,

– 2/13992 Sayılı Hususi Müesseselerin Kontrolüne İlişkin Nizamname,

– Tehlikeli Maddelerin Karayolu İle Taşınması Hakkında Yönetmelik,

– 84/8125 Sayılı Emanet İşlere Ait Uygulama Yönetmeliği,

– 84/8213 Sayılı Döner Sermayeli Kuruluşlar İhale Yönetmeliği,

– 84/8277 Sayılı Fonlar İhale Yönetmeliği,

– 85/9453 Sayılı Muayene ve Kabul İşlemlerine Ait Yönetmelik,

– 87/12028 Karar Sayılı Patlayıcı Maddelerle İlgili Tüzük,

– Devlet İhaleleri Genelgesi,

– 91/1779 Sayılı Silah Ruhsatlarının Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik,

– —95/7623 Sayılı İhracat Rejimi Kararı, İhracat Yönetmeliği ve Adı Geçen Yönetmeliğin Kayda Bağlı İhracat Listesi,

– 96/9012 Sayılı TSK'nin İhtiyaç Duyacağı Malzeme ve Teçhizatın Barıştan İtibaren Karşılmasına Dair Yönetmelik,

– Sözleşme Faaliyetlerinin Endüstride Denetimi Esasları Yönergesi,

– 95/7 Sayılı Tebliğ,

– Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme, 96/1 Sayılı İhracatçı Belgesine İlişkin Tebliğ,

– İhracat 96/2 Sayılı İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin Tebliğ,

- İhracat 96/3 Sayılı Bağlı Muamele veya Takas Yoluyla Yapılacak İhracata İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/4 Sayılı Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliği,
- İhracat 96/5 Sayılı Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsüne İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/6 Sayılı Uluslar Arası Gözetim Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ,
- Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme, 96/1 Sayılı İhracatçı Belgesine İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/8 Sayılı Transit Ticarete İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/9 Sayılı Yurt Dışı Fuar ve Sergilere İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/10 Sayılı Bedelsiz İhracata İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/11 Sayılı Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Kapsamında Yapılacak İhracata İlişkin Tebliğ,
- İhracat 96/30 Sayılı Gümrük Muafiyetine İlişkin Tebliğ,
- 3763 Sayılı Kanun Uyarınca her yıl yayınlanan tebliğler,
- Savunma Sanayi Fuarları Yönetmeliği.

2.4. TÜRKİYE’DE SAVUNMA HARCAMALARININ PLANLANMASI VE KAYNAKLARI:

2.4.1. Savunma Harcamalarının Plânlanması:

Türkiye’de savunma harcamalarının ve bunlara ait kaynakların belirlenmesi, Plânlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi (**PPBS**) çerçevesinde yürütülür.⁵⁶

Plânlama; Orta (10 yıl) ve uzun vade (11–20 yıl) için askerî strateji ile stratejik hedeflerin ve kuvvet yapısının belirlenmesi işlemidir.

Programlama; Plânlama ile belirlenen hedeflerin kaynaklar bazında nasıl gerçekleştirileceğinin bir zaman boyutu üzerinde projelendirilmesi işlemidir.

Bütçeleme; On Yıllık Tedarik Programlarında (**OYTEP**) belirtilen muhtemel kaynak tahsislerinin her yıl için o bütçe yılında nereye, ne maksatla ve ne kadar tahsis edileceğinin kararlaştırılması işlemidir.

Türk Silâhlı Kuvvetleri’ne tahsisi muhtemel kaynakların değerlendirmesi yapılırken; genel ekonomik göstergeler, büyüme hızı, dış ticaret dengesi, fiyat ve maliyet artışları, dış yardım ve kredi imkânları, kalkınma plânları, hükümet

⁵⁶ MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 9, s.1–9

programı, yürürlükte bulunan programlar ve yükümlülükler gibi etkenler çerçevesinde, plân döneminde savunma harcamalarına ayrılacak kaynak boyutlarının ne olabileceği değerlendirilir.

2.4.2. Savunma Harcamalarının Kaynakları:

Savunma harcamalarının ve aynı zamanda malî plânın kaynakları;

- Millî Savunma Bütçesinden Tahsisli Kaynaklar,
- Savunma Sanayi Fonu Kaynakları,
- TSK Güçlendirme Vakfı Kaynakları,
- Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi,
- Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçesi,
- Geri Ödemeleri Hazine Müsteşarlığı Bütçesinden Yapılan Yabancı Devlet veya Firma Kredileri,

- Millî Savunma Bakanlığının Özel Kanunlara Dayanan Gelirleri'nden oluşur.⁵⁷

– Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi;

Savunmaya ayrılan kaynağın en önemli bölümünü Millî Savunma Bakanlığı bütçesi oluşturmaktadır. Bir sonraki yıla ait bütçe çalışmalarına cari yılın ilk yarısında başlanmaktadır. Bu çerçevede, "Fiyat Tespit ve Fiilî Kadro Komiteleri" oluşturulmakta ve bütçenin hazırlanmasında esas alınacak ilkeleri açıklayan bir dizi direktif yayımlanmaktadır.

Plânlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi (PPBS)'ne uygun olarak ihtiyaçlar en küçük birlik seviyesinde belirlenmektedir. Birliklerin tahmin edilen birim fiyatlar, fiilî kadrolar, stok seviyeleri ve modernizasyon projelerinin maliyetleri esas alınarak hazırlanan taslak bütçeleri, Millî Savunma Bakanlığındaki incelenmekte ve düzenlenmektedir. Müteakiben Millî Savunma Bakanlığı bütçe teklifi olarak her yıl temmuz ayının sonunda, önce Maliye Bakanlığında daha sonra da Parlâmentoda yapılacak inceleme süreci için Maliye Bakanlığına gönderilmektedir.

Bütçe, ana hizmet gruplarına göre;

⁵⁷ MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 9, s.1–9

- Personel Giderleri,
- Diğer Cari Giderler,
- Yatırımlar,
- Transferler,

başlıkları altında dört bölümden oluşmaktadır.

- Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinin Dağılımı:

Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin; Gayri Safi Millî Hâsıla (GSMH) içindeki payı ortalama % 2,5, Konsolide Bütçe içindeki payı ise ortalama % 9,7 civarındadır.

Diğer taraftan Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin ortalama olarak % 30'u personel giderlerine, % 68,9'u diğer cari harcamalara, kalan kısmı ise yatırım ve transfer harcamalarına ayrılmaktadır.

Tablo 2.1 MSB 2000 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Milyar TL)

Ana Hizmet Grupları	2000 Bütçesi İçindeki Payı	2000 Bütçesi İçindeki Payı %
Personel Giderleri	1.270.000	30.70
Diğer Cari Harcamalar	2.850.000	68.90
Özel Savunma Yatırımları	1.523.011	36.82
Tüketim Harcamaları	1.099.046	26.57
Diğerleri	227.941	5.51
Yatırımlar	3.050	0.07
Transferler	13.450	0.33
TOPLAM	4.136.500	100.00

KAYNAK: MSB Beyaz Kitap 2006

- Modernizasyon Harcamaları:

TSK'nin, Anayasa ve Kanunlarla tevdi edilmiş vazifeleri, askerî ve politik durum değerlendirmeleri ışığında ele alınarak, Türkiye'nin Millî Askerî Stratejisi (**TÜMAS**)

ve TSK Müşterek Harekât Konsepti oluşturulur. TÛMAS ve TSK Müşterek Harekât Konsepti orta ve uzun vadede Kuvvet yapısı ve Modernizasyon Plânı'na ışık tutar.

TÛMAS'ın öngördüğü hedefler istikametinde Plânlama ve Programlama Direktifi (**PPD**) hazırlanır. PPD, orta ve uzun vadeli ihtiyaçların mevcut imkânlarla hangilerinin karşılanması gerektiği konusunda genel anlamda açıklık getirir ve yönlendirme sağlar.

Kuvvet komutanlıkları ve diğer ihtiyaç sahibi makamlar PPD' de belirtilen alanlarda ve kıstaslar içinde kalacak şekilde orta ve uzun vadede kazanmaları gerekli yeteneklerin ne kadar ve hangi zaman birimi içinde karşılanması gerektiğini belirten "Kuvvet Tekliflerini" hazırlarlar.⁵⁸

Yapılan bu çalışmalardan sonra, orta ve uzun vadede TSK'nin kuvvet yapısı ve bu yapının ihtiyacı olan ana sistemler, harbe hazırlık ve harekâtı idame ile inşaat konularında ulaşmayı amaçladığı hedefleri ortaya koyan Stratejik Hedef Planı (**SHP**) yapılır.

TSK'nin modernizasyon ve güçlendirilmesi için sürdürülen faaliyetler çerçevesinde, Silâhlı Kuvvetlere tahsisi muhtemel genel bütçe ve bütçe dışı kaynakları kapsayan ve bu kaynakların tahsisi ve kullanılmasına ilişkin esas ve kriterleri belirleyen bir ana plânlama dokümanı olan "**Malî Plân**" hazırlanır.

Malî Plân, ilgili plân döneminde Silâhlı Kuvvetlerin güçlenme, modernizasyon ve idamesi için tahsisi muhtemel malî kaynakların, kuvvetler bazında ve fonksiyonel harcama gruplarına yapılmış tahsislerini kapsar.

SHP'nin hazırlanmasından sonra, bu plâna dayanılarak On Yıllık Tedarik Planı (**OYTEP**) hazırlanır. Bu program, SHP'de belirtilen kuvvet yapısı ve güce ulaşmak amacıyla müteakip on yıl boyunca kaynakların arzu edilen yetenekler için tahsisini içeren bir dokümandır. Çeşitli kaynaklardan sağlanması öngörülen malî kaynakların kullanılmasına ilişkin usul ve esasları belirler ve yıllık bütçelerin hazırlanmasına esas teşkil eder. On yıllık programların cari yıl programları, bütçe ile tahsis edilen kaynaklar ölçüsüne indirgindikten ve bütçenin onaylanmasıyla harcama yetkisi alındıktan sonra uygulanmaya başlanır. Uygulanmaya başlanan programlar üç ayda bir gözden geçirilerek, gerekli düzenlemelere tâbi tutulur.

⁵⁸ MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 9, s.1-9

2.4.3. Kaynakların Kullanılması:

Ana Sistem Projeleri;

- Yurt içi Araştırma-Geliştirme (ARGE),
- Konsorsiyum yolu ile ARGE,
- Konsorsiyum yolu ile üretim,
- Yurt içi ortak üretim,
- Konsorsiyum yolu ile tedarik,
- Yurt içi ve Yurt dışı satın alma,

usulleri kullanılmak suretiyle gerçekleştirilir.

İhtiyaç duyulan ana sistem projelerinin hangilerinin SHP içine dâhil edileceği ve hangi usulle tedarik edileceğine dair ön çalışma, Plânlama Programlama İnceleme Kurulu (PPIK) tarafından yapılır. Tedarik yöntemi, Millî Savunma Bakanlığı tarafından yapılacak araştırma ve değerlendirme sonuçlarına göre belirlenir. Son yıllarda şirketler birliği yolu ile üretim ve yurt içi ARGE usulleri özel bir önem kazanmıştır.

2.4.4. Savunma Harcamalarının Demokratik Kontrolü:

Türkiye'de savunma bütçesi, gerek plânlama, gerekse harcama aşamasında diğer bakanlık bütçelerinde olduğu gibi kontrol ve denetime tâbidir.⁵⁹

PPBS çerçevesinde, bütçelerin hazırlanması hükümetin sorumluluklarından biridir. Maliye Bakanlığı, bu sorumluluğu hükümet adına üstlenerek her türlü bütçe çalışmasını yönlendirir.

Bütçeleme işleminde birlik ve standardizasyonun sağlanması maksadıyla bir sonraki yılın bütçe çalışması başlamadan önce, Başbakanlık ve Maliye Bakanlığı tarafından bütçe ile ilgili önemli makro hedef ve ilkeler, alınacak tedbirler, izlenmesi gereken teknik veri ve sınırlamaları kapsayan bir seri direktif ve rehber yayımlanır.

Her bakanlıkta olduğu gibi Millî Savunma Bakanlığında da, alt birimlerden toplanan bütçe tahminleri bu esas ve ilkeler doğrultusunda değerlendirilir ve sonra

⁵⁹ MSB Beyaz Kitap, 2006, Bölüm 9, s.1-9

Millî Savunma Bakanlığının bütçe teklifi olarak temmuz ayının sonuna kadar Maliye Bakanlığına gönderilir.

Maliye Bakanlığınca yapılan "Devlet Gelir Bütçesi" ve bakanlıklarca hazırlanan "Gider Bütçeleri" ilk değerlendirmeyi müteakip, Yüksek Plânlama Kurulunda müzakere edilerek, bütçe tasarısının ilk fonksiyonel büyüklükleri tespit edilir.

Bütçe tasarıları, sırasıyla Bakanlar Kurulu'nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde uzman parlâmenterlerden oluşan Plân ve Bütçe Komisyonunda ve Genel Kurulda görüşülmek suretiyle onaylanarak 1 Ocak tarihinde Bütçe Kanunu olarak yürürlüğe girer ve uygulanmaya başlanır.

Bakanlıkların bütçe kanunu ile kendilerine verilen ödenekler içinde kalmaları zorunludur. Maliye Bakanlığı; hükümetin para politikasına uygun olarak ödenekleri belirli limitlerde dondurmak ve serbest bırakmak suretiyle ve bir malî denetleme kuruluşu olan Sayıştay Başkanlığının denetleme birimleri; bakanlıkların kendi ve taşra teşkilâtlarına gönderdikleri ödeneklerin bütçe kanununa uygun olarak gönderilip gönderilmediğini incelemek ve onaylamak suretiyle ödeneklerin dağılımının kontrolünü yaparlar.

Ayrıca, Maliye Bakanlığı; bütün bakanlıklar ve kamu kuruluşlarında, Maliye Bakanlığının elemanlarından oluşan bir teşkilât vasıtasıyla ödemelerin ve sözleşmelerin kontrolünü yapar.

Sayıştay Başkanlığı denetçileri vasıtasıyla bütün bütçe fonlarının yasalara uygun kullanımı, TBMM adına denetlenir ve her malî yılın sonunda TBMM'de ilgili malî yılın bütçe uygulamalarına ilişkin kesin hesabı görüşülür. Ayrıca, her bakanlığın kendi teşkilâtı içinde de denetleme organları vardır.

2.5. TÜRK SAVUNMA SANAYİNİN YAPISI:

Türk Savunma Sanayi kendine özgü niteliklere sahiptir. Bu durum göz önüne alındığında sektörü çeşitli gruplar halinde tasnif edebiliriz.⁶⁰

2.5.1. Savunma Sanayine Katılım Şekline Göre Savunma Kurum ve Kuruluşları:

Savunma Sanayicileri:

⁶⁰ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.85-89

Savunma sanayicileri belli konularda birikimleri olup, bu birikimlerini ilave yatırımlarla gelecekte ortaya çıkması öngörülen ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla kendi öz kaynaklarıyla büyük yatırımlar yapan şirketlerdir. Kendilerine verilmiş bir devlet taahhüdü olmadığından, yaptığı yatırım riskini üzerine alan sanayici modelidir.

Devlet Garantili Savunma Sanayi Şirketleri:

Türkiye ortamında tedarik makamı veya ihtiyaç sahibi ile irtibata geçerek, netleşmiş bir ihtiyaca yönelik yatırım yapan sanayicilerdir. Parası ve avansını alarak işe başlamaları riski azaltmaktır. (Devlet ve Vakıf Şirketleri)

Temsilci Şirketler:

Yatırımı fazla olmayan, ilgili ülke ve firmaların ürettiği mal ve hizmeti pazarlayan şirketlerdir. Hedef en üstün teknolojiyi en düşük fiyata almak olduğundan bu şirketlerin de ülkeye bazı hizmetler ürettiği varsayılmaktadır.

2.5.2. Sermaye Kaynağının Sahibine Göre Savunma Kurum ve Kuruluşları:

Yukarıda iş alanlarına göre üç gruba ayırdığımız şirketleri, sermaye kaynağına göre beş farklı grupta da toplayabiliriz:

Askeri Üretim Birimleri:

Milli Savunma Bakanlığı'na veya Kuvvet Komutanlıklarına bağlı olarak faaliyet gösteren;

- Askeri Fabrikalar,
- Hava-Kara ve Deniz Kuvvetleri İkmal Merkezleri,
- Askeri Tersaneler,
- Ağır Bakım Fabrikaları,
- Dikimevleri,
- Ordu İlaç Fabrikaları gibi kuruluşlardır.

Kamu İktisadi Teşekkülleri:

Sermayesi ve hisselerinin tamamı devlete ait kuruluşlardır. Bu grubun en bariz örneği MKEK ve ona bağlı anonim şirketlerdir.

Vakıf Şirketleri:

Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'na ait, bu maksatla özel kanun ve kararnamelerle kurulan ve hisselerin tamamı veya büyük çoğunluğu vakıf tarafından kontrol edilen savunma sanayi şirketleridir. Örnek olarak; ASELSAN, HAVELSAN, İŞBİR A.Ş.'ni verebiliriz.

Milli Sermayeli Şirketler:

Tamamı milli sermayedarlar tarafından finanse edilmiş, Türkiye'de yerleşik tescilli şirketlerdir. Tipik örnek olarak Nurol Makine, ROKETSAN, STFA, Savronik, Kale Kalıp, OTOKAR, İbrahim Örs gibi şirketlerdir.

Yabancı İştirakli Şirketler:

Türk ve yabancı ortakların müştereken Türkiye'de yerleşik olarak teknoloji transferini de içerecek tarzda kurulan şirketlerdir. Bu şirketlerden tipik örneği, Uçak Sanayi'nde TAI ve TEİ, Zırhlı Araç sektöründe FNSS şirketlerdir.

2.5.3. Kullandığı Teknolojinin Kaynağına Göre Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları:

Bağımsız Teknoloji Kullanan Şirketler:

Kendi teknolojisinin tüm patent ve zihinsel haklarına sahip firmalardır. Yani kendi teknolojilerini üreten ve buna satmakta Devletin makamlarından başka siyasi

kontrol ve kendi yönetim kurallarından başka ticari yönden kısıtlaması olmayan kuruluşlardır.

Bağımlı Teknoloji Kullanan Şirketler:

Sahip olduğu transfer teknolojisi şarta bağlı olan, şirket yönetiminde yabancı devlet ve şirketlerin de söz sahibi olduğu kuruluşlar ve şirketlerdir.

2.5.4. Diğer Savunma Sanayi Kurum ve Kuruluşları:

- Askeri ARGE üniteleri,
- Üniversitelerimiz,
- Milli Araştırma Merkezleri (TÜBİTAK/SAGE),
- Enstitüler (İleri Teknoloji Enstitüsü-Gebze),
- Bilim ve Teknoloji Geliştirme Vakıfları,
- Çeşitli Yan Sanayi Kuruluşlarıdır.

2.6. TÜRK SAVUNMA SANAYİNDE YERLİ KATKI VE SANAYİLEŞME:

TSK ihtiyaçlarının parasal olarak tüm ihtiyaçlar bazında %35'i, ana sistem bazında ise %79'u yurt dışından sağlanmaktadır. Dışarıya bağımlılığın bu derece yüksek olmasının bazı sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz.⁶¹

- AR-GE' ye dayalı tedarik yaklaşımının uygulanamaması,
- Tedarik sistemindeki aksaklıklar,
- İhtiyaçların sanayi kuruluşlarına önceden duyurulamaması,
- Teknolojik yetersizlikler,
- Yabancı firmaların/ülkelerin kritik teknolojileri vermek istememesi,
- Teşkilatlanmadaki yetersizlikler,
- Kalite yönetimi hususundaki yetersizlikler.

Ülkenin genel sanayinden ayrı olmayan, hatta çoğu gelişmiş ülke örneklerinde onun lokomotifliğini üstlenen savunma sanayinin, ülkemizde de geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gelişimin sağlanabilmesi için, silah ve savunma sistemleri

⁶¹ ZÜLFİKAR, 2000, s.447

üretiminde kendine yeterlilik ölçüsünün bir göstergesi olan **projelerdeki yurt içi katma değer oranları mutlaka artırılmalıdır.**

Yurt içi katma değer artırılması tek amaç olarak hedeflendiğinde bu sefer de yüksek maliyetler ortaya çıkmakta ve projeler yapılabilir olmaktan uzaklaşmaktadır. Böyle durumlarda Savunma Sanayi Stratejisi Esasları'nda vurgulanan kritik teknolojilere sahip olmak gerekliliği ile ekonomik ölçek içinde imalat zorunluluğu kendi şartları göz önünde bulundurularak kararlar alınmalıdır.

SSM tarafından yürütülen projelerde, imalat yapılan sektörün alt yapı imkânlarının el verdiği ölçüde yerli imalatın azami seviyeye çıkartılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla imalatı yapacak olan ana yüklenici ile sözleşme imzalanmadan önce taahhütler alınmakta ve projenin yürürlük safhasında da bu taahhütler takip edilmektedir. Bu takipleri yapabilmek maksadıyla üretici firmalardan periyodik yerli katkı raporları alınmakta ve aşağıda izah edildiği şekilde yapılması istenen yurt içi katma değer hesapları denetlenmektedir.

2.6.1. Katma Değer:

Katma değer, bir ürünün üretiminin her bir aşamasında ürüne katılan değerdir. Savunma sanayinde üretimin aşamaları;

- Tasarım,
- Deneme üretimi,
- Seri üretim,
- Ömür boyu destek,
- Diğer faaliyetler,

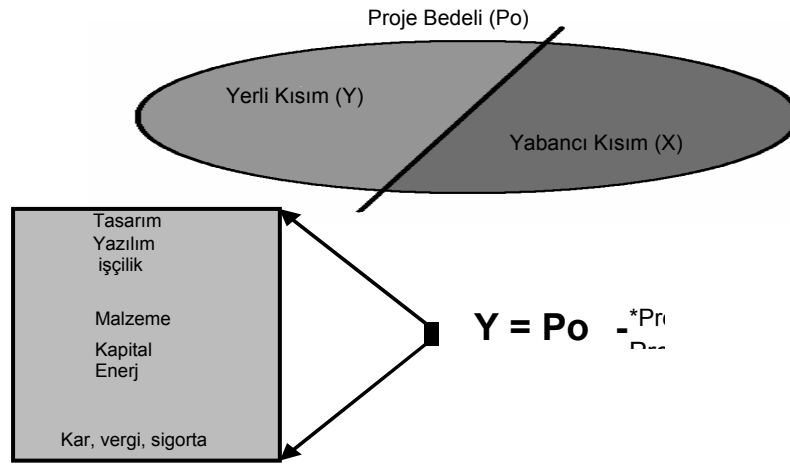
olarak sıralanabilir.

Tedarik şekline göre bu aşamaların yurt içinde gerçekleştirilen kısımları değişiklik göstermektedir. Yurt dışından doğrudan alım yönteminde ilk üç aşama, lisans altında üretimde ilk iki aşama yurt dışında gerçekleştirilmektedir. Ortak üretim şirketleri tarafından yapılan üretimde bütün aşamalarda belli bazı işlerin yurt dışında yapılması söz konusu olabilmektedir. Bütün aşamaların yurt içinde gerçekleştirildiği savunma sanayi projeleri az sayıdadır.

Yurt içi katma değer kavramıyla savunma sanayinde yapılan üretimin, yurt içinde gerçekleştirilen aşamalarında ürünün değerinde meydana gelen artışlar ifade

edilmektedir. Bu değer, aşağıdaki Şekil 2.1’de görüldüğü gibi ürünün toplam bedeli veya toplam proje bedelinden, yurt dışı üretim faktörlerine yapılan ödemelerin çıkarılmasıyla bulunmaktadır.⁶²

Şekil 2.1 Yurt İçi Katma Değer

Ancak, yürütülen projelerde farklı tanımların kullanılması nedeniyle gerek proje değerlendirme ve sözleşme görüşmeleri ve gerekse sözleşme sonrası takip işlemlerini zorlaştırmaktadır. Bu hususta standardizasyonu sağlamak amacıyla Savunma Sanayi Müsteşarlığı tarafından imzalanacak sözleşmelere konulmak üzere bir Taslak Yurt İçi Katma Değer (YİKD) Maddesi hazırlanmıştır.

Maddenin birinci bölümünde Ana Yükleniciden belirleyici olarak hangi sistem, alt sistem ve parçaları Türkiye’de üreteceği veya ürettireceği konusunda taahhüt vermesi istenmektedir. Bu taahhüdün yıllara göre tablolar halinde hazırlanması ve parçalara ait çizimlerle birlikte verilmesi gerekmektedir.

İkinci bölümde ise, Ana yükleniciden Program Yıllarına göre Yurt İçi Katma Değer oranı taahhütleri istenmekte ve YİKD hesabının nasıl yapılacağı tarif edilmektedir. Taslak maddedeki tarif şu şekildedir:

Her bir Program Yılı için Gerçekleşen YİKD tutarı; o Program Yılına ait Teslimat Programına göre teslim edilmiş bulunan sistem sayısı ile Baz Sistem Birim Fiyatlarının çarpılması sonucunda bulunan o Program Yılına ait Sözleşme Fiyatından:

⁶² YAKICI-PİLLİ, 2006, s.2-3

– Yüklenicinin ve Alt Yüklenicilerinin bu proje kapsamında Türkiye dışından sağladığı malzeme, işçilik ve hizmet bedellerinin ve ayrıca Türkiye’den sağlanan ancak yerli kaynaklı olmayan malzeme ve hizmet bedellerinin,

- Türkiye dışına transfer edilen kârın,
- Yabancılara ödenen ücretlerin,
- İthal yatırımın o Program Yılı’na düşen amortisman payının,
- Yurt dışı faiz giderlerinin çıkarılmasıyla elde edilir.

Bu hesaplamada kullanılan tüm değerler sözleşmede yer alan eskalasyon formülü (ithal/yurt içi) çerçevesinde o Program Yılı'nın sonuna eskale edilecektir. Yüklenici, Yıllık YIKD Raporunda, bu hesaplamada kullanılan ve sözleşme fiyatını oluşturan tüm kalemleri ayrıntılı bir şekilde verecektir.

Yukarıdaki tanımdan Yurt İçi Katma Değerin Hesaplanması Şekil’deki gibi formüle edilebilir.⁶³

Şekil 2.2 Yurt İçi Katma Değerin Hesaplanması.

$$Y = P_o - X$$

Y * Proje Bedeli - { İthal malzeme, işçilik ve hizmet bedelleri, yurt dışına kar transferi, yabancılara ödenen ücretler, ithal yatırımın amortisman payı, yurt dışı faiz giderleri. }

Savunma Sanayi Müsteşarlığı’nca tamamlanmış ve yürütülmekte olan projelerin bir kısmına ilişkin yerleştirme faaliyetlerinin mevcut durumu aşağıdaki Tabloda özetlenmiştir.

⁶³ www.ssm.gov.tr.

**Tablo 2.2 Savunma Sanayi Müsteşarlığınca Yürütülen Sanayileşmeye Yönelik Savunma Sanayi Projeleri ve Kazanılan Teknolojiler
(2006)**

PROJE ADI	PROJE BEDELİ (ABD Doları)	YATIRIM BEDELİ (ABD Doları)	YERLİ KATKI (Parasal Bazda %)	KAZANILAN TEKNOLOJİ
Zırhlı Muharebe Aracı (ZMA)	881.564.664.-	60.000.000.-	61.75	Zırhlı araç dizayn ve geliştirme kabiliyeti, sistem entegrasyonu, çelik zırh işleme, alüminyum alaşım zırh ve kaynak işlemleri, zırh testi, modernizasyon kab. , muh. kalibrasyon, x-ray muayene
ZMA Gündüz ve Gece Termal Görüş Sistemi	115.000.000.-	20.000.000.-	39.60	Detektör, soğutucu asamblesi ve optik elemanlar hariç tüm sistem ile ilgili dizayn, üretim ve geliştirme teknolojileri, elektro-optik sistem test laboratuvarı.
ZMA Motor ve Transmisyonu	145.000.000.-	20.000.000.-	35.50	Motor ve Transmisyonla ilişkin tüm teknoloji ve know-how
ZMA Kupolası	11.680.000.-	52.000	32	Kupolaya ilişkin tüm teknoloji ve üretim hakkı
ZMA Top ve Tareti	116.337.825.-	(ÇANSAŞ) 3.000.000.-	(Top)21.20 (Taret)31.70	ÇANSAŞ'a 25 mm.top üretimi ile ilgili teknik bilgi paketi ve lisans; NUROL'a taret üretim ve stabilizasyon teknolojileri
F-16 Elektronik Harp Sistemi	325.000.000.-	10.200.000.-	31.00	Sistem Entegrasyonu, yazılım, sistem dizayn, geliştirme ve test kabiliyeti

PROJE ADI	PROJE BEDELİ (ABD Doları)	YATIRIM BEDELİ (ABD Doları)	YERLİ KATKI (Parasal Bazda %)	KAZANILAN TEKNOLOJİ
HF/SSB Telsiz Sistemi	163.238.498.-	10.000.000.-	46.70	Yüksek frekanslı telsiz tasarımı, elektronik harp kabiliyetli muhabere, ses dijitalizasyonu, milli kriptoloji ve frekans atlama algoritması, surface mount teknolojisi, HF bandı frekans yönetimi ve planlaması
Başlangıç Eğitim Uçağı	17.000.000.-	250.000.000.-	27.00	Detaylı yapısal montaj, sistem entegrasyonu
Mobil Radar	150.500.000.-	21.900.000.-	23.00	Radar alıcı-verici kabinlerinin, güç kaynaklarının, veri işlem kabininin, CMM 68 bilgisayarının ve sinyal işleme kabininin entegrasyonu, kablağı ve montajı
C ³	161.705.448.-	8.000.000.-	27.70	C ³ yazılımı, veri gösterim tablosu, bilgisayara ara bağlantı modülleri, yerel alan bağı, gösterim monitörü, VHF/UHF telsiz kabin montaj ve entegrasyonu, görüş hizası mikrodalga sayısal telsiz alanlarında teknoloji transferi

PROJE ADI	PROJE BEDELİ (ABD Doları)	YATIRIM BEDELİ (ABD Doları)	YERLİ KATKI (Parasal Bazda %)	KAZANILAN TEKNOLOJİ
Hafif Nakliye Uçağı	550.000.000.-	250.000.000.-	15.50 (İşçilik % 92.35)	Gövde imalatı, metal bükme, ECP/ECN hazırlama, kompozit parça imalatı, dapo seviyesi bakım, uçuş test teknikleri, uçak parça imalatı, sistem entegrasyonu
Denizde İkmal Gemisi	30.039.706.-	25.000.000.- (***)	57.00	Özel sektör tersanelerinde ilk kez askeri donanım entegrasyonu, dizayn geliştirme
Stinger	120.000.000.-	46.000.000.- (Roketsan)	35.00	Hidroksil, terminated poli bütadin, flow forming, sistem entegrasyonu, roket motoru dizayn, üretim ve geliştirme
Tekerlekli Taktik Araç	149.847.772.-	140.000.000.-	--	4x4 Teknolojisi
MKEK 155 mm. Modern Müht. Üretimi ve Tab. Fişegi Üretim Hattı Moderniz.		18.080.000.-	100.00	Modern mühimmat üretim teknolojisi, bombacık üretim ve testi, üretim hattı yenilenmesi

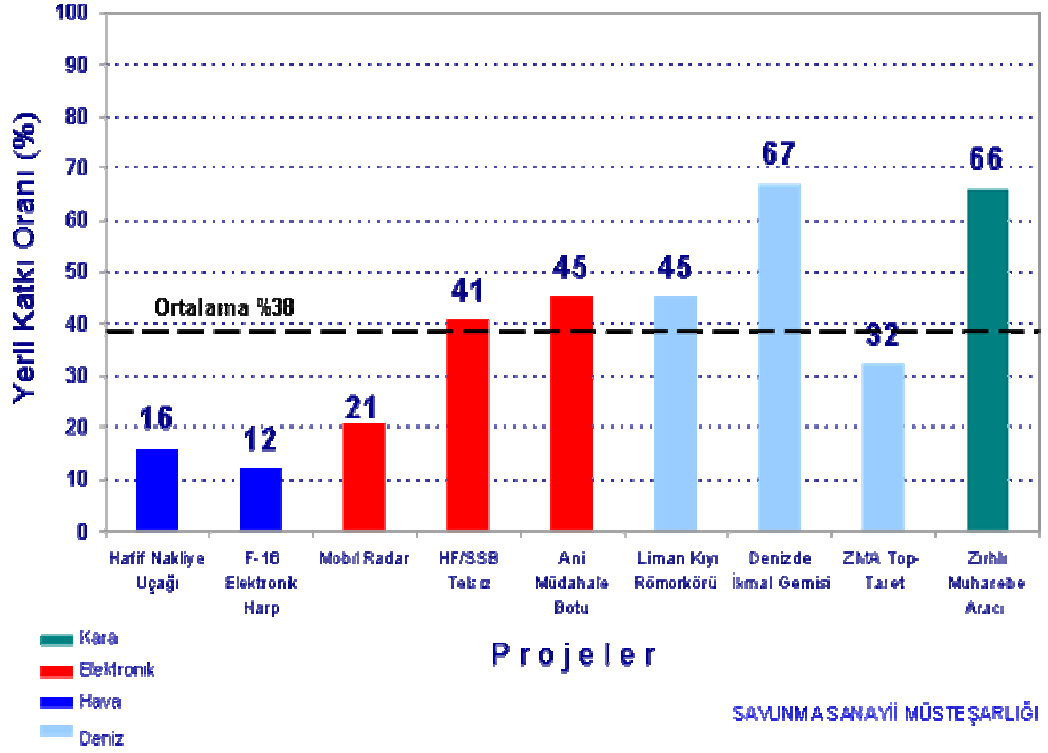
PROJE ADI	PROJE BEDELİ (ABD Doları)	YATIRIM BEDELİ (ABD Doları)	YERLİ KATKI (Parasal Bazda %)	KAZANILAN TEKNOLOJİ
Genel Maksat ve Arama Kurtarma Helikopteri Ortak Üretim Projesi	500.000.000.		30.00	Türkiye’de döner kanatlı platform üretimi ile ilgili teknolojiler, sistem entegrasyonu
Hücum Helikopteri Modernizasyon Projesi	29.000.000.-		100.00.-	Sistem Entegrasyonu, Test
Geleceğin Büyük Uçağı (FLA)	2.300.000.-	Proje yatırım aşamasına henüz ulaşmamıştır	Türkiye tedarik edeceği uçakların bedeli kadar iş payı alacaktır.	Türkiye projeye dizayn aşamasından seri üretime kadar olan tüm aşamalarda aktif olarak iştirak edecek ve modern işletme, idare ve üretim teknikleri kazanacaktır.
İleri Teknoloji Parkı (İTEP)	750.000.000 (Devlet Katkısı)	10.000.000.000	100.00	<ul style="list-style-type: none"> - İleri Teknoloji Parkı - Uluslar arası havaalanı - Havacılık merkezi - Üniversite - Yüksek teknoloji Enstitüsü
Sahil Güvenlik .K.lığı Ani Müdahale Botu	5.200.000		80.00	Botlar dizayn aşamasından itibaren tamamıyla Türkiye’de üretilmektedir.

PROJE ADI	PROJE BEDELİ (ABD Doları)	YATIRIM BEDELİ (ABD Doları)	YERLİ KATKI (Parasal Bazda %)	KAZANILAN TEKNOLOJİ
Limani Kıyı Romorkörü	24.000.000		41.00	
Lastik Tekerlekli Zırhlı Araç	3.303.000		77.00	Proje ile zırhlı araç dizayn, geliştirme ve sistem entegrasyonu kabiliyeti kazanılmıştır.
F-5 Modernizasyon-u	130.000.000	Üstlenici firma ile görüşmeler devam etmektedir.	Sistem entegrasyonu, avionik ve yapısal modernizasyona ilişkin mühendislik teknikleri	
5.56 mm.P.Tf. 5.56 mm. Mht. ve küresel barut üretimi	18.000.000	45.000.000 (Toplam)	Üstlenici firma ile görüşmeler devam etmektedir.	5.56 mm. Modern tüfek ve mühimmat üretim hattının tesisi, küresel barut üretiminin yurt içinde gerçekleştirilmesi.

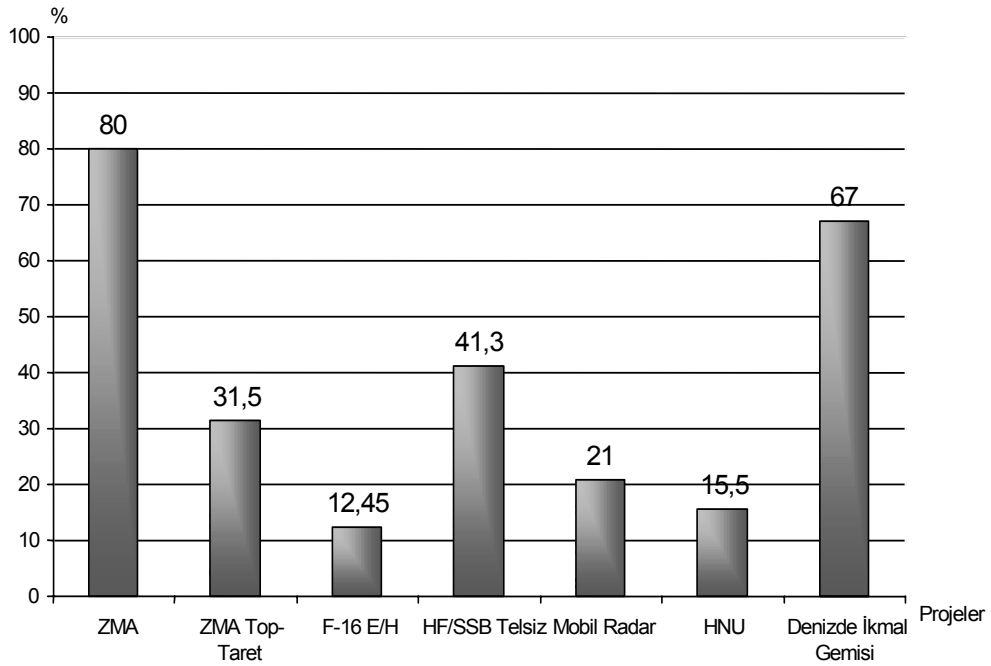
KAYNAK: www.ssm.gov.tr.

Tamamlanan projelerdeki YİKD Gerçekleşme oranları ile Toplam Yerli Katkı tutarları Grafik 2.1 ve Grafik 2.2’de gösterilmiştir.⁶⁴

Grafik 2.1 Tamamlanan Projelerdeki Yerel Pay Oranları (2006)

Grafik 2.2 Tamamlanan Projelerdeki YİKD Gerçekleşme Oranları (2006)

⁶⁴ www.ssm.gov.tr.

2.6.2. Sanayileşme:

Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na verilen temel görevlerden birisi de mevcut milli sanayiye savunma sanayi ihtiyaçlarına göre reorganize etmektir. Bunun yanında yeni teşebbüsleri teşvik ve bu entegrasyona ve ihtiyaçlara göre yönlendirmek de kuruluş kanununda Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın görevleri arasında sayılmıştır.

Savunma sanayi, ülkenin genel sanayinden ayrı düşünülmemeyeceğine göre, burada optimum bileşimi sağlayacak bir entegrasyon gerekmektedir. Bu bileşimi sağlayamayan ve ülkenin genel sanayi ile bütünleşemeyen bir savunma sanayinde yapılabirlik şartı sağlanamayacak, yüksek maliyetlerle üretim yapılacak ve kaynak israfına sebep olunabilecektir. Türkiye'de özel sektör savunma sanayine girmeye başlamış olmakla birlikte, henüz istenilen seviyeye ulaşamadığından ülke genelindeki sanayileşmede elde edilen başarı aynı hızla savunma sanayine aktarılamamıştır. Gelişmiş ülkelerde, savunma sanayinin hem genel ekonomiye katkı sağlamada hem de politik etkinlik oluşturulmasında önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Bir lokomotif sektör olan savunma sanayinin genel sanayiye entegrasyonu, burada üretilen teknolojilerin sivil alanlarda da kullanımını mümkün kılmakta, çifte kullanım sayesinde savunma üretimi de ekonomik ölçüğe kavuşmuş olmaktadır.

Günümüzde büyük savunma sanayi üreticileri sistem entegratörü durumundadırlar. Ana sistemi oluşturan kritik alt sistemler ülke içinde üretilse de, ara malları daha ucuza üreten başka ülkelerden tedarik edilebilmektedir. Dolayısıyla sistem entegratörü, ürününü en ekonomik şekilde imal edebilmek için uluslar arası sanayi ile entegre olabilmelidir. Bu entegrasyon ihracat yapabilmek için de gereklidir.

Zamanımızda yaygın olan bir diğer yöntem de, uluslar arası ortak geliştirme projeleri ile ihtiyaç duyulan sistemleri uluslar arası konsorsiyumlar marifeti ile üretmektir. Bu yöntemle, katılımcı ülkeler ihtiyaçlarını birleştirdiklerinden maliyetlerde tasarruf sağlanmakta, ayrıca projeye giren gelişmekte olan ülkeler bazı alt sistemlerin üretimini üstlenebilmektedir. Böylelikle gelişmekte olan ülkeler dünya teknolojisine entegre olabilmektedirler.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı sanayileşme amacına yönelik olarak araştırma-geliştirme faaliyetlerini yönlendirmekte, muhtelif Ar-Ge projelerine kaynak sağlamaktadır. Savunma sektöründe bir kalite alt yapısının oluşturulması için, MSB

Teknik Hizmetler Daire Başkanlığı ve SSM temsilcilerinden oluşan İnceleme, Değerlendirme ve Denetleme Heyeti iki yıl geçerliliği bulunan AQAP sertifikalarını vermekte ve bunların denetlenmesini gerçekleştirmektedir.⁶⁵

Yurt içi sanayinin imkânları takip edilerek, ana projelerdeki yurt dışı kaynaklı imalat ve hizmetlerin, yerli imkânlarla teminini sağlamak maksadıyla ana müteahhit kuruluşlarla iş birliği yapılmaktadır.

Özellikle son onbeş yıl içerisinde savunma sektöründe büyük gelişmeler kaydeden Türk sanayi kuruluşları, gerek uluslar arası ortak üretim projeleri gerekse SSM'nin yürüttüğü projelerin off-setleri çerçevesinde büyük yabancı savunma firmalarına alt yüklenici olarak iş yapmaya başlamışlardır.

Yakın gelecekte, Türk sanayi kuruluşlarının dünya savunma sanayi genelinde rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri için sistem veya parça üretiminde tek kaynak olmaları hedeflenmelidir. Bunun paralelinde Türk savunma sektöründe öncelikli alt iş kolları belirlenerek, bunların geliştirilmesine yönelik sanayileşme hedefine, birbirini tamamlayan programlar içinde, öncelik verilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Savunma sanayi pazarında kalıcılığın sağlanması için tek yol, teknoloji transferi değil teknoloji üretimidir. Yerli sanayimizi muhtelif alanlarda bu kabiliyete sahip olacak seviyeye getirecek çalışmalara gereken önem verilmelidir.

2.7. TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR, İMKÂN VE KABİLİYETLERİ:

1985 yılında yürürlüğe giren 3238 Sayılı Kanun, öncelikle, 1980'lere kadar kamu sektörünün tekelinde bulunan ve tüm çabalara rağmen geliştirilemeyen savunma sanayini yerli ve yabancı özel sektöre açmış ve savunma sanayi ile ilgili ihracattan, prototip üretimine, reorganizasyonundan, finansmana kadar tüm hususlara ayrıntıları ile yer veren ve Türkiye'nin yeni savunma sanayi politikasının çerçevesini çizen temel mevzuat niteliğini kazanmıştır.

Kanunun kabulünü takip eden yaklaşık 20 yıl zarfında Türkiye'de modern bir savunma sanayi alt yapısı oluşturulması hedefi doğrultusunda önemli mesafeler alınmıştır. Söz konusu hedefin temelini teşkil eden TSK'nin ihtiyaçlarının yurt

⁶⁵ www.ssm.gov.tr.

içinden karşılanması amacıyla, her biri kendi alanında önemli bir boşluğu dolduran kilit nitelikteki savunma sanayi kuruluşları faaliyete geçirilmiştir.

Türk Savunma Sanayi incelendiğinde bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların dört grup halinde toplandığı görülmektedir. Bunları;

- Türk Silahlı Kuvvetleri Bünyesindeki Kuruluşlar,
- Kamu ve vakıf kuruluşları,
- Yabancı ortaklık veya sermayeyle kurulan tesisler,
- Özel sektör kuruluşları olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.7.1.Türk Silahlı Kuvvetleri Bünyesindeki Kuruluşlar:

TSK bünyesinde, komple mamul ya da parça üretimi, bakımı, yenileştirme ve modernizasyon gibi işlemleri yapan çok sayıda fabrika ve tesisler bulunmaktadır.⁶⁶

Söz konusu kurumlar istihdam ve kapasite yönünden savunma sanayi alanındaki en büyük milli kuruluşlardır. Tesislerde ile ilgili bilgiler aşağıda özetlenmiş olup toplam çalışan sayısı yaklaşık 25 000 personeldir.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1nci Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1973 Yılında Arifiye / ADAPAZARI'nda kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 4193'dür.TSE, TSEK VE NATO AQAP-120 kalite belgelerine sahip olan tesis 118.000 metrekare kapalı, 212.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Araç yedek parçaları,
- Dürbün hamilleri,
- Çok yaklaştırmalı ve el dürbünleri,
- Mekanik kalibrasyon işlemleri,
- Optik elemanlar,
- Tank palet baklarının imali ile paletli araçların yenileştirme ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

⁶⁶ Türk Savunma Sanayi Ürünler Kataloğu SSM, 2004-2005,

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 2nci Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1954 Yılında KAYSERİ’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 1227’dir. NATO AQAP–120 kalite belgesine sahip olan tesis 69.000 metrekare kapalı, 387.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste; paletli araçların yenileştirme ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 3ncü Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1973 Yılında Dışkapı / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 792’dir. NATO AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 96.207 metrekare kapalı, 590.112 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Aydınlatma aletleri,
- Dış lastik sırt kauçuğu, tredgam, kuşingam ve solüsyon hamuru,
- Gece ve gündüz görüş dürbün hamilleri,
- İşaret fişeği atma tabancası,
- Kurşun asit akümülatörler
- Motor, Transmisyon-Transfer, lastik ve silah yenileştirme,
- Oksijen, azot (nitrojen) ve asetilen gazları üretimi,
- RPG–7 Roket atar namlucuğu,
- Sentetik Esaslı Boya Ve Alkid Emaye Esaslı Kamuflej Boya,
- 107 mm’lik Çok Namlulu Roketatar Sistemi,
- 155 mm’lik Modern Çekili Obüs,

üretim, bakım, onarım ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 4ncü Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1950 Yılında Etimesgut / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 494’dür. NATO AQAP–120 kalite belgesine sahip olan tesis 78.375 metrekare kapalı, 180.675 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- TAB–150 Telem-Bilgisayar Arabirim Cihazı,

- T-1000Z HF/SSB Marconi Arabirim Cihazı,
- Batarya Bloğu Deşarj Cihazları,
- Batarya Bloğu Şarj Cihazları,
- EAS-700E Elektronik Alarm Sistemi,
- Güç Kaynakları,
- Portatif Hedef Sistemi ve Kumanda Cihazı,
- Sahra Telefonları ve Santralleri,
- Ses Yayın Cihazları,

üretim, bakım, onarım ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 5nci Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1948 Yılında Güvercinlik / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 918’dir. NATO AQAP–120 ve JAR–145 kalite belgelerine sahip olan tesis 72 000 metrekare kapalı, 25 000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Helikopter/Uçak Gövde Yenileştirme ve Depo Seviyesi Bakım/Onarımı,
Kısmi Gövde Bakım Ve Onarımı,

- Türbinli Motor/Pistonlu Motor Depo Seviyesi Bakım, Onarım ve Yenileştirme,

- Türbinli Motor Sahra Seviyesi Bakım Onarım ve Kontrol,

- Türbinli Motor Hat Seviyesi Bakım Onarım ve Kontrol,

- Güç Aktarma Organları/Aksesuar Depo Seviyesi Bakım, Onarım ve Yenileştirme,

- Depo Seviyesi Bakım, Onarım ve Yenileştirme,

- Kimyasal İşlemler (Metal Kaplama, Boyama ve Kimyasal Temizleme),

- Laboratuar Faaliyetleri,

- Seyrüsefer/Haberleşme/ Bordo Sistemleri Depo Seviyesi Bakımı,

- Elektronik Harp ve Karşı Tedbir Sistemleri,

- Tahribatsız Muayene,

- Modernizasyon ve Ar-Ge Faaliyetleri,

- Mekanik ve Elektronik Kalibrasyon

işlemleri yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 6ncı Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1949 Yılında BALIKESİR’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 571’dir. NATO AQAP-120 kalite belgesine sahip olan tesis 42.284 metrekare kapalı, 217.879 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Hidrolik Sıkıştırılmalı Çöp Kamyonu,
- 15 Tonluk Su Tankeri,
- 5 Tonluk Su Tankeri,
- Damperli Kamyon,
- ÇNRA, MLRS Mühimmat Taşıma Römorku,
- Pist (Apron) Süpürme Aracı,
- Seyyar Sahra Mutfak Römorku,
- Seyyar Sahra Banyo Römorku,
- Soğuk Hava Dolabı Römorku,
- 1.5 Tonluk Su Römorku,
- Mühimmat Taşıma Konveyörü,
- Akü Şarj Redresörü,
- Hafif Silah Mühimmat İmha Aparatı,
- Künye Basma Makinesi,
- Motor Yenileştirmesi,
- Şanzıman, Transfer ve Köprü Yenileştirilmesi,
- Komple Baskı Yenileştirilmesi,
- Türbo Şarj Yenileştirilmesi,
- Mazot Pompa Yenileştirilmesi,
- Su Pompa Yenileştirilmesi,
- Marş Motoru Yenileştirme İşlemleri,
- Şarj Dinamosu Yenileştirme işlemleri,
- Silindir Kapağı Yenileştirme İşlemleri,
- Yağ Pompası Yenileştirme İşlemleri,
- Dişli Kutusu İmalatı,
- Diferansiyel Mahrutu Gövdesi İmalatı,

- Conta Takımı İmalatı,
 - Çeşitli Yedek Parça İmalatı,
- yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 7nci Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1954 Yılında Tuzla / İSTANBUL'da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 481'dir. NATO AQAP-120 kalite belgesine sahip olan tesis 42.000 metrekare kapalı, 260.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Araç Yedek Parçaları,
- CJ-3B Jeep Yenileştirmesi,
- Geliştirilmiş T- Model Araçlar,
- Geliştirilmiş T- Model Dizel Komuta Kontrol Aracı,
- 4x2 Geliştirilmiş T- Model Dizel Araç,
- 4x4 Geliştirilmiş T- Model Dizel Araç,

üretim, bakım, onarım ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı 9ncu Ana Bakım Merkezi Komutanlığı:

1963 Yılında Bor / NİĞDE'de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 146'dır. Tesis 11.687 metrekare kapalı, 2.560.700 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Baraka, Çadır ve Sahra Tuvaleti,
- Merasim Kılıçları,
- Seyyar Sahra Banyo ve Çamaşır Yıkama Üniteleri,
- Seyyar Sahra Mutfakları ve Ekmek Fırınları,

üretim, bakım, onarım ve modernizasyon işlemleri yapılmaktadır.

**Kara Kuvvetleri Komutanlığı Elektro-Optik Sistemler Bakım Merkezi
Müdürlüğü:**

Yenikent /ANKARA’da kurulmuş olan tesiste elektro-optik sistem ve cihazların bakım ve onarım işleri yapılmaktadır.

**Kara Kuvvetleri Komutanlığı 800. Sıhhiye Veteriner Ana Depo ve Fabrika
Komutanlığı:**

1928 Yılında Etimesgut/ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 184’dür. Tesis 17.000 metrekare kapalı, 16.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Diş Röntgen Cihazı,
- Diş Üniti,
- Seyyar Sahra Diş Ünitesi,
- Seyyar Sahra Sterilizasyon Ünitesi,
- Fotöy, Kompresör,
- Otoklav,
- Fototerapi Aleti,
- Göz Kasları Denge Aleti ve Göz Eşeli,
- Negatoskoplar,
- Ultraviyole Lambalar,
- Hasta-Sakat Taşıma Arabaları, Nakil Sandalyeleri, Sedyeler,
- Hasta Muayene Masaları,
- Swetzer Sehpalar, Serum Sehpaları,
- Efor Merdivenleri,
- Ecza Dolapları,
- Paravanaların,

üretim, montaj, bakım ve onarım işleri yapılmaktadır.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Gölcük Tersanesi Komutanlığı:

1926 Yılında Gölcük/KOCAELİ'nde kurulmuş olan tersanede çalışan personel sayısı 3010'dur. NATO AQAP-120 (2001) kalite belgesine sahip olan tersane 121.466 metrekare kapalı, 16.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tersanede;

- Meko Sınıfı Firkateyn,
- Ay Sınıfı 1000 Tonluk Denizaltı,
- Preveze Sınıfı 1400 Tonluk Denizaltı,
- Gür Sınıfı 1400 Tonluk Denizaltı,
- Refakat Muhribi,
- Çıkarma Gemisi (LCT),
- Çıkarma Aracı (LCVP),
- Lojistik Destek Gemisi,
- Yüzer Havuz,
- Denizaltı Bataryaları,
- Sahil Güvenlik Botu,
- Kaçakçı Takip Botu,
- Kalite Güvence ve Tecrübe Faaliyetleri,

ile her tip gemi, silah, sistem ve cihazların bakım, onarım, tadilat, havuzlama ve özel boya üretim işlemleri yapılmaktadır.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İstanbul Tersanesi Komutanlığı:

2002 Yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı kuruluşuna geçen Pendik/İSTANBUL'da kurulmuş olan tersanede çalışan personel sayısı 2747'dir. NATO AQAP-110 kalite belgesine sahip olan tersane 139.750 metrekare kapalı, 1.039.650 metrekare açık alana sahiptir.

Tersanede;

- Gülümlü Mermili Hücumbotlar,
- Sahil Güvenlik Botları,
- Mayın Avlama Gemileri,
- Yük Gemileri ve Tankerler,

- Çıkarma Gemisi (LCT),
- Çıkarma Aracı (LCVP),
- Römorkörler-Torpedo Taşıyıcı,
- Polis Botları,
- LCT Tipi Çıkarma ve Mayın Dökme Gemisi,
- MSH Botu,
- Yüzer Havuz,
- Kuru Havuz,
- Kalite Güvence ve Tecrübe Faaliyetleri,
- Top Bakım ve Onarım Hizmetleri,
- Gemi Bakım ve Onarım Hizmetleri,

İle her tip gemi, silah, sistem ve cihazların bakım, onarım, tadilat, modernizasyon, havuzlama işleri ve özel boya üretimi yapılmaktadır.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İzmir Tersanesi Komutanlığı:

1989 Yılında Naldöken / İZMİR’de kurulmuş olan tersanede çalışan personel sayısı 686’dır. NATO AQAP-120 Endüstriyel Kalite Güvence Seviye kalite belgesine sahip olan tersane 28.672 metrekare kapalı, 93.950 metrekare açık alana sahiptir.

Tersanede;

- 1000 Tona kadar Çelik Tekne İnşası,
- Muhtelif Ağaç Tekne İnşası,
- Muhtelif Makine Parçaları İmalatı,
- Çelik Tekne Onarımları,
- Makine Onarımları,
- Elektrik Cihazları Onarımları,
- Elektronik Muhabere ve Seyir Sistemleri Onarımları,
- 4500 Tona kadar Gemi Havuzlaması ve Rıhtım İşleri,
- Gemi İnşası ve Onarımına Yönelik Mühendislik Hesaplarının Yapılması,
- Tadilat Projelerinin Hazırlanması ve Teknik Resim Çizimi,

ile her tip gemi, silah, sistem ve cihazların bakım, onarım, tadilat, modernizasyon, havuzlama işlemleri yapılmaktadır.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı 1nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı:

1926 Yılında ESKİŞEHİR’de kurulmuştur. Tesis NATO AQAP–110, TS-EN-ISO 9001, JAR–145 Sivil Havacılık bakım yetki Sertifikası, TS-EN-ISO–14001, GEAE Firması Kalite uygunluk Sertifikası, IAI Firması Kalite uygunluk Sertifikası, TAI Firması Kalite uygunluk Sertifikası, THY Firması Kalite uygunluk Sertifikası, ABD Hava Kuvvetleri Yağ Analiz Laboratuvarı Yeterlilik Sertifikası, ABD Hava Kuvvetleri Oksijen-Azot- Analiz Laboratuvarı Yeterlilik Sertifikası, ABD Hava Kuvvetleri Kalibre Laboratuvarı Yeterlilik Sertifikasına ve 144.468 metrekare kapalı, 935.532 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Uçakların Bakımı, Yenileme, Tadilat ve Modernizasyonu ile Yapısal Yedek Parça Onarım Hizmetleri,
 - Uçak ve Helikopter Güç Gruplarının Bakım, Yenileme, Tadilat ve Modernizasyonu, Fonksiyonel Testi (Bremze) ile Yapısal Parça Onarım Hizmetleri,
 - Hava Araçları ve Havacılık Yer Sistemleri ile Bunların Güç Gruplarına ait Aksesuarların Bakım, Yenileme (Revizyon) ve Tadilatları ile Fonksiyonel Testleri,
 - Hava Araçları ile Bunların Güç Gruplarına ait Aviyoniklerin Bakım, Yenileme (Revizyon), Tadilat/Modernizasyonları ile Fonksiyonel Testleri,
 - Kalibrasyon Hizmetleri,
 - Uçak, Helikopter, Havacılık Yer sistemleri ile Bunların Güç Grupları Ünite ve Aksesuarlarına ait Yapısal Parça, Malzeme ve Takımların Tasarım ve İmalatı,
 - Uçuş Test ve Ölçümlendirme Kabiliyeti,
 - Bilgisayar Destekli Yapısal Analiz Kabiliyeti,
 - Bilgisayar Destekli Aerodinamik Analiz Kabiliyeti,
 - Kalite laboratuvarları Faaliyetleri,
- yapılmaktadır,

Hava Kuvvetleri Komutanlığı 2nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı:

1926 Yılında KAYSERİ’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 2031’dir. AQAP–110 ve ISO–9001 kalite belgesine sahip olan tesis 141.236 metrekare kapalı, 3.552,000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Koca Yusuf BYA–1750 Bomba Yükleme Aracı,
- Uçak Fabrika Seviyesi Bakımı,
- Havadan Hedef Çekme Sistemi,
- Ambulans Uçağı,
- Yangın Söndürme Kiti (YSK),
- Paraşütler,
- Hidrolik Sistem Filtreleme ve Basınçlandırma Ünitesi,
- Havaalanı Aydınlatma Armatürleri,
- Balistik Koruyucu Yelek,
- Koruyucu Uçuş Kaskı,
- Balistik Koruyucu Miğfer,
- Napalm Bombası,

üretimi yapılmaktadır,

Hava Kuvvetleri Komutanlığı 3nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı:

1935 Yılında Etimesgut/ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 1030’dur. AQAP–110 Endüstriyel Kalite Güvence Seviyesi Belgesi ve TSE-EN-ISO 9001:2000 Kalite Sistem Belgesine sahip lan tesis 90.625 metrekare kapalı, 446.867 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Muhabere ve Elektronik Malzemelerin Bakım, Onarım ve Revizyonu,
- Muhtelif Tip ve Cinsten Malzeme Üretimi yapılmaktadır.

Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü:

1967 Yılında Etimesgut/ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 84’dür.

Tesiste;

- Hava Kuvvetleri Dergisi,
- Hava Kuvvetlerinde Emniyet Dergisi,
- Hava Kuvvetleri Bülteni,

- Yıllık Kaza-Kırım Albümü,
- Teknik Emir ve Değişiklikleri,
- Uçak Ailesi Albümü,
- Hava Kuvvetleri Personel Giriş Kartları,
- NATO Seyahat Emri Kapağı,
- Alçalma Yükselme Planları,
- TSK Ajandası,
- Hava Kuvvetleri Afiş, Broşür ve Posterleri,
- Hava Kuvvetleri Masa Takvimi,
- Hava Kuvvetleri Muhtelif Formları,
- İngilizce Öğretmen ve Öğrencisi Ders Kitapları,
- Hava Harp Okulu Defter ve Cep Takvimi,

üretimi yapılmaktadır,

JANDARMA Lojistik Komutanlığı Jandarma İstihkâm Ana Depo Komutanlığı:

1996 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan komutanlıkta çalışan personel sayısı 8’dir. Komutanlık 493 metrekare kapalı alana sahiptir.

Tesiste; Kafes Tel (Fens Teli) üretimi yapılmaktadır,

JANDARMA İstanbul Dikimevi Müdürlüğü:

1894 Yılında Balmumcu / İSTANBUL’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 546’dır. AQAP–120 kalite belgesine sahip olan tesis 5.000 metrekare kapalı, 20.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste; askeri giyim ve melbusat üretimi yapılmaktadır.

JANDARMA Ankara Dikimevi Müdürlüğü:

1989 Yılında Güvercinlik / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 117’dir. AQAP–120 kalite belgesine sahip olan tesis 1.680 metrekare kapalı alana sahiptir.

Tesiste;

- Yazlık/Kışlık Harici Elbise,
- Yazlık/Kışlık Harici Şapka,
- Yazlık/Kışlık Kayık Kep,
- Mess-Dres Elbise,

üretimi yapılmaktadır.

2.7.2.Kamu ve Vakıf Kuruluşları:

Kamu ve Vakıf Kuruluşları özellikle de MKE bünyesinde komple mamul ya da parça üretimi, bakımı, yenileştirme ve modernizasyon gibi işlemleri yapan çok sayıda fabrika ve tesisler bulunmaktadır.⁶⁷ Söz konusu tesislerde ile ilgili bilgiler aşağıda ve Ek-1’de özetlenmiştir.

KOSKEB Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı:

1990 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 606’dır. Tesis TSE-EN-ISO 9002 kalite belgesine sahip olan sahiptir.

Tesiste;

- CE İşaretlemesine ilişkin Test ve Genel Test/Analiz,
- Teknoloji Araştırma ve Geliştirme,
- Bilgi Ağları ve E-İş,
- Ortak Kullanım Amaçlı Makine ve Teçhizat,
- Bilgisayar Yazılımı,
- Patent-Faydalı Model-Endüstriyel Tasarım,

gibi hizmetler verilmektedir.

KÜTAHYA Gübre Sanayi A.Ş. Genel Müdürlüğü:

1954 Yılında KÜTAHYA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 682’dir. TSE 836, TSE 830 ve İmalata Yeterlilik kalite belgelerine sahip olan tesis

⁶⁷ Türk Savunma Sanayi Ürünler Kataloğu, SSM, 2004–2005,

5.821.246 metrekare kapalı, 172.569.234 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- 98’lik DNA (Derişik Nitrat Asidi)
- 34,5 N’lu TAN (Teknik Amonyum Nitrat) üretimi yapılmaktadır.

MKE Silah Fabrikası Müdürlüğü:

1935 Yılında KIRIKKALE’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 662’dir. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 44.062 metrekare kapalı, 320.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- 7.62 mm G3-A3/G3-A4 Otomatik Piyade Tüfeği,
- 5.56 mm HK-33E Otomatik Piyade Tüfeği,
- MG–3 Makineli Tüfek,
- MP5-A3 ve MP5-K Makineli Tabanca,
- T–40 ve T–40 HK-33E Bomba Atar,
- 7.65 mm–9 mm Kırıkkale Tabanca,

üretimi yapılmaktadır,

MKE Pirinç Fabrikası Müdürlüğü:

1928 Yılında KIRIKKALE’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 387’dir. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 28.114 metrekare kapalı, 432.200 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Bakır ve Bakır Alaşım Malzemeler,
- Kovan ve Gömlek Yüksükleri,
- Muhtelif Pirinç Şeritler,
- Tombak Borular,
- Kovan Pulları,
- Sevk Çemberleri,
- Ateşleme Fünyesi Çubukları,
- Kapsül Şeritleri,

– Çeşitli Mühimmatta Kullanılan Çubuk, Bor, Şerit ve Profil, üretimi yapılmaktadır,

MKE Nitroselüloz Fabrikası Müdürlüğü:

1939 Yılında KIRIKKALE’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 289’dur. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 27.200 metrekare kapalı, 2.400.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Patlayıcılar,
- Tabanca Barutları,
- Tüfek Barutları,
- Havan ve Ateşleme Barutları,
- Top ve Obüs Barutları,
- Av Barutları,
- Plastifiye Lak,
- Lak Nitroselüloz,
- Eter,

üretimi yapılmaktadır.

MKE Elmadağ Roket Fabrikası Müdürlüğü:

1976 Yılında Elmadağ / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 344’dür. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 24.000 metrekare kapalı, 1.776.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- 2.75” MK 40 MOD 3 Roketi ve 2.75” MK 40 MOD 10 Roketi,
- 65 mm M72 Law Roketi,
- 21 mm Ders Atış Roketleri,
- 107 mm Topçu Roketi,
- 122 mm Topçu Roketi,
- Mayınlı Sahalarda İnfilaklı Geçit Açma Sistemleri,
- 155 mm M 483 AI ICM Kargo Mühimmat,

– ERYX Güdümlü Anti Tank Roketi,
retimi yapılmaktadır.

MKE Elmadağ Barut Fabrikası Müdürlüğü:

1930Yılında Elmadağ / ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 317’dir. Tesis TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahiptir.

Tesiste;

- Jelatinit Dinamit,
- GOM-II A-I Dinamit,
- Sismik Dinamit,
- Grizu Güvenli Dinamit,
- Yemlemeye Duyarlı Toz Patlayıcılar,
- Kara Barutları ve Av Barutu,
- Taş Barutu,
- Muhtelif Asitler,
- DNT, TNT,
- Havan Sevk Barutları,
- Ateşleme Sistemleri,
- Emniyetli Fitol,
- İnfilaklı Fitiller,

retimi ile patlama mhendisliğ çalışmaları yapılmaktadır.

MKE Çankırı Silah Fabrikası Müdürlüğü:

1986 Yılında ÇANKIRI’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 397’dir. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP–120 kalite belgelerine sahip olan tesis 50.000 metrekare kapalı, 1.390.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- 20 mm ve 35 mm ift Namlulu Uçaksavar Topu,
- 25 mm Otomatik Top,
- 107 mm çok Namlulu Roketatar Sistemi,
- 35 mm Namlucuk Sistemi,

- 155 mm 52 Kalibre Modern Çekili Obüs,
- 40 mm Otomatik Bomba Atar,
- 40 mm Tamburlu Bomba Atar,
- Silah Aksanı,

üretimi yapılmaktadır.

MKE Çankırı Silah Fabrikası Müdürlüğü:

1932 Yılında KIRIKKALE’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 454’dür. TSE-EN ISO 9002 ve AQAP-120 kalite belgelerine sahip olan tesis 123.981 metrekare kapalı, 682.730 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- 60 mm Komando Havanı (Tetikli),
- 81 mm Havan,
- 120 mm HY-12 Havan,
- 105 mm M44 K/M Obüs,
- Havanlar için Namlucuk Tertibatı,
- Çelik Üretimi yapılmaktadır.

TÜRKİYE Gemi Sanayi A.Ş. :

1985 Yılında İSTANBUL’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 761’dir. Tesis 37.043 metrekare kapalı, 106.957 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste,

- Çıkarma Gemisi (LCU),
- Çıkarma Gemisi (LCM),
- Avcı Botları,
- Liman/Kıyı Römorkörleri,
- 20.000 DWT Büyüklüğe Kadar Çeşitli Tip ve Tonajda Gemi İnşası,
- 8.000 DWT Büyüklüğe Kadar Gemilerin Havuzlama, Bakım-Onarım ve

Tadilatı yapılmaktadır.

2.7.3. Diğer Savunma Sanayi Kuruluşları:

Türkiye’de savunma sanayinde çalışan diğer kurum ve kuruluşlarından önemli görülenler⁶⁸ ile ilgili özet bilgiler aşağıda ve Ek-2’de belirtilmiştir.

Askeri Pil Sanayi (ASPİLSAN) A.Ş. :

Türk Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı’na yapılan bağışlarla 1981 yılında KAYSERİ’de kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 80’dir. NATO AQAP–120, BWB ve SOPEMEA kalite belgelerine sahip olan tesis 3.500 metrekare kapalı, 15.279 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Nikel-Kadmiyum Uçak Akü Hücreleri,
- Nikel-Kadmiyum Uçak Aküleri,
- Nikel-Kadmiyum ve Nikel-Metal Hidrit Batarya Blokları,
- Nikel-Kadmiyum ve Nikel-Metal Hidrit Pil Blokları,
- Şarj Cihazları,
- Pil ve Batarya Test Sistemleri,

üretimi yapılmaktadır.

ASELSAN Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş. :

1975 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 2922’dir. Kuruluşun bünyesindeki tesisler; Macunköy ve Akyurt tesisleridir. Macunköy tesisi 76.000 metrekare kapalı, 77.000 metrekare açık alana sahiptir. Akyurt tesisi ise 36.000 metrekare kapalı, 207.000 metrekare açık alana sahiptir.

Kuruluştta,

- Haberleşme Cihazları Grubu,
- Teknik Saha Haberleşme Sistemleri,
- Aviyonik Haberleşme Sistemleri,
- Uydu Haberleşme Sistemleri,
- Profesyonel Telsiz Cihazları,

⁶⁸ Türk Savunma Sanayi Ürünler Kataloğu, SSM, 2004-2005,

- ZIPKIN Kaideye Monteli Stinger Sistemi,
- ATILGAN Kaideye Monteli Stinger Sistemi,
- BORA Kaideye Monteli Stinger Sistemi,
- HERİKKS Hava Savunma Erken İkaz Komuta Kontrol Sistemi,
- UH-IH/AB-205 IRCM ve MI-17 IRCM Sistemi Grup-A Kiti Tasarımı ve Entegrasyonu,
- ARS 2000 Gözetleme ve Atış Tanzim Radarı,
- Batarya Ateş İdare Kompüter Sistemi (BAİKS-2000),
- DFINT-3A2 ve 3T2 Taktik Haberleşme Kestirme (DF) ve Dinleme Sistemi,
- HT-7243 El Terminali,
- Haberleşme Sistemleri,
- LT-7241 Dizüstü Terminal,
- MARS-V Keşif/Gözetleme Aracı,
- Mobil Komuta-Kontrol Merkezi,
- ASELSAN Topçu Meteoroloji Sistemi (TMS),
- Veri Terminal Ailesi,
- VOLKAN-Leopard 1 Tankları Atış Kontrol Sistemi,
- Zırhlı Komuta Kontrol Merkezi,
- Mikro Elektronik, Güdüm ve Elektro-Optik Grubu,
- ASIR Termal Görüntüleme Sistemi,
- BAYKUŞ Termal Kamera Sistemi,
- ŞAHİNGÖZÜ Elektro-Optik Sensör Sistemi,
- Termal Silah Dürbünü,
- Termal Sürücü Periskopu,
- DNTSS-Gündüz Gece Termal Nişangâh Sistemleri,
- KARTALGÖZÜ Atış Kontrol Nişangâh Sistemi,
- Stinger Termal Nişangâhı,
- ASELFLIR-200 Aviyonik Termal Görüntüleme Sistemi,
- AAS-44 Aviyonik Nişancı Termal Görüş Sistemi,
- Hava Seyrüsefer Sistemleri,
- Lazer Mesafe Ölçme ve Bulma Sistemleri,
- HEKOS Hedef Koordinat Belirleme Sistemi,

- Hibrid Mikro Elektronik Devreler,
- LN 270 Kara Ataletsel Seyrüsefer Sistemi,
- Gece Görüş Gözlük ve Dürbünleri,
- IRHN–9396 Lazer Hedef Noktalayıcı,
- Lazer Güdümlü Bomba Kiti,

üretimi yapılmaktadır.

FNSS Savunma Sistemleri A.Ş. :

1989 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 380’dir. AQAP–110 ve ISO–9001 kalite belgelerine sahip olan tesis 20.000 metrekare kapalı, 280.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Zırhlı Muharebe Aracı,
- GZPT-Geliştirilmiş Zırhlı Personel Taşıyıcı,
- Akıncı Zırhlı Muharebe Aracı,
- Zırhlı Havan Araçları,
- ZTA-Zırhlı Tow Aracı,
- Muhtelif Zırhlı Araçlar,
- Kuppola Silah İstasyonu (KSİ)
- Tek Kişilik Sharpshooter Kulesi,
- M 113 Modernizasyonu,
- Paladin “Ateş Destek Sistemi”,
- Piranha 8x8 Tekerlekli Zırhlı Personel Taşıyıcı Aracı,
- Yedek Parça Üretimi,

yapılmaktadır.

HAVELSAN Hava Elektronik Harp Sistemleri Müh. Tic. A.Ş. :

1998 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 18’dir. Tesis 250 metrekare kapalı alana sahiptir.

Tesiste;

- EH Simülasyon Yazılımları,

- Hava Kuvvetleri Bilgi Sistemi Kapsamında Filo Seviyesi Görev Planlama (HAVELSAN Alt Yüklenicisi),
- ALQ–178 (V)3 F–16 EH Sistem/Yazılım Desteği,
- Chaff / Flare Salma Sistemi,
- (TURBO) Türk Boğazları Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi, üretimi yapılmaktadır.

HAVELSAN Elektronik Sanayi ve Tic. A.Ş. :

1982 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesis ISO–9001, AQAP–110 ve AQAP–150 kalite belgelerine sahiptir. Tesis 69.000 metrekare kapalı, 20.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Hava Kuvvetleri Bilgi Sistemi,
 - Harekât Yönetimi Bilgi Sistemi,
 - Mesaj ve Evrak Dağıtım Sistemi,
 - Mühimmat Bilgi Sistemi,
 - Askeri Fabrika Yönetim Bilgi Sistemi,
 - Simülasyon Teknolojileri ve Sistemleri,
 - Aviyonik Sistemler,
 - Görev Sistemleri Entegrasyonu,
 - Elektronik Harp Sistemleri Yazılımları,
 - Deniz Savaş Sistemleri,
 - Radar Sistemlerinin Depo Seviyesi Bakımı,
 - Elektronik Harp Test ve Eğitim Sahası İdame ve İşletmesi,
- yapılmaktadır.

HAVELSAN Teknoloji Radar Sanayi ve Tic. A.Ş. :

1990 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesis ISO–9001 (V.2000) kalite belgesine sahip olan tesis 2.800 metrekare kapalı, 35.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Radar, Radar Alt Birimleri ve Özel Amaçlı Test Sistemleri Üretim ve Bakımı,
 - Elektronik Cihaz, Kart Üretimi ve Bakımı,
 - Kablo ve Kablo Demeti Üretimi,
 - Yazılım Geliştirme (Hava Trafik Kontrol Sistemleri, C3, Simülasyon ve Web Tabanlı Uygulamalar),
 - TRS 22XX–3 Boyutlu Menzil Arama Radarı,
 - Sinyal ve Veri İşleme Üniteleri,
- üretimi yapılmaktadır,

MERCEDES-BENZ TÜRK A.Ş. :

1967 Yılında İSTANDUL'da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 200'dir. ISO–9001–9002–14001, AQAP–110 VDA–6,1 kalite belgelerine sahip olan tesis 61.000 metrekare kapalı, 5450.000 metrekare açık alana sahiptir

Tesiste,

- MB 1823 AK/4*4–8,0 Ton Taşıma Kapasiteli Lastik Tekerlekli Hizmet Aracı,
 - MB 1828 AK/4*4–8,0 Ton Taşıma Kapasiteli Lastik Tekerlekli Hizmet Aracı,
 - MB 3031 K/6*4–15 Ton Taşıma Kapasiteli Lastik Tekerlekli Hizmet Aracı,
 - MB 3331 A/6*6–15 Ton Taşıma Kapasiteli Lastik Tekerlekli Hizmet Aracı,
 - MB 3331 AK/6*6–15 Ton Taşıma Kapasiteli Lastik Tekerlekli Hizmet Aracı,
 - MB 3354 AS/6*6–40 Ton Çekme Kapasiteli Lastik Tekerlekli Çekici,
 - MB 3343 AS/6*6–50 Ton Çekme Kapasiteli Lastik Tekerlekli Çekici,
 - MB 3354 AS/6*6–60 Ton Çekme Kapasiteli Lastik Tekerlekli Çekici,
 - MB 3360 AS/6*6–70 Ton Çekme Kapasiteli Lastik Tekerlekli Çekici,
 - MB G 270 CDI 0,5 Ton Lastik Tekerlekli Arazi Aracı,
 - MB U 4000 L 2,5 Ton Lastik Tekerlekli Taktik Arazi Aracı,
 - MB U 5000 L 5,0 Ton Lastik Tekerlekli Taktik Arazi Aracı,
- üretimi yapılmaktadır.

OTOKAR Otobüs Karoseri San. A.Ş. :

1963 Yılında İSTANBUL'da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 630'dır. ISO-9001, ISO-14001, AQAP-110 kalite belgelerine sahip olan tesis 45.000 metrekare kapalı, 169.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste,

- Cobra Zırhlı Personel Taşıyıcı 12,7 Mm Taretli,
- Cobra Zırhlı Personel Taşıyıcı 12,7 Mm Kupolalı,
- Cobra Zırhlı Personel Taşıyıcı Amfibik Versiyon,
- Cobra Zırhlı Keşif ve Gözetleme Radar Aracı ,
- Cobra Bomba İmha Aracı,
- Akrep Zırhlı Tek Makineli Tüfekli Ows,
- Akrep Zırhlı Çift Makineli Tüfekli Termal Kameralı,
- Akrep Zırhlı Kara Gözetleme Radar Aracı,
- Zırhlı Personel Taşıyıcı –Açık Taretli,
- Zırhlı Personel Taşıyıcı –Kapalı Taretli,
- Gizli Zırhlı Station Wagon,
- Land Rover 90 106 Mm Gtt Aracı,
- Land Rover 90 Tanksavar Aracı,
- Land Rover 110 Engerek-Özel Harekât Aracı,
- Land Rover 110 Station Wagon-Komuta Kontrol Aracı,
- Land Rover 110 Pikap-Tek Kabinli Yük/Personel Taşıyıcı,
- Land Rover 110 Milan Tanksavar Aracı,
- Land Rover 130 Pikap-Çift Yük /Personel Taşıyıcı,
- Land Rover 110 Sahra Ambulansı,
- Land Rover 130 Sahra Ambulansı,
- Land Rover 130 Stinger Manpads Aracı,
- Land Rover 130 Rapier Çekici,
- Land Rover 130 Kapalı Kasa Mobil Muhabere Aracı,
- Land Rover 130 Muhabere Aracı,
- Land Rover 130 Tek Kabinli Tamir Aracı,
- Land Rover Çift Kabinli Tamir Aracı,
- Land Rover 130 Kırımdan Kurtarma Aracı,

– Land Rover 130 Mühimmat Çeker,
üretimi yapılmaktadır.

ROKETSAN Roket San. ve Tic. A.Ş. :

1988 Yılında ANKARA’da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 660’dır. AQAP–110 kalite belgesine sahip olan tesis 74.000 metrekare kapalı, 5.710.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste;

- Roket ve Füze Sistemleri, Alt Sistemleri, Parça Üretimi ve Testleri,
 - 122 Mm Çok Namlulu Roketatar Silah Sistemi ve Roketleri,
 - 107 Mm Çok Namlulu Roketatar Silah Sistemi ve Roketleri,
 - Karadan Karaya Roket ve Füze Sistemleri İle; Hava-Yer Füzeleri, Anti-Tank Füzeleri Ve Hava Savunma Sistemlerinin Entegrasyonunu ile Avrupa Stinger Programı’nın Fırlatma Motoru Üretimi,
 - Hafif Silah Sistemleri,
 - 40 Mm’lik Otomatik Bomba Atar,
 - CZ 75 B 9 Luger Tabanca,
- üretimi yapılmaktadır.

SIEMENS San. ve Tic. A.Ş. :

1958 Yılında İSTANBUL’DA kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 2.250’dir. ‘NATO Gizli’ gizlilik dereceli firma güvenlik belgesi, ‘NATO Gizli’ gizlilik dereceli tesis güvenlik belgesi, ‘NATO Gizli’ gizlilik dereceli üretim müsaade belgesi, ‘NATO Gizli’ ve ‘NATO Özel’ gizlilik dereceli şahıs güvenlik belgeleri, ISO–9001 (2000) versiyonu, AQAP–110 kalite güvence belgesi, ISO-14001 kalite belgelerine sahip olan tesis 54.000 metrekare kapalı, 80.000 metrekare açık alana sahiptir. Tesiste;

- Denizaltı/Firkateyn İletim ve Dağıtım Panoları,
 - Tafics (Türk Silahlı Kuvvetleri Entegre Muhabere Sistemi),
 - Hip Ath Haberleşme Platformu,
- üretimi yapılmaktadır.

TAI TUSAŞ Havacılık ve Uzay San. A.Ş. :

1984 Yılında ANKARA'da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 1.700'dür. EN ISO-9001, NATO AQAP-110 MIL-Q 9858A, BOEİNG D6-82479 kalite belgelerine sahip olan tesis 150.000 metrekare kapalı, 2.300.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste,

- Sabit ve Döner Kanatlı Hava Platformlarının Üretimi,
- Onarım Faaliyetleri,
- Kompozit ve Metal Yapıştırma Faaliyetleri,
- Bilişim Teknolojileri Alanındaki Yazılım ve Danışmanlık Hizmetleri

verilmektedir.

-

TEI TUSAŞ Motor San. A.Ş. :

1985 Yılında ANKARA'da kurulmuş olan tesiste çalışan personel sayısı 630'dur. ISO-9001, MIL-Q 9858, kalite belgelerine sahip olan tesis 47.000 metrekare kapalı, 506.000 metrekare açık alana sahiptir.

Tesiste,

- Motor Parçaları İmalatı,
- Motor Montaj ve Test,
- Müşteri Destek Hizmetleri,
- Ürün Geliştirme,
- Uçak/Helikopter ve Gaz Türbin Parçaları,

üretimi yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

3.1. ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI:

1980'li yıllardan itibaren baş döndürücü teknolojik gelişmelerle birlikte, dünyanın ekonomik ve siyasi görünümü de hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu sürece; **küreselleşme, demokratikleşme** ve özü itibariyle teknik bir işlem ve iktisadi politika aracı olan **özelleştirme** sözcükleri damgalarını vurmuştur. Ekonomik ve siyasal nedenlerle 1980'li yıllara kadar hemen bütün ülkelerde kamulaştırmaların yanında, münferit uygulamalar olarak özelleştirmeler de söz konusu olurken, 1980'li yıllardan bu yana özelleştirme, gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerin gündemindeki en önemli konu haline gelmiş, kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılmasından, demokratikleşmeye kadar birçok sorunun çözümü bu sözcüğe endekslenmiştir.

1929 büyük ekonomik kriz döneminde krizi atlatmak ve ekonomiyi yeniden canlandırmak için o güne kadar yaygın anlayış olan klasik iktisat sorgulanmış ve Keynesyen yaklaşım mali politika olarak kullanılmaya başlanmış, bu politikalar doğrultusunda, devletin iktisadi yaşamdaki rolü ve ağırlığı artmıştır.⁶⁹ Devletin bu dönemde artan biçimde iktisadi yaşama girmesinde yaşanan iki büyük dünya savaşının da etkisi olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde devletin ekonomik yaşamdaki rolünü arttıran diğer bir etken de değişen devlet anlayışıdır. "**Sosyal refah devleti**" olarak ifade edilen anlayışın hâkimiyeti sonucu kamu ekonomik kuruluşları, gerek sayısal gerekse ulusal hâsılalardaki oransal pay olarak önemli büyüklüklere ulaşmışlardır.

1950 ve 1970 yılları arasında Batılı ülkelerin iktisadi büyüme ve gelişme açısından en parlak yıllarını yaşamaları, sosyal devlet anlayışının yaşama geçirilişinin maddi olanaklarını sağlamıştır. Bu süreçte, Asya ve Afrika'da klasik sömürgeciliğin tasfiyesiyle oluşan yeni ulus devletler ile diğer gelişmekte olan ülkelerin, hızlı kalkınma arzuları ve ulusalcı yaklaşımları, dönemin devletçi iktisat politikalarıyla çakışmış, söz konusu ülkelerin tamamına yakınında "**kalkınma**

⁶⁹ AKDIŞ,1995, s.3

iktisadi" kuramları çerçevesinde **"ithal ikameci sanayileşme"** stratejisi başlatılmıştır.

Dönemin en karakteristik özelliklerini, yüksek oranlı iktisadi büyüme, istikrarlı bir ekonomi ve sürekli genişleyen kamu kesimi oluşturmuştur.

1970'li yılların ortalarına kadar devam eden bu süreçte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, KİT'ler kalkınma politikalarının uygulanmasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan kriz, gelişmiş ülkelerde büyüme hızında düşüşle birlikte, artan enflasyon ve işsizlik oranlarıyla kendisini göstermiştir. Bu süreçle, petrol fiyatlarındaki yüksek oranlı artışların çakışması, gelişmekte olan ülkelerde sorunları arttırmış, ortaya çıkan ödemeler bilânçosu dengesizlikleri ve üretim darboğazları, gelişmiş ülkelere yoğun kredi akışı ile aşılmıştır. Sanayileşmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere düşük, fakat değişken faizli olarak akan kredileri, bu ülkelerin 1980'li yıllarda borç krizine girmesine ve Dünya Bankası ile İMF yönlendirmelerinde yapısal dönüşüm politikalarına giden sürecin başlangıcını oluşturmuştur.

1970'li yıllarda başlayan ekonomik krizle birlikte Keynes'çi politikalar, kamu müdahaleciliği ve kamu girişimciliği ciddi bir biçimde sorgulanmaya başlanmıştır. İngiltere, Amerika ve Japonya'nın da aralarında bulunduğu belli başlı gelişmiş ülkelerde Klasik iktisadın yeniden yorumlanmasına yönelik iktisadi ve siyasi düşünce hareketleri gelişmiş ve bu hareketler muhafazakâr iktidarların ideolojisini oluşturmuştur.

Keynes sonrası Klasik iktisadın yeniden yorumlanması ile ortaya çıkan bu ekollerin başlıcaları, monetarizm, neo-liberaller, arz yönlü iktisat teorisi, yeni muhafazakârlar, rasyonel beklentiler teorisi olarak sıralanabilir. Bu ekollerin tamamı, krizin nedenini, serbest piyasa mekanizmasının sağlıklı olarak işlemlerini engelleyen ve büyük bir müdahale potansiyeli olan devlet olarak görmüşler, krizden kurtulmanın yolunun ise, serbest piyasa mekanizmasına tekrar işlerlik kazandırılması, bu çerçevede devletin ekonomik yaşamdaki yerinin ve rolünün daraltılması olduğunu savunmuşlardır.

Özelleştirme bu düşünce akımlarının ileri sürdüğü görüşlerin hayata geçirilmesini sağlamak için kullanılan bir iktisat politikası vasıtası olarak gündeme gelmiştir. Neo-liberal politikaların makro ekonomik boyutu, devlet kararlarının ekonomi üzerindeki

etkisinin minimize edilmesini öngörmekte, mikro ekonomik boyutu ise özelleştirme, serbestleştirme, vergi, istihdam ve endüstri politikalarını içermektedir.

Özelleştirme, iktisadi organizasyonlarını rekabete dayalı serbest piyasa mekanizmasının kurallarına göre işleten **gelişmiş ülkelerde**, devletin iktisadi yaşamdaki rolünü azaltmak ve özel sektörün dinamizminden yararlanarak, kaynak kullanımında etkinliği arttırmak için kullanılan bir politika aracı olarak görülmüştür. Korumacı piyasa koşulları içinde, ithal ikameci modellerle sanayileşmeye çalışan **gelişmekte olan ülkeler** için ise, bütün bir ekonomik yapının yeniden şekillendirilmesinin aracı olarak görülmüştür.

Özelleştirme (privatization) sözcüğü ilk defa 1983 yılında Webster's New Collegiate Dictionary'nin 9. baskısında yer almış ve **“özel hale getirmek, sınaî veya ticari hayattaki denetim ve mülkiyeti, kamu kesiminden özel kesime aktarmak”** olarak tanımlanmıştır. Sözcüğün ilk kullanılışı ise, Peter F. Drucker'ın 1969 yılında basılan “The Age of Discontinuity” isimli eserinde **“reprivatization”** şeklinde olmuş, 1976 yılında ise Robert W. Poole bu terimi, **“privatization”** olarak kısaltmış ve “Reason Foundation” isimli çalışmasında kullanmıştır.

Türkiye’de 1980 yılından sonra çok konuşulmasına ve tartışılmasına rağmen, özelleştirmenin tam bir tanımının yapılması üzerinde pek durulmamış ve özelleştirme kamuoyuna sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin özel kesime satılması şeklinde yansıtılmıştır.⁷⁰

3.1.1. Özelleştirmenin Tanımı:

Özelleştirmeyle ilgili olarak sayısız kitap, makale vb. yayınlanmış olup, bunların hemen tamamında ortak olan noktalar tanımına ve uygulama yöntemlerine ilişkindir.

Özelleştirmeyi bilimsel açıdan tanımlamanın diğer tanımlamalarda da olduğu gibi kendine özgü bazı güçlükleri vardır. Bunun asıl nedeni de özelleştirmenin birçok bilim dalının direkt ilgi alanına girmesi ve dolayısıyla yapılan bilimsel tanımlamalarda farklılıkların bulunmasıdır.

Ekonomi bilimi açısından özelleştirme, devletin iktisadi faaliyetlerinin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması, hukuk bilimi açısından ise Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) yönetiminin özel kesime devredilmesidir. Dolayısıyla hukuk

⁷⁰ CEVİZOĞLU, 1989, S.20

bilimi açısından “**yönetimin özelleştirilmesi**”, ekonomi bilimi açısından ise, “**mülkiyetin özelleştirilmesi**” önem arz etmektedir.⁷¹

Dar anlamda özelleştirme, sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devrini ifade etmektedir. Gerçekten de günümüzde özelleştirme deyince bundan çoğunlukla Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin satışı anlaşılmaktadır. Bir kısım akademisyenler ise dar anlamda özelleştirme için mutlak olarak bir mülkiyet devri söz konusu olmasının ve bu devir işleminin KİT sermayesinin en az % 51 ‘i kadar olması gerektiğini belirtmektedirler.⁷²

Geniş anlamda özelleştirme, ulusal ekonomi içerisinde devletin ekonomik etkinliğinin en aza indirilmesi ya da tümüyle ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar bütünüdür. Özelleştirme, kamu mülkiyetinde olan teşebbüs ve malların, özel kişi ya da kurumların mülkiyetine geçirilmesi, başka bir deyişle bunların kamu sektöründen, özel sektöre devredilmesi demektir.

Mülkiyetin özel kesime devredilmesinde, iki temel amaç vardır;⁷³ Birincisi; KİT’leri, devletin doğrudan kontrol ve müdahale alanının dışına çıkarmak, ikincisi; bu kuruluşların bütçeye olan yükünü azaltmaktır.

Geniş anlamda özelleştirmede, mülkiyet devrinin yanı sıra, bu tür kuruluşların özel kesime kiralanması, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesimce sağlanması, yönetimin özel kesime devri, mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması ve kurumsal serbestleşme de özelleştirme kavramı içinde yer almaktadır.⁷⁴

3.1.2. Özelleştirmenin Amaçları:

Özelleştirme, serbest piyasa ekonomisindeki bireyin ekonomik (rasyonel) davranışı varsayımına, piyasa mekanizmasının sağlıklı işleyişi ve kaynakların rasyonel kullanımı gerekçelerine dayandırılmaktadır. Bu inanişâ göre, piyasa mekanizmasının gerektirdiği kurallardan bağımsız çalışan KİT’ler, piyasa mekanizmasının en uygun işleyişini engellemektedirler. Kârlılık ve verimlilik

⁷¹ AKTAN, 1993, s. 69.

⁷² AKTAN, 1193, s. 70.

⁷³ CÖMERT, 1998, s. 14

⁷⁴ ÖZTÜRK Nursel, s.7

kriterlerinden uzak anlayışla çalışan KİT'ler, bütçe üzerinde de baskı oluşturmakta, KİT açıklarının mali piyasalardan Hazine aracılığı ile karşılanması ise kaynakların en uygun dağılımını engellemektedir.

Diğer taraftan KİT'lerin yetersiz performansı özel sektörün gelişimine de engel olmakta, mal ve emek piyasalarında KİT'lerin neden olduğu çarpık fiyat ve ücret oluşumları özel firmaların yurt içi ve uluslararası rekabet yeteneklerini kısıtlamaktadır.

Kamu harcamalarının ekonomide yarattıkları olumsuz etki, 1960'lı yıllarda Oxford'lu ekonomistlerce ortaya atılan "**Mali Kalabalıklaşma**" ile açıklanmaktadır. Ekonomide "**Crowding Out**" etkisi olarak tanımlanan bu durum, genişletici maliye politikaları sonucunda faiz oranlarının artacağı, artan faiz oranlarının özel yatırımları azaltarak (ulusal finansman kaynaklarından yararlanma olanakları da daralacağı için) milli gelirden daralma meydana getireceği varsayımına dayanmaktadır.⁷⁵

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 3 Ekim 1990 tarih ve 953 sayılı kararında özelleştirmeye ilişkin amaçları; "**verimliliği arttırmak, fiyatları düşürmek, kaynakların etkin dağılımını sağlamak, devlet bütçesini küçültmek, gelir sağlamak, kamuda çalışanların sayısını azaltmak ve aşırı tekeli durumdaki sendikaların gücünü kırmak**" şeklinde açıklamıştır.⁷⁶

Bu kadar geniş bir amaç yelpazesini belli başlıklar halinde toplamak gerekirse, özelleştirmenin temel amaçları, üç şekilde sınıflandırılabilir.

3.1.2.1. Ekonomik Amaçlar:

Ekonomik amaçlar mikro düzeyde şirket verimliliğini sağlamak, karlılığı arttırmak, makro düzeyde ise serbest piyasa ekonomisini tüm kurum ve kurallarıyla işler hale getirmek, sermayeyi tabana yaymak, kıt kaynakların en uygun dağılımını sağlamak şeklinde sınıflandırılabilir

Özelleştirmenin en kuvvetli gerekçesini, özel sektörün kaynak kullanımında, kamu sektörüne göre daha etkin olduğu iddiası oluşturmaktadır.⁷⁷ Özelleştirme ile ilgili en çok tartışma konusu olan husus da bu iddiadır.

⁷⁵ ÖZTÜRK N, s.8

⁷⁶ ÖZTÜRK N, s.9

⁷⁷ ÖZTÜRK N, s.9

Özelleştirme ile verimlilik ve kârlılık göstergelerinde artış sağlanacağı savı, kamu mülkiyetinin tabiatı gereği verimsiz çalışmaya neden olduğu şeklindeki bir ön kabule dayanmaktadır. Şirketler bazında gerçekleştirilecek verimlilik ve kârlılık artışı kuşkusuz ekonomiye daha çok katkı sağlayacaktır. Ancak özelleştirme uygulamalarıyla birlikte Türkiye dâhil çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar, mülkiyet ve kârlılık-verimlilik arasında doğrudan bir ilişki saptayamamıştır.

Özelleştirmenin temel amacını ekonomide etkinlik sağlamak olarak gören İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkeler, özelleştirme uygulamalarıyla paralel olarak, piyasada rekabeti sağlayacak, tekel oluşumunu engelleyecek düzenleyici kurumların oluşumu için özen göstermişlerdir. Serbest piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla işlemesi amacı, klasik iktisat teorisindeki “**müdahale kötüdür**” yaklaşımına dayanmaktadır.

Sermayeyi tabana yayma amacı, bir yönüyle serbest piyasa ekonomisinin işlerliğe kavuşturulması amacına, bir yönüyle ise siyasal demokrasi ve kişisel özgürlüklerin sağlanması amacına hizmet etmektedir. Ancak mevcut özelleştirme uygulamalarında sermayenin tabana yayılması, yani bireysel hisse senedi sahibi sayısının özelleştirme uygulamalarından sonra hızla azaldığı, halkın elindeki hisse senetlerinin, temel yatırımcı kuruluşlar tarafından satın alındığı ve bu kuruluşların sermaye piyasasını yönettikleri görülmüştür.⁷⁸

Verimliliği Arttırmak:

Yapılan araştırmalar, kamu sektöründeki ortalama verimlilik yüzdesinin, özel sektör verimlilik yüzdesinden düşük olduğunu göstermektedir. Bunun başlıca sebepleri olarak, şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Özellikle emekle ilgili girdi maliyetleri çok yüksektir. Kamu sektörünün verimliliği arttıracak teknolojik gelişmeleri yeterince izleyememesi ve üretimle ilgili olarak ortaya çıkan teknik arızaların zamanında giderilmemesi, verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir. KİT’lerin verimsiz çalışması veya düşük verimlilik ile çalışması aynı zamanda makro ekonomideki verimlilik düzeyini olumsuz yönde etkiler.⁷⁹

⁷⁸ ÖZTÜRK N, s.10

⁷⁹ CEVİZOĞLU, s. 28

Serbest Piyasa Ekonomisini Geliştirmek:

Kamu iktisadi Teşebbüsleri, gerek fiyatlandırma ve gerekse kalite yönünden serbest piyasanın taleplerine karşı duyarsızdırlar.⁸⁰ KİT'lerin tekelci bir tavır içerisinde olmaları, piyasanın kontrolünü ellerinde bulundurmaları tam rekabeti engellemektedir.

KİT'lerin özelleştirme neticesinde, serbest piyasa koşullarında faaliyette bulunmaları ile birlikte piyasa ekonomisi güçlenecektir. Fakat bu aktiviteyi sağlamak için, kamuda bulunan tekellerin, özel sektöre ait tröst kartel anlaşmaları yapmış tekelci güçler olmamaları yönünde piyasa ekonomisine geçişte hukuki ve ekonomik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sermaye Piyasasını Güçlendirmek:

Sermaye piyasasının gelişmesinin, ülkedeki tasarrufların yatırıma dönüşmesinde önemli faktörlerden biri olduğu açıktır. Hisse senedi ihracı yoluyla özelleştirme, sermaye piyasasının gelişmesini sağlayarak, ülkemizde tasarrufların yatırıma dönüşmesini sağlayacaktır. Ülkemizde olduğu gibi birçok gelişmekte olan ülkede sermaye piyasasının ihtiyaç duyduğu şey, yeterli menkul değer arzıdır.⁸¹ Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde kamuya ait aktif ve pasiflerin sermaye piyasasına aktarılması ile özelleştirme olayına ilk adım atılmış olur.

Döviz Gelirlerini Arttırmak:

Özelleştirmenin ekonomik amaçlarından birisi de, KİT'lerin özelleştirilmesi suretiyle döviz gelirlerini arttırmaktır. Bu şekilde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, makro ekonomi içinde görülen ödemeler dengesi açığı kapatılmaktadır.

⁸⁰ CEVİZOĞLU, s. 29

⁸¹ CEVİZOĞLU, s. 29

3.1.2.2. Mali Amaçlar:

Devlet bütçesinin büyük çapta mali bunalımlara girdiği ve konjonktürel dalgalanmaların başladığı dönemlerde, KİT'lerin özelleştirilmesi ile gelir sağlanabilir. Ülkelerin dış kredi ile ilgili irtibatının kaybolması, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslar arası kuruluşlardan gerekli desteğin sağlanamaması ve buna benzer nedenlerle dış borç kredisi sıkıntısı çeken merkezi hükümetler, özelleştirme yoluna başvurarak gelir sağlama yolunu tercih edebilirler.⁸² Özelleştirme ile gerçekleştirilmek istenen mali amaçları 3 başlık altında toplamak mümkündür.

Devlete Gelir Sağlamak:

Özelleştirme, giderek artan iç ve dış borçlarının kapatılmasında, kamu açıklarının düşürülmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Özelleştirmenin bu amaçla kullanılması, özelleştirme kuramcıları ve taraftarlarınca da eleştirilmektedir. Bu yaklaşıma göre, kamu kesimi açığı, cari gider ve gelir (ağırlıklı olarak vergi geliri) farkından oluşan dinamik bir olgudur. Bu denklığı sağlayacak yapısal önlemlerden alınmadıkça, satış geliri ile en fazla 1–2 yıllık açık kapatılabilir.⁸³

Özelleştirme gelirinin, yeni yatırım alanlarında ve toplam üretim kapasitesini arttırmaya yönelik kullanılması halinde, rasyonel olacağı savunulmaktadır.

KİT'lerin Borç Yükünden Kurtulmak:

Bu da eleştirilen bir amaç olup, kamu kesimini rasyonalize etmek ve israftan kaçınmak yerine, bu kuruluşları satarak kolay yolu seçmenin, sağlam bir gerekçe oluşturmadığı ileri sürülmektedir.

⁸² CEVİZOĞLU, s.31-34

⁸³ ÖZTÜRK N, s.11

Vergileme Yapısını Değiştirmek:

Hükümetler KİT fiyatlarını vergilendirme aracı olarak da kullanmaktadırlar.⁸⁴ Dolaylı vergiler ise, her gelir grubuna aynı tutarda yansıdığı için, adaletsiz bir vergilendirme biçimi olarak görülmektedir. Özelleştirme ile KİT fiyatlandırma mekanizması kullanılarak dolaylı vergi alma politikası yerini, özelleşen kuruluşlar kâr ettiği sürece, bunlardan alınacak gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilere bırakacaktır.

3.1.2.3. Toplumsal ve Siyasal Amaçlar:

Toplumsal Amaçlar:

Özelleştirme ile serbest rekabet düzeni içinde kıt kaynakların en uygun dağılımı gerçekleşecek, bu da toplumsal refahın optimizasyonunu sağlayacaktır. Özelleştirmenin sosyal amaçlarının başında, KİT'lerin mülkiyetinin geniş halk kitlelerine yayılması gelmektedir. Sanayileşmiş, hatta endüstri toplumu olmuş ülkelerin birçoğunda bile göze çarpan en önemli husus, servet dağılımı ve mülkiyetteki dengesizliktir. Bu dengesizlik, sanayileşmekte ve gelişmekte olan ülkelerde, daha bariz olarak ortaya çıkmaktadır.

Özelleştirilen kuruluşların hisselerinin satışı sırasında uygulanacak öncelik sıralaması büyük önem taşır. **Bu konuda doğru çözüm; önceliğın sırasıyla, önce söz konusu kurumun kendi çalışanlarına, yöre halkına daha sonra yerli kişisel ve kurumsal yatırımcılara ve son olarak da yabancılara verilmesidir.”**

Siyasal Amaçlar:

Özelleştirme bir iktisat politikası aracı olarak ortaya çıkmakla birlikte, özelleştirmeden beklenen amaçların genişlemesi ile ideolojik ve siyasal amaçlar için de kullanılmaya başlanılmıştır. Devletin ekonomik ve siyasi hayattaki yerini yeniden tanımlayarak, onu klasik fonksiyonlarına döndürmek isteyen akımlar için

⁸⁴ ÖZTÜRK N, s.11

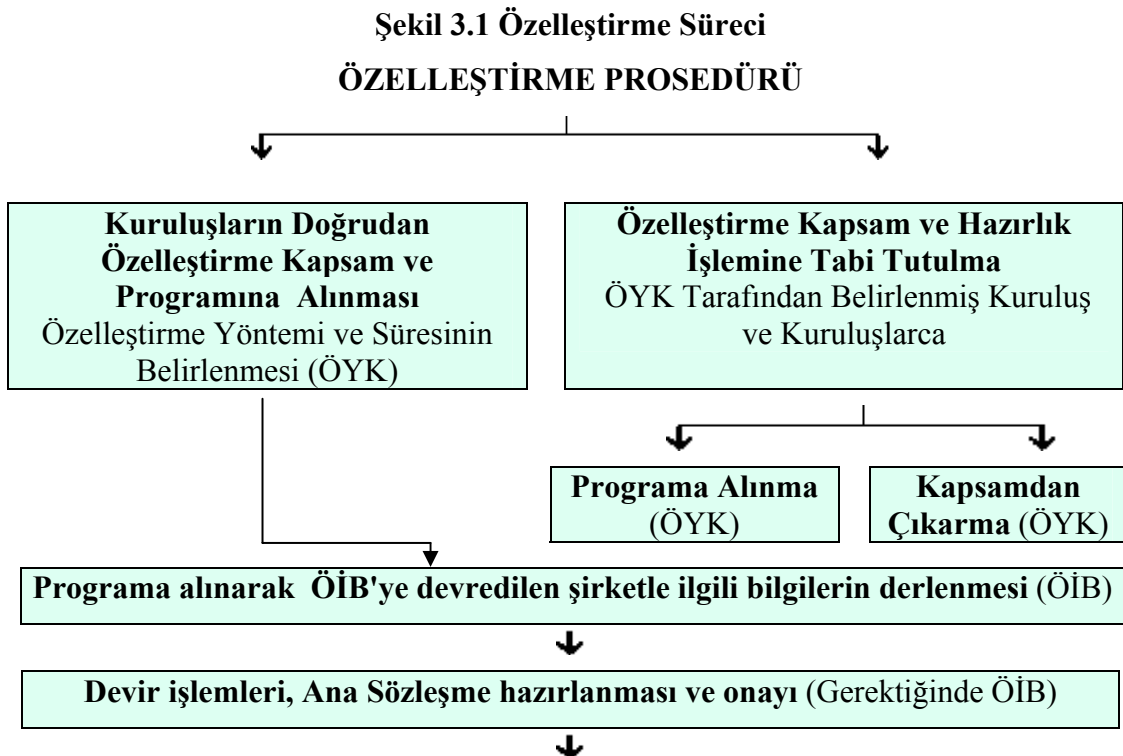
özelleştirme, devletin iktisadi yaşamdaki yerini daraltmanın, onu savunma, güvenlik, eğitim, sağlık gibi asli fonksiyonlarına döndürmenin bir aracı olarak görülmektedir.

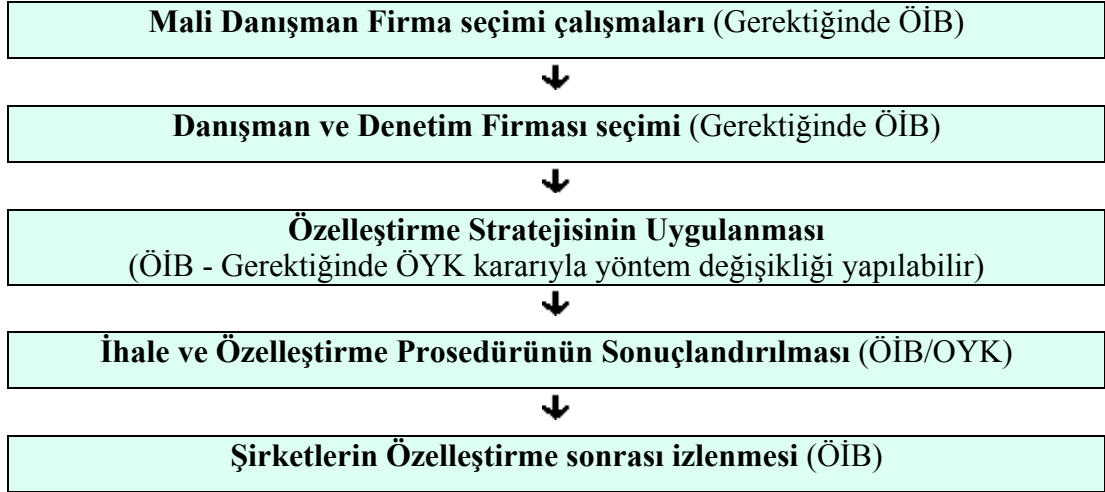
Özelleştirmeyle ilgili diğer bir beklenti de demokratikleşmeyle ilgilidir. Neo-liberal akım, mülkiyetin tabana yaygınlaştırılmasının, demokratikleşme anlamına geleceğini, fertlerin politik anlamdaki özgürlüklerinin, ancak özel mülkiyet sahipliğine bağlı olarak gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

Özelleştirmenin siyasal amacı; özel mülkiyet anlayışının egemen kılınması yolu ile devletçi iktisadi tercihlerden ve anlayıştan liberal bir iktisadi tercihe doğru geçiş sağlamaktır.

3.1.3. Özelleştirme Sürecinin İşleyişi:

Özelleştirme faaliyetleri, özelleştirilecek kuruluşun programa alınması için yapılan bir ön inceleme ile başlatılmaktadır. Yapılan bu ön inceleme sonucunda özelleştirilmesinin uygun olduğu değerlendirilen kuruluş üzerinde özelleştirme öncesi hazırlıklar yapılmakta, üçüncü aşamada ise özelleştirme uygulaması başlatılmaktadır. Bu aşamalarda hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği Şekil 3.1'de açıklanmıştır.

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı,2006

Ön inceleme safhasında, kuruluşun analizi yapılarak özelleştirmeye uygunluğu tespit edilmekte, yine bu safha sonunda tespit edilen kuruluşun sınırlamaları ve amaçları; özelleştirmeden vazgeçilmesine sebep olabilmektedir.⁸⁵

Özelleştirme öncesi hazırlıkların yapıldığı ikinci aşamada, öncelikle özelleştirmenin hangi yöntemle yapılacağına karar verilmektedir. Özelleştirme yöntemine karar verilmesini müteakip kuruluşla ilgili mali ve hukuki düzenlemeler yapılmakta ve kuruluşun ilk değeri tespit edilmektedir.

Son aşamada ise satış işlemleri gerçekleştirilerek özelleştirme tamamlanmaktadır.

3.1.4. Özelleştirme Yöntemleri:

Genel olarak özelleştirmenin birçok yöntemi olduğu kabul edilmektedir. Özelleştirmede hangi yöntemin uygulanacağı, genellikle özelleştirilecek kuruluşun yapısına, ilgili yasal hükümlere, kuruluşun büyüklüğüne ve hangi amaca öncelik verildiğine bağlı olmaktadır. Gerçek ve tam bir özelleştirmeden bahsedebilmek için ise kamu şirketinin en az % 51’lik payının özel sektöre devrinin gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Bu da “**satış yöntemi**” ile gerçekleştirilmektedir.⁸⁶

Özelleştirmede en yaygın olarak kullanılan satış yöntemi, **hisse senetlerinin satış yöntemidir**. Hisse senedi satışı yönteminden sonra ikinci sırayı **piyasa dışı satış (“direkt” ya da “özel satış”)** adı verilen yöntem almaktadır.

⁸⁵ www.oib.gov.tr.

⁸⁶ CEVİZOĞLU, 1989, s. 67

Özelleştirme yöntemleri arasında sayılan büyük yatırımlarda kamu-özel sektör ortaklığı, finansal kiralama (leasing), yönetimin devri (işletme sözleşmesi), kamu hizmetlerinin özel sektöre ihale edilmesi, imtiyaz, yasal düzenleme-kurumsal serbestleştirme gibi yöntemler ise sonuçları açısından kesin bir mülkiyet devrine yol açmamaları nedeniyle özelleştirme benzeri uygulamalar olarak ele alınabilirler. Yapılan çalışmada bilgi edinilmesi için bu hususlar da incelenmiştir. Türkiye’de ve dünyada uygulanan özelleştirme yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

3.1.4.1. Satış Yöntemi (Asset Sales):

Bu yöntem kamu kuruluşunun aktiflerinin kısmen veya tamamen satılması olup, **Hisse Senedi Yoluyla Satış Yöntemi ile Piyasa Dışı Satış (Direkt ya da Özel Satış)** Yöntemi olmak üzere iki alt yöntem şeklinde uygulanmaktadır.

3.1.4.2. Hisse Senedi Yoluyla Satış Yöntemi:

Bu yöntemde kamu kuruluşunun hisse senetleri aracılığı ile bireylere ve/veya özel kuruluşlara satışı söz konusudur. Hisse senetlerinin satışı doğrudan halka, tek bir alıcıya, o kamu kuruluşunda çalışanlara ve seçilmiş finansal aracı kuruluşlara yapılabilir. KİT hisselerinin tamamının veya bir kısmının bir alıcı ya da alıcı grubuna doğrudan satışı söz konusu olup, blok satış olarak da adlandırılmaktadır. Sermaye piyasasının geliştiği ve kurumların faaliyet gösterdiği ülkelerde, hisse senetleri satışı borsada yapılmaktadır.

Yöntemin uygulanabilmesi için ilk önce, özelleştirilmesine karar verilen KİT’lerin sermayesinin, hisse senetlerine bölünmüş olması gerekir.⁸⁷ Daha sonra, aktiflerinin değerlendirilmesi, öz kaynaklarının hesaplanması ve hisse senedi fiyatının belirlenmesi aşamaları tamamlanmalıdır. Bundan sonra satılacak hisse miktarı ve satış yöntemi tespit edilerek satış ilanı yapılır. Böylece özelleştirme fiilen başlamış olur.

Özelleştirmede ekonomik liberalizme, arz ve talep kanununa en uygun yolun bu olduğu kabul edilmektedir.⁸⁸ Özelleştirilecek olan şirketin hisse senetlerinin

⁸⁷ CEVİZOĞLU, 1989, s. 68

⁸⁸ ATASOY, 1993 s.187

doğrudan doğruya halka satışı söz konusu olup halka arz yoluyla satış iki farklı yöntem ile gerçekleştirilir. Birinci yöntem hisseler için tavan fiyat tespit edilmesi ve ihale yoluna gidilmesi şeklindeki yöntemdir. **(İngiltere Modeli)** İkinci yöntem ise hisselerin sabit fiyatla halka arz edilmesi yöntemidir. **(Fransız Modeli)**

İki yöntem arasındaki fark fiyat tespitinden kaynaklanmaktadır. İngiltere Modelinde hisse senedinin fiyatının belirlenmesi işlemi piyasa mekanizması tarafından yapılmakta ve satıştan en yüksek hâsılataın sağlanması mümkün olabilmektedir. Ancak İngiltere Hükümeti Britoil (1982), Cable and Wireless (19983) ve Enterprice Oil (1984)'in özelleştirilmelerinden sonra, tavan fiyat uygulamasının caydırıcı olduğunu görerek bu yöntemden vazgeçmiştir.⁸⁹

Fransız Modelinde ise bu tip sakıncalar olmayıp gerektiğinde düşük bir fiyat belirlenerek hisse senetlerinin satışı daha kolay yapılabilmektedir. Sermaye Piyasalarında satış üç şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar, Halka Satış Yoluyla Arz, Halka Takas Yoluyla Arz ve Sermaye Artırımıdır.⁹⁰

Halka Satış Yoluyla Arz:

Bu yöntemle özelleştirilecek olan şirketin hisse senetleri doğrudan doğruya halka arz yoluyla satılmaktadır. Hisse senetleri nama veya hamiline ait olabilmektedir. Kolay, şeffaf, esnek, arz ve talebi dengeleyen bu yöntem ile hisse senetlerinin halka yayılması amaçlanmaktadır.⁹¹

Halka Takas Yoluyla Arz:

Bu yöntemde, özelleştirilecek olan şirketin hisse senetleri yatırımcıların elinde bulunan yatırım belgeleri ve tahvillerle değiştirilmektedir.⁹² Sadece belge değişiminin söz konusu olduğu bu yöntem daha çok Fransa'da uygulanmaktadır.

Sermaye Artırımı:

Özellikle karma ekonomi şirketlerinde sermaye artırımı yoluyla, özel hisse sahiplerine daha fazla pay verilmek suretiyle şirkette bulunan kamu sermayesinin oranının azaltılması yoluna gidilmesidir. Bazı durumlarda hükümet de sermaye artırımına iştirak ederek elde ettiği hisse senetlerini doğrudan halka arz yoluyla satışa

⁸⁹ ATASOY, 1993, s.187

⁹⁰ ATASOY, 1993, s.188

⁹¹ ATASOY, 1993, s.188

⁹² ATASOY, 1993, s.188

sunabilir. Ancak bu uygulama gerek ülkemizde gerekse de birçok ülkede uygulanmamaktadır.

3.1.4.3. Direkt (Özel) Satış Yöntemi:

Türkiye'deki uygulama şekliyle **varlık satışı** olarak da adlandırılmaktadır. Burada kamu kuruluşunun aktiflerinin tamamı veya bir kısmı özel kişi veya kuruluşlara satılmaktadır. Bu yöntem, daha çok KİT'lerin bir kısım aktiflerinin, müesseselerinin, tali faaliyet dallarının veya nispeten küçük işletmelerin satışında uygulanmaktadır. Bu yöntemde satılacak aktifler veya işletmeler belli bir firmaya, birkaç firmaya veya bir konsorsiyuma, pazarlık yoluyla'' devredilebilmektedir.⁹³

Direkt Satış Yönteminde şirketin bütün aktiflerinin özel kişi veya kurumlara devredilmesi durumunda **“Bütün özelleştirme”**, aktiflerinin bir kısmının devri durumunda ise **“Kısmi Özelleştirme”** söz konusudur. Direkt satış yönteminin uygulanabilmesi için özelleştirilecek olan kamu kuruluşunun ve bağlılarının gerek sermaye gerekse de aktifler yönünden çok büyük olmaması ve mali performanslarının iyi olması gerekmektedir.⁹⁴

Piyasa Dışı Satış Yönteminde **“Karşılıklı İstek Üzerine Devretme(Teklif Alma Yöntemi)”** ve **“Çalışanlara Hisse Devri”** şeklinde iki değişik yöntem söz konusudur.

Karşılıklı İstek Üzerine Devretme (Teklif Alma) Yöntemiyle Hisse Senedi Satışı:

Ülkemizde blok satış olarak da tanımlanan bu yöntem, kamu şirketinin hisse senetlerinin tümünün veya bir kısmının borsada satılmayıp seçilmiş alıcılara devredilmesi işlemidir.⁹⁵ Bu yöntem ile yapılan satışlarda özelleştirilecek olan kuruluşlar hükümet tarafından ilan edilmekte ve en iyi teklifi verene satış yapılmaktadır.

Yöntemin uygulamada kullanılan diğer bir şekli de, hükümete verilen teklif sonucunda, şirketin veya belli bir şirkette bulunan kamu hisse senetlerinin tamamının

⁹³ CEVİZOĞLU, 1989, s.69

⁹⁴ KARDEŞ-GÜZEL, s.12

⁹⁵ ATASOY, 1993, s.188

veya bir kısmının anlaşma yoluyla yetkili organlar kanalıyla özel kişilere devredilmesidir.

Çalışanlara Hisse Devri:

Piyasa dışı satışın diğer bir şekli olan bu yöntem, özelleştirilecek olan şirketin hisse senetlerinin şirket çalışanlarına satılması işlemidir. Yöntemin amacı; çalışanları hisse sahibi yapmak suretiyle hisse sahipliğini yaygınlaştırarak tabana yaymak ve çalışanların özelleştirmeye karşı olan tepkilerini en aza indirmek şeklinde özetlenebilir.⁹⁶

Yöntem daha çok nihai mal veya hizmet üreten KİT'lerin, bazı müesseselerin veya bağlı ortaklıkların satışında, bazı KİT'lerin ana faaliyet dalıyla yakın ilgisi bulunmayan tali işletmelerinin satışında kullanılmaktadır.

Ancak yöntemin özelleştirmeyle ulaşılması istenilen amaçlara (sermaye piyasalarının gelişmesi, mülkiyetin tabana yayılması ve küçük tasarrufçuların hisse senetlerine yönelmesi gibi) uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

3.1.4.4. Diğer Özelleştirme Yöntemleri:

Kesin bir mülkiyet devrine yol açmamakla beraber bu sonuca bir hazırlık olması açısından özelleştirme yöntemleri olarak sayılabilecek diğer yöntemler⁹⁷ ise aşağıda belirtilmiştir.

Kamu Sektörü-Özel Sektör Ortaklığı Yöntemi (Joint Venture Method):

Bu yöntem kamu sektörü ile özel sektörün belirli oranlarla ortak oldukları anonim şirketlerin, özellikle büyük ve riskli yatırımlara girmesi yöntemidir. Yöntem mevcut olan üretim ve hizmetlerin özel sektöre açılmasını da içermektedir. Ortak kurulan anonim şirketlerde kamu payının düşük olması yöntemi özelleştirmeye daha fazla yaklaştırmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ ATASOY, 1993, s.189

⁹⁷ KARDEŞ-GÜZEL, s.12

⁹⁸ CEVİZOĞLU, 1989, s.71-74

Birçok ülkede yaygın biçimde uygulanan bu yöntemin en önemli özelliği, kamu ve özel sektörü belli oranlar dâhilinde ortaklık çerçevesinde bir araya toplamasıdır. Yöntemin başarılı olması için, karma şirketlerin; üretim, yatırım, finansman gibi konularda bağımsız olmaları gerekmektedir.

Finansal Kiralama Yöntemi (Leasing Method):

Mülkiyet transferini öngörmediği için gerçek bir özelleştirme yöntemi olmadığı değerlendirilen bu yöntem, “mali yapılarının iyileştirilmesi ve satışa arz edilebilir duruma getirilebilmeleri amacıyla; verimsiz çalışan KİT’lerin verimli (productive) ve karlı (rıntabl) duruma getirilebilmesi amacıyla kiraya verilmeleri işlemidir” şeklinde tanımlanabilir.

Yöntem, Avrupa Finansal Kiralama Birliği tarafından “Finansal kiralama, belirli bir süre için kiralayan ve kiracı arasında düzenlenen, üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan malın mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir anlaşmadır. Kiralanan malın kullanımı belirli bir kira karşılığında, belirli bir süre için kiracıya bırakılmaktadır”⁹⁹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Yöntem ülkemizde ise, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile hukuki bir temele dayandırılmıştır. Kanunun 4ncü maddesinde, “Finansal kiralama, kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine, üçüncü kişiden satın aldığı veya başka surette temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere belli bir süre feshedilmemek şartıyla, kira bedeli karşılığında kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir.”¹⁰⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

Bu yasaya göre düzenlenecek olan sözleşmeler ile KİT’ler en az 4 yıl süreyle Türk ya da yabancılara kiralanabilmektedirler. Bu yöntemde, özel şirketlere kiralanan kamu kuruluşlarının, belirli süre için kiracı veya işletmeci şirketler tarafından mal ve hizmet üretiminde kullanması ve uzun dönemde de satın alınması öngörülmektedir.

⁹⁹ CEVİZOĞLU, 1989, s.71-74

¹⁰⁰ KARDEŞ-GÜZEL, s.12

İhale Yöntemi (Contracting-Out Method):

Mülkiyet devrinin söz konusu olmadığı bu yöntem, kamu tarafından gerçekleştirilmekte olan bir malın üretiminin veya hizmetin, tamamen veya kısmen, ihale yapılmak suretiyle özel sektöre devredilmesidir.¹⁰¹

Bu yöntem, ülkemizde özellikle 1980 yılından itibaren gerek KİT'ler, gerekse diğer kamu kuruluşlarında, maliyetlerde tasarruf sağlanması ve son yıllarda personel konusunda getirilen kısıtlamalar nedeniyle yaygın olarak uygulanmaktadır. Başlangıçta temizlik, yemek ve benzeri hizmetler sözleşme ile müteahhitlere verilirken, daha sonra doğrudan üretimle ilgili hizmetler de sözleşme ile firmalara ihale edilmeye başlanılmıştır.

Halen yürürlükte bulunan Devlet İhale Kanunu ile genel ve katma bütçeye dâhil daireler ile İl Özel İdareleri tarafından alım, satım, hizmet, yapım, kira vb. işlerin yapımında uygulanmaktadır.¹⁰² Ayrıca belediyeler tarafından da yol bakım onarımı, çöplerin toplanması, park bahçe, yolcu/yük terminalleri, otopark, spor ve dinlenme tesislerinin yapımı ve işletilmesi vb. işlerde uygulanmaktadır.

Yasal Düzenleme (Kurumsal Serbestleştirme) Yöntemi (Deregulation Method):

Aslında bir özelleştirme yöntemi olmaktan çok, kamu ekonomisinin sınırlarını daraltmaya ve tüm ayrıcalıklarını kaldırmaya yönelik bir iktisat politikası aracıdır. Ekonomik faaliyetlerde piyasa şartlarına işlerlik kazandırılması, devlet tekelindeki iktisadi faaliyetlerde özel sektörün önündeki giriş engellerinin kaldırılması yönündeki uygulamalar olarak tanımlanmaktadır.

Devletin ekonomik sektörler üzerindeki kısıtlamalarını yasal düzenlemeler ile kaldıran bu yöntem ile fiyat ve ücret denetimlerine son verilerek kamu tekellerinin kırılması amaçlanmaktadır.¹⁰³ Bu yöntemde, tüm sektörlerde rekabeti sağlayarak ekonominin genel kârlılık ve verimliliğini artırmak amacıyla, bir yandan devlet

¹⁰¹ ÖZTÜRK N, s.12

¹⁰² KARDEŞ-GÜZEL, s.13

¹⁰³ CEVİZOĞLU, 1989, s.73

tarafından uygulanan kısıtlamalar kaldırılırken diğer yandan desteklemelere de (sübvansiyonlara) son verilmektedir.

İlk olarak ABD’de sistemli olarak uygulanan Kurumsal serbestleştirme yöntemine, özelleştirme kuramcıları ve uygulamalarda büyük destek sağlayan Dünya Bankası ve İMF tarafından da büyük önem verilmekte ve ekonomide etkinliğin sağlanmasında ön şartlardan birisi olarak görülmektedir.¹⁰⁴

Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararlarını izleyen süreçte, yasal kurumsal serbestleşme yönünde çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Örnek olarak; piyasa ekonomisine devletin müdahalesini asgariye indirecek para ve maliye politikaları (mevduat faizlerini belirleme yetkisinin hükümetten bankalara verilmesi gibi.) değişikliklerini verebiliriz. Ayrıca 1984 yılında 3032 sayılı Yasa ile çay, 1986 yılında 3291 sayılı Yasa ile tütün ve elektrik tekellerinin kaldırılması ile özel öğretim kurulları açılmasına izin verilmesini de sayabiliriz.

Yönetim Devri Yöntemi (Management Contract Method):

Avrupa’da yaygın bir şekilde uygulandığı ve başarılı sonuçların elde edildiği bu yöntem, işletme sözleşmesi yoluyla KİT’lerin yönetimlerinin özel sektöre devredilmesidir. İşletme sözleşmesi yöntemi adı verilen bu yöntem ile özelleştirmeye uygun durumda bulunmayan KİT’lerin yönetimleri, bu işi daha iyi yapabilecek olan güçlü ve tecrübeli özel sektöre devredilmektedir.

Yöntem, turizm, sağlık hizmetleri, şehir içi toplu taşımacılık hizmetleri bakımından uygulanabilir yöntem olarak kabul edilmektedir.

İşletme Hakkı Devri:

Mülkiyeti kamuda kalmak kaydıyla, mal ve hizmet üretim birimlerinin işletilmesinin özel sektöre devredilmesidir. Türk mevzuatına 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Yatırımların Hızlandırılmasına Dair Kanunla girmiş olup, bu tip özelleştirme uygulamaları limanların ve elektrik santrallerinin işletme haklarının verilmesinde uygulanmakta, mülkiyet hakkı kamuda kalmaktadır.

¹⁰⁴ ÖZTÜRK N, s.13

İmtiyaz Devri Yöntemi (Franchising Method):

Bu yöntem esas olarak doğal tekellerin söz konusu olduğu üretim faaliyetlerinde kullanılmaktadır. Elektrik, su, demiryolları gibi sanayilerde ölçek büyümesi sonucu şirketin maliyetinin düşmesi ile ortaya çıkan doğal tekelleşmenin olduğu üretim alanları, imtiyaz sözleşmesi ile özel kesime devredilmektedir. Başka bir ifade ile mevcut doğal tekelin kamu ekonomisinden piyasa ekonomisine geçmesidir.¹⁰⁵

Fiyatlama Yöntemi:

Bu yöntemde daha önce ücretsiz (bedava) olarak sunulan bazı mal ve hizmetlerin fiyatlandırılarak belli bir bedel karşılığı sunulmasıdır.¹⁰⁶ Fiyatlandırma yöntemi 1980 sonrasında Türkiye’de de geniş uygulama alanı bulmuş, yüksek öğretimden harç alınması, paralı köprü ve otoyol uygulaması, reçete bedellerine katılım payı gibi çeşitli yöntemler uygulamaya konulmuştur.

3.1.5. Özelleştirmenin Fayda ve Sakıncaları:

3.1.5.1. Özelleştirmenin Faydaları:

Özelleştirmenin sağlayacağı faydalar şu şekilde sıralanabilir;

- Ekonomiyle ilgili birçok gerçekçi karar, serbest piyasa ekonomisi içinde verilecektir.
- Ülke ekonomisinde yeni bir hareketlilik ve canlılık görülecek, verimsizliği azaltmak suretiyle üretim artacak, tüketiciye rekabet şartları içinde daha kaliteli ürün ve hizmet arz edilecektir.¹⁰⁷
- Gelişen rekabet koşullarına bağlı olarak KİT’leri kendilerine ciddi bir rakip olarak görmeyen özel sektör teşebbüslerini daha kaliteli, ucuz mal ve hizmet üretmeye yöneltecektir.

¹⁰⁵ CEVİZOĞLU, 1989, s.73

¹⁰⁶ KARDEŞ-GÜZEL, s.14

¹⁰⁷ KARDEŞ-GÜZEL, s.15

- KİT'ler verimlilikleri yüksek anonim şirketlere dönüşmek suretiyle, ülke ekonomisine daha çok katma değer sağlayacaklardır.
- Yeniden yapılanma ve reorganizasyon neticesinde, ülkeye, dünya standartlarında teknoloji transferi olacak, buna bağlı olarak ihracatta ve dış piyasada rekabet artacaktır.
- Ülkenin elindeki sınırlı kıt kaynaklar; KİT'lerin yatırım harcamaları, sübvansiyon giderleri ve borç ödemeleri yerine, ulusun önemli ihtiyaçlarına yönelik kalkınma projeleri ile alt yapı yatırımlarına harcanacaktır.
- Özelleştirme neticesinde sermaye tabana yayılacak, menkul (Altın, Döviz) ve gayrimenkullere (taşınmazlara) yapılan ve gelir getirmeyen ölü yatırımlar ekonomiye yönlendirilecek ve aktif yatırımlar haline getirilmek suretiyle, ekonomiye canlılık kazandırılacaktır.¹⁰⁸
- Rasyonel işletmecilik anlayışıyla hareket eden özel kuruluşlar, karlarını maksimize etmek ve büyümek için daha çok imkâna kavuşacaklar böylece ekonomi itici güç kazanacaktır.
- KİT'lerin pay senetlerinin satışı neticesinde sağlanacak gelir, ülkede yeni yatırımlara harcanacak, bu da yaşam şartlarını yükseltecek, dolayısıyla milli gelir reel anlamda artacaktır.
- Mevcut sistemde, paranın bir getiri unsuru olan faiz ile borç para karşılığı rant elde eden veya tahvilli yatırım gelirine ortak olan insanlar, hisse senedi vasıtasıyla mülkiyete ortak olabileceklerdir.
- Halkın mülkiyete ortak olarak sermayenin tabana yayılması sonucunda da demokrasi güçlenecektir.

3.1.5.2. Özelleştirmenin Sakıncaları:

- KİT'lerin ortaya çıkış ve işleyiş nedenlerinden birisi; sosyal ve toplumsal amaçlarının oluşudur. Yani KİT'lerin kar amacı gütmeyen bir takım faaliyetleri de bulunmaktadır. Özelleştirilmiş bir kuruluş, işletme kaynaklarını ve mevcut kapasiteyi en etkin şekilde kullanırken, tüketicinin yararı göz ardı edilebilecektir. Bu durumda da özelleştirme neticesinde, devletin KİT'leri sayesinde gerçekleştirdiği genel toplumsal amaçlı kamu hizmeti ortadan kalkacaktır.

¹⁰⁸ CEVİZOĞLU, 1989, s.36

– Özelleştirme ile devlet tekellerinin kırılması amaçlanmaktadır. Ancak özel mülkiyetteki bir işletmenin, tekel olma avantajını kötüye kullanma ihmali daha fazla olmaktadır. Devletin olmadığı ekonomik bir alanda, özel sektöre ait tekelci monopol yasaları oluşacak, bu da toplumun zararına kötüye kullanılabilir. Tekel durumuna birtakım sınırlamalar getirilmemesi durumunda, tüketicilerin zarar görmesi durumu oluşabilir.¹⁰⁹

– Etkin olmayan üretim uygulanmasına son vermesiyle; kaynakların serbest kalacağı ve bu sanayi dışındaki vergi mükellefi ve tüketicileri olumsuz yönde etkileyecektir. KİT Hisse Senetlerinin geniş kesimlere satılarak sermayenin tabana yayılması amaçlanırken, pay senetlerinin az sayıdaki özel kişi veya kurumun elinde toplanması durumunda gelir ve servet dağılımında olumsuzluklara neden olabilecektir.

– Özelleştirilen kuruluşlar ortaklarının gelirlerini artırma yolunda kâr politikası izleyeceklerinden, yeterli rekabetin sağlanamaması durumunda tüketiciler olumsuz yönde etkileneceklerdir.

– Özelleştirme ile birlikte; politik ve siyasi nedenlerle istihdam edilmiş istihdam fazlası iş gücünde bir azalma olacak, bu durum kısa vadede çok önemli bir problem olarak ortaya çıkacaktır. Ekonomik olmayan bir istihdamın getireceği artı maliyet faktörleri, özel sektör işletmeleri tarafından kabul edilmeyecek ve özel sektör çeşitli yollarla personel tasfiyesine başvuracaktır.¹¹⁰ Türkiye’de bu yöndeki uygulama, 3291 sayılı Özelleştirme Kanunu ile yasal kurallara bağlanmıştır.¹¹¹

3.1.6. Özelleştirmede Karşılaşılan Sorunlar:

Uzun ve karmaşık birtakım işlemlerin yapılması gerekli olan özelleştirmede, uygulamada birçok sorun ve güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bu güçlük ve sorunlar ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ülkelerin siyasal rejimleri ile ekonomik sistemleri de bu konuda oldukça etkili olmaktadır. Özelleştirme sürecine giren

¹⁰⁹ KARDEŞ-GÜZEL, s.16

¹¹⁰ CEVİZOĞLU, 1989, s.38

¹¹¹ 3291 sayılı Özelleştirme Kanunu

lkeler, bu süreç içerisinde idari, mali, ekonomik, siyasi ve hatta sosyal güçlüklerle karşı karşıya kalabilmektedirler.¹¹²

Özelleştirmenin gerçekleştirilmesinde işlevsel, örgütsel, politik, toplumsal, yönetsel ve ekonomik etkinlik açısından büyük güçlükler doğar. Burada zelleştirmenin başarisını etkileyen bu sorunlar açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.6.1. Özelleştirmenin İşlevsel Sorunları:

Özelleştirmenin bu işlevsel sorunları KİT'lerin satışında zamanlama, satış biçimi ve öncelikler, aktifleri değerlendirme ve pay senetleri pazarlama (satış) yöntemleri başlıkları altında incelenebilir.

Zamanlama:

Özelleştirme bir zaman dilimi içinde gerçekleşeceği için, bu süreçte yapılacak işlemler ve öncelikler belirlenmeli ve sıralanmalıdır. Bu işlemlerin başında, zelleştirilecek KİT'ler belirlenmeli ve özel sektöre devir şansının düşük olduğu değerlendirilen KİT'ler öncelikle yeniden yapılandırılarak ekonomiye kazandırılmalıdır. Bahse konu KİT'in büyük ölçekli olması durumunda, bağlı messesel ve ortaklıklarından ayrılarak "kiralama" veya "işletme hakkının devri" yöntemleri ile özel sektöre devredilmeli, bunların gerçekleştirilememesi durumunda da tasfiye sürecinin başlatılması yoluna gidilmelidir.¹¹³

Özelleştirme uygulamasına başlanılan tarih ile satışın tamamlanması arasında; enflasyonist ortamlarda devletin zarar etmemesi, finans piyasalarının dengesinin bozulmaması ve kamu kesiminin siyasi alanda zor durumda kalmaması için çok büyük zaman farkı olmaması gerektiği değerlendirilmektedir.

Satış Biçimi ve zellikler:

İşlevsel sorunların biri de KİT'lerin satışındaki öncelikler ile bu öncelik belirlendikten sonra uygulanacak satış biçimidir. Özelleştirmenin başarıyla

¹¹² ATASOY,1993, s.189

¹¹³ CEVİZOğLU, 1989, s.42

sonuçlanması için hangi KİT' in daha önce satışa çıkarılacağı hususu önemlidir. Önceliğin belirlenmesini müteakip, önceliği alan KİT' in hisse senetlerinin satış gündeme gelecektir. Bu aşamada da, hisse senetlerinin kimlere satılacağına, ne miktarda satılacağına ve sermaye piyasasının yeterli olup olmadığına karar verilmelidir.

Öncelik sorununun çözümlenmesinde değişik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımları, büyüklük ölçütü, işgücündeki değişme ölçütü, rekabet ölçütü başlıkları altında özetlemek mümkündür.¹¹⁴

Büyüklük ölçütü (Criterion of Size)'ne göre; büyük çaplı bir sanayi daha fazla tasarruf potansiyeline sahip olduğu için, cirosu büyük olan KİT cirosu daha az olan KİT'den daha önce özelleştirilmelidir.

İşgücündeki değişme ölçütü (Criterion of Changing in Workforce) ise; işgücündeki değişikliklerin yoğun olduğu kamu sektöründe özelleştirmeye hemen başlanması, bu sektörün yeniden yapılandırıldıktan sonra özelleştirilmesi anlamındadır.

Rekabet ölçütü (Criterion of Competition)'ne göre; tüketicilerin yararı tekelci ortama göre rekabet ortamında daha fazla olduğu için tüm sektörlerde rekabet ortamının yaratılması amacıyla tekeli yapıların kırılması gereklidir.

Satış önceliğinin belirlenmesinden sonraki işlem ise satış biçiminin belirlenmesidir. Hisse senetlerinin satışı sırasında karşılaşılabilecek sorunlara çözüm bulunabilmesi için zaman kazanmak amacıyla, belirlenecek bir satış takvimine göre aşamalı olarak yapılabilir.

Hisse senetlerinin belli bir kısmı çalışanlara ve emekli olmuş personel satılabilir. Yabancı borsalarda ve özellikle de yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza satış yapılarak döviz girdisi sağlanabilir. Teknoloji transferi, döviz kaynağı ve ihracat pazarları bulmak amacıyla; çağdaş teknoloji kullanan ve işletmecilik anlayışı ile yönetilen KİT'lerin hisse senetlerinin bir kısmı yabancı sermayeye ayrılabilir.

Özelleştirmeden amaç eğer kısmi özelleştirme (partial privatization) ise; satılacak olan kurumların, pay senetlerinin %50'si belli bir sermaye grubuna, %30'u çevre halkına, %20'si ise bir kamu kuruluşuna verilebilir.¹¹⁵

¹¹⁴ CEVİZOĞLU,1989, s.43

¹¹⁵ CEVİZOĞLU,1989, s.44

Burada üzerinde önemle durulması gereken husus **satılacak olan pay senetlerinin belirli ellerde toplanmasının, devlet tekeli yerine özel sektör tekelinin yaratılmasının önlenmesidir**. Bu da nama yazılı hisse senetleri veya satın alınabilecek senet miktarına sınırlama getirilerek çözümlenebilir.

Aktifleri Yeniden Değerlendirme:

Devletin özelleştirmeden zarar görmemesi için satılacak KİT'lerin aktifleri günün koşullarına göre yeniden değerlendirilmelidir.

Pazarlama (Satış) Yöntemleri:

Hisse senetlerinin satışında sermaye piyasalarından yararlanılacaktır. Ancak özelleştirmenin başarısı için ön koşullardan biri, bu piyasalardaki menkul değer borsaları ve aracı kuruluşların güçlü ve gelişmiş olmalarıdır.

3.1.6.2. Özelleştirmenin Örgütsel Sorunları:

Özelleştirme programını uygulayacak kamu organları arasında, ortaya çıkabilecek görev çatışmaları ile hukuki işlemler ve yasal düzenlemelerin birbirine ters düşmesi durumlarında, örgütsel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de bakanlıklar, TOKİ, DPT, Merkez Bankası ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı gibi kamu organları arasında zaman zaman görev çatışmaları ve hukuki sorunlar ortaya çıkmış yapılan düzenlemeler ile sorunlar giderilmeye çalışılmıştır.

3.1.6.3. Özelleştirmenin Politik Sorunları:

Gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan politik sorunlarda genellikle "milliyetçilik" faktörü baskın çıkmaktadır.¹¹⁶ Birçok ülkede devlet kuruluşlarının yabancı sermayeye hediye edileceği veya ulusal bağımsızlıktan vazgeçileceği görüşleri hâkim olmaktadır. Yine birçok ülkede özelleştirmenin karşısına çıkan diğer bir engel de "askeri güvenlik" ile ilgilidir. Bu nedenle bazı ülkelerde askeri amaçlı KİT'ler özelleştirme kapsamı dışında tutulmaktadır.

¹¹⁶ CEVİZOĞLU,1989, s.47

3.1.6.4. Özelleştirmenin Toplumsal Sorunları:

Bu tür sorunlar politikacılar, ekonomik karar alıcılar ya da çeşitli baskı gruplarının kamuoyu üzerinde sağladığı etki ile ortaya çıkmaktadır. Sağlık, eğitim, konut ve doğal varlıkları koruma gibi kamu yararı öncelikli düşünceler özelleştirmenin toplumun belirli kesimlerinde istenmeyen bir olgu olarak görülmesine yol açmaktadır.¹¹⁷

Yeraltı kaynakları ve madenler stratejik önemleri nedeniyle, kıyıların ve ormanların devletçe korunması gerektiği düşünceleri kamu arazilerinin özelleştirilmesi karşısına toplumsal engeller olarak çıkmaktadır. Diğer bir engel ise yoksullar ile varlıklılar arasındaki uçurumun daha da büyüyeceği, yoksulların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamayacakları görüşüdür.

3.1.6.5. Özelleştirmenin Yönetmel Sorunları:

Yönetmel sorunlar hem KİT'lerden, hem de onların alıcılarından kaynaklanmaktadır. Birçok ülkede kamu sektörünün büyüklüğü, özel sektörün sermaye varlığını aştığı için özelleştirme çabaları olumsuz yönde etkilenmektedir. Özelleştirilen KİT'lerin hisse senetlerinin satışı nedeniyle özel sektörden kamuya akan fon miktarının büyük olması piyasadaki şirketleri finansman yönünden sıkıntıya düşürebilmektedir.

KİT'lerin büyüklüğü sorununa paralel olarak, alıcı şirketlerin mali güçleri ve kapasiteleri de önemlidir. Alıcıların istekli olsalar dahi, mali kapasiteleri yetersiz kalabilmesi de sorun olabilmektedir.

Yönetmel sorunlar arasında bürokrasinin de önemli bir yeri bulunmaktadır. KİT'lerin değişik bakanlıklara bağlı olmaları nedeniyle satılmaları durumunda yetki alanlarının sınırlanacağını ve güçlerinin azalacağını düşünen bürokratlar, gizli ya da açık olarak tepki göstermektedirler. Bunun yanı sıra çalışanlardan da tepki gelmekte, işsiz kalacakları korkusunu yaşayan işçiler de eyleme geçmektedirler.

¹¹⁷ CEVİZOĞLU,1989, s.48

3.1.6.6. Özelleştirmenin Ekonomik Etkinlik Sorunları:

KİT'lerin ekonomik yönden güçlü olmaları durumu da özelleştirme için sorun olabilmektedir. Etkin kaynak ve kapasite kullanabilen kamu kuruluşlarına, ekonomiye yararlı ve ucuz mal üreten kuruluşlar gözüyle bakılmaktadır.¹¹⁸ Etkin kaynak kullanarak maliyetlerini düşürebilen KİT'lerin ürünleri özel şirketlere oranla daha düşük olabilmektedir. Birçok ülkede doğal tekellerin var olması nedeniyle devlet kuruluşlarının ekonomik ve etkin olarak çalıştığı görüşü de savunulmaktadır.

3.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDE ÖZELLEŞTİRME KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ:

1929 Büyük Depresyonunun ortaya çıkardığı sorunların, klasik iktisadın temel prensiplerinden biri olan "**Laisser Faire**" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) politikasına dayalı olarak açıklanamaması, depresyon sonrasında alternatif bir iktisat politikası olarak, Keynezyen iktisadı gündeme getirmiştir.

Bu teori, devletin ekonomik yapı içerisinde aktif rol almasını öngörmektedir. Teorik temelleri 1936'da Keynes'in "**Genel Teorisi**" ile atılan bu iktisat politikası, 1950'li ve 1960'lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerde uygulamaya konulmuş ve oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Bununla birlikte aynı iktisat politikası 1960'lı yılların sonlarına doğru ve özellikle 1970'li yıllarda karşılaşılan iktisadi sorunların çözümünde yeteriz kaldığından önemini giderek yitirmeye başlamıştır. Bu yıllarda devletin artan fonksiyonları ve genişleyen boyutları ve bunun ortaya çıkardığı sorunlara Keynezyen iktisat politikasının çözüm önerememesi üzerine 1970'li yılların sonlarına doğru temelde klasik iktisat ilkelerine dayalı, ancak onu bazı yönlerden eleştiren ve yeniden yorumlayan başka iktisat politikası yaklaşımları gündeme gelmiştir.¹¹⁹

1970'li yıllardan itibaren ortaya atılan Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi, Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat ve Arz Yönlü iktisadi Düşünce gibi yeni iktisat politikalarının gündeme gelmesiyle birlikte de birçok ülkede **özelleştirme** önem kazanmaya başlamıştır.

¹¹⁸ CEVİZOĞLU, 1989, s.42

¹¹⁹ AKTAN, 1993, s. 29

Teorik dayanağını Chicago Ekolünün belirlediği özelleştirme olgusu, kapsamlı bir biçimde ilk kez ve 1980'li yıllarda Şili, İngiltere, Meksika ve Arjantin'de uygulamaya konulmuştur.

Özelleştirme olgusunu da kapsayan çağdaş iktisadi düşünceyi ilk uygulayanlar; liberalizmin önderliğini yapan ABD'de, ABD Başkanı Ronald REAGAN, onu takip eden İngiltere'de ise Başbakan Margeret TEACHER olmuştur.

Şili'deki özelleştirme uygulamaları başarısız olunurken, İngiltere'deki uygulamalar başarı kaydetmişlerdir. Latin Amerika ülkelerinde uygulanan özelleştirme enflasyon oranlarının düşürülmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. İngiltere geliştirmekte olan ülkelere özelleştirme hizmetleri götürmüş, IMF ve Dünya Bankası'nın bu konudaki çalışmaları sonucunda da geliştirmekte olan birçok ülkede özelleştirme uygulamalarına geçilmeye başlanılmıştır.

Komünist ideolojinin çöküşü ile birlikte eski doğu bloğu ülkelerinde de özelleştirme çalışmaları başlamıştır. Bu ülkelerde yapılan çalışmalar önceden liberal ekonomik sistemi benimsemiş ülkelerdeki kadar kolay olamamıştır.

Bu ülkelerde özelleştirme ile ilgili tartışmalar halen devam etmektedir. Bu tartışmalar Slovenya'da süreci yavaşlatırken, Bulgaristan'da tamamen durma noktasına getirmiştir. Nitekim bütçe gelirlerini de temel hedef olarak kabul eden Polonya, Macaristan gibi ülkelerde özelleştirme gelirleri bütçe gelirlerinin % 0,5'ini aşmamıştır.¹²⁰

Özelleştirme olgusu gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerde farklı nedenler dayanmaktadır. **Geliştirmekte olan ülkelerde** özelleştirme nedenleri olarak, genellikle bütçe açığını kapatmak, dış borçları finanse etmek, kötü yönetim ve rüşvetle mücadele etmek gibi nedenler sayılırken, **gelişmiş ülkeler** ise özelleştirmeyi, piyasa ekonomisinin daha iyi işleyebilmesi için uygun rekabet koşullarının yaratılması amacıyla yeniden yapılanma aracı olarak kullanılmak eğilimindedirler.

Ülkemizde özelleştirme düşüncesi ise, kurumsal ve kuramsal olarak Kamu İktisadi teşebbüslerinin kuruluşlarına kadar gitmektedir. Her ne kadar bu konuya ilişkin çalışmalar Cumhuriyetin kurulmasıyla görülmeye başlamışsa da esaslı düzenlemeler I. İzmir İktisat Kongresi'nde ve bunu takiben yapılan ekonomik ve yasal düzenlemelerde yapılmış, ekonomik faaliyetlerin esasta özel sektöre

¹²⁰ AKDIŞ, 1995, s.4

yapılması, özel sektörün giremediği alanlar ve yapamayacağı işlerde devletin, bilahare özel sektöre devretmek üzere devreye girmesi kuralı benimsenmiştir.

Bu düzenlemeler sırasıyla;¹²¹

- 1924’de T.C Ziraat Bankası’na hareket serbestisi kazandırılmıştır.
- 1924’de Türkiye İş Bankası kurulmuştur.
- 1925’de Türkiye Sanayi Maadin kurulmuştur.
- 1926’da Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır.
- 1927’de Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur.

Yukarıda bahsedilen kamu finans kurumlarının kurulmasıyla birlikte özelleştirmenin de temelleri atılmıştır.

1938 yılında Atatürk’ün direktifiyle çıkarılan 3460 sayılı kanun bu konuyla ilgili yasal düzenlemeyi getirmesine ve 1950’li yıllarda KİT’lerin özelleştirilmesi dönemin hükümet programına girmesine rağmen özelleştirme konusunda bir uygulama gerçekleşmemiştir.

Türk kamuoyunu 1980’li yıllardan itibaren meşgul etmeye başlayan özelleştirme, dünyadaki gelişimi ile paralel olarak Türkiye’de de gündeme gelmiştir. Özelleştirme uygulamalarının gelişimini tespit edebilmek açısından 1980 öncesi ve sonrası olarak iki ayrı başlık altında incelemek mümkündür.

24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş öngörülmüş, bu gelişme sonucunda KİT’lerin özelleştirilmesi konusunda ciddi boyutta çalışmalar başlatılmıştır. Özelleştirme, ancak 1983 yılından sonra yoğun bir şekilde Türkiye’nin gündemine girmiş ve kalıcı görüş ve düzenlemeler ortaya konmuştur.

¹²¹ CEVİZOĞLU, 1989, s.78–79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

4.1. DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI:

Dünyada özelleştirme uygulamaları özellikle 70'li yıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır. Önceleri İngiltere ve Amerika'da yapılan özelleştirme uygulamaları daha sonra komünist bloktan ayrılan Doğu Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerde de uygulanmaya başlanmıştır. Özelleştirme uygulamalarının tarihi gelişimini ve değişik ülkelerde uygulanan özelleştirme uygulamalarını şu şekilde özetlemek mümkündür.

Bir dünya sistemi olarak kapitalizmin çeşitli devresel ve bölgesel krizler yanında 20. yüzyılda, birincisi 1929'da, ikincisi 1970'li yılların ortasında olmak üzere iki büyük ve kapsamlı bunalım yaşadığı ileri sürülmektedir.¹²²

1929 ekonomik bunalımı, liberal ekonomi yanlılarını bile, piyasa mekanizmasının ekonomiyeye kendiliğinden ve dengeli biçimde yön vereceği konusunda kuşkuya düşürmüştü, bunalımından şiddetle etkilenen sistemin yeniden inşasında, sistem içi bir çözüm olarak kamu girişimciliği savunulmuştur. Keynes'in bunalımdan çıkmak için, talep doğurucu kamu harcamalarının artırılması yönündeki önerileri de bu gelişmeleri teşvik etmiştir.

Bu teşviklere geçici bir çözüm olarak bakılmış ancak II. Dünya savaşıdan sonra kamu girişimciliği tekrar ön plana çıkmıştır. Savaş sonrasında birçok Avrupa ülkesinde ekonomiyi devlet eliyle canlandırma girişimleri yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Bu durum devlet mekanizmasının toplumsal örgütlenme içindeki yerinin yeni baştan gözden geçirilmesine ve **“sosyal refah devleti”** kavramının yerleşmesine yol açmıştır. Böylece yurttaşların refahının devlet tarafından üstlenilmesi söz konusu olmuş ve devletin ekonomik hayattaki yeri ve önemi artmıştır.

1970'li yılların ortalarında baş gösteren stagflasyon ile birlikte, uygulanan ekonomik politikalar ve bunların dayandığı teorik temeller hakkında ciddi tereddütler doğmuş ve 1929'da başlayan gelişmelerin tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır.

¹²² AKDIŞ, 1995, s.4

Verimli ve etkin çalışmayan, doğal tekel olmanın avantajlarını kullanan, politik etkilere açık olan ve kamu açıklarının baş nedeni kabul edilen kamu teşebbüsleri, bunalımın suçlusu olarak kabul edilmiştir.

1970’li yıllarda yaşanan bu krize çözüm olarak ortaya çıkan liberal politikaların, devletin ekonomideki yerinin küçültülmesini hedefleyen programlarının özünü, kamu mülkiyetinde bulunan kuruluşların “özelleştirilmesi” oluşturmuştur.

Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi akımı, 1970’li yılların sonlarından itibaren İngiltere’de yaygınlaşmıştır. Özelleştirme hareketine devletin ana sanayi kollarındaki kontrolünün özel işletmeciliği sınırlandırdığını, piyasa hareketlerinde yapay hareketlere neden olduğunu, bütçe açıklarını ve dolayısıyla vergi artırımlarını zorunlu kıldığını kabul eden yaklaşımlar hız kazandırmıştır.

1989 Yılında Berlin duvarının çökmesi, soğuk savaşın sona ermesi ve merkezi ekonomiler ile kamu teşebbüslerinin, yerlerini piyasa ekonomisi ve özel teşebbüse devrettiği yeni bir ekonomik düzenin de başlangıcı olmuştur. Batı Avrupa, ABD, Güney Asya, Doğu Avrupa ülkeleri ile gelişmekte olan diğer ülkeler de bu sürece katılmışlardır.¹²³

Bu çerçevede özelleştirme, 1980’li yıllardan itibaren gelişmişlik derecelerine bağlı olmaksızın, 60’dan fazla ülkede uygulanmış, IMF ve Dünya Bankası kredi verme koşullarını, ülkede piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olması için gerekli idari düzenlemelerin yapılmasına, kamu girişimciliğinin alanının daraltılmasına yönelik önlemlerin uygulamaya konulmasına bağlamışlardır.

Gerçekleştirilen ve Banka tarafından desteklenen özelleştirme uygulamaları, her programın özel koşullar dikkate alınarak uygulanması gerektiğini, başarının, hükümetlerin bu konudaki kararlılıklarına, alıcının yönetim kapasitelerine, ülkede özel sektörün gelişmişlik düzeyine bağlı olduğunu göstermiştir.¹²⁴

Söz konusu raporlarda yer alan tespitlere göre;

— Güçlü politik desteğin, programı yönetecek kademelerin bulunduğu, piyasa ekonomisi gelişmiş ve regüle edilmiş ülkelerdeki özelleştirme uygulamalarında, az gelişmiş ülkelere göre daha büyük başarılar elde edilmiştir.

— Kamu varlıkların satışı anlamıyla özelleştirme, tek başına başarıyı, diğer bir deyişle satılan teşebbüste verimliliğin artacağını garanti etmemektedir. Mülkiyet

¹²³ AKDIŞ, 1995, s.5

¹²⁴ ÖZTÜRK N, s.14

transferi, tekelleri önleyici ve rekabeti sağlayıcı politikalarla birlikte uygulamaya konulmalıdır. Rekabetçi bir yapıya sahip dengeli ekonomilerde güçlü, düzenleyici kurumların varlığıyla birlikte, özelleştirme amaçlarına ulaşabilir. Özelleştirme, tek başına, piyasa ekonomisi oluşturmanın bir aracı değildir. Piyasa ekonomisinin ve özel sektörün gelişmediği ülkelerde, bu koşullar sağlanıncaya kadar büyük özelleştirmelerin ertelenmesi ve piyasayı düzenleyici reformlara ağırlık verilmesi tavsiye edilmektedir.

— Özelleştirme uygulamaları ekonomilerin liberalleşme sürecinden sonra uygulamaya konulmalıdır. Eğer özelleştirme piyasa ekonomisini yerleştirmeye yönelik reformların önünde giderse, alıcılara, kamunun sahip olduğu bazı ayrıcalıkların transferi anlamına gelir ki, bu durum, arzulanan sonuçlar bir yana, mevcut durumun daha da kötüleşmesine neden olabilir ¹²⁵

Dünya Bankasının yukarıda yer alan değerlendirme raporunda olduğu gibi, diğer birçok raporunda ve özelleştirme sonuçları üzerine araştırma yapan akademisyenlerin incelemelerinde, ağırlıklı olarak vurgulanan husus **“piyasada rekabeti sağlayacak önlemler”** olmaktadır. Bu durum, kamu ekonomik girişimlerinin önemli kısmının tekel statüsüne sahip olmasından ve özelleştirme ile kamu tekellerinin özel tekellere dönüşümüne yol açılabileceği kaygısından ileri gelmektedir.

Kamu faydaları (Public Utilities) olarak isimlendirilen; gaz, su, elektrik, telekomünikasyon hizmetleri doğal tekel özelliklerine sahip oldukları için, bu tür birimlerin özelleştirilmesinde rekabet ortamının yaratılması veya tam rekabet koşullarına uygun bir çalışma ortamının geçerli kılınması için, bağımsız regülasyon idarelerine ihtiyaç duyulmuştur.¹²⁶

Regülasyon idareleri diğer tekellerde olduğu gibi doğal tekellerde ortaya çıkması kaçınılmaz olan fiyat düzensizliklerini engelleme amacına yöneliktir. Regülasyon idarelerinin başlıca görevi, tekelin olumsuz etkilerinden tüketicileri korumak için fiyatların aşırı kârlara olanak vermeyecek düzeyde olmasını ve belli bir ürün kalitesini sağlamaktır. Regülasyon idareleri öncelikle tüketiciyi korumak için tekel fiyatını ya da tekel rantını önleyici yetkilerle donatılmışlardır.

Büyük boyutlarda özelleştirme gerçekleştirilen İngiltere'nin yanı sıra İtalya, Fransa, Almanya, Hollanda, Avusturya, Belçika, Yunanistan, İspanya, İsveç,

¹²⁵ World Bank, Operations Evaluation Department, 1985, Precip Number: 82,

¹²⁶ ÖZTÜRK N, s.16

Polonya, Macaristan, Rusya gibi Avrupa ülkelerinin yanında Meksika, Brezilya, Şili, Arjantin, Tayland, Malezya, Kenya, Filipinler gibi üçüncü dünya ülkeleri ile Japonya, Çin, Avustralya, Güney Kore, Kanada ve daha birçok ülkede özelleştirme uygulamaları yapılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerdeki özelleştirme uygulamalarında satışlar, **“halka arz”** yoluyla veya **“ülke şirketlerine”** yapılmıştır. **Gelişmekte olan ülkelerde ise, özelleştirilen şirketlerin büyük bir kısmı genellikle Amerikan, İtalyan, İspanyol, Japon, İngiliz, Belçikalı ve Fransız şirketleri gibi yabancı şirketler tarafından satın alınmıştır.**

Özelleştirmede en hızlı davranan ülkelerden birisi de Malezya olmuştur. 1981 yılında Dr. MAHATHİR Malezya Başbakanı olduğunda, özelleştirme önemli bir program haline gelmiştir. Bu dönemde Dr. MAHATHİR **“Dünyadaki hükümetler, tekeller halinde ve kamu otoritesi tarafından desteklediği halde, kamu teşebbüslerini verimsiz ve yetersiz işletmekte, göze batmaktadırlar. Öte yandan, bu ülkelerde özel sektör daha iyi motive edilmekte ve daha verimli çalışmaktadır. Özelleştirme, Malezya yeni ekonomi politikasının hedeflerine ulaşmasını sağlayacaktır.”** demektedir.

14 Mayıs–24 Kasım 1997 tarihleri arasında oluşan Doğu Asya mali krizi sonrası Dr. MAHATHİR, **“Piyasa ekonomisi kuvvetlerine tam anlamıyla teslim olmanın, komünist hükümetlerin merkezi planlama politikaları kadar zarar vereceğini”** ve **“Bağımsızlığın, bunu en iyi bilenlere teslim edilmesini ve böylece refaha kavuşulmasını, piyasa ekonomisinin mantığının ve bu hükümetin her şeyin en iyisini bileceği mantığından, piyasa güçlerinin hiçbir hata yapmayacağı düşüncesine geçişin, komünizm ve sosyalizm kadar uç bir düşünce olduğunu, 20 yıllık büyümenin iki haftada yok olup gittiğini ve hükümetlerin IMF`den yardım dilenmek zorunda kaldıklarını”** söylemiştir.

Dr. MAHATHİR, 3 Milyar Dolar gibi büyük bir parayla Malezya Borsasına giren ve ortada bir sebep yokken aniden çıkış yapan **SOROS** adlı banker için ise **“Bizi öldürmek için ekonomimize sızmış ajan, geri zekâlı, moron ...”** diyerek kızgınlığını dile getirmiştir.

Radyo ve televizyonlarda yaptığı konuşmalarda ise **“Bizi yeniden sömürge haline getirme girişimleri olduğunu biliyoruz. Yabancıların sömürgeleştirme çabalarına karşı savaşmak bütün Malezyahlar`ın görevidir.”** diyor ve **“Sömürgeleşme”** ile batının ekonomik kontrolü altına girme tehlikesini

vurgulayarak, IMF gibi kuruluşlardan ekonomik reçeteler karşılığında finansal yardım almayı “**finansal kölelik**” olarak nitelendiriyordu.

Asya Mali Krizini değerlendirirken daha da ilginç yorumlar yapan çevreler ise “ABD, İngiltere ve Almanya, Soros adlı bankeri kullanarak, planlayarak ve oynatarak Pasifik Borsalarında çöküş yaratıp, aslında son on yıldır yılda %10–16 arasında ekonomik büyüme kaydeden, 2000’li yıllarda büyük güç merkezi olmaya aday olan Çin’in gelişme hızı mı düşürülmek isteniyor? 1,2 milyar nüfuslu Çin’e 1995 sonu itibariyle 135 milyar dolar gerçekleşmiş, 390 milyar dolar da gelmeye karar vermiş yabancı sermaye yatırımı var. Bu sermayeyi getiren dev şirketler ise Japonya, Güney Kore, Tayvan, Singapur, Hongkong ve Tayland şirketlerinden oluşuyor. Bu şirketlerin ülkelerinin ekonomisi yara alırsa, onlar da Çin için düşündükleri yatırımı kısırlar. Çin’in devleşmesi önlenir.”¹²⁷ demekteydiler.

Özelleştirme ile gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yönetimlerini risk altına girdiği değerlendirmeleri yapılırken, öte yandan ülkedeki enflasyon, ödemeler dengesindeki bozukluk, üretim artışı, istihdam artışı, gelir dağılımındaki adaletsizlik, sefalet çizgisi altında yaşayanları sayısında azalma, tasarruf, yatırım artışı, dış ticaret açığı gibi alanlarda iyileşme beklentilerinde de fazla iyimser değerlendirmeler yapılamamaktadır.

Tüm bunlara rağmen özelleştirme, birçok ülke tarafından sorunları çözeceğine inanılan yeni bir uygulama heyecanı ile yürürlüğe konulmuştur. Bu ülkelerden bazılarındaki özelleştirme uygulamaları ve sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.1.1. İngiltere’de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

İngiltere’de kamu sektörüne ait işletmelerin kârlılıklarında 1965 yılından itibaren görülen düşme eğiliminin, özellikle 1970’li yılların başından itibaren hızlanması özelleştirme konusundaki gelişmelerin başlangıcını oluşturmuştur.

İngiltere’de özelleştirmenin başlıca amacı, ekonomide rekabet kurallarına işlerlik kazandırılması, kamu kesimindeki savurganlığın önlenmesi, tüketicinin korunması gibi çok sayıda fonksiyonu yerine getirmek olmuştur.

¹²⁷ CÖMERT, 1998, s.37

İngiltere’de kamu sektörü merkezi hükümet, mahalli idareler ve kamu işletmeleri arasında paylaştırılmıştır.¹²⁸ Kamu işletmeleri de;

— Genel olarak ‘millileştirilmiş sanayiler’ olarak adlandırılan endüstriyel ve ticari amaçla faaliyet gösteren büyük işletmeler,

— Hükümetin günlük denetimine tabi olmayan devlete ait görevleri yapmak için kurulmuş kuruluşlar,

— Devletin hisselerinin tamamı veya bir kısmına sahip olduğu özel işletmeler ile aynı yapıya sahip işletmeler olmak üzere 3 ana grupta toplanmıştır.

Kamu işletmeleri ağırlıklı olarak; enerji (kömür, petrol, gaz ve elektrik), taşımacılık (demiryolu, deniz ve hava yolu taşımacılığı ile kara taşımacılığı), haberleşme hizmetleri, ağır sanayi (çelik üretimi ve gemi inşa sanayi) ve su temini gibi ekonomik sektörlerde faaliyet göstermektedirler.

Bahse konu kamu işletmeleri İngiltere’de önemli bir iş gücüne sahiptirler. 1985 yılı itibarıyla 1.23 milyon kişi bu kuruluşlarda çalışmaktadır. Bu da İngiltere’deki iş gücünün % 4,8’ini oluşturmaktadır. Kamu işletmeleri mali sektör dışında üretimde % 12’lik bir paya sahip olup sabit sermaye yatırımlarının da % 17’sini gerçekleştirmiştir.¹²⁹

İngiltere, özelleştirme tartışmalarına 1979 yılı seçim dönemi içerisinde girmiş ve Muhafazakâr Partinin seçim bildirgesinde özelleştirmeden çok az bahsedilmesine rağmen, Parti Tüzüğü’nün ana temasını ‘Devletin ekonomide işlev sınırlarının daraltılması’ konusu teşkil etmiştir.

1979 Yılında Margaret THATCHER hükümetinin işbaşına gelmesi ile birlikte, ‘**devletin sınırlarını geri çekmek**’ politikası paralelinde özelleştirme, rekabet koşullarının yerleşmesi ve verimliliğin artırılması için bir araç olarak görülmüştür.¹³⁰

İngiltere özelleştirme politikası hissedarlar demokrasisi yaratmaya, kamu yönetiminde güçlü olan sendikaların etkinliğini azaltmaya, sanayi ve ekonomide etkinliği artırmaya yönelik olarak planlanmıştır.

Kabul edilen ‘Özelleştirme Programı’na göre temel hedefler;

— Rekabet, deregülasyon ve diğer yollarda verimliliği artırmak,

— Kamu sektörü borçlanma gereksinimini aşağı düzeyde tutmak,

¹²⁸ ATASOY, 1993, s.191

¹²⁹ ATASOY, 1993, s.192

¹³⁰ KARDEŞ-GÜZEL, s.24

- Kamu kuruluşlarının kararlarında devlet müdahalesini azaltmak,
- Diğer öncelikli devlet harcamalarını finanse etmek için gerekli kaynakları yaratmak,
- Kamu kesiminde ücret belirlemesi ile ilgili sorunları hafifletmek,
- Kamu kuruluşlarında çalışan işçilerin hisse sahibi olmalarını teşvik etmek,
- Genel ekonomideki hisse senedi satışlarının alanını genişletmek ve sermaye piyasasını daha da güçlendirmek şeklinde belirlenmiştir.

Muhafazakâr Parti iktidara gelince, seçim öncesi vaat ettiklerinden daha fazlasını yaparak kamu kesiminin elindeki dev şirketlerin büyük kısmını özel sektöre devretmiştir. Özelleştirme programı idari ve siyasi açıdan başarılı olmuş, kamu gelirlerinde reel artışlar sağlanmış ve borçlanmaya olan ihtiyaç azalmıştır.

Ülkedeki en önemli özelleştirme devlete ait gayrimenkullerin özelleştirilmesidir. Bu işlem ile devlete ait 85 000 kat ve ev ile toprak kiracılara satılmış ve 12 milyar Sterlin gelir sağlanmıştır. ¹³¹

Thatcher Hükümetinin ilk döneminde (1979–1983) kamu kuruluşlarının satışından sağlanan kaynak yılda 500 milyon sterlinden düşük iken, ikinci dönemde (1983–1987) yıllık olarak yaratılan kaynak 5 milyar Sterlini bulmuş ve bir önceki dönemdeki hâsılatın on katına çıkmıştır.

İngiltere’de 1989 yılı sonuna kadar özelleştirmeler sonucunda elde edilen gelirler Tablo 4.1’de belirtilmiştir.

Tablo 4.1 İngiltere’de Özelleştirmeden Elde Edilen Gelirler (Milyon Sterlin)

Yıllar	Gelir	Yıllar	Gelir
1979–80	377	1984–85	2,171
1980–81	405	1985–86	2,707
1981–82	493	1986–87	4,460
1982–83	488	1987–88	5,100
1983–84	1,139	1988–89	7,040

KAYNAK: ATASOY,1993

¹³¹ ATASOY, 1993, s.195

1991 yılı başı itibariyle, kamu kesiminin yarıdan fazlası özelleştirilmiş, 650 bin işçi sektör değiştirmiş, 1 milyon 250 bin belediye konutu satılmış ve 9 milyon insan özelleştirilen şirketlerin hisse senedine sahip olmuştur. Yapılan özelleştirmeler sonucunda ise, sadece Margaret THATCHER'ın başbakanlığı döneminde 75 milyar Dolar özelleştirme geliri sağlanmıştır.¹³²

İngiltere'nin başlattığı büyük çaplı özelleştirme girişimi, diğer dünya ülkelerinde de gıpta ile izlenmiş ve gerçek bir başarı olarak kabul edilmiştir.

İngiltere'de özelleştirmenin bilinen bütün yöntemleri denenirken, en çok kullanılanı **“Halka Arz”** yöntemi olmuştur. Halka arz yöntemiyle yatırımcı sayısı 10 yılda 3 milyondan 9 milyona çıkarılmıştır. Zarar eden küçük çaptaki işletmelerin özelleştirilmesinde ise genellikle **“Blok Satış”** yöntemi kullanılmıştır.

British Gas (gaz), British Steel (çelik), British Petroleum (petrol), Britoil (petrol) British Telecom gibi kuruluşlar **“Halka Arz”** yöntemiyle özelleştirilirken, Rolls Royce ve Jaguar, Short Brothers (uçak sanayi) Amersham International (kimya), Warship Yards (savaş gemi inşaatı), Aerospace gibi kuruluşlar ise **“Blok Satış”** yöntemiyle özelleştirilmiştir.

Özelleştirme sırasında hisse senetleri genellikle **“sabit fiyatlı”** olarak satılmıştır. Senetlerin, bir bölümü borsada, bir bölümü aracı kurumlar eliyle, bir bölümü de çalışanlara satılarak kuramsal amaç olan **“sermayenin tabana yayılması”** ilkesi büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.

National Freight şirketinin % 85'i çalışanlarına satılmış, British Telecom'da da işçilerin % 96'sı şirketin senetlerini almışlardır.

British Aerospace ile Amersham International şirketlerinde ise hisse senetleri belirli ellerde toplanmıştır. British Aerospace'de başlangıçta 158 000 olan hissedar sayısı 26 000'e, Amersham International'da ise 65 000 olan hissedar sayısı 1 yıl sonra 20 000'e düşmüştür.¹³³

İngiltere'de, özelleştirme sonrası tekeli eğilimleri önlemek ve serbest rekabet koşullarına işlerlik kazandırmak ve doğal tekel durumlarından korumak amacıyla, özelleştirme uygulamaları ile beraber çok sayıda düzenleyici kurum da oluşturulmuştur.¹³⁴

¹³² AKDIŞ, 1995, s.7

¹³³ CÖMERT, 1998, s.36

¹³⁴ ÖZTÜRK N, s.17

İngiltere’de uygulanan regülasyon sisteminde regülasyon idaresi, bir devlet bakanlığı ile ilgilendirilmiştir. Bahse konu regülasyon kurumlarının önemli olanları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.2 İngilteredeki Regülasyon Kurumları

Ekonomik Regulatörler	Kuruluş	Faaliyet Alanı
Civil Aviation Authority	1971	Havaalanları
Office of Telecommunication	1984	Telekomünikasyon
Office of Gas Supply	1986	Gaz
Office of Water Services	1989	Su
Office of Electricity	1990	Elektrik
<u>Kalite regülatörleri</u>		
National Rivers Authority	1989	Su
HM Inspectorate of Pollution	1987	Tüm sektörler
Independent Television Commission	1991	Kablo ve uydu TV
Radio Authority	1991	Radyo
Broadcasting Standards Council	1990	Radyo ve TV yayıncılığı
<u>Rekabet regülatörleri</u>		
Office of Fair Trading	1951	Tüm sektörler
Monopolies and Mergers Commission	1948	Tüm sektörler

KAYNAK: ÖZTÜRK N.

— Gaz Sağlama Yönetimi (Office of Gas Supply):

Bu bağımsız denetim kuruluşunun üyeleri hükümet tarafından atanmakta olup görevleri; fiyatlandırmaya yönelik uygulamaları gerçekleştirmek, hizmet kalitesini kontrol etmek, Hizmete olan tüketici talebini araştırmak, özelleştirme uygulamalarını değerlendirmektir.¹³⁵

— Adil Ticareti İzleme Yöntemi: (Office of Fair Trading Review):

Benzer iş yapan gaz şirketleri arasındaki rekabet koşullarının iyileştirilmesi, pazar paylarının saptanması gibi görevleri yürütmek üzere kurulmuştur.

¹³⁵ CÖMERT, 1998, S. 38

— **Monopoller ve Şirket Birleştirmeleri Komisyonu (Monopolies And Mergers Commission):**

Özelleşen şirket yönetimlerinin, kamu çıkarlarına aykırı uygulamalarını belirlemek ve tekelci oluşumları önlemek amacıyla kurulmuştur.

— **Telekomünikasyon Yönetimi (Office Of Telecommunications):**

Telekomünikasyon sektöründe kurulacak şirketlere izin vermek, çalışma koşullarını ve kuralları saptamak, sektördeki olumsuz rekabet koşullarını ortadan kaldırmak, tüketiciyi koruyucu önlemler almak, fiyat tavanını belirlemek vb. amaçlar için kurulmuştur.

İngiltere’de özelleştirmede uygulanan fiyat politikası da; fiyat yükselmelerine karşı tüketiciyi korumak ve tekelleşme eğilimlerini kontrol altına almak amaçları doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bunlardan en bilinen yöntem **(RPI-X)** formülünün uygulanmasıdır. Formüldeki RPI, perakende fiyat endeksini (Retail Price Index), X ise verimlilik ya da karlılık oranını yansıtacak şekilde hesaplanan değerdir.¹³⁶ Örneğin RPI 7 ise ve X parametresi de 3 olarak belirlenmişse, özelleşen şirketin kar marjı %4’dür. Söz konusu formül, belli aralıklarla gözden geçirilerek, sapmaları düzeltici önlemler alınmıştır.

Fiyat politikasında diğer bir uygulama ise, düşük gelir gruplarını desteklemeye yönelik **çapraz fiyat (Cross Subsidization)** uygulamasıdır. Bu yöntemde, özelleşen firma, aynı hizmeti düşük gelir gruplarına daha düşük fiyattan sunarken, maliyet farkını yüksek gelir gruplarına uyguladığı fiyata yansıtmaktadır.

İngiltere özelleştirme uygulamalarında şirket hisselerinin devletçe istenmeyen kişi ve kuruluşların eline geçmesini güvenlik nedeniyle önlemek veya şirketin özelleştirme sürecinde şirket yönetiminin özel sektöre adapte olması için fırsat tanımak amaçlarıyla **’altın hisse’** uygulamasına da gidilmiştir.

Yine özelleştirme uygulamaları sonucunda şirket mülkiyetinin çeşitli nedenlerle istenmeyen kişi ya da gruplara geçmesini önlemek için altın hisse uygulaması dışında yollar da izlenmiş, örneğin British Airways’in özelleştirilmesinde altın hissenin yanı

¹³⁶ ÖZTÜRK N, s.18

sıra **İngiliz vatandaşlarının blok olarak %15, yabancıların ise %25'ten fazla hisseye sahip olmaları sınırlandırılmıştır.**¹³⁷

İngitere'de uygulanan özelleştirme programının **olumlu yönlerini** aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

— Özelleştirmenin bütçe açıkları ve ulusal borçlar üzerinde olumlu bazı etkileri gerçekleşmiştir.

— Hisse sahiplerinin sayısında gözlenen düşüğe rağmen, özelleştirme ile hisse sahibi olan işçi sayısında artış olmuştur.

— Özelleştirmenin en büyük etkisi sermaye piyasası üzerinde olmuştur. Menkul kıymetler borsası kanalıyla, hisse senedi satışlarının tabana yayılması önemli ölçüde sağlanmıştır.

— Eldeki veriler göre, özelleştirme ile özellikle mahalli idarelerin çöp toplama hizmetlerindeki verimlilik ve etkinlik önemli ölçüde artmıştır.

— Telefon ve gaz gibi büyük kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, su ve elektrik kuruluşlarının da özelleştirme gündemine girmesi ile birlikte, devletin "regülasyon" politikası üzerindeki tartışmalar daha da yoğunlaşmıştır. Özelleştirilen tekelci kuruluşların keyfi fiyat yükseltmeleri önlenmiş, verimli ve etkin bir şekilde üretim yapmalarını temin için fiyatlarını ortalama fiyat endeksinin altındaki bir oranda arttırmalarına izin verilmiştir.

Özelleştirilen şirketlerin mali açıdan daha iyi bir performansa sahip oldukları, kârlılık düzeylerinin arttığı ve sermayenin tabana yayılmasında belirgin bir aşama kaydedildiği gibi olumlu tespitlerin yanında hedeflenen özelleştirme amaçlarının yakalandığı konusunda şüphelerin olduğu şeklinde düşüncelerde bulunmaktadır.

Karşıt olan bu düşüncelere göre;

— Devlete ait kuruluşların satış değerleri az gösterilmiş, böylece vergi ödeyenlere ve hazineye zarar verilmiştir.

— Mülkiyetin daha geniş bir tabana yayılamaması sebebiyle 1981 ve 1987 yılları arasında yapılan özelleştirmede, hisse senedi sahiplerinin sayısında önemli azalmalar meydana gelmiştir.

— Aşırı satış giderleri nedeniyle vergi ödeyenler ve dolayısıyla hazine zarar görmüştür.

— Özelleştirme ile birlikte getirilen deregülasyon tedbirleri yetersiz kalmıştır.

¹³⁷ ÖZTÜRK N, s.19

— Özelleştirme, ilgili kamu kuruluşlarında verimliliği ve kârlılığı iyileştirmek ve geliştirmek yerine, daha çok devletin önem verdiği “Kamu sektörü borçlanma gereksinimini “ azaltmaya yardımcı olmuştur.

— Özelleştirilen kuruluşlar gerçek anlamda rekabete açılmayı sağlayamamıştır, kârlılık durumlarındaki iyileşmeler özelleştirmeden kaynaklanmamıştır,

— Özelleştirmelerin sadece hazineye gelir sağlamak amacıyla yapılmıştır,

— Pay senetleri satımı yoluyla ulaşılmak istenilen sermayenin mülkiyetinin tabana yayılması düşüncesinin gerçekleşmemiştir (örneğin, British Aerospace'deki 158.000 paydaşın sonunda azaldığı ve 143 pay sahibinin şirketin devlet dışındaki sermayesinin % 63'üne sahip olduğu),

— Yalnız kârlı durumlardaki şirketler özelleştirilmiş, verimlilik etkinliği de olumlu konjonktürden kaynaklanmış ve gaz, telefon, su, havayolları gibi sektörlerde rekabet getirilmediği için etkinlik ve verimlilik istenilen düzeye çıkarılamamıştır.

— Özelleştirilen şirketlerin hemen fiyat yükselmelerine gitmeleri ise, tüketiciler tarafından ayrıca eleştiri konusu olmuştur.

İngiltere'de özelleştirme programları ile işsizliğin artacağı kabul edilmekle beraber, uzun dönemde ekonominin yeniden yapılanması ve verimliliğin artması ile işsizliğin önleneceği görüşü savunulmuştur. Ancak özelleştirme sonuçları incelendiğinde, özelleştirmenin oldukça ciddi işsizlik sorunlarına yol açtığı görülmektedir.¹³⁸

İşsizlik oranındaki artış;

- Rover Steel`de **% 43**
- British Steel`de **% 54**
- Roll-Royce`da **% 19**
- British Airways`de **% 19** olmuştur.

Ayrıca özelleştirmeleri müteakip dönemde, işçilerin ücretlerinde önemli oranda düşüşler olurken, 1982–1990 döneminde yönetici ücretlerinde artış % 52, hatta telsiz telgraf gibi iş kollarındaki yöneticilerin ücretlerinde ise % 1100 gibi büyük artışlar olmuştur.¹³⁹

¹³⁸ CÖMERT, 1998, s.39

¹³⁹ CÖMERT, 1998, s.39

İngiliz özelleştirmesinin ekonomik etkileri genelde olumlu yönde ortaya çıkarken, özellikle hizmetin kalitesi, maliyeti ve fiyat ile istihdam düzenindeki olumsuz etkileri de, son yıllarda giderek artan bir şekilde kendilerini göstermektedir.

4.1.2. Almanya'da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Almanya'da hükümet ve yönetim sisteminde federalizm ile yerinden yönetim sistemi hâkimdir. Yasama yetkisi büyük ölçüde **Federal Devletin** (Bund) olmasına karşın yönetim yetkilerinin önemli bölümü yerinden yönetim birimleri olan **Bölgeler** (Lander), **İlçeler ve Belediyelerde** toplanmıştır.¹⁴⁰

Bu yönetim yapısı içerisinde kamu sektörü, kamu ihtiyaçlarını doğrudan sağlamaya yönelik kuruluşlardan, tamamen milli ve milletler arası rekabet rejimi içinde faaliyet gösteren, kar amaçlı kamuya yararlı endüstriyel işletmelere kadar yayılmış bir durumdadır.

Kamu işletmelerinin büyük çoğunluğunun görevi halkın veya bazı halk kesimlerinin, ulaştırma, haberleşme, gaz, su, elektrik, şehir ısıtması, konut, bankacılık ve sigorta hizmetleri gibi hizmet veya belirli ürün ihtiyaçlarını güvenli bir şekilde ve makul fiyatlarla karşılamaktır. Kamu şirketlerine; temelde müdahaleci olarak görünen Federal Devlet'in iştiraki orta seviyede, Bölgeler (Lander) ile Belediyelerin ise çok daha yüksek seviyededir.

— Almanya'daki 500 büyük işletmenin yaklaşık % 90'ı kamu iştirakleridir. Bu şirketlerin % 45'ine Federal Devlet (Bund), % 14'üne Bölgeler (Lander) ve % 29'una Belediyeler iştirak etmiştir. Bu şirketlerinin sermayelerinin toplamının % 18'i kamuya aittir.

— Kamu işletmeleri; bazı hizmetlerde (örneğin posta ve telekomünikasyon gibi bazı sektörlerde) tekel olarak, bazı hizmetlerde ise özel sektör veya karma ekonomi şirketleri ile birlikte faaliyet göstermektedirler.

— Kamu şirketlerinin ekonomiye olan müdahaleleri mevcudiyetleri ile rekabeti canlandırmak şeklindedir.

— Kamu işletmeleri bazen özel hukuka bazen de kamu hukukuna tabidirler.

Almanya'da Federal Devlet kontrolündeki işletmeler; ulaştırma, konut; tarım, araştırma, uluslar arası işbirliği, medya ve sanayi alanlarında faaliyet göstermektedir.

¹⁴⁰ ATASOY, 1993, s.200

Sanayi alanında özelleştirme çalışmalarının da hedefi olan 6 önemli şirket holding şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Bu şirketler;

- Volkswagen (Otomobil),
- VEBA (Enerji, kimya ve metalürji),
- VIAG (Enerji ve kimya),
- DIAG (Makine ve ekipman),
- IVG (Taşımacılık, gayrimenkul ve liman işleri),
- PRAKLA-SEİSMOS (petrol arama) şirketleridir.

Almanya’da özelleştirme uygulamasında ilk defa 1957 yılında başlamış ve başarılı özelleştirme örnekleri verilmiştir.

Almanya’da, sosyal piyasa ekonomisini geliştirmek ve gelir dağılımındaki adaletsizliği bir ölçüde de olsa çözüme kavuşturmak özelleştirme temel amacı çerçevesinde, Prusya Madenleri ve Çelik İşletmeleri (PREUSSAG) ile VOLKWAGEN fabrikaları özelleştirilmiştir. Bu işletmelerin sermayelerinin büyük bölümü halka “ **Halk Hisseleri-Volksaktien**” satışı şeklinde gerçekleştirilmiştir.

PREUSSAG hisse senetlerinin satışa sunulması sırasında **bir kişiye en çok 5 adet** hisse senedi satılması şeklinde bir sınırlama getirilerek, hisselerin daha çok kimse tarafından alınması sağlanmıştır. Nitekim 100.058.000 DM tutarındaki hisse senedi 26.119 kişiye satılarak başarılı bir özelleştirme uygulanması gerçekleştirilmiştir.

Almanya’daki özelleştirme geleneğinin temelinde halkın büyük bir bölümü tarafından da benimsenen “sosyal ekonomi” görüşü yatmaktadır. Bu dönemde uygulanan özelleştirme politikasının temelinde piyasa ekonomisini güçlendirmek ve halkın yanı sıra çalışanların da sermayenin büyütülmesine katkılarını sağlamak amaçları bulunmaktadır. Günümüzde ise özelleştirmenin amacını devletin faaliyet ve müdahale alanlarının daraltılması şeklinde özetlemek mümkündür.

Federal Devlet (Bund) Seviyesindeki Özelleştirmeler:

1983 yılındaki hükümet değişikliğini müteakip göreve gelen koalisyon devleti asıl fonksiyonlarına döndüreceğini beyan ederek, piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi ve devlet borçlarının azaltılması maksadıyla devlete ait mal varlığının bir bölümünün özel sektöre devredileceğini açıklamıştır.

Bu amaçla 1983 yılı mayıs ayında VEBA kurumundaki devlet iştirakinin % 43,7 ‘den % 30’a indirilmesine karar verilmiştir. 1984 yılında gerçekleştirilen bu işlem

özelleştirme işlemleri için gerçek bir deneme olmuş, VEBA'nın satışa sunulan hisseleri 2 hafta gibi kısa sürede satılmış ve 770 milyon DM gelir elde edilmiştir. Ancak hisselerin yüksek fiyattan değer bulması büyük kurumsal yatırımcıların yararına olmuştur. Bu şirkette Federal Devletin sermaye payı 1985 yılında % 30'dan % 25,7 düşmüştür.

Maliye Bakanlığı'nın çalışmaları sonucunda 1985 yılında yeni bir özelleştirme programı Federal Hükümet tarafından onaylanmıştır. Plana göre; Federal Devletin elindeki hisselerin korunmasında devletin bir yararı görülmedikçe özel sektöre devredilmesi ve kar etmeyen işletmelerin de özelleştirilebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması hususları ilke olarak kabul edilmiştir.

Sermayesinin hemen hemen tamamı devlete ait olan ve rekabet sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin kısmi olarak özelleştirilmesi ve devletin denetim yetkisini en az düzeyde korumak amaçlarını hedefleyen bu program tam olarak yürürlüğe konulamamıştır.

Bu nedenle program 1986 yılında yeniden revize edilmiştir. Daha sonra VEBA şirketinin hisselerinin geri kalan kısmı özelleştirilmiştir. Bu özelleştirmede Almanya borsası tarihinin en büyük hisse satışı yaşanmış milyarlarca DM'lık gelir sağlanmış hissedar sayısı 600 000 kişiye ulaşmıştır.

% 40'nin özelleştirilmesine karar verilen 580 milyon DM sermayeli VIAG grubunun 266,3 milyon DM'lık hissesi ise halka arz edilmek üzere küçük paketler halinde bir bankacılık konsorsiyomuna devredilmiş, kalan 5,7 milyon DM'lık hisse de personele dağıtılmak üzere saklı tutulmuştur.

IVG şirketinin hisselerinin %45'lik kısmı da benzer bir yöntemle özel sektöre devredilmiştir.

1983–1986 yılları arasında 51 kamu şirketinin sermaye payları azaltılmıştır. 1988 yılında tepkiler nedeniyle 1985 yılında gerçekleştirilemeyen VOLKSWAGEN'in devletin elinde kalan % 16'lık hissesinin tamamı özelleştirilmiştir.

Daha sonra da kamu bankası olan Deutche Kredit Bank AG'nin % 24,9'u özelleştirilmiş, yine 1985 yılında özelleştirilmeyen Deutche Siedlungs-Und Landesrentenbank'ın sermayesinin % 48'inin, Deutche Pfandbriefanstalt'ın da % 67,9 oranındaki devlet hisselerinin tamamının özelleştirilmesine karar verilmiştir.

4.1.3. Fransa'daki Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Millileştirmenin oldukça yaygın olduğu Fransa'da kamu sektörü oldukça büyük olup geniş bir alanda faaliyet göstermektedir. Fransa'da; haberleşme, demiryolları, elektrik ve kömürün %100'ünün, hava ulaşımı, kredi, çelik, uzay teknolojisi ve silah yapımının % 80-90'ının, temel kimyanın % 50'sinin, sigorta, araba, bilgisayar, cam, demir dışı metallerin % 30-40'nın, elektronik, eczacılık ve ev aletleri üreten şirketlerin % 10-20'sinin kamu kontrolünde olan şirketler olduğu ifade edilmektedir. Bu şirketlerde yaklaşık 2,2 milyon kişinin çalıştığı tespit edilmiştir.¹⁴¹

Fransa'da kamu sektörünün bir bölümünün özelleştirilmesi ilkesi ilk olarak 1966 yılı seçimlerinden sonra gündeme gelmiş ve hükümet programında yer almıştır. Millileştirmenin büyük önemi olan Fransa'da özelleştirmeden beklenen sonuçları;

- Bazı büyük şirketlerin devletin direk vesayetinden kurtulması,
- Paris Borsasının işlem hacminin artırılması,
- Profesyonel finansmancılığın hızlı bir şekilde geliştirilmesi,
- Yabancı sermayedarların piyasaya girmesi yoluyla devletin millileştirilmiş şirketler üzerindeki egemenliğini önlemek,
- Devletin bütçe açıklarını azaltmak, borçlarını ödemek ve yeni yatırımlara yönelmek için 5 yıl gibi kısa bir zamanda 200–300 milyar FF'lık ek bir kaynağa sahip olmak,
- Sermayenin tabana yayılmasını sağlamak şekilde özetlemek mümkündür.

Fransa'da kamu sektöründen özel sektöre mülkiyet transferi amacıyla 1982 yılında bir kanun tasarısı hazırlanmış ancak hayata geçirilememiştir. Ancak bu dönemde kamu işletmeleri özel sermayeye açılma, **ortaklık belgesi (titres participatifs)** ve **yatırım sertifikası (certificats d'investissement)** çıkarmaya önem vermişlerdir.

Kamu işletmeleri 1982 yılında itibaren özellikle bağlı kuruluşları için **tahvil çıkarma** yolunu tercih etmişlerdir. 1983 yılında çıkarılan yatırımların geliştirilmesi ve tasarrufların korunması ile ilgili **DELORS Kanunu** ile kamu işletmelerine ortaklık belgesi ve yatırım sertifikası çıkarma hakkı verilmiştir.¹⁴²

¹⁴¹ ATASOY, 1993, s. 207

¹⁴² ATASOY, 1993, s.208

Sahibine oy hakkı vermeyen ve şirket bünyesinde hiçbir değişiklik yapmadan sermaye toplamaya imkân veren ortaklık belgesi verme yoluyla St-Gobain şirketi 700 milyon FF, Rhone-Poulenc şirketi 600 Milyon FF, C.G.E. şirketi ise 1 milyar FF, Regie Renault şirketi 1 milyar FF, Gaz de France 3,2 milyar FF. finansman sağlamıştır.

Aynı şekilde mali alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşları da 1985 yılından itibaren piyasaya kâr payı olarak ödenen, nama yazılı ve devredilemeyen, devletin ve kamu kuruluşlarının garantisini taşıyan yatırım sertifikaları sürmüştür.

Yatırım sertifikası yoluna başvuran şirketlerden, Suez 1985 yılında 1 milyar FF, 1986 yılında 2 milyar FF finansman sağlamış, Peribas ve Credit Lyonnais da aynı yola başvurmuştur.

Fransa'da Jacques CHIRAC başkanlığındaki 1986–1988 yılları arasındaki dönemde 14 özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu özelleştirmelerin 12'si borsada satış yoluyla ve hisse senetlerinin halka arz yoluyla satış yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Özelleştirilen;

— SONEGAL, Banque du Batiment et des Travaux Publics (B.T.P.), Banque Industrielle et Mobilier Privée (B.I.M.P.), Credit Commercial de France, Societe Generale bankacılık alanında,

— Peribas ve Suez finansman alanında,

— Saint-Gobain, C.G.E. ve Marta sanayi alanında,

— T.F.1. medya alanında,

faaliyet gösteren kuruluşlardır.

Bunlardan C.G.C.T. ile Mutuelle Generale Française (M.G.F.) şirketlerinin özelleştirilmesi ise borsa dışı satış işlemi ile gerçekleştirilmiştir.

Bunların dışında L'Institut de Developpment Industriel (I.D.I.) (Endüstriyel Gelişme Enstitüsü) çalışanlara satılmış, Caisse National de Credit Agricole (C.N.C.A.) ise yardımlaşma kurumu şekline dönüştürülmüştür.

Birçok ülkede olduğu gibi Fransa'da da belediyelerde ve bölgesel idarelerde özelleştirmeler uygulanmıştır. Bu kapsamda Paris şehrinin 16 belediyesi ve kamu hizmetlerinin birçoğunun yerine getirilmesi özel sektöre devredilmiştir.

4.1.4. İtalya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

İtalya’da ekonominin bütün sektörlerinde yaygın bir biçimde faaliyet gösteren kamu işletmeleri kuruluş ve işleyiş şekli bakımından oldukça çeşitlidir. Bu kuruluşlar idari özerkliğe sahip olup kamu servisleri, kamu yönetimince meydana getirilen devlet tekelleri, piyasaya doğrudan müdahale eden işletmeler ve kooperatif birlikleri şeklindedirler. “Devlet İştirakli İşletmeler Sistemi” olarak tanımlanan sistem şu şekilde özetlenebilir.

Devlet İştirakli İşletmeler Sistemi:

Bu sistemde işletmeler devlet kontrolünde bulunmakla birlikte doğrudan serbest piyasa ekonomisi kurallarına tabidirler. İşletmeciler şirketler özel hukuka tabi olarak anonim şirket halinde teşkilatlandırılmış karma ekonomi şirketleridir. Bu şirketler, doğrudan veya dolaylı olarak mali şirketler aracılığıyla “Bakanlıklar arası Sanayi Politikası Komitesi (Comitato Interministeriale Per La Politica Industriale- CIPI) ” veya “Devlet İşletmeleri Bakanlığı”na bağlıdır.¹⁴³ Sistem bu iki kurum tarafından yönetilmektedir. Bu sistemde detayları aşağıda açıklanan IRI, ENI ve EFIM adlı 3 yönetici kurum bulunmaktadır.

IRI (Istituto Per la Ricostruzione Industriale) :

İş hacmi itibariyle Avrupa sanayi grupları arasında 3üncü sırada yer alan IRI 1933 yılında kurulmuş olup yaklaşık olarak 485 000 kişiyi istihdam etmektedir. Faaliyet gösterdiği sektörler ise; demir çelik, mekanik, tersanecilik, deniz taşımacılığı, bina bayındırlık ve altyapı, radyo ve televizyon, hava taşımacılığı, gıda sanayi ve bankacılık sektörleridir.

ENI (Ente Nazionale Idrocarburi):

İş hacmi itibariyle İtalya’da 2nci sırada, Avrupa’da ise 4üncü sırada yer alan ENI 1953 yılında kurulmuş olup, yaklaşık olarak 130 000 kişiyi istihdam etmektedir.

¹⁴³ ATASOY, 1993, s.211

ENI endüstriyel faaliyet alanlarında doğrudan hareket eden önder şirketler şeklinde organize olmuştur.

Bunların faaliyet gösterdiği sektörler ise; yanıcı, yakıcı ve madeni yağ araştırması, çıkarılması ve dağıtımı (AGIP ve AGIP Petrol), metan üretimi ve dağıtımı (SNAM), kömür üretim ve dağıtımı (AGIP Carbone), kimya ve sentetik elyaf üretim (ENICHEM), tekstil ve giyim sanayi (LANOROSSİ) , mekanik (SAIPEM, SNAMPROGETTİ, NOUVO PIGNONE ve SAVIO), maden ve metalürji (SAMİM) sektörleridir.

EFIM (Ente Portecipazioni e Finanziamento Industria Manifatturiera):

İtalya'nın 3üncü önemli şirketi olan EFIM 1962 yılında kurulmuş olup 39 000 kişiyi istihdam etmektedir. Faaliyetlerini milli şirketler vasıtasıyla yürüten EFIM'in faaliyet gösterdiği sektörler ise; mekanik (Ernasto Breda), karayolu taşımacılığı ve havacılık sanayi (Aviofer Breda), alüminyum (Mcs), gıda sanayi (Sopal), cam (Siv) sektörleridir.

Bahse konu bu kuruluşlar dışında sisteme dâhil olmayan, güç durumdaki özel, orta ve küçük işletmeleri yeniden yapılandırarak güçlendirmek ve daha sonra özel kuruluşlara satmak üzere kurulmuş olan GEPI şirketi de bulunmaktadır.

Kamu Kuruluşları ve Tekeller:

ENEL (Ente Nazionale per l'Energia Elettrica):

Elektrik üretiminin % 80'ini karşılayan şirket 1963 yılında kurulmuştur.

Devlet Demiryolları:

Birkaç tali hat dışında tüm İtalyan demiryolu şebekesini kontrol edip işletmektedir.

Tekeller:

Tekeller devlet organı olmadıkları için ilgili oldukları bakanlıklara bağlıdır. Başlıcaları; karayolları tekeli (ANAS), Telefon tekeli (Aziende di Stato per i Servizi Telefonici) ve devlet tekelleridir (tütün, tuz vb.).

İtalya’da özelleştirme politikası kamu sektöründe mali istikrar sağlamak ve endüstriyel yapıyı yeniden düzenlemek amaçlarına dayandırılmıştır.

Mali istikrar sağlamak amacıyla yapılan özelleştirmelerde, daha çok verimli çalışan kârlı işletmelerin satışlarından elde edilen gelirlerin ilgili mali holdinge aktarılarak hazinenin yükünün azaltılması düşünülmüştür.

Endüstriyel yapının yeniden yapılandırılması için yapılan özelleştirmelerde ise kamu kesiminin payının azaltılması, verimlilik ve etkinliklerinin artırılması hedeflenmiştir.

İtalya’da 1950 yılından itibaren kamu şirketlerinin hisselerinin bir bölümünün özel sektöre devredilmesi şeklinde Özelleştirme işlemleri görülmektedir. 1959–1982 yılları arasında bazı küçük şirketler özelleştirilmiştir.

1979 yılında tarım sektöründe faaliyet gösteren SME şirketinin satışı özelleştirme çalışmalarına hız kazandırmıştır. 1983 yılından itibaren de yılda 4–5 işletme özelleştirilmiştir. Özelleştirmeler sonucunda IRI 1983–1985 yılları arasında 3,764 milyar Liret gelir elde etmiştir. Yine İtalya’da 1984–1987 yılları arasında özelleştirme faaliyetlerinden 7,7 trilyon Liret gelir sağlanmıştır.¹⁴⁴

İtalya’da sabit bir özelleştirme metodu bulunmamaktadır. Özelleştirme konusunda kurumlar arasında genellikle yetki kargaşası söz konusu olmuştur. Özelleştirmeler genellikle “**hisse senedi satışı**” veya “**şirket devri**” şeklinde yapılmıştır.

Tercih edilen metot ise genellikle hisse senedi çıkarmak suretiyle şirketlerin kısmen özelleştirilmesi olmuştur. Kamu sektöründe stratejik olan şirketlerde devlet kontrolünü elde tutmak için % 51’lik kısım korunmuş, stratejik olmayan şirketlerde ise hisse senetlerinin tamamı satılmış veya şirketler doğrudan satış yoluyla devredilmişlerdir.

İtalya’nın en büyük bankası olan Banca Nazionale del Lavoro (BNL)’nin sermayesinin % 25’inin halka satılması ise diğer önemli bir özelleştirme örneğidir. Kişiler tarafından alınabilecek hisse sayısının sınırlı tutulması ve yabancılara satış yapılmaması da bu işlemin en belirgin özelliğidir.

1964 ile 1984 yılları arasında sayıları 40 civarında olan genel olarak küçük şirketler ise borsa dışı doğrudan satış yöntemi ile tek alıcıya devredilmişlerdir.

İtalya’da yapılan özelleştirmeler konusundaki diğer önemli gelişmeler ise; Alfa Romeo ve kontrolünde olan devlet hisselerinin 1987 yılında Fiat grubuna satılması,

¹⁴⁴ ATASOY, 1993, s.215

bankacık sektöründe faaliyet gösteren Mediobanca'nın hisselerinin özel gruplara devri, Banco di Santo Spirito'nun 1989 yılında satılması, EFIM grubunun gıda ve ENI grubunun ise tekstil sektöründen çıkmaları şeklinde özetlenebilir.

4.1.5. Japonya'da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Boyutu Avrupa'ya göre daha küçük olan Japonya kamu sektörünü 3 ayrı başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar;

Millileştirilmiş Şirketler:

Sermaye ve yönetimleri tamamen devletin kontrolünde olup 3'ü endüstriyel ve ticari alanda (Japon Telgraf ve Telefon Kamu Şirketi (NTT), Japon Tütün ve Tuz Kamu Şirketi (JTSPC) ve Japon Milli Demiryolları (JNR)), 12'si ise bankacılık alanı dışında kalan finansman alanında faaliyet göstermektedirler.

Japon Telgraf ve Telefon Kamu Şirketi (NTT) ve Japon Tütün ve Tuz Kamu Şirketi (JTSPC) 1985 yılında özelleştirilmişlerdir.

Japon Radyo Televizyon Kamu Şirketi (JBC) ile Japon Hava Havayolları Şirketi ise hukuki ve mali açıdan farklı yapıdadırlar.

Bankacılık alanı dışında kalan finansman alanında faaliyet gösteren 12 Mali kuruluş ise; konut ve esnaf kredisi veren ve hastane ve sağlık merkezlerine yardımda bulunan kaynakları Trust Fon Bureau tarafından karşılanan kuruluşlardır.

Özel Bir Bütçe Hesabından Doğan Şirketler:

Genel bütçenin dışında yer alan, hükümet kararı veya kanunla kurulmuş olan ve özel muhasebe sistemine sahip olan ve ticari faaliyet gösteren şirketlerdir. Sayıları 40 civarında olan bu şirketler genellikle okul, hastane gibi sosyal altyapıları gerçekleştirilmesi, tasarruf toplanması ve tarım piyasalarının düzenlenmesi gibi görevleri yerine getirmektedirler. Bu şirketler merkezi yönetim veya mahalli yönetimler tarafından denetlenmektedirler.

Özel Kamu Ofisleri:

Özel bütçeleri bulunan ve parlamentonun onayına tabi olmayan kuruluşlardır. Kaynakları hükümet yardımları, Trust Fon Bureau, Posta Hayat Sigortası Sandığının yardımları ve devlet garantili borçlanmalardır.

Japonya'da **özelleştirme politikası** devletin ekonomik yükümlülüklerinden kurtarılması ve serbest piyasa kurallarının tam olarak işletilmesi amaçlarına dayandırılmıştır.

Japonya'da özelleştirmede başarı sağlanmasında en büyük etkenlerden birisi de dünyanın 3 ncü büyük borsası olan Tokyo Borsası olmuştur.

Japon Telgraf ve Telefon Kamu Şirketi'nin (NTT) özelleştirilmesi Japonya'daki önemli özelleştirmelerden birisi olup yapılan düzenlemeler sonucunda NTT şirketi 780 milyar Yen sermayesi, 309 000 çalışanı ve 44,3 milyon abonesi olan bir şirket durumuna gelmiştir.¹⁴⁵ Yapılan özelleştirmede yabancılara hisse satılmamış ve çalışanlara hisse ayrılmamıştır.

Diğer önemli bir özelleştirme ise Japon Tütün ve Tuz Kamu Şirketi'nin (JTSPC) özelleştirilmesidir. Yapılan düzenlemeler sonucunda tütün tekeli kaldırılmış ve şirket 100 milyar Yen sermayeli, 37 000 çalışanı olan özel bir şirket haline gelmiş Japon Tobacco Corporation (JTC) adını almıştır. Tuz tekeli ise devletin elinde kalmıştır.

Geçleştirilen özelleştirmeler ile Japonya'da kamu sektörünün ağırlığı azaltılmış ancak devlet özelleştirilen şirketlerden tamamen çekilmemiştir. Özelleştirme daha çok kamu kurumlarının anonim şirketler haline getirilmesi şeklinde hukuki alanda gerçekleştirilmiştir.

4.1.6. Amerika Birleşik Devletleri'nde Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Amerika Birleşik Devletleri dünyada kamu işletmeciliğin en az olduğu ülkedir. Kamu sektörünün enerji, taşımacılık, haberleşme ve temel endüstri sektörlerindeki toplam payı % 15 civarında bulunmaktadır.

Amerika'da **özelleştirme politikası** kamu harcamalarının azaltılması ve özel sektörün rolünün genişletilerek hizmetlerin daha ucuza ve daha iyi bir şekilde verilmesi amaçlarına dayandırılmıştır.

¹⁴⁵ ATASOY, 1993, s. 219

Özelleştirme, ABD’de en belirgin biçimiyle devlet ve yerel düzeyde revaç bulmuştur. ABD’de özelleştirme uygulamaları federe devletlerde ve özellikle de şehir yönetimlerinde 1930-1940’lı yıllara kadar dayanmaktadır. Halen şehirler ve federal devletler düzeyinde, su dağıtımı, temizlik, genel park ve bahçelerin bakımı, şehir içi taşımacılık hizmetleri, yangınla mücadele, sokakların bakımı ve hapisanelerin yönetimi bile geniş çapta özelleştirilmiş durumdadır. Şu anda A.B.D.’nde özellikle belediye, cankurtaran, hapisane, çöp toplama, itfaiye hizmetleri büyük oranda özel kesimce yürütülmektedir. Yerel yönetimlerde gerçekleştirilen bu büyük çaplı özelleştirmeler sayesinde, 40.000 nüfuslu beldeelerde devlet memuru sayısı 55 civarına inmiştir.

Federal devlet düzeyinde özelleştirmeler ise daha çok Başkan REAGAN döneminde yapılmıştır. Federal hükümet, federe devlet ve yerel politikacıları, birçok durumlarda, kamu altyapı yatırımları ve hizmetlerinin özel kesimce gerçekleştirilmesi için zorlamıştır. Merkezi yönetimde de benzeri bir özelleştirme hızı göze çarpmaktadır. Aslında, yapısal olarak da özel teşebbüse ağırlı veren A.B.D: ekonomisinde, büyük bir güce sahip bulunan haberleşme ve telekomünikasyon hizmetleri, öncü bir uygulama ile özelleştirmeye geçilmiş ve bu alanda rekabetçi bir piyasa yapısı oluşturulması yönünde ciddi adımlar atılarak yerel şebeke işlemcilerinin tamamı özelleştirilmiştir.

Bunlardan ayrı olarak, havayolları, demiryolları, yük taşımacılığı ve otobüs hizmetleri yasal düzenleme ve müdahaleler dışında bırakılmış, yapılan değişikliklerle bu sektörlerde yasal-kurumsal serbestleşme süreci tamamlanmıştır.

ABD’de posta hizmetlerinin özelleştirilmesi ise dünya çapında dikkat çeken bir uygulama olmuştur. U.S. Postal Service, DHL, Federal Express, United Parcel Service gibi özel şirketlere yalnızca acil posta taşıma izni verilmesi ile kamunun pazar payı % 12 ‘ye düşmüştür.¹⁴⁶

Diğer önemli bir özelleştirme ise demiryolu taşımacılı yapan Consolidate Rail Corporatin (Conrail)’in federal hükümet tarafından açık artıma ile satılmasıdır. Ancak bu özelleştirmede blok satış kongre tarafından reddedilmiş satışın halka satış şeklinde olması kabul edilmiştir.

ABD’de özelleştirmenin yaygın olarak uygulanmasının en önemli nedeni **maliyet faktörü** olmuştur. Los Angeles’de yapılan bir araştırmada, özel sektör tarafından

¹⁴⁶ ATASOY, 1993, s.221

yapılan hizmetlerin kamu sektörü tarafından yapılan hizmetlere göre % 43 oranında, yol yapım hizmetlerinde ise maliyet tasarrufunun % 96'ya kadar ulaştığı ve daha ucuza mal olduğu tespit edilmiştir.¹⁴⁷ Bu maliyetlere bir de özel sektör tarafından vergi ödenecek olması özelleştirmeyi tercih etmenin en büyük sebebi olarak görülmektedir.

A.B.D.lerinde yapılan ve merkezi hükümet ile yerel yönetimler nezdindeki kuruluş ve hizmetlerin özelleştirilmesini sağlayan girişimler oldukça yararlı sonuçlar vermiş, bu sektörlerdeki rekabeti ve verimliliği arttırmışlardır.

4.1.7. Latin Amerika Ülkelerinde Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Özelleştirme, büyük boyutlarda kamu açıkları, dış borç yükü ve hiperenflasyon ile karşı karşıya bulunan Şili, Arjantin, Brezilya ve Meksika'da 1987 yılından sonra hız kazanmış ve gerçekleştirilmiştir.

4.1.7.1. Şili'de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Dünyada geniş kapsamlı ilk özelleştirme uygulaması Şili'de gerçekleştirilmiştir. Şili'de özelleştirme uygulaması önce ALLENDE döneminde devletleştirilen 240 kadar kuruluşun, eski sahiplerine bedelsiz olarak verilmesiyle başlamış, daha sonra diğer kamu kuruluşlarına geçilmiştir.

Ancak özelleştirme uygulamalarının kredili yapılması, alıcıların da dış borçlanmaya başvurması nedeniyle satış işlemlerinden kısa bir süre sonra tekrar finansal krize girilmiştir. Böylece özelleşen kuruluşların kısa bir süre sonra tekrar devletleştirilmesi, belli bir dönemin ardından da yeniden özelleştirilmeleri gündeme gelmiştir.

Dünya Bankası tarafından da başarısız görülen Şili özelleştirme uygulaması, diğer Latin Amerika uygulamalarında kaçınılması gereken bir örnek olmuştur.

¹⁴⁷ KARDEŞ- GÜZEL, s.30

4.1.7.2. Meksika'da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları

Yakın geçmişteki Meksika deneyimi, dikkatlice planlanarak uygulanan bir özelleştirme programının mükemmel bir örneği sayılmaktadır.¹⁴⁸ Küçük çapta özelleştirmelerle başlayan bu program, kısa sürede, sık aralıklarla yapılan daha büyük ve karmaşık şirketlerin özelleştirilmeleriyle tam kapsamlı bir programa dönüşmüş ve kamuoyundan da destek görmüştür.

Meksika'daki özelleştirme programı, 1983 yılında IMF'nin stabilizasyon programı çerçevesinde başlamıştır. 1988 yılına kadar ise, bütçe açıklarını kapatmak amacıyla, yalnızca küçük işletmelere dönük olarak ve bu işletmelerin tasfiyesini sağlamak şeklinde uygulanmıştır.

Özelleştirme faaliyetleri, 1989'da SALINAS Hükümeti birlikte ivme kazanarak devam etmiş ve özelleştirme programı, ticarete serbestleştirmeyi, dış borç ödemelerinin ertelenmesini ve iç pazarın serbestleştirilmesini de içeren yapısal bir reform paketinin bir parçası olarak uygulanmıştır.

Özelleştirmenin önemli bir bölümü doğrudan satış şeklinde yapılmış ve hizmet sektöründeki, havayolları, telefon şirketi gibi bazı devlet monopollerini de kapsamıştır.

Meksika'da, özelleştirme uygulamaları ile 1991 yılı sonuna kadar, 9 bankanın satışından 7,2 milyar Dolar gelir elde etmiş, toplam değeri Meksika GSMH'sının %6'sı (14 Milyar Dolar) olan devletin elindeki 1155 KİT'in 940'ı tasfiye edilmiş, birleştirmiş veya satılmıştır. 1992 yılında sonunda ise 17 milyar Dolar gelir elde etmiştir.

Özelleştirmeden elde edilen gelirler, önceleri, ekonomiyi beklenmedik şoklara karşı korumak amacıyla açılan özel bir hesapta tutulmuş, mali açıdan güçlü bir konuma geldiğinde de iç borç ödemelerinde kullanılmıştır.

Bu yolla, 1988 yılında GSYİH'nin % 29,2'sini oluşturan yurtiçi kamu borçları, 1991 yılı itibariyle GSYİH'nin % 17,5'una indirilmiştir. 1992 yılı başı itibariyle 14 trilyon Peso tutarında iç borç, sadece özelleştirme gelirleriyle ödenmiştir.

Görüldüğü gibi, Meksika, kapsamlı ve istikrarlı bir paketle hem kamunun ekonomideki ağırlığını azaltmış, hem de elde ettiği özelleştirme gelirleri ile

¹⁴⁸ AKDIŞ, 1995, s.12

enflasyon, faiz oranları ve kamu borç yüklerinde belirli gerileme sağlamıştır. Bu nedenle de, başarılı bir özelleştirme programına örnek olarak gösterilmektedir.

4.1.7.3. Brezilya'da Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Brezilya'da KİT'lerin özelleştirilmesi, 1983'ten sonra gündeme gelmiştir. 1983 yılında Askeri yönetim tarafından kurtarılan ve devletleştirilen 89 şirket özelleştirme programına alınmıştır. Askeri yönetim iktidarda iken, bu şirketlerden 20'si özelleştirilmiş, 42 şirket içinde, önceliği, stratejik önemi olmayan bazı petrol ve madencilik şirketleri almıştır.¹⁴⁹

Hükümet 1985 yılı sonunda, Petroban petrol şirketinin 5 milyar adet hissesini ülke çapındaki 15.000 banka şubesi ve aracı kuruluşlar eliyle satışa çıkarmıştır.

Brezilya'da belli bir süre duraklayan özelleştirme uygulamaları, 1991 Ekim'inden itibaren yeniden başlatılmış, 1992 yılı sonuna kadar, 20 kamu kuruluşunda gerçekleştirilen özelleştirme ile 3,2 Milyar Dolar, 1992–1995 yılları arasında ise 18 milyar Dolar gelir elde edilmiştir. Özelleştirilen kuruluşlar, kimya, petro kimya, demir-çelik gibi sektörlerdedir.

4.1.7.4. Arjantin'de Özelleştirme Uygulamaları ve Sonuçları:

Arjantin'de özelleştirme, % 200 oranlarında kronik enflasyon koşullarında, vergileme ve dış ticaret gibi çeşitli mali ekonomik reform paketinin bir parçası olarak uygulanmıştır. Arjantin'deki özelleştirme uygulamaları, hızlı bir süreç takip etmiş, şok programları içermesi nedeniyle de dikkatleri çekmiştir.

Arjantin'deki ilk özelleştirme girişimleri, 1983 Aralık ayında, ALFONSİN iktidara geldiğinde başlamıştır. Ekonominin içinde bulunduğu bunalımları asmak amacıyla, IMF önerilerine uygun olarak hazırlanan AUSTRAL Planı çerçevesinde özelleştirme faaliyetlerine de başlanması öngörülmüş ancak bu plan başarılı olamamıştır.¹⁵⁰

1989 Temmuz döneminde iktidarı devralan Carlos MENEM hükümeti, acil bir istikrar programı başlatarak ekonomide liberizasyonu ve deregulasyonu tamamlayacak bir özelleştirme programını yürürlüğe koymuştur.

¹⁴⁹ AKDİŞ, 1995, s.13

¹⁵⁰ AKDİŞ, 1995, s.14

Bu program içinde, özelleştirmeyi güçleştiren siyasi ve bürokratik engelleri azaltacak yasal düzenlemeler de yer almıştır. Buna bağlı olarak, özelleştirme süreci, bizzat başkan ve ekonomi bakanı tarafından yakından takibe alınmıştır.

Özellikle, MENEM'in ikinci ekonomi bakanı olan Antonio GONZALAZ döneminde, ekonomide yapısal uyumu sağlamak amacıyla, Devlet Telekomünikasyon Şirketi ve Arjantin Havayolları gibi pek çok kamu kuruluşunun özelleştirilmesi ve kamu kontrol organlarının rasyonelleştirilmesi ile ulusal finans sisteminin yeniden yapılanmasını içeren, oldukça geniş kapsamlı bir program hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Arjantin'deki özelleştirme uygulamaların kapsamı, savunma sanayi ve kamusal hizmetleri de içine alacak şekilde geniş tutulmuştur. Özelleştirmenin önemli bir bölümü, büyük KİT'lerin doğrudan yabancı şirketlere (Örneğin telefon monopolü İspanyol ve İtalyan şirketlere, havayollarını Iberia'ya) devredilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Bu uygulamalarla, GSMH'nin %15'i civarındaki bütçe açığının %6'sına yol açan 305 KİT'in büyük çoğunluğu özelleştirmeye açılmış ve 1992 yılı sonu itibariyle nakit olarak yaklaşık 5,6 Milyar Dolar gelir ve 11 Milyar Dolara borç azalması gerçekleşmiştir.¹⁵¹

4.2. TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME:

4.2.1. Özelleştirmenin Felsefesi:

Özelleştirmenin ana felsefesi, devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir.¹⁵²

¹⁵¹ AKDİŞ, 1995, s.15

¹⁵² www.oib.gov.tr

4.2.2. Özelleştirme Programının Amaçları:

Özelleştirme ile devletin ekonomideki sınaî ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına yönlendirilebilmesidir.

Özelleştirmenin temel amacı nihai olarak, devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini sağlamaktadır.

Öte yandan borsa ve sermaye piyasalarını geliştirmeden Türkiye’de sağlıklı bir ekonomik gelişmeden bahsetmek mümkün değildir. Şirketlerin yalnızca bankacılık sektörüne bağlı olmadan hisse senedi, tahvil veya bono ihracı yoluyla kaynak temin edebilmeleri ve bu kaynak maliyeti ile enflasyon arasında sağlıklı bir ilişkinin olabilmesi için, sermaye piyasalarının geliştirilmesi gerekir.

Sermaye piyasasının gelişimi ise, tasarrufların daha büyük bir kısmının mali piyasalara yönlendirilmesi ve bu suretle oluşan fonların sermaye piyasasına akışına imkân verecek bir ekonomik yapının oluşturulması ile mümkündür.

Bu açıdan değerlendirildiğinde özelleştirme uygulamaları ile bir yandan mali piyasalara ve dolayısıyla sermaye piyasalarına yönelmeyen yerli ve yabancı tasarrufları bu piyasalara yönlendirerek yeni kaynaklar yaratılması, diğer yandan da kamu kesiminin fonlar üzerindeki talebi nedeniyle sıkışan mali piyasa üzerindeki olumsuz baskının engellenmesi hedeflenmektedir.

4.2.3. Yasal Düzenlemeler:

Türkiye’de devletin ekonomik yaşama zorunlu olmadıkça girmemesi, devletçe gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin de zaman içinde özel kesime devredilmesi prensibi, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır.

Türkiye’de ilk KİT’ler kurulurken, kuruluş yasalarında ileride özel sektöre devredileceklerine ilişkin hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. Nitekim 1925 yılında kurulan Sanayii ve Maadin Bankası kuruluş yasasının 8. maddesinde “Bankanın kendisine devredilen fabrika gibi işletmelerin %51 payını kendisinde ve Türk soylu kişilerde bırakmak koşulu ile %49 payı elinden çıkarabileceği” hükmü yer almıştır.

Yine 1933 yılında kurulan Sümerbank'ın kuruluş yasasında da “Hükümetin teklifi üzerine umumi heyetçe verilecek karara göre, bu hisse senetlerinin kısmen veya tamamen Türk eşhas ve müesseselerine satılması caizdir” hükmü yer almıştır.

KİT'lerin özel sektöre devri, 1950'li yıllarda hükümet programlarına bile girmiş, ancak uygulamaya yönelik ilk ciddi çalışmalar 1980'li yıllarda başlamıştır. 24 Ocak Kararlarını izleyen süreçte, devlet bütçesine getirdikleri yükü ortadan kaldırmak için kısa vadeli bir çözüm olarak KİT fiyatları serbest bırakılmış, uzun dönemli ve “kalıcı” bir çözüm olarak da “**özelleştirme**” gündeme gelmiş, V. Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren özelleştirme, kalkınma planlarına bir hedef olarak girmeye başlamıştır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planında Kamu İktisadi Teşebbüslerine bağlı bazı işletmelerin, hisse senetleri satışı yoluyla halka açılmasının sağlanacağı, özel sektörün yeterli olduğu alanlarda yeni yatırımlardan kaçınılacağı bir politika olarak benimsenmiştir.

Bu hedefe yönelik olarak 1985 yılı Programı KİT politika ve tedbirlerinde, “Kamu iktisadi teşebbüslerinin hisse senetleri satışı yoluyla halka açılması ve işletme haklarının devri konusunda yasal düzenlemelerin yapılacağı” hükmü yer almıştır.

1985 yılı icra planının 42 nolu tedbiri çerçevesinde 1985 yılı başında Devlet Planlama Teşkilatında “KİT'lerin özelleştirilmesi Master Plan Projesi” çalışmaları başlatılmış ve Plan Mayıs 1986'da tamamlanarak hükümete sunulmuştur.¹⁵³

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında kamu iktisadi teşebbüsleriyle ilgili temel politika; “**iktisadi etkinliğin arttırılması ve sermayenin tabana yayılmasının sağlamak üzere başlatılan özelleştirme programının süratle gerçekleştirilmesi**” olarak belirlenmiştir.

1983 yılından sonra gündeme gelen özelleştirme programına yönelik ilk hukuki düzenleme, 1984 yılında çıkarılan ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine olanak tanıyan **2983 sayılı Kanun**'la getirilmiştir.

Daha sonra 1986 yılında çıkarılan **3291 sayılı Kanun**'da, kamu kuruluşlarının özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir.

¹⁵³ www.oib.gov.tr.

Buna göre, **233 sayılı KHK**' da adı geçen, tamamı devlete ait ve kamu iktisadi teşebbüsü statüsünde faaliyet gösteren kuruluşların özelleştirme kapsamına alınmasına Bakanlar Kurulu, KİT'lerin müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimleri ile iştiraklerindeki payların özelleştirme kapsamına alınmasına da Yüksek Planlama Kurulu (**YPK**) yetkili kılınmıştır.

Özelleştirme programının yürütülmesi konusunda ise, 2983 sayılı yasa ile oluşturulan "**Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi**" görevlendirilmiştir. Bu idare, özelleştirme programının yanı sıra, toplu konut uygulamalarının yürütülmesi, Kamu Ortaklığı Fonu'nun yönetimi ve Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı'nda biriken paraların nemalandırılması gibi görevleri de üstlenmiştir.

3291 sayılı kanunla, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii, "**Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu**" olarak belirlenmiştir.

Nisan 1990'da yürürlüğe giren **412 sayılı KHK** ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi, "**Kamu Ortaklığı İdaresi**" ve "**Toplu Konut İdaresi**" adı altında iki ayrı kuruluş olarak yeniden örgütlendirilmiştir. Kamu Ortaklığı İdaresi, özelleştirme uygulamalarının yürütülmesi ve Kamu Ortaklığı Fonu ile Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı'nın yönetimi konusunda görevli kılınmıştır.¹⁵⁴

6 Ocak 1992 tarihinde yürürlüğe giren **473 sayılı KHK** ile de, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii "**Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu**" olarak değiştirilmiştir.

Bu mevzuat dışında, doğrudan özelleştirme ile ilgili olmamakla beraber birçok kanun ve kanun hükmünde kararnamede özelleştirmeye ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Ancak bütün bu düzenlemeler, bir takım genel esasların belirlenmesinden öteye gidememiş, uygulamaların gerektirdiği ihtiyaca cevap verecek sağlam bir hukuki altyapı oluşturulamamıştır.

Gerek karar verme, gerekse uygulamalar konusunda getirilen yetki sınırlamaları, özelleştirme sürecinin uzamasına ve işlemlerin aksamasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra, uygulamalar esnasında veya daha sonra ortaya çıkabilecek, başta sosyal problemler olmak üzere muhtemel sorunların çözümüne yönelik yasal düzenlemelerin (işsizlik sigortası, antikartel yasası vb.) mevcut bulunmaması da özelleştirmenin karşılaştığı en önemli yapısal sorunlardan biri olmuştur.

¹⁵⁴ www.oib.gov.tr.

Özelleştirme programından beklenen hedeflere ulaşılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi amacı ile uygulamalara esas teşkil eden 2983 ve 3291 sayılı yasalarda çeşitli tarihlerde değişikliğe gidilmiştir. **Ancak bu değişiklikler, zaten dağınık olan mevzuatı daha da karmaşık hale sokmuştur.** Gerek bu karmaşık yapıdan kaynaklanan sorunların, gerekse özelleştirme uygulamalarının sonucuna bağlı olarak karşılaşılan sosyal, ekonomik ve hukuki problemlerin çözümü için yeni düzenlemeler yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Özelleştirmede karşılaşılan sorunların giderilmesi ve programa hız kazandırılması amacı ile uygulamalar konusundaki yasal ve yönetsel yapının değiştirilmesine yönelik ilk somut adım 1992 yılında atılmıştır. Bu tarihte başlayan mevzuat değişikliği çalışmaları 1994 yılında tamamlanmış ve konuya ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içeren bir dizi kararname çıkarılmıştır.

11 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve hükümete özelleştirme uygulamaları konusunda düzenleme yapma yetkisi veren **3987 sayılı yetki kanununa** dayanılarak çıkarılan **530, 531, 532 ve 533 sayılı kanun hükmünde kararnameler** 6 Haziran 1994, **546 sayılı kanun hükmünde kararname** ise 7 Temmuz 1994 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ancak, söz konusu 5 kararnamenin dayanağı olan 3987 sayılı yetki kanunu 7 Temmuz 1994 tarihinde **Anayasa Mahkemesi** tarafından iptal edilmiştir. Daha sonra ise, bu kanun çerçevesinde çıkarılan **530, 531, 532, 533 ve 546** sayılı kanun hükmünde kararnamelerin iptali ve bu konuda yürütmenin durdurulması amacı ile Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuru değerlendirilerek 21 Temmuz 1994 tarihinde karara bağlanmış ve söz konusu kararnameler iptal edilmiştir.¹⁵⁵

Anayasa Mahkemesi’nin iptale ilişkin gerekçeli kararı, 5 Ağustos 1994 tarihli Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu iptal kararları sonucu, özellikle yapısal açıdan getirilen değişiklikler nedeniyle doğacak hukuki boşluğa, Bakanlar Kurulu’nun 31 Temmuz 1994 tarihinde aldığı prensip kararı ile açıklık getirilmiştir.

Konuya ilişkin olarak 3 Ağustos 1994 tarihinde yayınlanan Başbakanlık genelgesinde, Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli iptal kararının Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bu konudaki idari eylem ve işlemlerin, iptal kararından önceki mevzuat çerçevesinde yürütülmesi öngörülmüştür.

¹⁵⁵ www.oib.gov.tr.

Bu çerçevede İdare, 5 Ağustos 1994 tarihinden itibaren yeniden Kamu Ortaklığı İdaresi adı altında ve eski statüsünde faaliyetlerine devam etmiştir.

Yine aynı tarihten itibaren, özelleştirmeye ilişkin esasların, üzerinde fikri ve siyasi açıdan uzlaşma sağlanabilecek bir kanun çerçevesinde yeniden düzenlenmesi konusunda çalışmalara başlanmıştır.

Özelleştirmeye ilişkin gerçekleştirilen 3 temel yasal düzenlemeyi, **2983, 3291 ve 4046** sayılı yasalar olarak sıralamak mümkündür. Söz konusu yasalar genel olarak özelleştirmeye ilişkin hususları düzenlemektedirler.

Ancak 1980’li yıllardan 2001 yılına kadar gelen süreçte, sundukları hizmetin özelliklerinden kaynaklanan yasal nedenlerle, enerji ve telekomünikasyon alanlarında ayrı düzenlemeler yapılmış, ayrıca ekonominin liberalleşmesi politikası doğrultusunda tekel niteliğini haiz bazı kamusal üretim alanlarında da (çay ve tütün gibi) özel sektörün de faaliyet göstermesine olanak sağlayan yasal değişikliklere gidilmiştir.

Söz konusu 3 temel yasanın yanı sıra, esas olarak KİT’lerin kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen 233 sayılı KHK’ de de, özelleştirmeye ilişkin hükümler yer almıştır.¹⁵⁶

Özelleştirme uygulamaları, halen mevcut mevzuat çerçevesinde, Özelleştirme İdaresi, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir.¹⁵⁷

– **Özelleştirme İdaresi**, 4046 sayılı Yasa çerçevesinde, KİT, KİT statüsünde olmayan ve hisselerinin çoğunluğu devlete ait iştirakler, Hazineye ait paylar, genel ve katma bütçeli idarelerin doğrudan hizmeti ile ilgili olmayan varlıkların özelleştirilmesi uygulamalarını gerçekleştirmektedir.

– **Enerji Bakanlığı**, 3096 sayılı Yasa çerçevesinde, elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı ile ilgili olan özelleştirme uygulamalarını gerçekleştirmektedir.

– **Ulaştırma Bakanlığı**, 406 sayılı Telefon ve Telgraf Yasasına ek olarak çıkarılan 4161 sayılı Yasa çerçevesinde, Türk Telekom ve GSM Hatlarının özelleştirme işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Özelleştirme uygulamalarına dayanak teşkil edecek yasal ve yönetsel altyapı oluşturma çalışmaları şu şekilde özetlenebilir.

¹⁵⁶ www.oib.gov.tr.

¹⁵⁷ ÖZTÜRK N. s.27

4.2.3.1. 2983 Sayılı Yasa:

Özelleştirmenin yasal altyapısını oluşturmaya yönelik ilk hukuki düzenleme 2983 sayılı "**Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılmasına Dair Kanun**"¹⁵⁸ ile yapılmıştır. 2983 sayılı yasa ile kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine olanak tanınmıştır.

Yasanın amacı "istikrarlı ve güvenilir gelir verilmesi suretiyle tasarrufları teşvik ederek sağlanacak ek finansman kaynakları ile kamu yatırımlarını süratle gerçekleştirmek" olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak da KİT'ler de dâhil olmak üzere kamu alt yapı tesislerinin gelirlerine ortak olunmasını sağlayacak şekilde "**Gelir Ortaklığı Senedi**", KİT'lerin mülkiyetine katılmayı sağlayacak şekilde "**hisse senetleri çıkarılması**" ve belirli süreler için özel kişi ve kurumlarca işletilmesine olanak verecek şekilde "**işletme hakkı verme**" sistemi oluşturulmuştur.

2983 sayılı Yasada;

Bahse konu senetlerin çıkartılması, işletme hakkının verilmesi vb. hususlarla ilgili kararlar almak üzere Başbakanın veya görevlendireceği bir bakanın başkanlığında **Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu (TKKOK)**¹⁵⁹ nun,

Çıkarılacak senetlerden ve tesislerin işletilmesinden sağlanacak gelirlerin toplanacağı **Kamu Ortaklığı Fonu**'nun,

TKKOK'nun alacağı kararların uygulanmasını sağlamak ve fonu idare etmek üzere Başbakanlığa bağlı **Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı (TKKOİ)**'nin Kurulması öngörülmek suretiyle, özelleştirmeye ilişkin idari düzenlemelerin de başlangıcı gerçekleştirilmiştir.

2983 sayılı yasada; köprü, yol, baraj, elektrik santrali gibi alt yapı tesisi olarak nitelendirilen kamu varlıkları için sadece gelir ortaklığı senedi ihracına olarak tanınırken, KİT'ler için işletme hakkı devri ve mülkiyet devrine de olanak sağlayacak hükümler getirilmiştir.

¹⁵⁸ Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Yasa 17.3.1984 tarih 18344 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁵⁹ Kanunun 6. Maddesi ile TKKOK'nun "Başbakan tarafından seçilecek devlet bakanları ile Maliye ve Gümrük, Bayındırlık ve İskan, Ulaştırma, Tarım Orman ve Köyişleri, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ile Kültür ve Turizm Bakanlarından teşekkül edeceği" hükmüne bağlanmıştır.

Ancak söz konusu düzenlemeler uygulamaya açıklık getirecek kapsam ve ayrıntıda olmayıp, tanımlar düzeyinde kalmış, uygulamaya ilişkin, yeterli olmasa da nispeten kapsamlı hükümler **Kamu Ortaklığı Fonu Yönetmeliği** ile düzenlenmiştir.

4.2.3.2. 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK):

KİT'lerle ilgili ilk yasal düzenleme 1938 yılında 3460 sayılı Yasa ile ikinci düzenleme 1964 yılında 440 sayılı Yasa ile yapılmıştır. 440 sayılı yasa 19 yıl uygulandıktan sonra 1983 yılında 60 sayılı KHK ile uygulamadan kaldırılmıştır. 60 sayılı KHK de 2929 sayı ile kanunlaştırılmış, ancak 9 ay gibi kısa bir uygulamadan sonra 1984 yılında çıkarılan 233 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılmıştır.

KİT'ler halen **233 sayılı KHK** hükümleri doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler.

233 sayılı KHK ile KİT'ler;

- İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT),
- Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK),
- Müessese,
- Bağlı Ortaklık,

olmak üzere 4 ana gruba ayrılmıştır.

Kararname ile ilk kez 60 sayılı KHK'de getirilen KİK ve İDT ayrımı benimsenerek, ekonomik alanda ticari esasa göre faaliyet gösterenler **İDT**, kamu hizmeti niteliği ağır basan ve tekel niteliğindeki mal ve hizmetler üretmek üzere kurulanlar ise **KİK** olarak tanımlanmıştır.

Yasada ayrıca iktisadi devlet teşekküllerinin (İDT) ekonomik gereklere uygun olarak kârlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda, kamu iktisadi kuruluşlarının (KİK) ise ekonomik ve sosyal gereklere uygun olarak verimlilik ilkesi doğrultusunda çalışmaları öngörülmüş, böylece tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmetler üretmek üzere kurulan kuruluşların, kar amacı gütmeyen çalışmalarına olanak tanınmıştır.

233 sayılı KHK'nin, özelleştirme uygulamaları açısından, İDT-KİK ayrımına ve devletin elinde tutulması gerekenlerle, özel sektöre devri gerekenlerin, önceden tasnifine kolaylık getirdiğini de söylemek mümkündür.

233 sayılı KHK'nin 4. Bölümünde, KİT'lerin tasfiyesine ilişkin hususlar düzenlenmiş,bugünkü özelleştirme mevzuatında yer alan özelleştirme yöntemlerinden bazıları ile uygulamaya tabi kuruluşlar ve yöntemlerin uygulanmasına ilişkin karar mercii belirlenmiştir. (Koordinasyon Kurulu) ¹⁶⁰.

Ancak 2983 sayılı Yasada da uygulamaya ilişkin herhangi bir düzenleme yer almadığından Kamu Ortaklığı Fonu Yönetmeliğiyle yapılan düzenlemeler yetersiz kalmıştır.

38. maddede, satış, tasfiye vb. uygulamalardan elde edilen hâsılatın Fona yatırılacağı hükmü getirilmiş, ancak fonla ilgili herhangi bir tanımlamaya yer verilmediği gibi, yeni bir fon teşkiline ilişkin düzenleme de yapılmamıştır. ¹⁶¹

4.2.3.3. 3291 Sayılı Yasa:

Türkiye'de özelleştirmeyle ilgili ilk kapsamlı düzenleme 3291 sayılı Yasa ile gerçekleştirilmiştir. ¹⁶² 3291 sayılı Yasa, yalnızca özelleştirme uygulamalarına yönelik olmayıp, 7 ayrı kanunda da değişiklik yapan bir metin olarak düzenlenmiş, aynı zamanda 1177 sayılı Tütün Tekeli Kanunu da aynı düzenleme ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yasa ile “**özelleştirme**” sözcüğü ilk defa mevzuatımızda yer almış, yeterli düzeyde olmasa da; özelleştirme kapsamına ve kapsama alma sürecine, özelleştirilen kuruluş personelinin sosyal güvenlikle ilgili haklarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Yasanın “Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesi ile ilgili Hükümler” başlıklı 4 maddeden oluşan 5. Bölümünde özelleştirmeyle ilgili hususlar düzenlenmiştir.

¹⁶⁰ 233 sayılı KHK'deki düzenlemede E.İ.Y.K.K olarak yer alan makam 304 sayılı KHK ile YPK olarak değiştirilmiştir.

¹⁶¹ Kamu Ortaklığı Kurulu ve Koordinasyon Kurulunun yapı ve isminde meydana gelen değişiklikler hariç

¹⁶² 3291 sayılı “1211 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, 3182 sayılı Bankalar Kanunu, 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 08.11.1985 Tarihli ve 3238 sayılı Kanun, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve 1177 sayılı Tütün Tekeli Kanununun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun” 03.06.1986 Tarih ve 19126 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3291 sayılı Yasada, sadece KİT'ler, müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri, varlık ve iştirak paylarının özelleştirilmesine ilişkin hükümler düzenlenmiş, diğer kamu varlık ve hizmetlerinin özelleştirilmesine yer verilmemiştir.

3291 sayılı Yasada özelleştirme konularında karar mercii olarak iki ayrı organ öngörülmüş, KİT'lerin özelleştirilmesine ilişkin karar yetkisi **Bakanlar Kuruluna**, müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirme yetkisi ise **TKKOK**'na¹⁶³ verilmiştir.

3291 sayılı yasada özelleştirme uygulamalarıyla ilgili ayrıntılı düzenleme yapılmamış, genel nitelikteki açıklama ve yetkilendirmelerle yetinilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarından beklenen hedeflere ulaşılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi amacı ile uygulamalara esas teşkil eden 2983 ve 3291 sayılı yasalarda, çeşitli tarihlerde değişikliğe gidilmiş, ancak gerçekleştirilen bu değişiklikler, zaten dağınık olan mevzuatı daha da karışık hale sokmuştur.

Özellikle 3291 sayılı Yasada yer alan özelleştirmeye ilişkin hükümlerin gelişen koşullar karşısında yetersiz kalması nedeniyle, 11.5.1994 tarihli **3987 sayılı Yasa**'ya¹⁶⁴ dayanarak Hükümet tarafından **5 KHK** yürürlüğe konulmuştur.

3987 sayılı Yetki Yasasının Anayasa Mahkemesi'nin 10.09.1994 tarih ve 22047 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1994/45-2 sayılı kararıyla iptali üzerine, bu Yasaya istinaden çıkartılmış bulunan **530, 531, 532, 533 ve 546 sayılı KHK'ler de iptal edilmiştir.**

Söz konusu KHK'lerin iptal edilmesi üzerine ortaya çıkan hukuki boşluk, Bakanlar Kurulunun 31.07.1994 tarihli kararnamesiyle "**özelleştirme işlem ve faaliyetlerinin önceki mevzuatla yürütülmesinin**" karara bağlanması ile doldurulmuştur.

4.2.3.4. 4046 Sayılı Yasa:

Özelleştirmeyle ilgili tüm hususların tek bir yasal metinde toplanması 1994 yılına kadar mümkün olmamış, uygulamalar 2983, 3291 sayılı yasalar ve bu yasalarda yapılan değişiklikler çerçevesinde yürütülmüştür.

¹⁶³ 31.12.1987 tarih ve 19681 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 304 sayılı KHK ile YPK oluşturulmuş ve Kamu Ortaklığı Kurulu da YPK'ya dönüştürülmüştür.

¹⁶⁴ 11.5.1994 tarih ve 3987 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesi ile Özelleştirme Sonucunda Doğabilecek İstihdamla İlgili Sorunların Çözümlemesine İlişkin KHK'ler Çıkartılması Amacıyla Yetki Verilmesine Dair Kanun.

KHK'lerle gerçekleştirilen bu değişiklikler ise esasa yönelik düzenlemeler getirmemiş, özelleştirme konusunda yetkili karar merciinin zaman zaman değiştirilmesi gibi hususlar ile sınırlı kalmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda, bütün siyasi partilerin ve sendikaların önerileri de dikkate alınarak hazırlanan **4046 sayılı Özelleştirme Kanunu**, 27 Kasım 1994 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Özelleştirmeye ilişkin ilk özel ve kapsamlı düzenlemeler 4046 sayılı Yasa ile yapılmıştır.¹⁶⁵ 4046 Yasa ile getirilen yeni düzenlemeler ve daha önceki mevzuatta yapılan değişiklikler şu şekilde özetlenebilir.

– Özelleştirme uygulamalarında tek yetkili karar organı olarak **Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)**, yalnızca özelleştirme uygulamalarını yürütmek ve sonuçlandırmak üzere **Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB)** kurulmuştur.

– Özelleştirme gelirlerinin bir hesapta toplanması amacıyla **Özelleştirme Fonu (ÖF)** oluşturulmuş ve bu fonun kullanım alanları belirlenmiştir.

– Kamu yararının korunması amacıyla, stratejik nitelikteki kuruluşların Özelleştirme Yüksek Kurulu'na belirlenerek, bu kuruluşlarda **“imtiyazlı hisse”** bulundurulması öngörülmüştür.

– Özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirin, **“genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması”** hükmüne bağlanmıştır.

– Özelleştirme programındaki kuruluşların özelleştirilmesi, küçültülmesi, faaliyetlerinin durdurulması, kapatılması veya tasfiyesi durumunda, **bu kuruluşlarda çalışan memur ve sözleşmeli personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki boş kadro ve pozisyonlara atanmalarına** ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarına ilişkin oldukça ayrıntılı düzenlemeler yapan 4046 sayılı Yasada ayrıca, uygulanacak özelleştirme yöntemlerinin neler olduğu, değer tespitinin hangi yöntemlerle ve nasıl yapılacağı, özelleştirme ihale yöntemleri ve nasıl uygulanacağı belirtilmiştir.

Yasanın **“Amaç ve Kapsam”** başlıklı birinci maddesinde, özelleştirilebilir kamu kesimi varlıkları ile hizmetleri düzenlenmiş, özelleştirmenin amacı ise **“ekonomide verimlilik artışı ve kamu giderlerinde azalma sağlamak”** olarak ifade edilmiştir.

¹⁶⁵ 27.11.1994 tarih 22124 sayılı Resmi Gazete, 4046 sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"

Daha önce özelleştirmenin yasal dayanağını oluşturan 3291 sayılı Yasada, sadece KİT, bağlı ortaklıkları, müesseseleri ve iştiraklerinin özelleştirilmesi öngörülürken, 4046 sayılı Yasa ile özelleştirmenin kapsamı genişletilerek KİT'lerin yanı sıra, devletin diğer mal ve hizmet üreten birimlerinin de özelleştirilmesine olanak sağlayan hükümler getirilmiştir.

4046 sayılı yasa ile 233'deki KİK tanımına yeni unsurlar eklenirken, aynı zamanda 233 sayılı KHK eki listede yer alan İDT ve KİK statüsündeki kuruluşlar yeniden belirlenmiştir;

Özelleştirme yöntemi konusundaki benzer sınırlama, “genel ve katma bütçeli idarelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların mal ve hizmet üretim birimleriyle varlıkları” için de getirilmiştir.

KİT Statüsü Dışındaki Diğer Ticari Amaçlı Kuruluşlar için yasal dayanak oluşturmaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. (Sivas D.Ç., Köyteks, Ereğli D.Ç. gibi.)

Yasa, yerel yönetimlerdeki özelleştirme uygulamalarını da kapsama almıştır. Belediye ve İl özel İdarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın, her türlü iştiraklerindeki kamu payının özelleştirilmesine ilişkin hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.(Madde 26.)

Önceki özelleştirme mevzuatında sadece KİT özelleştirilmesine ilişkin hükümler yer almakta iken, 4046 sayılı Yasa ile yapılan düzenleme sonucu, devletin diğer mal ve hizmet üretim birimlerinin de özelleştirme kapsamına alınması suretiyle, özelleştirme uygulamalarının sınırları genişletilmiş ve devletin ekonomik alandaki rolünün azaltılması amaçlanmıştır.¹⁶⁶

3291 sayılı yasa çerçevesinde gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının yarattığı toplumsal sıkıntılar, çeşitli toplumsal baskı gruplarının eleştirileri ve Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarında sıkça “sosyal devlet”, gibi unsurların yer alması, özelleştirme ilkelerinin belirlenmesiyle sonuçlandırmıştır. 4046 sayılı Yasa ile özelleştirme mevzuatında ilk kez **özelleştirme ilkeleri** tespit edilmiştir.

Teorisyenler ve uygulamacılar tarafından üzerinde önemle durulan **“özelleştirmenin bir borç ödeme ve kamu açıklarını kapatma yöntemi olarak kullanılmaması”** prensibi, 4046 sayılı Yasada daha da genişletilerek **“özelleştirme**

¹⁶⁶ 4046 sayılı Kanun Genel Gereğesi, Plan ve Bütçe komisyonu Raporu (2/1196, 1/773)

gelirlerinin, genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması;” öngörülmüştür.

Özelleştirmenin temel amaçlarından olan **“sermayenin tabana yayılması”**, 4046 sayılı yasada **“Mülkiyetin yaygınlığının yanı sıra, yönetim sorumluluk ve yetkilerini üstlenebilecek ortak grubunun temini“** ilkesiyle, **“rekabetçi, bir ortamın yaratılarak kaynakların optimal kullanım”** amacı ise **“özelleştirme uygulamalarında oluşabilecek tekeli bir yapının olumsuz etkilerinin önlenmesi”** ilkesiyle yer almıştır.

Rekabetle ilgili ayrıntılı düzenleme yapılarak, rekabeti bozacak nitelikteki eylem ve davranışların yasaklandığı, rekabeti doğrudan ve dolaylı engelleyen, kısıtlayan tekelleşmeye yol açan, karar, anlaşma, birleşme ve devralama niteliğindeki her türlü hukuki işlemle ilgili gerekli önlemlerin **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı** tarafından alınacağı hükme bağlanmıştır.

4046 sayılı Yasadan kısa bir süre sonra yürürlüğe giren **4054 sayılı “rekabetin Korunması Hakkında Yasa”**⁽¹⁶⁷⁾ ile özelleştirme uygulamalarından kaynaklanabilecek olumsuz durumlar dâhil, rekabetin korunmasına ilişkin çeşitli hususlar hakkında kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır.

4046 sayılı Yasada kamu bankalarının özelleştirilmesinin ilkelerde yer alması, bankalara verilen önemin bir göstergesi olarak ortaya çıkmıştır. **“Kamu bankalarının süratle özelleştirilmesi”** ilkesi, “ Kamu Bankalarının (Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Eximbank hariç) özelleştirmeye ilişkin hazırlık işlemlerinin, Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren **2 yıl** içinde tamamlanacağı” şeklindeki düzenlemeyle somutlaştırılmıştır. Ancak bu konuda da önemli bir aşama kaydedilmemiş ve 2 yıllık süre 4232 sayılı Yasa ¹⁶⁸ ile süre, bitiminden itibaren 2 yıl daha uzatılmıştır.

4046 sayılı Yasa ile özelleştirmenin karar organı ve uygulamadan sorumlu biriminden oluşan kurumsal yapısı yeniden düzenlenmiştir. Kurumsal yapı başlıca **Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK), Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) ve Özelleştirme Fonu’ndan (ÖF)** oluşmaktadır.

¹⁶⁷ 13.12.1994 tarih ve 22140 sayılı resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁶⁸ 4046 sayılı Yasanın bazı maddelerinde değişiklik yapan 4232 sayılı yasa 08.04.1997 tarih ve 22958 sayılı resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)

4046 sayılı Yasanın 3. maddesinde ÖYK'nın oluşum ve görevleri düzenlenmiştir. ÖYK. Başbakanın başkanlığında, Başbakan yardımcısı (Bakanlar Kurulunun birden fazla siyasi parti tarafından oluşturulması halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en çok üyesi olan diğer iktidar partisine mensup Başbakan Yardımcısı), Başbakanın belirleyeceği bir Devlet Bakanı, özelleştirmeden sorumlu Devlet Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı ve Maliye Bakanından oluşmaktadır. Kurulun sekretarya hizmetlerini yürütme görevi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na verilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB):

4046 sayılı Yasa ile yeniden düzenlenen Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kamu tüzel kişiliğine sahip özel bütçeli ve geçici bir teşkilat olup, bütçesinin denetiminin Sayıştay Başkanlığı'nca yapılması, çalışmalarının ise Yüksek Denetleme Kurulu (YDK) tarafından denetlenmesi öngörülmüştür.

Özelleştirme Fonu:

4046 sayılı Yasa ile özelleştirme işlemlerinden elde edilen gelirlerin tek bir fonda toplanması ve kullanımların bu fondan yapılmasının sağlanması amacıyla, T.C. Ziraat Bankası nezdinde açılacak bir hesapta Özelleştirme Fonu kurulmuştur.

ÖİB'nin sadece özelleştirme işlemleri ile görevlendirilmesi nedeniyle, daha önce 2983 ve 3417¹⁶⁹ sayılı yasalar uyarınca KOİ Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan KOF'un ve Çalışanların Tasarrufa Teşvik Hesabının yönetimi Hazine Müsteşarlığı'na devredilerek, özelleştirme gelirlerinin Özelleştirme Fonu hesabında toplanması amaçlanmıştır.

Yasanın “Özelleştirme Fonundan genel bütçeye kaynak aktarılmaz. Ayrıca bu Kanunun 8 inci maddesi gereğince Kamu Ortaklığı Fonuna Yapılacak Aktarmalar hariç, Özelleştirme Fonundan diğer herhangi bir fona aktarma yapılmaz” şeklindeki hükmü, **4568 sayılı Yasa ile değiştirilerek**, “Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesinin iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir. Özelleştirme Fonundan diğer herhangi bir fona aktarma yapılmaz.” şeklinde

¹⁶⁹ Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun

yeniden düzenlenmiş, böylece özelleştirme gelirlerinin borç ödemelerinde kullanılmasına olanak sağlanmıştır.

4046 sayılı yasa ile özelleştirme uygulamaları “**kapsama alma**” ve “**programa alma**” şeklinde ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Kısa sürede özelleştirilebilir nitelikte olmayan kuruluşların, kapsama alınarak, hazırlık sürecine tabi tutulması, daha sonra programa alınması veya doğrudan özelleştirme programına alınması şeklinde bir sistem belirlenmiştir.

4046 sayılı Yasanın 4232 sayılı Yasa ile değişiklik 18. Maddesi ¹⁷⁰ ile kuruluşların özelleştirilmesine, değerlerinin tespitine ilişkin yöntemlerle ihale usul ve esasları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Özelleştirilecek kuruluşların değerlerinin tespitine ilişkin hükümler ilk defa 4046 sayılı Yasada yer almıştır.

Yasada komisyona, kuruluşun değerini belirleme görevi verilmiş ve değer tespitinde dikkate alınacak kriterlerle, uygulanacak yöntemler belirlenirken, komisyonun, kararlara katılmamak kaydıyla uzman kuruluşlardan yararlanabileceği de hükme bağlanmıştır. ¹⁷¹

4046 sayılı Yasanın 18. maddesinde; “indirgenmiş nakit akımları (net bugünkü değer), defter değeri, net aktif değeri, amortize edilmiş yenileme değeri, tasfiye değeri, fiyat/kazanç oranı, piyasa kapitalizasyon değeri, piyasa değeri/defter değeri, ekspertiz değeri ve fiyat/nakit akım oranı” olmak üzere toplam 10 adet yöntem sayılmış ve değerlendirme çalışmalarında, bu yöntemlerden “**en az üçünün**” kullanılması şartı getirilmiştir.

4046 Yasanın 18. Maddesinde; “değer tespit sonuçlarının kuruluşun özelleştirilmesine ilişkin ihale sonuçlarının onaylanmasını müteakip, İdare tarafından kamuoyuna duyurulacağı” hükmü yer almıştır.

4046 sayılı Yasadan önceki özelleştirme mevzuatında, ihale işlemlerine ilişkin herhangi bir hüküm yer almamış, ihale uygulamaları Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı İhale Yönetmeliği hükümlerine göre yürütülmüştür.

¹⁷⁰ 4046 sayılı Yasanın değer tespit ve ihale usullerini düzenleyen 18. Maddesinin B ve C fıkraları Anayasa Mahkemesi’nin 08.08.1997 tarih, 23074 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 09.04.1997 tarihli Kararıyla Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş, bunun üzerine söz konusu maddeler 03.04.1997 tarih ve 4232 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiş ve değer tespit komisyonları ile ihale komisyonlarının teşkili ve görevleri ayrıntılı olarak yeniden belirlenmiştir.

¹⁷¹ 18. Madde, 9.4.1997 tarihinde AYM tarafından iptal edilmiş ve 8.4.1997 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4232 sayılı yasa ile yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesinin daha önceki özelleştirme mevzuatına ilişkin iptal kararlarında, “ihale usul ve esasları ile ihale komisyonunun oluşum ve görevlerinin yasa ile belirlenmesi gerektiği” şeklindeki görüşleri doğrultusunda, 4046 sayılı yasada ihale işlemleri bir yönetmelik ayrıntısında yeniden düzenlenmiştir.

4046 sayılı Yasada uygulanabilecek ihale yöntemleri “**kapalı teklif, pazarlık, açık artırma ve belli istekliler arasında kapalı teklif usulleri**” olarak belirlenmiş ve her yöntemle ilgili ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Özelleştirme uygulamalarında sosyal boyutun öneminin 1990’lı yıllarda anlaşılması üzerine, Anayasa Mahkemesinin bir dizi kararnameyi iptal gerekçesinde de vurgulanan sosyal haklara ilişkin yetersizliklerin 4046 sayılı Yasa ile giderilmesi hedeflenmiştir.

Özelleştirmeye konu kurum ve kuruluşlarda çalışan personelin Anayasa ile güvenceye alınmış olan sosyal güvenlik hakları ile özlük hakları korunarak, özelleştirme sonucu uğrayacakları kayıplar kısmen de olsa giderilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca 4046 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde yer alan bu Kanunun geçici 8inci maddesi gereğince “**Kamu Ortaklığı Fonu’na yapılan aktarmalar hariç Özelleştirme Fonu’ndan genel bütçeye kaynak aktarılmaz**” ibaresi 26 Mayıs 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4568 sayılı Kanunla “Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesinin iç ve dış ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir” şeklinde değiştirilmiştir. Geçici 8 inci madde ise yürürlükten kaldırılmıştır.

Özelleştirme çalışmalarının daha hızlandırılması amacıyla hazırlanan **4971 sayılı “Bazı Kanunlarda ve Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”** 15 Ağustos 2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4971 sayılı Kanun ile özelleştirme uygulamalarının hızlandırılması yolunda hükümler getirilmiş, özelleştirme uygulamalarının idari ve hukuki yönden hızlanması için bürokratik işlemleri basitleştirici ve kolaylaştırıcı düzenlemeler de yapılmıştır.

4.2.4. PLANLAMA VE HAZIRLIK ÇALIŞMALARI:

Ülkemizde özelleştirme faaliyetlerinin aktif olarak hayata geçilmesi yönünde ilk adım **Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)**'nin, 15 Mart 1985'de uluslararası mali piyasalara çıkararak, iki Amerikan ve beş İngiliz şirketine, Türkiye'deki özelleştirme uygulamaları doğrultusunda, ana plan (**Master Plan**) hazırlamaları için, teklif istemesiyle atılmıştır.¹⁷²

DPT teklifinde, hükümetin, özelleştirme düşüncesi aşağıda açıklanmıştır;

“Kamu İktisadi Teşebbüslerinin, halen faaliyet gösterdiği sanayi kollarındaki iktisadi performansın geliştirilmesi, ürün ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi, sanayide kamu ve özel kesim paylarının değiştirilmesi, hükümeti asli görevlerinin icrasına daha geniş imkân tanınması, KİT'lerin bütçe üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve hazineye, KİT satışları yoluyla gelir sağlanması vb. diğer amaçlarla söz konusu kuruluşlar için bir özelleştirme programının geliştirilmesi istenmektedir. Bu programın, bir özelleştirme ana planının hazırlanması ve ardından araştırma sonuçlarına göre özelleştirilmesinde yarar görülen kuruluşlar için uygulamaya geçilmesi için iki aşamadan meydana gelmesi öngörülmektedir.”

Özelleştirme ile ilgili planlama ve projelendirme faaliyetleri sürdürülürken, DPT'nin çağrısına, IMF'nin de maddi desteği ile 20 Mayıs 1985'de aşağıdaki şirketler karşılık vermişlerdir.

- Morgan Guaranty Trust of New York (A.B.D.)
- The First Boston Corp. (A.B.D.)
- Morgan Grenfell and Co.Ltd. (İngiltere)
- J.Henny Schroder Wagg and Co.Ltd. (İngiltere)
- N.M. Rothschild and Sons.Ltd. (İngiltere)
- Chase Manhattan Ltd. (İngiltere)

Yukarıda isimleri geçen bu kuruluşların teklifleri incelendikten sonra, ihale 347.000 ABD. Doları karşılığı Morgan Guaranty Trust Company of New York isimli ABD şirketine verilmiş ve bu ihale bedelinin 319.500 dolarlık bölümü, Dünya Bankası kredisi ile 27.450 dolarlık bölümü ise Türk lirası olarak DPT tarafından ödenmiştir.

¹⁷² www.oib.gov.tr.

Morgan Guaranty firması ile beraber, aşağıdaki kuruluşlar taşeron olarak çalışmışlardır.

- Türkiye Sanayii Kalkınma Bankası.
- Sanayii Yatırım ve Kredi Bankası.
- Devlet Yatırım Bankası.
- Price Waterhouse/Muhaş.

Özelleştirme projesi ile ilgili olarak, belirlenen proje süresi altı ay ile sınırlandırılmış ve Morgan Guaranty Şirketinden, aşağıdaki konu başlıkları ile ilgili bilgiler istenmiştir.

- Amaçların ve önceliklerin belirlenmesi,
- Sermaye piyasasının analizi,
- Öteki özelleştirme örneklerinin incelenmesi,
- KİT'lerin analizi,
- Hukuki çerçevenin belirlenmesi,
- Muhasebe sisteminin incelenmesi,
- Özelleştirmeye engel noktaların belirlenmesi,
- Özelleştirme faaliyet planı(Genel ve özelleştirilebilecek KİT'ler için özel olarak).

Ana plan doğrultusundaki çalışmalarını Kasım 1985'de başlatan DPT, çalışma boyunca iki ara rapor (Mid-Report) ve sonuçta da bir ana plan (Master Plan) hazırlanmasını istemiştir.¹⁷³ Bu çalışma ile ilgili ara raporlar Nisan 1986'da, Master Plan da, Mayıs 1986'da hükümete sunulmuştur.

Bu arada bağımsız olarak özelleştirmenin yasal alt yapısı ile ilgili çalışmalarını sürdüren hükümet, ana planın tesliminden bir ay sonra, 3291 sayılı özelleştirme yasasını çıkartmıştır.

Morgan Guaranty Turst Co. tarafından hazırlanan ana planda özelleştirilecek olan 62 ayrı sektörde faaliyet gösteren, 32 KİT'i ekonomik yaşayabilirlik (Economic Viability) ve yatırım gereksinimlerini (İnvestment Requirements) esas alarak, öncelik sırasına göre, 3 ana sınıfa ayırmıştır. Morgan Bank bu sınıflandırmayı aşağıdaki şekilde yapmıştır.¹⁷⁴

¹⁷³ www.oib.gov.tr.

¹⁷⁴ www.oib.gov.tr.

Birinci öncelikteki KİT'ler, özel yatırımcılara başarılı biçimde devredilmesi için, gerekli karlılık şartlarını taşımaktadırlar ve devirlerinin minimum sosyal ve ekonomik maliyetle gerçekleşmesi mümkündür.

İkinci öncelikteki KİT'ler de satılabilir niteliktedir. Ancak, satılmaları daha uzun bir zaman alabilir ve daha yüksek sosyal ekonomik faaliyetler söz konusudur.

Üçüncü öncelikteki KİT'ler ise, kamu hizmeti veren şirketlerdir. Ancak kısmen özelleştirilmeleri mümkündür.

Ayrıca her bir öncelikte yer alan KİT'leri de çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Öncelik ve kategoriler bazında KİT'ler şöyle sınıflandırılmıştır.

Birinci Öncelik : I. Bu kategoride yer alan her KİT, tamamen satılabilir.
II. Bu kategoride yer alan her KİT'in, çoğunluğu satılabilir.
III. Bu kategoride yer alan her KİT'in, büyük bir kısmı satılabilir.

İkinci Öncelik: IV. Bu kategoride yer alan her KİT'in, bir kısmı satılabilir, kalan kısmı, rehabilite edilmeli veya tamamen kapatılmalıdır.

V. Kademeli özelleştirmeye konu olabilecek KİT'ler

VI. Belki satılabilir KİT'ler

VII. Hükümet desteği ile satılabilir KİT'ler

Üçüncü Öncelik: VIII. Kamu hizmeti ile yükümlü KİT'ler

4.2.5. ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI:

4.2.5.1 Özelleştirme Kapsamına Alınan Kuruluşlar:

1985 yılından itibaren 244 kuruluştaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 376 taşınmaz, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 94 Tesis, 6 Liman, şans oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır.¹⁷⁵

23 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın kapsamdan çıkarılmak, tasfiye edilmek veya kapsamda olmayan başka bir kuruluşla birleştirilerek tüzel kişiliği sona erdirilmek üzere devredilmiştir.

Bunlar arasında yer alan;

¹⁷⁵ www.oib.gov.tr.

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER Bankası Mayıs 1992’de HALK Bankası’na, DENİZCİLİK Bankası Kasım 1992’de EMLAK Bankası’na, ARDEM A.Ş. Ağustos 1999’da ARÇELİK A.Ş.’ye devredilmiştir.

TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVASAŞ, TCDD’ye iade edilmiştir. Nisan 1987’de özelleştirme kapsamına alınan Gübre Fabrikaları A.Ş. 1989 yılında kapsamdan çıkarılmıştır. Kapsama alınan BOĞAZIÇI Hava Taşımacılığı A.Ş. ise tasfiye edilmiştir.

TEAŞ’ın bazı şirketlerinde iştirak payı olan AKTAŞ, NURTEK, TGT ve SOYTEK Elekt. Sant. Tes. İşl. ve Tic. A.Ş., ETİTAŞ Elekt. Teç. İmal. Tesisat A.Ş., MİTAŞ Madeni İnş. İşleri A.Ş. ile Kayseri ve Civarı Elekt. T.A.Ş. Mart 1998’de kapsam ve programdan çıkarılmış, eski statülerine iade edilmiştir.

Eylül 1997’de kapsama alınan OYAK Sigorta şirketleri Ekim 1998 tarihinde kapsamdan çıkartılarak eski statülerine iade edilmiştir.

Aralık 2000’de kapsama alınarak hazırlık işlemine tabi tutulmasına karar verilen Eti Holding A.Ş. Temmuz 2001’de kapsamdan çıkarılarak eski statüsüne iade edilmiştir.

Eylül 2003’de kapsama alınan TİGEM Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Ağustos 2004 tarihinde kapsamdan çıkarılmıştır. 20 Mart 1990 tarihinde kapsama alınan Gönen Gıda Sanayi A.Ş. 5 Nisan 2006 tarihinde kapsamdan çıkarılmıştır.

Ayrıca, 14.6.1995 tarihinde 4046 sayılı Kanun çerçevesinde hisseleri özelleştirme kapsamına alınarak Özelleştirme İdaresi’ne devrilen Türk Telekom, bu işlemin 28.2.1996 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmesi sonucu kapsamdan çıkarılmıştır. Şirketin özelleştirme çalışmaları 4161 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülmektedir.

1992 yılında kapsama alınan Et ve Balık Ürünleri A.Ş.’de tesis ve varlık satışı yöntemiyle kısmen özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiş, ancak 2005 yılında kapsam ve programdan çıkarılarak eski statüsüne iade edilmiştir.

BASF – Sümerbank Kimya Sanayii A.Ş. ile Güney Sanayii’ndeki kamu payları, 1993 yılında, daha önce bu paylara sahip olan Sümer Holding’e, ETAĞ A.Ş. ise Ağustos 2001’de Turban Turizm A.Ş.’ye devredilmiştir.

Çeşitli tarihlerde özelleştirme kapsam ve programına alınan kuruluşlardan 15 iştirak hissesinin özelleştirme çalışmalarının Sümer Holding A.Ş. tarafından yapılabilmesi amacıyla, söz konusu 15 kuruluşta bulunan İdare’ye ait azınlık

hisseleri, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 12 Mart 2001 tarihli kararı ile Sümer Holding A.Ş.'ye devredilmiş, 4 kuruluşun özelleştirme işlemleri tamamlanmıştır.

YASATAŞ A.Ş. ile MEYBUZ A.Ş.'ye ait İdare hisselerinin özelleştirme çalışmalarının Et ve Balık Ürünleri A.Ş. tarafından yapılabilmesi amacıyla, 10 Eylül 2001 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile Et ve Balık Ürünleri A.Ş.'ye devredilmiş, YASATAŞ EBÜAŞ bünyesinde birleştirilerek tüzel kişiliği sona erdirilmiştir. MEYBUZ A.Ş.'nin ise özelleştirme işlemleri tamamlanmıştır.

İGSAŞ İstanbul Gübre San. A.Ş. ise 15 Nisan 2002'de TÜGSAŞ Türkiye Gübre San. A.Ş. bünyesinde birleştirilmiş ve özelleştirilmiştir.

2003 yılında kapsama alınan Manisa Pamuklu Men. A.Ş. ise Sümer Holding A.Ş.'ye devredilmiştir.

Bunların dışında 1995 yılında özelleştirme kapsamına alınan Hamitabat, Kemerköy, Soma-B ve Yeniköy elektrik santralleri 1997 yılında kapsamdan çıkarılmış ve Enerji Bakanlığı'na iade edilmiştir. Bahse konu santraller 2003 yılında yeniden kapsama alınmıştır. Ancak Kemerköy ve Yeniköy, 2006 yılında kapsamdan çıkarılmıştır.

Maliye Bakanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne ait 4 taşınmaz ise 2000 yılında kapsamdan çıkarılmıştır.

Özelleştirme uygulamalarının başlatıldığı 1985 yılından 2005 yılına kadar geçen 20 yıllık sürede kapsama alınan kuruluşların yarısından fazlası tamamen özelleştirilmiştir.

Bu kuruluşlardan, daha önce ÇİTOSAN'ın bağlı ortaklığı statüsünde faaliyet gösteren çimento fabrikaları dışında, bu kuruluşların büyük bir kısmı varlık veya kamunun azınlık hissesine sahip olduğu iştiraklerdir.

Bugüne kadar, SEK ve YEM Sanayii, ÇİTOSAN, TESTAŞ ve ORÜS'e bağlı tüm üretim birimleri tamamen özelleştirilmiş ve devlet bu alanlarda işletmecilikten çekilmiştir. YEM Sanayii A.Ş. ve SEK Süt Ürünleri A.Ş.'nin Kasım 1997'de, ÇİTOSAN ve TESTAŞ'ın ise Temmuz 1999'da, tüzel kişilikleri Ticaret Sicil'den silinmiş, söz konusu şirketler EBK Et ve Balık Ürünleri A.Ş. bünyesinde birleştirilerek tasfiye edilmiştir.

7 giyim tesisi ve 34 gayrimenkulü özelleştirilen KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş. de, Aralık 1998 tarihinde Sümer Holding A.Ş. bünyesinde birleştirilerek tasfiye edilmiştir.

ORÜS Orman Ürünleri A.Ş. bünyesinde bulunan 21 işletmesi özelleştirilmiş, kalan 2 işletme SEKA'ya devredilerek, kuruluş Mart 2000 tarihinde tasfiye edilmiştir.

İSDEMİR 31 Ocak 2002 tarihinde imzalanan devir sözleşmesiyle tüm varlıkları ile birlikte ERDEMİR'e devredilmiş ve tüzel kişiliği sona ermiştir.

ÇELBOR A.Ş.'de bulunan %100 oranındaki hisselerin tamamı 31 Mayıs 2002 tarihinde ERDEMİR'e devredilmiştir.

Türkiye Gemi Sanayii A.Ş. ise T. Denizcilik İşletmeleri A.Ş. bünyesinde birleştirilerek Mayıs 2002'de tüzel kişiliği sona ermiştir.

DİTAŞ Deniz İşletmeciliği A.Ş.'de bulunan % 50.98 oranındaki hisselerin tamamı 21 Kasım 2002 tarihinde TÜPRAŞ'a devredilmiştir.

Turban Turizm A.Ş., T. Ziraî Donatım A.Ş. ve TÛMOSAN Türk Motor Sanayi A.Ş. 7 Şubat 2003 tarihinde SÛMER HOLDİNG A.Ş. bünyesinde birleştirilerek tüzel kişilikleri sona ermiştir.

Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları A.Ş. (SEKA) ile Türkiye Gübre Sanayi A.Ş. (TÛGSAŞ), 19 Eylül 2005 tarihinde SÛMER HOLDİNG A.Ş. bünyesinde birleştirilerek tüzel kişilikleri sona ermiştir.

KARDEMİR özelleştirmesiyle ilk defa yöre halkı, sanayici ve çalışanlara bedelsiz devir suretiyle gider tasarrufuna yönelik bir uygulama yapılmıştır.

NETAŞ ve TOFAŞ'da bulunan kamu hisseleri ilk defa uluslararası piyasalarda halka arz edilmiş, böylece İMKB'nin yabancı borsalarla entegrasyonunun sağlanmasında bir adım atılmıştır.

1990'lı yılların başında birçok şirketteki kamu hisseleri kısıtlı da olsa halka arz edilmiş, hisse senedinin kurumsallaşması ve sermayenin tabana yayılmasında bir başlangıç yapılmıştır.

1998 yılında da T. İŞ BANKASI'ndaki kamu hisseleri ile 2000 yılında TÜPRAŞ hisselerinin büyük bölümünün özelleştirilmesiyle yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda bugüne kadar yapılan en büyük halka arz gerçekleştirilmiştir.

SÛMERBANK, DENİZBANK, ETİBANK ve ANADOLUBANK'ın özelleştirilmesi ile de kamu bankalarının özel sektöre devredilmelerine ilişkin ilk adımlar atılmıştır.

DENİZ NAKLİYATI T.A.Ş.'nin özelleştirilmesi, TDİ'nin İzmir Körfez Hattı ile Şehir içi Yolcu ve Araç Taşımacılığı'nın da devri sonucunda devlet, deniz taşımacılığından da çekilmeye başlamıştır.

2000 yılı içerisinde POAŞ'ın % 51 oranındaki hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi sonucunda bugüne kadar yapılan en büyük özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiş, 2002 yılında ise kalan kamu hisselerinin İMKB'de satışı sonucunda POAŞ'da bulunan kamu hisselerinin tamamı özelleştirilmiştir.

Bu süreç içerisinde devletin, turizm, tekstil ve hayvancılık sektörlerindeki işletmelerinin yaklaşık % 90'ı da özelleştirilmiştir.

Halen özelleştirme kapsamında 3, kapsam ve programda 12 olmak üzere toplam 14 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde % 50'nin üzerinde kamu payı vardır.

Söz konusu 3 kuruluşun programa alınması yönündeki çalışmalar sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra, özelleştirme kapsamında 111 taşınmaz, 82 tesis, 6 liman, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, şans oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları da yer almaktadır.¹⁷⁶

4.2.5.2 1985–2006 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

Özelleştirme çalışmaları, 1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacı ile özel sektöre devri uygulamaları ile başlamıştır.

1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, İdare tarafından bugüne kadar 193 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 183'ünde hiç kamu payı kalmamıştır.¹⁷⁷

1985 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 26 milyar \$ düzeyindedir. Bir bölümü vadeli ve döviz cinsinden gerçekleştirilen bu hisse senedi ve varlık satış işlemlerinden 31 Aralık 2004 itibariyle 4,5 milyar YTL (8,6 milyar \$) net giriş sağlanmıştır.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 0,9 milyar YTL'lik (2,3 milyar \$) temettü geliri ve 4,1 milyar YTL'lik (3,4 milyar \$) diğer kaynaklarla

¹⁷⁶ www.oib.gov.tr.

¹⁷⁷ www.oib.gov.tr.

birlikte 1985 – 31 Aralık 2004 dönemi toplam kaynakları 9,5 milyar YTL (14,3 milyar \$) düzeyine ulaşmaktadır.

Aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 9,2 milyar YTL (13,9 milyar \$) tutarında kullanım gerçekleştirilmiştir. Özelleştirme uygulamalarına ilişkin kullanımların % 98’lik bir bölümü, kapsamdaki kuruluşlara sermaye iştiraki, kredi borçları ve personel ödemeleri, özelleştirme bonoları ve Hazine’ye aktarmaya ilişkin ödenen tutarlardır.

Özelleştirme uygulamaları sonucunda elde edilen kaynakların kullanımını 3 ana başlık altında toplanmaktadır.

Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlara Yapılan Ödemeler:

6.1 milyar \$ düzeyinde ve toplam kaynakların % 44’ünü kapsayan bu tutar, kuruluşlara yapılan sermaye iştirakleri, verilen krediler, çalışanlara yönelik iş kaybı ve özelleştirme sonrası tazminatları ile emeklilik primi ödemeleri gibi kullanım kalemlerinden oluşmaktadır.

Hazineye ve Hazine Bünyesinde Bulunan Kamu Ortaklığı Fonu’na Yapılan Aktarmalar:

3.6 milyar \$ düzeyinde ve toplam kullanımların % 26’sını kapsayan bu Fon’un kullanım alanı ise mevzuatla sadece baraj, otoyol ve içme suları gibi altyapı tesislerinin finansmanı ile sınırlandırılmıştır. 26 Mayıs 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4568 sayılı Kanun çerçevesinde, 2001 yılından buyana fona aktarma yapılmamıştır.

Özelleştirme Uygulamaları İçin Çıkarılan Bono ve Tahvil Ödemeleri:

Bu ödemelerin toplamı 3,9 milyar \$ düzeyinde olup, toplam kullanımların % 28’ini kapsamaktadır.

Yukarıda belirtilen üç ana kullanım kalemi toplamı olan 13,6 milyar \$ düzeyindeki tutar, toplam kullanımların % 98’ini kapsamakta ve özelleştirme olgusu

var olsa da, olmasa da, devletin bir şekilde Hazinesinden yapmak zorunda olduğu tutarlardan oluşmaktadır.¹⁷⁸

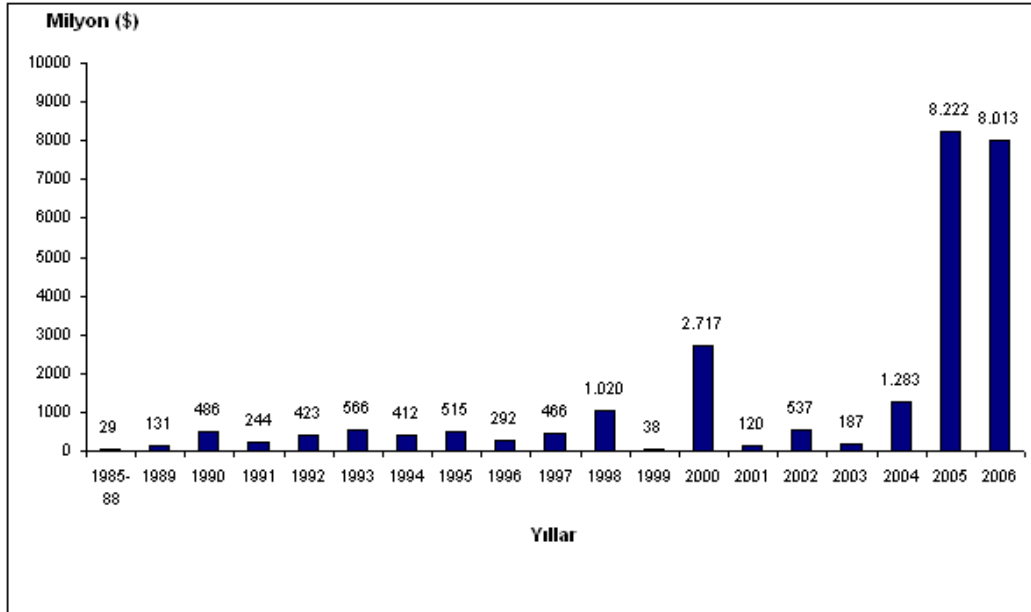
Özelleştirmeye bağlı olarak yapılan ve gider-masraf olarak tanımlanabilecek, uygulamalar için yapılan danışmanlık, ihale ilanları ile reklâm ve tanıtım giderleri ise toplam kullanımların % 1'ini oluşturmaktadır.

1985–2006 Yılları arasında gerçekleştirilen özelleştirme işlemleri özet olarak Tablo–4.3 ve Grafik 4.1 – 4.2 ile EK–3-17’de gösterilmiştir.

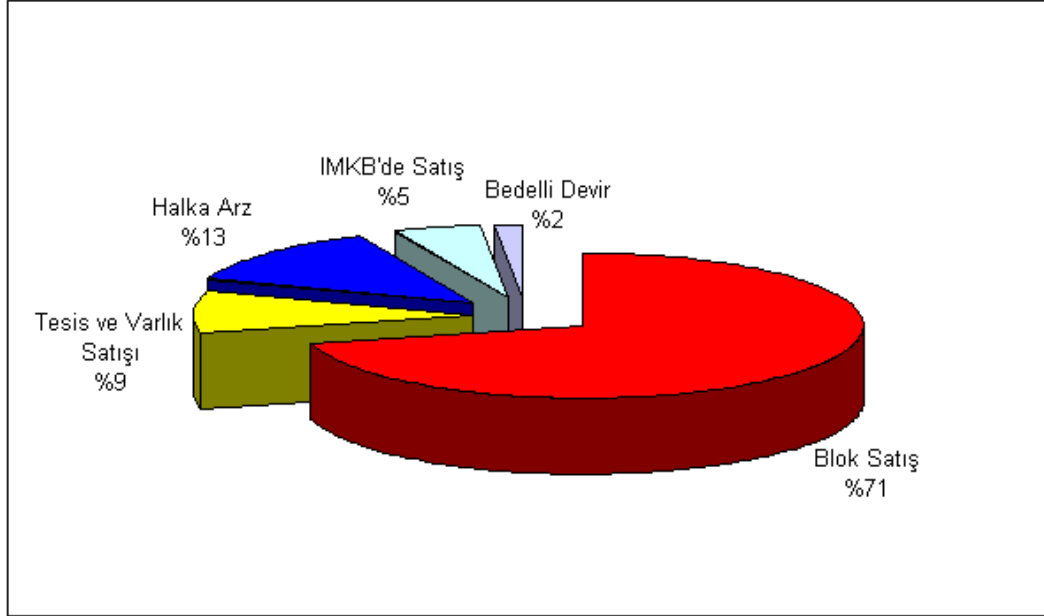
Tablo 4.3 Yıllar İtibariyle Özelleştirme İşlemleri

1986 – 2006 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ (\$)					
Özelleştirme Yöntemi	Yıllar	1986-2004	2005	2006	Toplam
		(\$)	(\$)	(\$)	(\$)
Blok Satış		3.926.793.478	7.054.000.000	7.178.000.000	18.158.793.478
Tesis/Varlık Satışı		1.493.143.224	404.272.515	622.818.861	2.520.221.160
Halka Arz		2.860.019.875	273.719.603	207.820.151	3.341.559.629
İMKB'de Satış		800.819.126	460.234.642	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı		4.368.792	0	0	4.368.792
Bedelli Devirler		377.823.128	30.013.471	4.155.147	409.532.301
TOPLAM		9.462.967.632	8.222.240.231	8.012.794.159	25.695.529.128

Grafik 4.1 Yıllar İtibariyle Özelleştirme (1985–2006)

**Grafik 4.2 Yöntemler İtibariyle Özelleştirme İşlemleri
(1986–2006)**

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

2001 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2001 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları EK-13'de belirtilmiştir. Yıl içerisinde; blok satış, halka ve uluslar arası piyasalarda halka arz işlemi yapılmamış, 11 tesis ve varlık satış veya devir, 12 bedelli devir işlemi gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁹ Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 119 801 097 ABD Doları satış/ devir tutarından, 38 601 858 ABD Doları tahsil edilmiş, kalan tutar ise şirketlerin borçlarına istinaden ilgili bakanlıklara devredilmiştir.

2002 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2002 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları EK-14'de belirtilmiştir. Yıl içerisinde; blok satış işlemi yapılmamış, 19 tesis ve varlık satış veya devir, 1 halka arz, 1 uluslar arası piyasalarda halka arz, 1 İMKB'de satış, 15 bedelli devir işlemi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 536 489 242 ABD Doları satış/ devir tutarından, 258 499 422 ABD Doları tahsil edilmiştir.¹⁸⁰

2003 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2003 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları EK-15'de belirtilmiştir. Yıl içerisinde; 2 Blok Satış işlemi, 65 Tesis ve Varlık Satış veya Devir, 10 İMKB'de satış, 14 Bedelli Devir işlemi gerçekleştirilmiş, halka arz ve uluslar arası piyasalarda halka arz işlemi yapılmamıştır.

Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 177 037 376 ABD Doları satış/ Devir tutarından, 141 417 837 ABD Doları tahsil edilmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁹ www.oib.gov.tr.

¹⁸⁰ www.oib.gov.tr.

¹⁸¹ www.oib.gov.tr.

2004 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2004 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları EK-16'da belirtilmiştir. Yıl içerisinde; 10 Blok Satış işlemi, 74 Tesis ve Varlık Satış veya Devir, 1 Halka Arz, 1 Uluslar arası Halka Arz, , 28 Bedelli Devir işlemi gerçekleştirilmiş, İMKB'de Satış işlemi yapılmamıştır.¹⁸²

Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 1 267 148 044 ABD Doları Satış/ Devir bedeli tutarının, 874 111 885 ABD Doları tahsil edilmiştir.

2005 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2005 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları EK-17'de belirtilmiştir. Yıl içerisinde; 7 Blok Satış işlemi, 49 Tesis ve Varlık Satış veya Devir, 1 Halka Arz, 2 İMKB'de Satış Uluslar arası Halka Arz, 32 Bedelli Devir işlemi gerçekleştirilmiş, Uluslar arası Halka Arz işlemi yapılmamıştır.

Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 8 222 240 231 ABD Doları Satış/ Devir geliri sağlanmıştır.¹⁸³

2006 Yılında Gerçekleştirilen Uygulamalar:

2006 yılında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları Tablo 4.4'de belirtilmiştir. Yıl içerisinde satış/ devir işlemi gerçekleştirilen kuruluşlara ilişkin olarak; 3 Blok Satış işlemi, 20 Tesis ve Varlık Satış veya Devir, 1 Halka Arz, 11 Bedelli Devir işlemi gerçekleştirilmiş, İMKB'de Satış ve Uluslar arası Halka Arz işlemi yapılmamıştır.

Yapılan özelleştirme işlemleri sonucunda 8 014 574 160 ABD Doları Satış/ Devir geliri sağlanmıştır.

¹⁸² www.oib.gov.tr.

¹⁸³ www.oib.gov.tr.

Tablo 4.4 2006 Yılında Satış/Devir İşlemi Tamamlanan Özelleştirme Uygulamaları

		SATIŞ/DEVİR BEDELİ
		\$
BLOK SATIŞ :		SÖZLEŞME TARİHİ
TÜPRAŞ	26.01.2006	4.140.000.000
ERDEMİR	07.02.2006	2.770.000.000
BAŞAK SİGORTA A.Ş. ve BAŞAK EMEKLİLİK A.Ş.	16.05.2006	268.000.000
Blok Satış Toplamı		7.178.000.000
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :		
THY-USAŞ (%3)	19,25.01.2006	5.181.739
TEKEL-KAYACIK TUZLASI	26.01.2006	42.200.000
TEKEL-KALDIRIM TUZLASI	26.01.2006	40.700.000
BÜYÜK ANKARA OTELİ	26.01.2006	36.830.000
TEKEL-Ankara Başmüdürlük Binası (İkiz Kuleler)	31.01.2006	100.000.000
TEKEL-İzmir'de 1 arsa	23.02.2006	556.657
TEKEL-Ağrı'da 1 arsa	24.02.2006	5.528
TEDAŞ-Manisa'da direk yeri	01.03.2006	1.460
TEKEL-YAVŞAN TUZLASI	02.03.2006	37.300.000
TEKEL-Bursa'da 1 daire	03.03.2006	46.469
TEKEL-Bursa'da 1 daire	06.03.2006	32.360
TEKEL-Bursa'da 1 daire	07.03.2006	48.439
SÜMER H- İzmir'de 1 taşınmaz	07.03.2006	4.229
BÜYÜK EFES OTELİ	07.03.2006	121.500.000
Emekli Sandığı Genel Müd. -Kızılay Emek İşhanı	08.03.2006	55.500.000
TEDAŞ-İstanbul'da direk yeri	04.04.2006	6.270
SÜMER H- İzmir'de 1 taşınmaz	18.05.2006	5.710
Büyük Tarabya Oteli	30.06.2006	145.300.000
KBİ- Murgul İşlet. Hid. Elek. Sant. Samsun'da varlıklar	06.07.2006	37.600.000
TEKEL-Bodrum Tesisleri	18.10.2006	1.780.001
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		624.598.862
HALKA ARZ :		
THY	16,17,18.05.2006	207.820.151
Halka Arz Toplamı		207.820.151
İMKB'DE SATIŞ İŞLEMLERİ :		
İMKB'de Satış Toplamı		0
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :		

TEKEL-1 TAŞINMAZ	03.01.2006	144.676
TEKEL-1 TAŞINMAZ	05.01.2006	10.561
TEKEL-1 TAŞINMAZ	06.01.2006	53.542
TDİ- Yakıt II Gemisi	20.01.2006	180.000
TEKEL-1 TAŞINMAZ	22.02.2006	30.610
TEKEL-2 TAŞINMAZ	22.03.2006	350.404
TEKEL-1 TAŞINMAZ	07.04.2006	925.909
TEDAŞ-1 TAŞINMAZ	08.06.2006	388
TEKEL-1 TAŞINMAZ	26.06.2006	233.938
TEKEL-1 TAŞINMAZ	28.06.2006	224.779
TEKEL-1 TAŞINMAZ	06.07.2006	2.000.340
Bedelli Devir Toplamı		4.155.147
GENEL TOPLAM		8.014.574.160

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Tablo 4.5’de belirtilen 8 projenin ihaleleri tamamlanmış olup, sözleşmeleri imza aşamasındadır.

Tablo 4.5 İhalesi Tamamlanmış Onay ve Sözleşmesi İmza Aşamasındaki Projeler

KURULUŞ-TEŞİS	İHALE/ONAY TARİHİ	SATIŞ BEDELİ \$
ARAÇ MUAYENE İSTASYONLARI I. Bölge	14.02.2004	300.250.000
ARAÇ MUAYENE İSTASYONLARI II. Bölge	14.02.2004	313.250.000
(TCDD)’ne ait Mersin Limanı	07.11.2005	755.000.000
(TCDD)’ne ait İskenderun Limanı	09.09.2005	80.000.000
KBİ-3 Maden Sahası	17.02.2006	147.214
ES- Foça Tatil Köyü	13.07.2006	8.200.000
Sümer Hol- Taşucu Limanı	11.08.2006	15.500.000
TDCİ A.Ş.’ye ait Deveci Demir Madeni Sahası	12.09.2006	21.500.000
TOPLAM		1.493.847.214

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Tablo 4.6’da belirtilen 3 proje ise ilana çıkılmış ancak iptal edilmiştir.

Tablo 4.6 İlan Çıkılıp İptal Edilen Projeler:

KURULUŞ/TESİS/VARLIK	ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMİ	İPTAL TARİHİ
Sümer Holding'e ait -Mazıdağı Fosfat Tesisleri	Satış	06.09.2006
TEKEL'e ait -Hatay İli İskenderun İlçesindeki Sosyal tesisler ve ilgili taşınmazlar -Muğla İli Bodrum İlçesindeki sosyal tesisler ve ilgili taşınmazlar -Ankara İli Sincan İlçesindeki transit ambarları, sosyal tesisler ve ilgili taşınmazlar	Satış	03.08.2006 08.08.2006
T.C. Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı Samsun limanı	Satış	29.06.2006
ES ÇELİK PALAS BURSA OTELİ (Bursa İli, Osmangazi İlçesi, Çekirge Mahallesi, 4167 ada, 1 ve 2 sayılı parselde kayıtlı arazi ile bu arazi üzerinde bulunan bina, müstemilat, demirbaş ve sair malzemeler)	Satış	27.06.2006

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Tablo 4.7’de belirtilen 2 proje ise ihale ilanındadır.

Tablo 4.7 İhale İlanında Olan Projeler:

KURULUŞ- TESİS	İlan Tarihi	Son Teklif Verme Tarihi
<u>Sümer Holdin A.S.'ve ait</u> - <u>Bor Şeker Fabrikası</u> - <u>Ereğli Şeker Fabrikası</u> - <u>İlgın Şeker Fabrikası</u> - <u>Kayseri Şeker Fabrikası A.S.</u>	13.04.2006	30.11.2006
<u>TCDD Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne ait İzmir Limanı ihale ilanı</u>	04.01.2006	30.11.2006

KAYNAK: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

4.2.5.3.İhale veya Satış/Devir Prosedürü Devam Eden Kuruluşlar:

İhale veya satış/ devir işlemleri devam eden kuruluşlar ilgili özet bilgiler aşağıda belirtilmiştir.¹⁸⁴

FOÇA Tatil Köyü:

Maliye Hazinesi adına kayıtlı İzmir ili, Foça İlçesi, İsmetpaşa Mahallesi, 187 ada, 7 ve 16 no'lu parseller ve mülkiyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne ait İzmir İli, Foça İlçesi, İsmetpaşa Mahallesi, 187 ada, 14 ve 15 no'lu parseller ile 187 ada, 19 no'lu orman vasıflı parselin kullanım hakkının kalan kısmını ve bu taşınmazlar üzerinde bulunan mülkiyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne ait tesis, bina, müştemilat, demirbaş ve sair malzemeleri içeren Foça Tatil Köyü'nün özelleştirme ihalesine katılmak üzere, 11.07.2006 tarih, saat 17.00'ye kadar 2 (iki) adet teklif alınmış, 13.07.2006 tarihinde yapılan nihai pazarlık görüşmelerinde en yüksek teklifi 8.200.000 ABD Doları ile Yıldırım Dış Ticaret ve Pazarlama A.Ş. vermiştir.

TEDAŞ:

T. Elektrik Dağıtım A.Ş.'ye ait Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş.'deki %100 oranındaki idare hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 31 Ağustos 2006 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır. İhalede 15 Aralık 2006 olan son teklif verme tarihi 19 Ocak 2007'ye uzatılmıştır.

T. Elektrik Dağıtım A.Ş.'ye ait Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş.'deki %100 oranındaki idare hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 31 Ağustos 2006 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır. İhalede 15 Aralık 2006 olan son teklif verme tarihi 19 Ocak 2007'ye uzatılmıştır.

T. Elektrik Dağıtım A.Ş.'ye ait İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş.'deki %100 oranındaki idare hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 31 Ağustos 2006 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır. İhalede 15 Aralık 2006 olan son teklif verme tarihi 19 Ocak 2007'ye uzatılmıştır.

¹⁸⁴ www.oib.gov.tr

KAYSERİ ŞEKER FAB. A.Ş. Sümer Holding A.Ş.’ye ait Bor Şeker Fabrikası, Ereğli Şeker Fabrikası ve Ilgın Şeker Fabrikası:

Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.’nin 135.000.000 YTL sermayesi içindeki 13.499.062,36 YTL tutarında sermayeyi temsil eden %9,9999 oranındaki İdare payının hisse,

Sümer Holding A.Ş.’ye ait Bor Şeker Fabrikası, Ereğli Şeker Fabrikası ve Ilgın Şeker Fabrikası’nın her birinin ayrı varlık, olarak “satış” yöntemi ve “pazarlık usulü” uygulanmak suretiyle özelleştirilmesi amacıyla ihale edileceği 13 Nisan 2006 tarihinden itibaren yayımlanan ilanlarla kamuoyuna duyurulmuştur.

Söz konusu ihalelere 30 Haziran 2006 olan son teklif verme tarihi 30 Kasım 2006 tarihine kadar uzatılmıştır.

SÜMER HOLDİNG A.Ş. :

Sümer Holding A.Ş.’ye ait Taşucu Kâğıt Sanayii İşletmesi ile Taşucu Limanı ve Limana ait varlıkların özelleştirilmesi için açılan ihalelere, son teklif verme tarihi olan 25.07.2006 gününe kadar; Taşucu Kâğıt Sanayii İşletmesi için 2 (iki) adet, Taşucu Limanı ve Limana ait varlıklar için 3 (üç) adet teklif verilmiştir.

Taşucu Kâğıt Sanayii İşletmesi ve Taşucu Limanı özelleştirme ihalesi nihai pazarlık görüşmeleri 11.08.2006 tarihinde tamamlanmıştır. Yapılan nihai pazarlık görüşmelerinde en yüksek teklifi 15.500.000-ABD doları ile Karadeniz Holding A.Ş. vermiştir.

Alınan teklifler, İhale Komisyonu’nun değerlendirmesini müteakip, Özelleştirme Yüksek Kurulu gündemine getirilecektir.

TCDD İzmir Limanı:

T.C. Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü’ne bağlı İzmir limanının 49 yıl süreyle işletme hakkının verilmesi yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 4 Ocak 2006 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır. İhalede 7 Nisan 2006 olarak belirlenen son teklif verme tarihi 30 Kasım 2006’ya kadar uzatılmıştır.

TCDD İskenderun Limanı:

T.C. Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı İskenderun limanının 36 yıl süreyle işletme hakkının verilmesi yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 11 Temmuz 2005 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır. İhalede son teklif verme tarihi olan 29 Ağustos 2005 itibariyle 4 teklif alınmıştır.

9 Eylül 2005 tarihinde yapılan nihai pazarlık görüşmeleri sonucunda en yüksek teklif 80.000.000 ABD Doları bedelle PSA-AKFEN O.G.G. tarafından verilmiştir. Alınan teklifler, İhale Komisyonu'nun değerlendirmesini müteakip, Özelleştirme Yüksek Kurulu gündemine getirilecektir.

TCDD Mersin Limanı:

T.C. Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı Mersin limanının 36 yıl süreyle işletme hakkının verilmesi yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 9 Haziran 2005 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihale açılmıştır.

İhalede son teklif verme tarihi olan 4 Ağustos 2005 itibariyle 3 teklif alınmıştır. 12 Ağustos 2005 tarihinde yapılan nihai pazarlık görüşmeleri sonucunda en yüksek teklif 755 milyon ABD doları bedelle PSA-AKFEN O.G.G. tarafından verilmiştir.

Söz konusu limanın devri Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 7 Kasım 2005 tarihli kararı ile onaylanmıştır. Devir sözleşmesinin imzalanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

TDCİ Hekimhan Maden Sahası:

Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri A.Ş.'ye ait Malatya-Hekimhan'da bulunan Deveci Demir Madeni Sahasının özelleştirme ihalesinin nihai pazarlık görüşmeleri tamamlanmıştır. 12.09.2006 tarihinde tamamlanan görüşmelerde en yüksek teklifi 21.500.000 ABD doları ile Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. vermiştir. Anılan teklifler, İhale Komisyonu'nun değerlendirmesini müteakip, ÖYK gündemine getirilecektir.

Araç Muayene İstasyonları:

Araç Muayene İstasyonları hizmetinin “İşin gereğine uygun Sair Hukuki Tasarruf” yöntemiyle 2 bölge halinde özelleştirilmesi amacıyla 23 Eylül 2004 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihaleler açılmıştır.

İhalelerde 23 Kasım 2004 olarak belirlenen son teklif verme tarihi olan 7 Aralık 2004 itibariyle I. bölge için 11 teklif, II. Bölge için 12 teklif olmak üzere toplam 23 teklif alınmıştır.

20 Aralık 2004 tarihinde yapılan nihai pazarlık görüşmeleri sonucunda en yüksek teklifler, I. bölge için 300.250.000 ABD Doları bedelle Akfen-Doğuş-Tüvsüd O.G.G. tarafından, II. bölge için ise 313.250.000 ABD Doları bedelle Akfen-Doğuş-Tüvsüd O.G.G. tarafından verilmiştir.

Söz konusu istasyonların satışı, Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun 14 Şubat 2005 tarihli kararı ile onaylanmıştır. Satış sözleşmelerinin imzalanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.’nin Özelleştirme Çalışmaları:

Türk Telekomünikasyon A.Ş.’nin (TTAŞ) özelleştirme çalışmaları, diğer özelleştirme uygulamalarından farklı olarak **406 sayılı Kanun** çerçevesinde yapılmaktadır. Söz konusu çalışmalar, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı üyelerinden oluşan bağımsız değer tespit ve ihale komisyonları tarafından yürütülmektedir.¹⁸⁵

Ülkemizde özelleştirmenin sembolü haline gelen TÜRK TELEKOM’un blok satışı için iki kez ihaleye çıkılmış ancak dünya telekomünikasyon sektöründe yaşanan daralma ve çeşitli hukuki sorunlar sebebiyle istenilen sonuçlar elde edilememiştir.

Global telekom piyasalarının canlandığı bu yeni dönemde, geniş bir tanıtım ve uzun bir hazırlık süreci ile potansiyel alıcıların beklentilerini dikkate alan ve piyasa şartlarına cevap veren bir özelleştirme stratejisi ile 25.11.2004 tarihinden itibaren yayınlanan ilanlarla TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.’nin (Türk Telekom) ihale süreci yeniden başlatılmıştır.

¹⁸⁵ www.oib.gov.tr.

Bu sürece kadar, piyasa şartlarına duyarlı ve interaktif bir yaklaşım içinde özelleştirme stratejisi yeniden şekillendirilmiştir. Nisan 2003'te Bakanlar Kurulu'nca alınan Prensipten Kararı ile TÜRK TELEKOM özelleştirmesinde, halka arz ve minimum %51'lik blok satış hazırlıklarının eşanlı yürütülmesi, bu yöntemlerden hangisinin uygulanacağına ise oluşacak piyasa koşulları çerçevesinde karar verilmesi hükme bağlanmıştır.

Diğer taraftan, Türkiye'de ve yurtdışında TÜRK TELEKOM özelleştirmesine yönelik piyasa talep analizi çalışmaları gerçekleştirilmiş ve söz konusu çalışmanın sonuçları 13.11.2003 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun yeni satış stratejisini belirlediği Karar ile de hükme bağlanmıştır.

Bu Karar uyarınca, şirket hisselerinin en az %51'inin tek seferde blok olarak satılması ve blok satışı müteakip, kalan hisselerin Bakanlar Kurulunca belirlenecek süreç çerçevesinde halka arz edilmesi kararlaştırılmış ve TÜRK TELEKOM özelleştirmesine yönelik birtakım düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bunlardan bazıları;

- Yabancılara yönelik sermaye sınırlamasının kaldırılması ve altın hissenin kapsamının daraltılması,
- TÜRK TELEKOMUN sorunlu alacaklarına ilişkin düzenlemenin gerçekleştirilmesi,
- Şirketin %100'ünün satılabilmesinin mümkün kılınması,
- Şirkette kamu payının %50'nin altına düşmesiyle birlikte asli ve sürekli görevlerde çalışanlar, 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca kadrolu ve sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar ve kapsam dışı personel statüsündeki personelin, devirden sonraki 30 gün içinde başka kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilmek üzere Devlet Personel Başkanlığı'na bildirilmesi,
- Şirket üzerindeki çeşitli vergi yükümlülüklerinin (Deprem Afet Fonuna Katkı, Sivil Savunma Fonuna Katkı, Milli Prodüktivite Merkezine Katkı Payı, TSE'ye katkı payı) 01.01.2005 tarihi itibarıyla kaldırılmasıdır.

Türk Telekom'un blok olarak satışına ilişkin ihale öncesinde, Özelleştirme İdaresi tarafından potansiyel yatırımcıları Şirketin hukuki, operasyonel ve mali durumuna ilişkin olarak aydınlatmak, satış sürecine ilişkin bilgi vermek ve ilgililerin de özelleştirme sürecine ilişkin görüşlerini almak üzere Özelleştirme İdaresi tarafından "Bilgilendirme Süreci" gerçekleştirilmiştir.

Toplam 11 yerli ve yabancı yatırımcının katıldığı süreç 31 Temmuz 2004 tarihinde sona ermiş ve Türk Telekom İhale Komisyonuna çalışmalarında yardımcı olmak üzere BNP Paribas, PDF Danışmanlık ve DENİZBANK Konsorsiyumundan oluşan finansal danışmanlar ile CERRAHOĞLU ve BAKER and MC. KENZIE'den oluşan hukuk danışmanları görevlendirilmiştir.

Dünyanın en büyük altyapı sahibi Telekom operatörlerinden biri olan TÜRK TELEKOM, güçlü iş profili ve önemli nakit akışı ile bir cazibe merkezidir. Rekabetçi ve etkin bir telekomünikasyon yapısının geliştirilmesi ile TÜRK TELEKOM'un etkinliğinin ve hizmet kalitesinin artırılması özelleştirmenin başlıca hedefleri arasındadır.

15.10.2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Şirket hisselerinin %55'nin blok olarak satılması ve bu çerçevede 31.12.2004 tarihine kadar ihale ilanına çıkılması hükme bağlanmıştır. Aynı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Telekom İhale Komisyonuna ihale sürecinde ön yeterlilik kriterlerinin uygulanması için yetki verilmiştir.

25.11.2004 tarihinde yerli ve yabancı basın organlarına verilen ilanlarla başlayan ihale sürecinde son teklif verme tarihi olan 24 Haziran 2005 itibariyle 4 gruptan teklif alınmış, ihale 1 Temmuz 2005 tarihinde sonuçlandırılmıştır.

İhalede en yüksek teklifi 6.550.000.000 ABD Doları bedelle OGER TELECOMS Ortak Girişim Grubu, ikinci en yüksek teklifi ise 6.500.000.000 ABD Doları bedelle ETİSALAT-ÇALIK Ortak Girişim Grubu vermiştir.

İhale sonuçları İhale Komisyonu tarafından Rekabet Kurulu onayına sunulmuştur. Rekabet Kurulu'nun iznini müteakiben karar, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından 25.07.2005 tarih ve 2005/9146 sayılı kararı ile onaylanmış ve 02.08.2005 tarih ve 25894 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İhale sonucunun Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla beraber ihalede kazanan teklif sahibi belirlenmiş olup, OGER TELECOMS Ortak Girişim Grubu Hisse Satış Sözleşmesini imzalamak üzere davet edilecektir.

4.2.6. ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLARIN DURUMLARI:

Özelleştirilen kuruluşların özelleştirmeden sonraki durumları ile ilgili bilgiler aşağıda özetlenmiştir.¹⁸⁶

ÇELBOR ÇELİK ÇEKME BORU SANAYİ ve TİCARET A.Ş.:

Çelbor; Kırıkkale-Kayseri yolu üzerinde 41.000 m² si kapalı olmak üzere 322.000 m² alan üzerine kurulmuş olan şirketin 1966 yılında başlayan kuruluş çalışmaları 1967 yılında tamamlanmıştır. 1974 Yılında faaliyete geçen tesis 1990 yılına kadar MKE bünyesinde bir fabrika olarak faaliyetine devam etmiş ve daha sonra 233 sayılı K.H.K'nın 22. maddesi gereğince MKE kurumuna "Bağlı Ortaklık" statüsünde anonim şirket haline dönüştürülmüştür.

20.12.2000 tarih ve 2000/95 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınan şirket 01.06.2002 tarihinde ERDEMİR T.A.Ş.'ye devredilmiştir.

Şirketin sermayesi 28.05.2002 tarihli karar ile **13 trilyon** olmuştur. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-18'de belirtilmiştir.

ASİL ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.:

Yapımına 1974 başlanarak 1979 yılında hizmete açılan tesis 454.000 m² lik bir arazi üzerine kurulmuş olup, toplam kapalı sahası 100.000 m² dir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-19'da belirtilmiştir.

İSKENDERUN DEMİR ÇELİK A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-20'de belirtilmiştir.

KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK FABRİKALARI A.Ş.:

Özelleştirme Yüksek Kurulunun 30.12.1994 tarih 94/16 sayılı kararı ile Karabük Demir Çelik Fabrikaları Müessesesi özelleştirme kapsam ve programına alınmış ve 13.01.1995 tarihinde Karabük Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.'ne dönüştürülmüştür.

¹⁸⁶ www.oib.gov.tr

Özelleştirme Yüksek Kurulunun 94/16 ve 29.03.1995 tarih 95/30 sayılı ek kararları Karabük Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.'nin Müteşebbis Heyet tarafından 17.02.1995 tarihinde kuruluşu tamamlanan KARDEMİR A.Ş.'ne devri öngörülmüş ve T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile KARDEMİR A.Ş. Müteşebbis Heyeti tarafından imzalanan 30.03.1995 tarihli sözleşme ile devir şartları hükme bağlanmıştır.

7-14 Temmuz 1995 tarihlerinde yapılan hisse satışı sonucunda şirket sermayesi 408 Milyar TL.'sına ulaşmıştır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınan 27.09.1995 tarih, 6391 sayılı yazı ile hisselerin gruplara dağılımı istene şekilde gerçekleştiği ifade edilerek konulan rehin ve ipotekler kaldırılmıştır. Bunun sonucu olarak devir alınan KARABÜK DEMİR ÇELİK FABRİKALARI A.Ş.'nin sermayesi KARDEMİR A.Ş.'ne devredilerek çıkarılmış sermaye 8.733.927.521.411 TL.'sına yükseltilmiş ve devir hükümleri 30.03.1995 tarihinden geçerli olmak kaydıyla yürürlüğe girmiştir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-21'de belirtilmiştir.

GİMA GIDA ve İHTİYAÇ MADDELERİ T.A.Ş.:

1956 Yılında bir kamu iktisadi teşekkülü olarak kurulan Gima'nın çoğunluk hisseleri ve yönetimi 1996 yılında **Fiba Şirketler Grubu**'na geçmiştir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-22'de belirtilmiştir.

SEKA BOLU İŞLETMESİ (GBS GENTAŞ BOLU LAMİNE LİF LEVHA ENTEGRE AĞAÇ SAN. ve TİC. A.Ş) :

2000 yılı ortalarında özelleştirme kapsamında Gentaş Şirketler Grubuna katılan Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-23'de belirtilmiştir. (Sözleşme Tarihi: 03.08.2000, Devir Tarihi: 09.08.2000)

SEKA DALAMAN İŞLETMESİ (Mopak Dalaman Selüloz-Kâğıt-Karton Entegre Tesisleri):

30 Mart 2001 tarihinde 40.000.000 \$'lık bir yatırımla gruba katılan Seka Dalaman İşletmesi, revize edilerek "MOPAK Dalaman Selüloz-Kağıt-Karton Entegre Tesisleri" adıyla faaliyete geçmiştir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-24'de belirtilmiştir.

HAVAŞ HAVAALANLARI YER HİZMETLERİ A.Ş.:

1933 yılında devlet tarafından havayollarına yer hizmetleri ve ikram servisi sağlamak üzere kurulan ve Türkiye'nin ilk Yer Hizmetleri Şirketi olan Havaş'ın ikram hizmetleri 1987 yılında özelleştirilerek USAŞ adını almış, yer hizmetleri bölümü ise Havaş Havaalanı Yer Hizmetleri A.Ş. olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Havaş hisselerinin %60'ı 1995 yılı Nisan ayında Park Gruba satılarak özelleştirilmiştir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-25'de belirtilmiştir.

USAŞ UÇAK SERVİSİ A.Ş. :

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-26'da belirtilmiştir.

TDİ LİMAN İŞLETMELERİ:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-27'de belirtilmiştir.

ORDU YAĞ SANAYİİ A.Ş. (ORDU SOYA SANAYİİ A.Ş.) :

1957 yılında kurulan Ordu Yağ Sanayi Anonim Şirketi 1962 yılında Sümerbank'a devredilmiştir.

Ekonomik işler yüksek işler koordinasyon kurulunun 18.03.1986 tarih 86-5 sayılı kararı ile Sümerbank'a bağlı ortaklığı dönüştürülmüş, 28.05.1986 tarih 3291 sayılı yasanın 02.07.1986 tarih K-25 sayılı kararına binaen yapılan bir protokol çerçevesinde kamu payının tamamı özel sektöre satılarak 31.12.1986 tarih itibarıyla kamu kurum ve kuruluş vasfını kaybetmiştir.

Ordu Yağ Sanayi A.Ş. bir Fiskobirlik iştiraki olup şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-28'de belirtilmiştir.

ORÜS İŞLETMELERİ:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-29'da belirtilmiştir.

SEK SÜT:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-30'da belirtilmiştir.

TURBAN:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-31'de belirtilmiştir.

ANKARA ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ:

26.09.1997 tarih ve 23122 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 18.09.1997 tarih ve 97/44 sayılı kararı ile Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi'ndeki Etibank Madencilik Genel Müdürlüğü'nün % 84,50805 oranındaki hissenin özelleştirme kapsamına ve programa alınması hususu karar altına alınmıştır.

Büyük hissesi **Polis Yardım ve Bakım Sandığı** tarafından 2000 yılında Özelleştirme İdaresi'nden satın alınan Ankara Sigorta, ödenmiş sermayesini 2,5 trilyon TL'sından 6 trilyon TL'sına çıkartarak mali yapısını da güçlendirmiş olup 2002 tarihi itibarıyla şirketin ödenmiş sermayesi 10 Trilyon TL'na çıkarılmıştır. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-32'de belirtilmiştir.

GÜVEN SİGORTA T.A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-33'de belirtilmiştir.

DENİZBANK A.Ş.:

DenizBank, gelişmekte olan Türk denizcilik sektörüne finansman sağlamak üzere 1938 yılında bir devlet bankası statüsünde kurulmuştur. 1992 yılında hükümetin bazı devlet bankalarının birleştirilmesi kararı sonrasında Banka, Emlakbank çatısı altına girmiştir. 1997 yılında Emlakbank'tan ayrılan DenizBank ayrı bir tüzel kişilik olarak özelleştirilmiştir.

1997 yılı başlarında Zorlu Holding, DenizBank'ı Özelleştirme İdaresi'nden satın almış ve aynı yılın Eylül ayında faaliyete geçirmiştir.

DenizBank ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler, ihracatçılar, özel sektör şirketleri ve bireysel bankacılık müşterilerine yönelmiştir. Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-34'de belirtilmiştir.

ETİBANK A.Ş.:

Etibank, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 27.10.2000 tarih ve 24213 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 86 sayılı kararıyla Tasarruf

Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiş ve Kurul'un 14.12.2001 tarih ve 24613 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 13.12.2001 tarih ve 554 sayılı kararında, Etibank'ın bankacılık yapma ve mevduat kabul etme izninin 28.12.2001 tarihi itibarıyla kaldırılarak, tasfiyesi öngörülmüştür

Ancak daha sonra alınan Kurul kararı ile Etibank A.Ş.'nin tasfiyesi kaldırılmış ve 05.04.2002 tarihi itibarıyla tüm aktif ve pasifleriyle BAYINDIRBANK A.Ş. bünyesinde devren birleştirilen bankanın tüzel kişiliği sona ermiştir. Bankanın faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-35'de belirtilmiştir

ANADOLUBANK A.Ş.:

Bankanın faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-36'da belirtilmiştir.

ÇİMENTO SEKTÖRÜ:

Özelleştirilen çimento fabrikalarının faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-37'de belirtilmiştir.

BOZÜYÜK SERAMİK SANAYİ ve TİCARET A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-38'de belirtilmiştir.

KONYA KROM MAGNEZİT TUĞLA SANAYİİ TİCARET A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-39'da belirtilmiştir.

KÜMAŞ A.Ş Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-40'da belirtilmiştir.

ÇİNKUR Çinko Kurşun Metal Sanayii A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-41'de belirtilmiştir.

KÖYTAŞ A.Ş. Köy Tarım ve Sanayi Makineleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-42'de belirtilmiştir.

TÜSTAŞ Sınai Tesisler A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-43'de belirtilmiştir.

POAŞ PETROL OFİSİ A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-44’de belirtilmiştir.

PETLAS LASTİK SANAYİİ A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-45’de belirtilmiştir.

SÜMER HOLDİN A.Ş.:

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler EK-46’de belirtilmiştir.

4.2.7. AVRUPA BİRLİĞİ’NE ÜYELİK SÜRECİNDE ÖZELLEŞTİRME

Türkiye’nin AB’ye giriş serüveni; 12 Eylül 1963’te imzalanan ve 1 Aralık 1964’de yürürlüğe giren **Ankara Anlaşması** ile ortak üyelik olarak başlamıştır. 1995 yılında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmış ve çeşitli aşamalardan geçerek günümüze ulaşmıştır.

Türkiye siyasi alanda AB ile bütünleşmeyi bir hedef olarak almıştır. Ancak, bu konuda yerine getirilmesi gereken özellikle 21–22 Haziran 1993 tarihli **Kopenhag Kriterleri**’ne uyum sağlama yükümlülüğüne girmiştir. Bahse konu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk müktesebatına uyum başlıkları altında toplanmıştır. Bu kriterlerden **Türkiye açısından önem arzedeni özellikle ekonomik kriterlerdir**.

Kopenhag Zirve’si sonuçlarına göre; tam üyelik için ekonomi alanında fonksiyonel bir piyasa ekonomisinin varlığı kadar, AB içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısı ile baş edebilme kapasitesi de ön koşul olarak aranmaktadır. Bu nedenle öncelikle etkin bir piyasa ekonomisine sahip olmak ve AB içinde rekabet edebilme kapasitesinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda;

- Ticaret kadar fiyatların da serbest olması, piyasaya giriş (yeni firma açılması) ve çıkış (iflaslar) için engellerin bulunmaması,
- Mülkiyet haklarına dair düzenlemeleri kapsayan yasal bir sistemin olması ve yasalar ile düzenlemelerin icra edilebilmesi,
- Ekonomik faktörlerin istikrarlı ve öngörülebilir bir ortamda kararlar almaları için, işleyen bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı,
- Altyapı (enerji, telekomünikasyon, ulaştırma, vs.) ve araştırma alanlarında yeterli kalitede beşeri ve sosyal sermayeye sahip olunması,

— Hükümet politikasının ve mevzuatın, ticaret politikası, rekabet politikası vs. yoluyla rekabet yeteneğini etkileme derecesi,

hususlarında gerekli işlemlerin yapılarak uyum sağlanması gerekmektedir.

Türkiye ve benzeri durumdaki ülkelerde serbest piyasa ekonomisini tesis edilmesi demek, bir yerde, her türlü kalkınmacı söylem ve politikaların bir yana bırakılarak **ülkenin geleceğinin çok uluslu şirketlerin insafına terk edilmesi anlamına gelmektedir.**

Az gelişmiş bir ekonomiyi dünya devi çok uluslu şirketlerin rekabetine açmanın onu rekabetçi bir konuma getirmeyeceğini, mevcut durumun daha da gerisine götürebileceğini söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerde ekonominin rekabetçi niteliğini takviye etmenin yollarından birisi de daha çok ve etkin devlet müdahalesidir.

AB, IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen politikaların Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yaptığı tahribat gözler önündedir. Rekabete dayalı ve dayanabilen bir piyasa ekonomisini tesis etmek, bir anlamda uyum sağlamak yerine aslında söz konusu kriterden uzaklaşmak anlamına gelecektir. Bu durumda mevcut AB ülkeleriyle adaylar arasındaki fark kapanmak yerine daha da açılacaktır.¹⁸⁷

¹⁸⁷ BAŞKAYA, 2000, s. 200.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİ VE ÖZELLEŞTİRMENİN MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİNİN DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ:

5.1.1. Türkiye’de Savunma Sanayinin Bugünkü Durumu:

Türk Silahlı Kuvvetleri:

Günümüzde Türk Silahlı Kuvvetlerinin ana silah ve sistemleri ile yedek parça ihtiyaçlarının %21’lik kısmı yurt içi üretimle, %79’luk bölümü ise yurt dışından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra tüm savunma tedarikinde yurt içinin payı % 35, yurt dışının oranı ise %65’tir. Ana silah ve sistemlerinin, işletme-idame ve modernizasyon ihtiyaçlarının kalite ve fiyat uygunluğu sağlandığı sürece yurt içinde karşılanması hedeflenmektedir.

Yabancı Ortaklı Savunma Sanayi Kuruluşları:

TAI, TEI, FMC-NUROL vb. kuruluşlar teknoloji üretimine, sözleşmelerindeki montaj ağırlıklı sayısal üretim misyonları nedeniyle, ortak silah üretimine olduğu kadar ilgi göstermemektedirler. Bu kuruluşlar Türk Silahlı Kuvvetlerinin ana silah sistemleri, işletme-idame ihtiyaçlarının karşılanmasına gerekli ilgi duymamalarının yanı sıra uluslar arası alanda rekabet gücüne de sahip bulunmamaktadırlar. Üretimin dışında araştırma ve geliştirme faaliyetlerine finansman sağlamamakta ya da çok az sağlamaktadırlar. Sivil amaçlı üretim faaliyetlerini kısıtlı olarak yürütmekte, ekonomik olarak verimli boyutlara ulaşmamaktadırlar.

TSK Bünyesindeki Savunma Sanayi Kuruluşları:

Bu kuruluşlar ileri teknoloji imkân ve kabiliyetlerine sahiptirler. Tezgâh kapasiteleri yüksek olmasına karşılık personel kapasiteleri düşüktür. Sivil sanayi

kuruluşları ile işbirliğinde mevcut bazı yasal kısıtlamalar nedeni ile yeterince etkili çalışmalar yapamamaktadırlar. Sivil amaçlı üretimleri de yasal sınırlamalar nedeniyle düşük seviyededir.

Sivil Savunma Sanayi Kuruluşları:

Bu kuruluşların büyük bir bölümü sınırlı parasal güce sahip olmalarına rağmen, sektöre karşı hevesli bir görünüm içindedirler. Ancak gerekli teknolojik imkânlara yeterince sahip değillerdir. Bu kapsamdaki kuruluşlar TSK'nin üretim miktarları düşük ihtiyaçlarına ilgisiz kalmaktadırlar.

5.1.2. Türk Savunma Sanayinin Dış İlişkileri:

Dost ve müttefik ülkelerle yürütülen savunma sanayi iş birliği faaliyetlerinde esas amaç; ülkemizin sahip olduğu mevcut savunma sanayi imkân ve kabiliyetlerinin ilgili ülkenin tedarik makamlarına tanıtımının yapılarak pazar imkânlarının genişletilmesi ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan modern savunma sanayi teçhizatı teknolojilerinin ülkemize en uygun fiyat ve müşterek üretim çerçevesinde kazandırılmasıdır.¹⁸⁸

Bu hedef doğrultusunda 1990 yılında MSB tarafından Milli Ekonomik ve Tedarik İşler Müsteşar Yardımcılığı ve Savunma Sanayi Dış İlişkiler Dairesi kurulmuştur. Savunma Sanayi Dış İlişkiler Dairesi tarafından, milli ürünlerin ihraç edilmesi ile ülkeye katkıda bulunmak için çalışmalar yapılmaktadır. Savunma Sanayi Dış İlişkiler Dairesi'nin faaliyetlerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

- Yurt dışı imkânlarını araştırarak, en uygun kapasiteleri bularak ortaya çıkarmak,
- Yurt dışında Türk Savunma Sanayi'ni tanıtmak,
- Yurt içi ve dışı savunma sanayicileri arasında ilişkileri düzenlemek ve iş birliği imkânlarını artırmak,
- Yurt dışı fuarlara katılımı sağlamak,
- Yabancı ülkelerin imkânlarından TSK'nin ihtiyaçları doğrultusunda yararlanmak,

¹⁸⁸ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.99

- Ortak üretim şirketlerinin kurulmasını sağlamak,
- Teknoloji transferini gerçekleştirmek.

Diğer ülkelerde ikili işbirliğinin yasal alt yapısı çeşitli seviyelerde imzalanan bazı anlaşmalarla sağlanmaktadır. Bu kapsamda;

- Dostluk ve İş Birliği Anlaşmaları; Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanınca,
- Çerçeve anlaşması mahiyetindeki “Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşmaları” Genelkurmay Başkanlığınca,
- Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşmaları; Genelkurmay Başkanlığı’nca,
- Savunma Sanayi Alanında İşbirliği Anlaşmaları ise; Milli Savunma Bakanlığı, MSB Müsteşar veya MSB Müsteşar Yardımcıları tarafından imzalanmaktadır.

Ancak, savunma sanayi iş birliği anlaşması prensip olarak Genelkurmay Başkanlığı tarafından çerçeve anlaşması imzalanmasından sonra gündeme gelebilmektedir.¹⁸⁹

2002 yılına kadar aşağıdaki listede belirtilen 32 ülke ile savunma sanayi işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır.

Tablo 5.1 Ülkemiz ile Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması İmzalayan Ülkeler

S NO.	ÜLKE	TARİH
1	ABD	29.03.1980
2	PAKİSTAN	11.03.1987
3	BELÇİKA	15.06.1987
4	İTALYA	27.02.1988
5	MISIR ARAP CUMHURİYETİ	27.02.1988
6	ÜRDÜN	17.06.1988
7	TUNUS	28.03.1990
8	FRANSA	13.12.1991
9	ROMANYA	09.07.1992
10	ARNAVUTLUK	19.11.1992

¹⁸⁹ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.102

11	BULGARİSTAN	11.03.1993
12	NORVEÇ	07.12.1993
13	RUSYA FEDERASYONU	20.04.1994
14	POLONYA	19.07.1994
15	MAKEDONYA	13.04.1995
16	MACARİSTAN	22.03.1996
17	İSRAİL	28.08.1996
18	KAZAKİSTAN	03.09.1996
19	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	29.05.1997
20	BANGLADEŞ	17.07.1997
21	SLOVAKYA	23.10.1997
22	UKRAYNA	21.05.1998
23	İNGİLTERE	15.09.1998
24	BELARUS	11.11.1998
25	İSPANYA	27.09.1999
26	ÇEK CUMHURİYETİ	28.09.1999
27	MALEZYA	29.09.1999
28	GÜNEY KORE	18.11.1999
29	LETONYA	13.06.2000
30	MOLDOVA	08.08.2000
31	AZERBAYCAN	20.09.2000
32	GÜRCİSTAN	29.01.2001

KAYNAK: Savunma Sanayi El Kitabı, 2001

İmzalanan savunma sanayi iş birliği anlaşmalarının işlerlik kazanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanması gerekmektedir. TBMM onayını alan işbirliği anlaşmasına göre, iki ülke arasında birer ortak komite kurulmaktadır. Bu kurulan komiteler dönüşümlü olarak yılda bir defa toplanarak gündemlerindeki konuları görüşmekte ve ilgili alanları tespit etmektedir. Ortak komitenin faaliyetlerinin düzenleme ve koordinesi MSB Savunma Sanayi Dış İlişkiler Daire Başkanlığı tarafından yapılmaktadır.

5.1.3. Türkiye'nin Savunma Tedarik Sistemi:

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savunma maksatlı ihtiyaçlarını dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar:

- Ana savunma sistem ihtiyaçları,
- Sefer stokları, işletme-bakım ve idame ihtiyaçları,
- Giyim, kuşam, beslenme, büro malzemeleri ile her türlü sağlık malzemesi ihtiyacı,
- İnşaat ihtiyacıdır.¹⁹⁰

TSK ihtiyaçlarının tespitini, planlanmasını, programlanmasını ve bütçelemesini; TSK Planlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi (**PPBS**) yönergesi esaslarına göre yürütmektedir. Bu yönergeye göre; Genelkurmay Başkanlığı tarafından onar yıllık dönemleri kapsayacak şekilde Stratejik Hedef Planları (**SHP**) ve SHP'lerin iki yılda bir revize edilmesiyle On Yıllık Tedarik Programı (**OYTEP**) oluşturulmaktadır.

TSK'nin ihtiyaçlarının tedariki büyük ölçüde MSB Müsteşarlığı ve MSB Savunma Sanayi Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. MSB tedarik faaliyetlerini; İç Tedarik, Dış Tedarik, AR-GE ve Teknik Hizmetler Daire Başkanlıkları kanalıyla gerçekleştirmektedir. Savunma Sanayi Müsteşarlığı, tedarik faaliyetlerinin sanayileşerek yürütülmesi amacıyla kurulmuş ayrı bir birimdir.

Yurt dışı alımlar;

- Doğrudan alım,
- Yurt dışı temsilciliklerimiz kanalı ile yapılan alımlar,
- NATO bünyesinde oluşan alımlar,
- NAMSA alımları,
- Alman BWB kanalıyla yapılan alımlar,

şeklinde beş grup halinde sınıflandırılabilir

¹⁹⁰ Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.121

Dış Kaynaklı Hazır Alım:

Genelde savunma sanayi için en tercih edilen yoldur. Acil ihtiyaçlar için kendi içinde daha ekonomik bir çözüm oluşturur. İhtiyaç duyulan ana sistem ve malzemenin satın alma bedeli ile ömür devri boyunca ihtiyaç duyulabilecek işletme ve bakım masrafları bir bütün halinde alınırsa daha az kaynağa ihtiyaç duyulur. MSB Dış Tedarik Dairesi tarafından uygulanmaktadır.

Ortak Üretim:

Bu modelde teknolojinin alınması söz konusudur. Yapılacak olan faaliyetlerin takip ve kontrolü yabancı ortağın eline geçmekte veya yapılması planlanan ortak tesisler zamanında kurulamaz ve işletilemezse, ortak üretim hazır alım şekline dönüşmektedir. Bazı durumlarda teknolojiyi getiren ülke veya ülkeler teknolojiyi vermekten ziyade, ucuz iş gücü ve malzeme yönünden yatırım yaptıkları ülkeyi bir üretim merkezi olarak algılayabilmektedirler. Eğer teknolojiyi getiren ülke, teknolojiyi şartlı olarak getirirse, üçüncü ülkelere satım ve işbirliği imkânları da kısıtlanmaktadır.

Lisanslı Üretim:

Tanımlanan bilgilerin transferi yoluyla üretim yapılmaktadır. Buna rağmen lisanslı üretim sistemi sınırlı ölçüde teknolojik gelişme olanağı sağlamaktadır. Yabancı ülke ve firmalar yaptıkları AR-GE harcamalarını genelde verdikleri teknolojik bilgiye eklediklerinden oldukça pahalı bir üretim biçimidir.

AR-GE' ye Dayalı Tedarik:

Milli olması zorunlu ve kritik teknolojilerde uygulanması gerekli bir tedarik geliştirme faaliyetidir. Ancak günümüzde ana silah sistemleri teknolojisi büyük ölçüde gelişmiş ülkelere bağımlıdır. Bu nedenle AR-GE'ye dayalı tedarik ülkemizin prensipte tercih ettiği bir model olmasına rağmen, henüz başlangıç safhasındadır. ¹⁹¹

¹⁹¹ Savunma Sanayi El Kitabı, 2001, s.130

5.1.4 Batılı Ülkelerin ve Türkiye'nin Savunma Sanayi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi:

G-7'ler olarak anılan dünyanın gelişmiş yedi ülkesinden, silah ihraç etmesi yasak olan Japonya hariç, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Kanada'nın silah ihracatçısı ülkeler arasında ilk on sırada yer alması, bu sektörün ekonomik açıdan ülkeler için ne kadar cazip olduğunun bir kanıtını oluşturmaktadır. Ayrıca Hollanda, İtalya ve İsviçre gibi yakın bir tehditle karşı karşıya bulunmayan ülkelerin de önemli boyutta savunma sanayi ürünü ihraç etmeleri, bu sektörün ekonomik yönden önemini göstermektedir.¹⁹²

Gelişmiş ülkelerin savunma sanayi alanında yabancı sermayeye izin vermediği veya çok kısıtlı tuttuğu bilinen bir gerçektir. Örneğin, ABD'de yabancı sermayenin savunma sektörü için güvenlik açısından sakıncalı bulunduğu ve yabancı sermayeye %1 oranında dahi izin verilmediği bilinmektedir.¹⁹³

ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve İsrail gibi savunma sanayileri gelişmiş ülkeler; savunma sanayini milli egemenliğin vazgeçilmez bir şartı olarak görmektedirler. Bu nedenle savunma sanayi alanında daima düzenleyici bir rol üstlenmekte ve bu sanayi dalını güçlendirmek için uçak, gemi, silah sistemleri, komuta kontrol ve haberleşme gibi alt sektörlerde ana yüklenici olarak faaliyet gösterecek “**Milli Şirketleri**” önceden belirlemekte ve desteklemektedirler. Ana sistem tedarikine yönelik ihale sözleşmeleri, bu milli şirketlerle imzalanmakta, böylece uluslar arası firmalarla rekabet ederek ihracat yapabilecek büyük ve güçlü şirketler yaratılmaktadır.

Bilim ve teknoloji temeline dayalı olarak rekabet gücü kazanan ve bu gücü kullanmayı başaran ülkelerde, bilim ve teknoloji yatırımını belirleyen stratejik kararlar, geleceğe dönük üstünlük sağlama amacına hizmet eder hale gelmiştir. Bunun en somut örneği ABD'dir. **ABD'nin teknolojik üstünlük sağlamayı hedeflediği alanlar, uluslar arası politikada kendine ayrıcalıklı güç kazandıracak şekilde bilinçli seçilmiştir.**

¹⁹² UYSAL, 1996, s.45

¹⁹³ ZİYLAN, 1999, s.104

Savunma programlarının yürütülmesinde millilik vasfını ön planda tutan temel yaklaşımlar ile Türkiye'deki durum aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.¹⁹⁴

Tablo 5.2 Savunma Sanayi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi

SAVUNMA SANAYİ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN YAKLAŞIMLARI	TÜRKİYE'NİN YAKLAŞIMI
<p>Savunma sanayi milli egemenliğin bir şartı olarak görülmektedir.</p> <p>Bu ülkeler, egemenliğin bekası için; silahlı kuvvetlerine özellikleri ve teknolojisi gizli, güvenilir savunma sistemleri üretebilen güçlü bir savunma sanayine sahip olmak istemektedirler. Bu nedenle milli şirketler desteklenmekte ve yabancıların bu sektörde yer alması bir takım yasal veya uygulamaya yönelik kısıtlamalara tabi tutulmaktadır.</p>	<p>Savunma sanayinde milli egemenlik şartı ön planda tutulmamaktadır.</p> <p>3238 sayılı yasa, savunma sanayinde yabancı şirketlere gereğinden fazla şans tanımaktadır. Yeni ihale kanunu da milli savunma sanayini batı ülkelerinde olduğu kadar korumamaktadır.</p>
<p>Savunma sanayinin geliştirilmesi ve desteklenmesi devletlerin yönetim ve kontrolü altındadır.</p> <p>Devletler savunma sanayini bir holding yöneticisi gibi yönetirler. Savunma sanayi sektöründe AR-GE yetenekli, ihracat yapabilecek büyük güçlü şirketler oluşturulmasına çalışırlar.</p>	<p>Savunma sanayinde, her alt sektörde güçlü şirketlerin oluşturulabilmesi için çaba harcanmamaktadır.</p> <p>Bu nedenle ülkemizde savunma sanayinin her alt sektöründe, çok sayıda ancak güçsüz şirketler bulunmaktadır.</p>

¹⁹⁴ ZİYLAN, 1999, s.104

<p>Ülkelerin tümü ana savunma sistem geliştirilmesi ve üretiminde “milli ana yüklenicilik” yöntemini uygulamaktadır.</p>	<p>Genel olarak milli ana yüklenicilik yöntemi uygulanmamaktadır.</p> <p>Ülkemizde savunma sanayi alt sektörlerinde sistemlerin geliştirilmesi, üretimi ve idamesinde devlete karşı sorumlu tutulacak “milli ana yüklenici şirketler” belirlenmemiştir.</p>
<p>Tedarik teşkilatında çalışan personelin eğitimi ve deneyimli olmasına önem verilmektedir.</p>	<p>Tedarik teşkilatında çalışan personelin eğitimi konusuna önem verilmemektedir.</p>
<p>Savunma sistem tedarikinde, serbest rekabete dayalı ihale usulleri (ulusal, uluslar arası) uygulanmamaktadır.</p> <p>İhalelerde, sistem ömür devri maliyeti esas alınmaktadır.</p>	<p>Sistem tedarikinde liberal ekonomik bir politika izlenmekte, ihaleler genellikle serbest rekabet koşulları altında yapılmaktadır.</p> <p>İhalenin kazanılması için fiyatın ucuzluğu yeterli olmaktadır.</p>

KAYNAK : ZİYYAN, 2001

5.1.5 Türk Savunma Sanayinin Sorunları:

Savunma Sanayinin Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar:

Savunma sanayimiz; TSK'nin ihtiyaç duyduğu bazı silah ve destek sistemlerinin (Hafif silah, zırhlı araç, tank topu, gemi, denizaltı ve savaş uçağı vb.) imal, montaj ve tamirini yapabilecek imkân ve kabiliyete ulaşmış olmakla birlikte, halen tüm ihtiyaçların %35'ini, ana silah sistemlerinin ise %79'unu yurt dışından sağlamaktadır.¹⁹⁵

¹⁹⁵ ALAGÖZ, 2001, Savunma Güvenlik Bülteni, Sayı.17,

Bu oranın oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Buna neden olan hususların;

- Sistem ihtiyaçlarının belirlenmesi ve planlama,
- Tedarikin AR-GE 'ye dayalı yapılmaması,
- Savunma sanayi stratejisinin yetersizliği,
- Tedarik sistemindeki aksaklıklar,
- Teknolojik yetersizlikler,
- Kaynak ile ilgili sorunlara,

bağlı olduğu değerlendirilmektedir.

Sistem İhtiyaçlarının Belirlenmesi ve Planlama:

TSK ana savunma sistem ihtiyaçlarının tespiti, planlanması, programlanması ve bütçelenmesinin; Planlama Programlama ve Bütçeleme Sistemine (PPBS) göre yürütülmesi öngörülmektedir. Bu sisteme göre; Kuvvet Komutanlıklarınca hazırlanan harekât ihtiyacı etüdü ve plan yetenek hedefi dokümanları ile tanımlanan ihtiyaçlar Genelkurmay Başkanlığınca incelenerek öncelikler belirlenmekte ve kaynak planlaması yapılarak onar yıllık dönemleri kapsayacak şekilde Stratejik Hedef Planları iki yılda bir yenilenerek On Yıllık Tedarik Planı (OYTEP) halinde uygulamaya sokulmaktadır.

Tedarik faaliyetlerinin her safhasının takip, kontrol ve yönlendirmeyi sağlayabilecek merkezi bir yapı tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Oysa ihtiyaç makamı ile ihtiyaçları karşılamakla yükümlü Milli Savunma Bakanlığının yasalarla tanımlanmış görev ve sorumluluklarının uygulanmasında karışıklık mevcuttur. Ana sistemlerin satın alma formaliteleri dışında tüm tedarik faaliyetleri ihtiyaç makamları tarafından yönlendirilmektedir.

Bu sorunların, 1325 Sayılı “MSB. lığı Görev ve Teşkilatı Hakkındaki” yasa ile 3238 Sayılı “Savunma Sanayi Müsteşarlığının Kurulması Hakkındaki” yasa arasındaki çelişkilerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

1325 Sayılı yasa ile Milli Savunma Bakanlığına; silah, araç, gereç ve her çeşit lojistik ihtiyaç maddelerinin tedarik hizmetlerini, harp sanayi hizmetlerini, MSB Müsteşarlık teşkilatı ve bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar aracılığıyla yürütmek, görevleri verilmiştir.

3238 Sayılı Yasa ile Yüksek Koordinasyon Kurulu teşkil edilmiş ve bu kurula ise;

- Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan genel strateji doğrultusunda planlanan projeler ve kurumlar arasında koordinasyon sağlanmasını takip etmek, düzenleyici direktifler vermek,

- Genelkurmay Başkanlığı'nca hazırlanan Stratejik Hedef Planına uygun olarak fon ile tedariki öngörülen silah sistemleri ile araç ve gereçlerin tedarik şeklini tespit etmek görevleri verilmiştir.

3238 Sayılı yasa ile ayrıca Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı'ndan oluşan "**Savunma Sanayi İcra Komitesi**" teşkil edilmiş, komitenin aldığı kararları uygulamak üzere kurulan Savunma Sanayi Müsteşarlığına da;

- Proje bazında yıllar itibariyle yapılacak alımların programlarını sipariş kontratına bağlamak,

- Fon kaynaklarını dikkate alarak alım programlarını ve finansman modellerini belirlemek,

- İhtiyaç duyulan modern silah, araç ve gereçlerin, özel ve kamu kuruluşlarında imalatını planlamak,

- MSB. lığınca belirlenecek şartname ve standartları dikkate alarak teknik ve mali konuları kapsayan kontratları yapmak,

- Yabancı sermaye ve teknoloji katkısı imkanlarını araştırmak, teşebbüsleri yönlendirmek, bu konudaki devlet katılımını planlamak görevleri verilmiştir.

Tedarikin AR-GE' ye Dayalı Olarak Yapılmaması:

Silahlanma yarışında sayısal üstünlük yerini teknolojik üstünlüğe bırakmıştır. İleri teknolojiye sahip olmanın yolu ise tedarikin AR-GE' ye dayalı olarak yapılmasından geçmektedir. Ülkemizdeki durum incelendiğinde, ihtiyaçların genelde yurt içinde AR-GE' ye dayalı üretim yoluyla karşılanmadığı, dolayısıyla bilim ve teknoloji yeteneğinin gelişmesini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Halen TSK ihtiyaçlarının karşılanmasındaki öncelikler;

- Envanterde mevcut standart sistemlerin alınması,
- Hazır / Ticari sistemlerin alınması,
- Ticari sistemlerin tadilatı,
- Yeni sistem geliştirilmesi şeklindedir.

Tedarik edilen sistemlerin, maliyetinin yaklaşık %30'nu AR-GE masrafları oluşturmakta, bu bedel yurt dışı alımlarda farkında olunmadan toplam bedel içerisinde fazlasıyla ödenmektedir. Bu nedenle AR-GE' ye dayalı tedarikte, planlama programlama ve bütçeleme; AR-GE fazını da içerecek şekilde yapılmalı, sistem içinde ayrılan kaynağın belirli bir kısmı AR-GE faaliyetleri içinde tahsis edilmelidir.

Savunma Sanayi Politika ve Stratejisindeki Yetersizlikler:

1996 yılında Milli Savunma Bakanlığı tarafından bir çalışma yapılarak bir politika ve strateji dokümanı hazırlanmış, bu doküman Yeni Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları (**SSPS**) olarak 25.5.1998 gün ve 98/11173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı olarak 20 Haziran 1998 günü Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁶

Savunma Sanayi Politika ve Stratejisi, Türk Savunma Sanayini geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen yoğun çabalar sonucu hazırlanmış bir dokümandır. Milli Savunma Bakanlığı'nca önce bir taslak doküman hazırlanmış, ilgili bakanlıklar, kamu kuruluşları ve TOBB kanalıyla sanayicilerin görüşleri alınmış, çeşitli koordinasyon çalışmalarından sonra son haline getirilmiştir. Getirdiği yeni ilkelerle Türk Savunma Sanayi'nin gelişimine büyük yararlar sağlayacaktır.

Bu esaslara göre artık savunma sistemleri **milli, kritik ve diğer sistemler** olarak üçe ayrılacaktır. Milli olması gereken sistemlerle, kritik sistemler araştırma ve geliştirmeye dayalı olarak, açıkça söylenmese bile, milli şirketlerce üretilecektir. Savunma sanayi alt sektörlere bölünecek ve milli ana yüklenicilik ilkesine uygun yapılanma gerçekleştirilecektir.

Bu uygulamalar hayata geçirildiği takdirde Türkiye'de yabancı firmalarla rekabet edebilir büyük ve güçlü milli savunma sanayi firmalarının oluşması mümkün olabilecektir. Ancak SSPS'nde yine de bazı eksik noktalar ve amaca ulaşmayı zorlaştırıcı maddeler vardır.

Türkiye'de bugün diğer sanayi dallarına göre farklı özelliği olan savunma sanayine bakış açısında önemli bir eksiklik vardır. Türkiye'de Türk Ticaret ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasalarına göre kurulan her şirket Türk şirketi sayılmaktadır. Dolayısıyla savunma sanayi sektöründe de milli şirket, yabancı şirket

¹⁹⁶ 3238 Sayılı Kanun, 1998

ve yabancı ortaklı şirket diye ayırım yapmak olası değildir. Oysa savunma sanayi olan her ülkede bu ayırım vardır ve uygulanmaktadır. SSPS de bu yanlış görüş etkisi altında hazırlanmış milli şirket, yabancı ve yabancı ortaklı şirket deyimlerinin tanımları dokümanda açıkça yapılmamıştır. Oysa bugün Türkiye’de milli şirket, yabancı ve yabancı ortaklı şirketlerin bulunduğu bir gerçektir. Ulusal egemenliğin korunması ve milli savunma sanayinin kurulması için yönetimde yabancı ağırlığı olan şirketlerle milli şirketler arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir.

SSPS’nin savunma sanayi politikasını belirleyen 5. maddesinin ilk fıkrası **“yerli sektör yanında yabancı sektöre de açık”** ibaresini kullanarak savunma sanayinin yabancı sektöre bağımlılığını en başta ilan etmektedir. Bu hüküm adeta milli şirketlerin milli teknolojiyi üretme çabasına girmek yerine daha kolay yol alan yabancı teknoloji kullanma yoluna gitmelerini salık vermektedir. Bu ise milli teknolojinin gelişmemesi ve yabancı ortağa ve teknolojiye sürekli bağımlılık demektir.

SSPS’nin 6-b (2) maddesinde **“kritik sistemlerin/teknolojilerin uzun vadede yurtiçinde geliştirilmesi amaçlanarak, mümkün olmayanlar için ortak üretim öngörülür”** şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Burada ortak üretim yerine **“Teknoloji satın alır”** denilmesinin daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü kısa vadeler için teknoloji satın alınırsa uzun vadelerde teknoloji geliştirme olanağı olabilir. Ancak teknoloji yabancı ortaklık yoluyla edinilirse uzun vadede yeni teknolojilerin geliştirilebilmesi hemen hemen mümkün değildir. Doğal olarak yabancı ortaklıkların Türkiye’nin teknolojik gelişmesini desteklemeyeceği gayet açık olup bunu deneyimli sanayicilerimiz de teyit etmektedirler.

Geçmiş olaylardan ders alma kapsamında Teletaş’ın Alcatel grubunun kontrolüne geçmeden önceki son genel müdürünün özeleştirisinde ifade ettiği gibi yabancı teknoloji alınırken ortaklık modelinin seçilmesi yanlıştır. Yabancı teknolojiye ihtiyaç varsa bu öncelikle lisans satın alımı yoluyla yapılmalıdır. Savunma sanayinde her şeyin başlangıçta milli şirketlerce yapılmasını amaç edinmek doğru değildir. Bu mümkün de değildir. Ancak hedef millileşmek olmalıdır. Yabancı ortaklık modeli millileşme hedefini engellemektedir.¹⁹⁷

SSPS’nin 6-c maddesinde **“yerli firmalar lehine her bir ihale için alınacak Bakanlar Kurulu Kararı’nda belirtilen oranlarda % 15’e kadar fiyat farkı**

¹⁹⁷ ZİYLAN,2000, ASELSAN Dergisi, Sayı 59

avantajı verilebilir” denilmektedir. Bu madde eski 2886 sayılı Devlet İhale Yasası'nın “Uygun Bedelin Tespiti” başlığını taşıyan 28/4 maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Söz konusu SSPS maddesi aşağıdaki nedenlerden dolayı hukuken tartışmalı ve uygulanması çok zor bir maddedir.¹⁹⁸

– Eski 2886 sayılı yasanın 28/4 maddesi yerli değil, milli şirketlere avantaj sağlamayı açıkça belirtmiştir. SSPS'nin milli yerine yerli sıfatını tercih etmesi hukuken tartışmalıdır.

– Fiyat farkı için % 15'lik sınır azdır. Bugün yerli şirketlerin yerli üretimden dolayı sadece vergi olarak devlete yaptıkları geri ödeme oransal % 25, milli şirketlerin ise mutlak değer olarak daha fazladır.

– Yasanın aynı maddesine göre daha önce çıkartılmış bulunan 27.3.1985 gün ve 85/9342 sayılı Bakanlar Kurulu kararında yerli şirketlerin bu ayrıcalıktan yararlanmaları için Bakanlar Kurulu değil sadece ihale şartnamesinde yazılı olmak şartı varken bile bu hüküm bugüne kadar hiç uygulanmamıştır.

SSPS'nin 6-b (3) maddesi “**milli olması zorunlu sistem ve teknolojiler ile kritik sistem ve teknolojilerin listesi MSB' nca ayrıca yayınlanır”** demektedir. Ancak jenerik bir teknoloji olan müzikten tıbbı, ticaret hayatından askeri alana kadar her alanda kullanılan ve gerek ABD Hükümeti gerekse Türk Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından birinci öncelikli olarak benimsenen elektronik teknolojisi bu özelliğinden dolayı; SSPS'nde milli olması gereken teknoloji olarak belirtilebilirdi. Çünkü savunmaya yönelik elektronik sanayinin milli olması bir zarurettir. Milli elektronik teknolojisine sahip olmayan ülkeler 2000'li yıllarda bağımlı ülke olmaya mahkûmdurlar. Bu özelliğinden dolayı, diğer teknolojilerden ayrı olarak elektronik teknolojisinin milli olacağı hususunun savunma sanayi politikasında açık olarak belirtilmiş olması yararlı olacaktır.

Sonuç olarak Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları dokümanı çok doğru bir amaç için hazırlanmış gerekli bir dokümandır. Dokümanın en güzel yanı gizlilik derecesi taşıması, eleştirilere ve geliştirilmeye açık durumda oluşudur. Dokümanın yukarıda belirtilen bazı eksikliklerin giderilmesiyle çok daha olumlu ve amaca uygun bir hale geleceği değerlendirilmektedir.

¹⁹⁸ ZİYLAN, 1999, s.49

Tedarik Sistemindeki Aksaklıklar:

Tedarik farklı ünitelerce yapılmaktadır. Ana sistemler MSB. lıgınca, bakım, işletme ve idame için ihtiyaç duyulan yedek parçalar MSB. lığı tarafından verilen yetki ile Kuvvet Komutanlıklarınca tedarik edilmektedir.

Tedarik hizmeti bir sistem olarak düşünölmeli, ana malzeme grupları ve bunların bakım, işletme ve idamesinde kullanılacak malzemelerin tedariki aynı birimler tarafından merkezi olarak planlanmalı ve uygun bir proje yönetimi ile tek elden yürütölmelidir. Tedarik birimlerinin sistem bazında yapılanması ve ihtisaslaşması sağlanmalıdır. Mevcut tedarik sisteminde **off-set** uygulamaları da yetersizdir.

Teknolojik Yetersizlikler:

Türkiye'deki teknolojik alt yapı, TSK'nin ana sistem ihtiyaçlarının büyük bir kısmının yurt içinden karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. Teknolojik yetersizliklerin; Genelkurmay Başkanlığı'nın Savunma Araştırma Geliştirme Yönergesi (SAGEY)' nde tanımlandığı üzere, Savunma Sanayi Stratejisi göz önünde bulundurularak MSB. lığı koordinatörlüğünde hazırlanacak Savunma Araştırma Geliştirme ve Teknoloji Planı (SAGTEP)'na dayalı olarak giderilmesi amaçlanmalıdır.

Milli olması zorunlu sistem ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik olarak gerekli teknolojik alt yapı yurt içinde oluşturulmalıdır. Bu amaçla; mevcut savunma sanayi kuruluşlarının ihtiyaç duyduğu finansman MSB. lıgınca sağlanan projelerle desteklenmeli, gerektiğinde yeni kuruluşlar kurulmalıdır.

Kritik olan sistem ve teknolojilerin yurt içinde geliştirilmesi için **“Kritik Teknoloji Alt Yapı Oluşturma Planı”** hazırlanarak SAGTEP' nın bir bölümünü oluşturmalı ve öngörölen hedeflere ulaşılması amaçlanmalıdır.

Milli olması zorunlu ve kritik sistem ve teknoloji ihtiyaçlarının AR-GE' ye dayalı tedarik politikasına uygun olarak yurt içinde karşılanmasının amaçlanmasının, söz konusu alanlardaki teknolojik yetersizliklerin giderilmesine önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynak ile İlgili Sorunlar:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis edilen kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Ancak Türkiye'nin genel ekonomik durumu nedeni ile daha fazla kaynak tahsisinin mümkün olamayacağı, bu nedenle ihtiyaçların daha gerçekçi olarak tanımlanmasının ve tahsis edilen kaynakların en etkin şekilde kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında aşağıda sıralanan değişik kanallardan kaynak tahsisi yapılmakta ve bu kaynakların kullanım mekanizmaları da büyük farklılık göstermektedir.¹⁹⁹

- Genel Bütçe Kaynakları,
- Savunma Sanayi Destekleme Fonu,
- TSK Güçlendirme Vakfı Kaynakları,
- Özel Ödeneklerden Elde Edilen Kaynaklar,
- AR-GE Teşvik Kararnamesi Kaynakları,
- Dış Yardım ve Krediler,
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Kaynakları,
- DPT Koordinesinde Planlanan Kaynaklar.

Tüm kaynakların tahsisinin bir bütünlük içerisinde merkezi olarak Milli Savunma Bakanlığı koordinatörlüğünde planlanmasının ve tahsis işlemlerinin ise kaynakla ilgili mevzuat çerçevesinde ilgili birimler tarafından yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

5.1.6 Savunma Sanayinde Milli Olma Zorunluluğu:

Bir ülkenin; savunma sanayinde ne kadar güçlü olursa olsun; her türlü savunma sistemini tek başına yapması mümkün değildir. Dolayısıyla yabancı teknolojiden yararlanmak zorunludur. Ancak **savunma sanayinde hedef millileşme olmalıdır.**²⁰⁰ Yabancı şirketlerle ilişkiler millileşme hedefini ihlal etmeyecek tarzda düzenlenmeli ve yürütülmelidir.

Savunma sanayinde sistemlerin özelliklerinin gizli olması gerekliliği kullanılan teknolojinin milli olması gerekliliğini, teknolojinin milliliği ilkesi ise yabancı ortaklı

¹⁹⁹ ŞİMŞEK, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 338

²⁰⁰ ZAIM, 2000, s.4

şirketlerin savunma sanayi için uygun olmayacağını göstermektedir. Ancak her şeyin başlangıçtan itibaren milli şirketler tarafından özgün teknoloji ile geliştirilebilmesi de mümkün değildir. Bu nedenle savunma sanayinde hedefin millileşme olarak benimsenmesi ve başlangıçta gizli olması gereken sistemlerle kritik sistemlerin milli şirketler liderliğinde geliştirilmeleri esas alınmalıdır. Türkiye'nin savunma sistemlerinin ve özellikle askeri elektronik sistemlerinin yabancı ortaklı şirketlerden tedariki milli güvenlik açısından sakıncalı olarak kabul edilmelidir.²⁰¹

Günümüzün modern ve kompleks yapıdaki savunma sistemlerinin işletmeye alındıktan sonra idame ettirilebilmesi oldukça güç bir iştir. Sistemlerin idamesinin, bakım onarım desteğinin milli imkânlarla yapılabilmesi, bu konuda dışa bağımlılık olmaması çok önemlidir. Hâlbuki yabancı bir şirket tarafından tasarlanmış bir askeri sistemin, ülkemizdeki yabancı ortaklı şirket tarafından üretilmiş olması, sistemin idamesindeki dışa bağımlılığı ortadan kaldırmamaktadır.²⁰²

Savunma sanayinde yabancı şirketlerle ilişkiler ve iş birliği doğaldır. Ancak savunma sistemlerinde dışa bağımlı olunmaması, sistemlerin gizliliğinin korunması ve güvenilir olması için millilik ilkesi de önemlidir. Bu nedenle yabancı şirketlerle kurulacak ilişkilerin orta ve uzun vadede savunma sanayinin millileştirilmesinin önünü kesmeyecek şekilde yapılması gereklidir. Yabancı teknolojiye ihtiyaç varsa, bu teknolojinin satın alınmasının ve özüm senerek millileştirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

5.1.7 Savunma Sanayinde Geleceğe Yönelik Beklentiler ve Türk Savunma Sanayi Stratejileri:

Savunma sanayinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi her zaman gözünde bulundurulması gereken en önemli husustur.

Türk Savunma Sanayinin amacı;

– Ülke güvenliğinin sağlanması için TSK ihtiyaçlarının güvenilir ve istikrarlı bir şekilde karşılanması,

²⁰¹ ZAİM, 2000, s.6

²⁰² ÖZDİL,2000, MSB Araştırma Teknoloji ve Faaliyetler Bülteni, Sayı: 14

– Bu amaçla ileri teknoloji gerektiren silah ve sistemlerin dahi (uçak, helikopter, tank, füze vb.) uzun dönemde de olsa yurt içinde üretilmesi, bunun için gerekli teknolojik alt yapının oluşturulması,

– Gerekli görüldüğünde yeni üretim tesislerinin kurulması ve kurulmuş olan tesislerin teşvik edilmesi ve desteklenmesi esasına dayanmaktadır.

TSK ihtiyaçlarına uygun olarak savunma sanayi firmalarının uluslar arası konsorsiyumlara katılması teknoloji transferinin kısıtlanmasını engellediği gibi, yeni yatırımların ve iş olanakların doğmasına neden olacak, ihracat hakkına sahip olunacak ve deneyim kazanılacaktır.

Nitekim Batı Avrupa Silahlanma Grubu (WEAG-Western European Armament Group) bünyesinde 1988 yılında üretim mutabakat muhtırası imzalanarak katılan STİNGER Projesi ile sadece füze üretim teknolojisi kazanılmakla kalınmamış, bunun yanında ileride çok faydalı olacak 1000'e yakın yetişmiş teknik personel kazanılmış, ROKETSAN A.Ş. Elmadağ Tesisleri ile ASELSAN A.Ş. Akyurt Tesislerine sahip olunmuştur.²⁰³

Envanterde bulunan malzemelerin 15–20 yıl, bazen daha uzun süre kullanıldığı düşünüldüğünde, malzemelerin işler halde tutulması için gerekli olan yedek parça, bakım ve test cihazlarının, sistemin üretim hatlarından yaklaşık olarak altı yıl içinde veya sonrasında kaldırılması durumunda, tedariki oldukça masraflı olmaktadır.

Hizmette tutulan bu sistemlerin bakım ve idamesi gündeme geldiğinde; ya üretim hatları yeniden kalifiye edilerek üretim yapılmakta veya üretim hatları sürekli faal tutularak bu gerçekleştirilmekte veya yedek parça sistem alınırken tedarik edilmektedir. Her üç sistem de pahalı ve ilave masraflar doğurmaktadır.

Silah ve sistemlerin tedarikinde yurt içinde faaliyet gösteren firmaların bu ihtiyaçları üretebilecek kabiliyeti ve kapasitesi varken, bu husus araştırılmadan ihtiyacın dış tedarik ile karşılanması sektörün gelişmesine engel olmaktadır.

TSK'nin modernizasyonunu sağlamak ve savunma sanayi projelerinin teknolojik alt yapılarını hazırlamak için AR-GE çalışmaları teşvik edilmelidir. AR-GE imkan ve kabiliyetine sahip kuruluşların olanakları sinerji sağlayacak şekilde birleştirilmeli, gerekli koordinasyon sağlanmalıdır.

Sistem ve silahların satın alınıp tesliminden sonra satın almayı yapan kuruluşların görevleri, satın alınan sistem ve silahların modernizasyon, bakım, işletme ve

²⁰³ ALAGÖZ, Savunma ve Güvenlik Bülteni, 2001, Sayı: 17

mühimmat gereksinimleri için ihtiyaç sahibi makamlarla koordineli olarak devam ettirilmelidir.

Milli olması zorunlu olan sistem ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik olarak gerekli olan alt yapı mutlaka yurt içinde oluşturulmalıdır. Bu nedenle savunma sanayi kuruluşları finansman olarak gerektiğinde desteklenmeli, mevcut olmaması durumunda yeni kuruluşların kurulması düşünülmelidir.

Türk Savunma Sanayinin tasarım teknolojisine, yani bilgiyi ürün geliştirmek için kullanabilme teknolojisine sahip olması TSK' nin ihtiyaçlarını karşılamada ve sanayinin gelişmesinde önemli bir husustur.

Yabancı sermayeli yerli şirketler ülkenin bilim ve teknoloji yeteneğinin yükselmesine ve tasarım teknolojisine sahip olmasına katkıda bulunmamakta veya bu katkı belirli seviyelerde ve çok az olarak nitelenebilecek seviyede olmaktadır.

Özellikle ASELSAN örneğinde olduğu gibi, TSK' nin belirlediği ihtiyaçları karşılayacak sistemlerin tedarikinde kullanıcı ve yüklenicilerin birlikte çalışarak en uygun olanı araştırmaları ve AR-GE yöntemiyle geliştirilerek üretmeleri çok iyi sonuçlar doğurmuştur. Bu tedarik yöntemiyle ülkemiz, dünyada elektronik harp sistemlerini tasarlayarak üretebilen on ülke arasına girmiştir.²⁰⁴

Kuvvet Komutanlıkları gerekli olduğu takdirde, yürütülen modernizasyon tedarik projelerinin başarılı olarak devam edebilmesi için, bünyesindeki askeri fabrikalarda bulunan test merkezlerinin, laboratuvarların ve alt yapıların kullanılmasını sağlamalıdır. Bu güç birliğinin sağlanmasına katkı sağlayabileceği gibi fabrikaların da gelişmesinde yararlı olacaktır. Askeri fabrikalarda elde edilen teknolojinin sivil sektör ile paylaşılması savunma sanayinin gelişmesine yararlı olacaktır.

Türk Savunma Sanayi hükümetler üstü olarak değerlendirilerek, gelişiminin ülke geleceği için çok önemli olduğu hususu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Unutulmamalıdır ki, siyasi anlamda meydana gelen çok sık değişiklikler, savunma sanayini olumsuz olarak etkileyecektir.

Tedarik işlemlerinin bir çatı altında toplanması ve bir kurum aracılığı ile yapılması bu alanda yaşanan sıkıntıların giderilmesine yardımcı olacaktır. Farklı kurumlarda yapılan değerlendirmeler, değişik sonuçların ortaya çıkmasına neden olmakta ve kaynak israfına neden olmaktadır. Çünkü bu kurumlar arasında koordinasyonu zorunlu kılacak bir sistem de mevcut değildir. Tedarik sisteminin bir

²⁰⁴ TÜBİTAK, Savunma Sanayi ve Tedarik, 1998, s.151

elden yapılması ile TSK'nin ihtiyaçları tam olarak değerlendirilebilir ve yatırım için yurt içi savunma sanayi teşvik edilerek yönlendirilebilir.

TSK ihtiyaçlarının istenilen düzeyde karşılanabilmesi için Türk Savunma Sanayinin kendine yeterli düzeyde geliştirilmesi gerekmektedir. Dış alımlar neticesinde gerçekleşecek bir modernizasyon zaten alınırken eskimiş durumda olacaktır.

Türk Savunma Sanayinin gelişebilmesinin bir etkeni de ihracat yapmasıdır. Türkiye'nin ihracat yapabileceği ülkelerin başında Orta Asya Türk Cumhuriyetleri gelmektedir. Ancak bu ülkelerin kaynak eksikliği bulunmaktadır.

Özellikle son on beş yıl içinde önemli mesafeler alan Türk Savunma Sanayi kuruluşları, hem yerli, hem de yabancı firmalarla yararlı işler yapmaya başlamışlardır. Birçok ihalede alt yüklenici olarak yer almaya başlamışlardır. Bu nedenle, savunma sanayi sektöründe öncelikli olarak alt sanayi kolları belirlenerek teşvik edilmelidir.

TSK'nin Türk Savunma Sanayinin ürettiği malları kullanması hem ülke savunma sanayinin gelişimi, hem de TSK'nin ihtiyaçlarının karşılanması açısından son derece önemlidir. Kendi silahlı kuvvetlerinin kullanmadığı bir ürünü satmaya çalışan savunma sanayi firmasının olabilmesi mümkün görülmemektedir. Bu yüzden gerekli koordinasyon her kademedede sağlanarak, bu firmaların yeteneklerinden yararlanılmalı ya da gelişimleri sağlanmalıdır.

5.2 TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ SONUÇLARININ DEğERLENDİRİLMESİ:

Türkiye'de zelleştirme devletin, asli görevlerine yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesi felsefesine ve devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini sağlamak amacına dayandırılmıştır.

1983 yılından sonra gündeme gelen zelleştirme programına yönelik olarak ilk hukuki düzenleme, 1984 yılında çıkarılan 2983 sayılı Kanun'la getirilmiştir. Özelleştirmeye ilişkin hususları düzenlemek amacıyla gerçekleştirilen 3 temel yasal düzenleme **2983, 3291 ve 4046** sayılı yasalardır. Bahse konu 3 temel yasanın yanı sıra, 233, 412 ve 473 sayılı KHK'ler de özelleştirmeye ilişkin hususları düzenlemek amacıyla çıkarılmışlardır.

Özelleştirme uygulamaları, mevcut mevzuat çerçevesinde halen, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir.

Özelleştirme uygulamalarının başlatıldığı 1985 yılından 2006 yılına kadar geçen 21 yıllık süreç incelendiğinde; 1990'lı yılların başında birçok şirketteki kamu hisselerinin kısıtlı olarak halka arz edilerek hisse senedinin kurumsallaşması ve sermayenin tabana yayılması yolunda bir başlangıç yapıldığı ve özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların yarısından fazlasının tamamen özelleştirildiği görülmektedir.

Özelleştirme uygulamaları yarım kalmış tesislerin satış ve devirleriyle başlamış olup özelleştirme uygulamalarının başladığı 1985 yılından günümüze kadar geçen 21 yıllık süreçte; özelleştirme uygulamalarının başladığı yıl olan 1985 yılından 1990 yılına kadar uygulamada önemli bir aşama kaydedilmemiştir. 1990 yılından itibaren düşük de olsa bir ivme kaydeden özelleştirme uygulamalarında, en büyük atılım 1998, 2000, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında gerçekleşmiştir.²⁰⁵

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER Bankası HALK Bankası'na, DENİZCİLİK Bankası EMLAK Bankası'na, ARDEM A.Ş. ARÇELİK A.Ş.'ne, ETAĞ A.Ş. Turban Turizm A.Ş.'ne , YASATAŞ A.Ş. Et ve Balık Ürünleri A.Ş.'ne, ORÜS Orman Ürünleri A.Ş.'nin 2 işletmesi SEKA'ya,

BASF – Sümerbank Kimya Sanayi A.Ş. ve Güney Sanayi'ndeki kamu payları, Manisa Pamuklu Men. A.Ş., Turban Turizm A.Ş., Türkiye Zirai Donatım A.Ş., TÜMOSAN Türk Motor Sanayi A.Ş., KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş., Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları A.Ş. (SEKA) ile Türkiye Gübre Sanayi A.Ş. (TÜGSAŞ) SÜMER HOLDİNG A.Ş.'ne,

İSDEMİR ve ÇELBOR A.Ş. ERDEMİR'e, Türkiye Gemi Sanayi A.Ş. Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş.'ne, DİTAŞ Deniz İşletmeciliği A.Ş.'de bulunan kamu hisseleri TÜPRAŞ'a **devredilmiştir.**

TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVASAŞ, TCDD'ye, TEAŞ'ın bazı şirketlerindeki iştirak payları eski statülerine, OYAK Sigorta eski statüsüne, Eti Holding A.Ş. eski statüsüne, kısmen özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilen Et ve Balık Ürünleri A.Ş.' eski statüsüne, Hamitabat, Kemerköy, Soma-B ve Yeniköy elektrik santralleri Enerji Bakanlığı'na iade edilmiştir.

²⁰⁵ www.oib.gov.tr.

Gübre Fabrikaları A.Ş., TİGEM Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Gönen Gıda Sanayi A.Ş., Kemerköy ve Yeniköy santralleri ile Maliye Bakanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne ait 4 taşınmaz ise **kapsamdan çıkarılmıştır**. BOĞAZIÇI Hava Taşımacılığı A.Ş. ise **tasfiye edilmiştir**.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devrilen ancak daha sonra kapsamdan çıkarılan Türk Telekom'un özelleştirme çalışmaları ise 4161 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülmektedir.

MEYBUZ A.Ş.'nin, TÜGSAŞ Türkiye Gübre San. A.Ş. bünyesinde birleştirilen İGSAŞ İstanbul Gübre San. A.Ş.'nin, SEK, YEM Sanayi, ÇİTOSAN ve TESTAŞ'a bağlı tüm üretim birimlerinin, ORÜS Orman Ürünleri A.Ş.'nin 21 işletmesinin, SÜMERBANK, DENİZBANK, ETİBANK ve ANADOLUBANK'ın özelleştirme işlemleri tamamlanmış olup **devlet bu alanlarda işletmecilikten çekilmiştir**.

KARDEMİR özelleştirmesiyle ilk defa yöre halkı, sanayici ve çalışanlara bedelsiz devir suretiyle **gider tasarrufuna yönelik bir uygulama** yapılmış, NETAŞ ve TOFAŞ'da bulunan kamu hisseleri ilk defa **uluslararası piyasalarda halka arz** edilmek suretiyle İMKB'nin yabancı borsalarla entegrasyonunun sağlanmasına çalışılmıştır.

1998 yılında T. İŞ BANKASI, 2000 yılında TÜPRAŞ hisselerinin büyük bölümünün özelleştirilmesiyle yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda bugüne kadar yapılan **en büyük halka arz gerçekleştirilmiştir**.

DENİZ NAKLİYATI T.A.Ş. ile TDİ'nin İzmir Körfez Hattı ve Şehir içi Yolcu ve Araç Taşımacılığı'nın özelleştirilmesi sonucunda **devlet deniz taşımacılığında çekilmeye** başlamıştır.

2000 ve 2002 yıllarında POAŞ'da bulunan kamu hisselerinin tamamı özelleştirilmiştir.

1986 yılından 2006 yılına kadar geçen süreç içerisinde gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

244 kuruluşta bulunan kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 376 taşınmaz, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 94 Tesis, 6 Liman ve Şans Oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları **özelleştirme kapsamına alınmıştır**.

23 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz ise özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın kapsamdan çıkarılmak, tasfiye edilmek veya kapsamda olmayan başka bir kuruluşla birleştirilmek suretiyle **tüzel kişiliği sona erdirilmek üzere devredilmiştir**.

Özelleştirme kapsamında halen 3, kapsam ve programda 12 olmak üzere toplam 14 kuruluş (Bu kuruluşların 11'inde % 50'nin üzerinde kamu payı mevcuttur.) bulunmaktadır. 3 kuruluşun ise programa alınması yönünde çalışma yapılmaktadır.

Özelleştirme kapsamında ayrıca 111 taşınmaz, 82 tesis, 6 liman, 6 otoyol, 2 Boğaz Köprüsü, Şans Oyunları Lisans Hakkı ile Araç Muayene İstasyonları da bulunmaktadır.

Özelleştirme programı çerçevesinde bugüne kadar, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından 193 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşların 183'ünde hiç **kamu payı kalmamıştır**.

Bu süreç içerisinde devletin, turizm, tekstil ve hayvancılık sektörlerindeki işletmelerinin yaklaşık % 90'ı da özelleştirilmiştir.

1986 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarından; 1986–2004 yılları arasında 9,46 milyar \$, 2005 yılında 8,22 milyar \$, 2006 yılında 8,01 milyar \$ olmak üzere toplam 25,6 milyar \$ gelir elde edilmiştir.²⁰⁶

Bu gelirin 18.15 milyar \$'lık kısmı Blok Satışlardan, 2,52 milyar \$'lık kısmı Tesis/Varlık Satışından, 3,34 milyar \$'lık kısmı Halka Arzdan, 1,26 milyar \$'lık kısmı İMKB'de Satıştan, 4,36 milyon \$'lık kısmı Yarım Kalmış Tesis Satışından, 409,53 milyon \$'lık kısmı ise Bedelli Devirlerden sağlanmıştır.

Özelleştirme yöntemi olarak Blok Satış, Tesis/Varlık Satış, Halka Arz, İMKB'de Satış, Yarım Kalmış Tesis Satışı, Bedelli Devir yöntemleri uygulanmıştır. Toplam satışların % 71'i Blok Satış, % 13'ü Halka Arz, % 9'u Tesis ve Varlık Satışı, % 5'i İMKB'de Satış, % 2'si ise Bedelli Devir şeklinde uygulanmıştır.

1985–2004 yılları arasında; 8,6 milyar \$ hisse senedi ve varlık satış işlemlerinden, 2,3 milyar \$ temettü gelirlerinden, 3,4 milyar \$ ise diğer kaynaklardan olmak üzere toplam 14,3 milyar \$ gelir elde edilmiştir.

Bahse konu gelirin;

6.1 milyar \$'lık kısmı (% 44'ü) kuruluşlara sermaye iştiraki, kredi verilmesi, çalışanlara yönelik iş kaybı ve özelleştirme sonrası tazminatları ile emeklilik primlerinin ödemelerinde,

3.6 milyar \$'lık kısmı (% 26'sı) Hazineye ve Hazine Bünyesinde Bulunan Kamu Ortaklığı Fonu'na aktarılarak, baraj otoyol ve içme suları gibi altyapı tesislerinin

²⁰⁶ www.oib.gov.tr.

finansmanında, (26 Mayıs 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4568 sayılı Kanun çerçevesinde, 2001 yılından buyana fona aktarma yapılmamıştır.)

3,9 milyar \$'lık kısmı (% 28'i) ise özelleştirme uygulamaları için çıkarılan bono ve tahvil ödemelerinde kullanılmıştır.

Yukarıda belirtilen kullanımların toplamı tutarı 13,6 milyar \$ olup toplam kullanımların % 98'ini kapsamaktadır. Uygulamalar için yapılan danışmanlık, ihale ilanları ile reklâm ve tanıtım giderleri gibi diğer giderler de toplam kullanımların % 1'ini oluşturmaktadır.

Bu kullanımlara bakıldığında devletin özelleştirmeden çok büyük gelir elde etmediği ancak Hazinesinden yapmak zorunda olduğu ödemelerden kurtulduğu sonucuna varılmaktadır. **Ancak burada önemli olan husus devletin işletmecilikten çekilirken kuruluşlarının özellikle yabancılara satılmasıdır. Gelecekte ülkemiz için özellikle bu hususun sorun yaratabileceği değerlendirilmektedir.**

Türkiye'de özelleştirilen kuruluşların özelleştirme öncesi ve sonrası performanslarıyla ilgili olarak yapılan incelemede genel olarak, özelleştirilen tüm kuruluşlarda özelleştirme sonrası karlılık ve verimliliğin hemen artmadığı, bazı kuruluşlarda karlılık artarken verimliliğin düştüğü, bazı kuruluşlarda karlılığın düştüğü ancak verimliliğin arttığı, bazı durumlarda ise iki göstergenin de birlikte düştüğü veya arttığı görülmüştür.

Türkiye'de özelleştirme uygulamalarının başlangıçta yaygın olarak çimento sektöründe gerçekleştirilmesi üzerine, çimento sektöründe özelleştirme sonrası karlılık ve verimlilik göstergelerindeki değişmelerle ilgili pek çok araştırma yapılmıştır.

Bahse konu araştırmalarda; mülkiyet şekli ile firma etkinliği arasında ilişki olmadığı, etkinlik sağlamada özelleştirmenin yanı sıra piyasa yapısının da çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine özel sektörün kamudan daha etkin çalışmadığı tespit edilmiş, özelleştirilen fabrikaların etkinliklerinde özelleştirme sonrası herhangi bir değişiklik olmadığı doğrultusunda sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye'de özelleştirilen kuruluşlarla ilgili olarak yapılan çalışmada, özelleştirme uygulamalarında iki husus dikkat çekici bulunmuştur.

Bunlardan birincisi kuruluşun sermaye miktarının nominal ve ödenmiş olarak önemli ölçüde artırılmasıdır. Bu durumun KİT'lere daha önce işin gereği olan

sermayenin tahsis edilmediği ve yetersiz sermaye ile çalışmak durumunda kaldıklarını gösterdiği değerlendirilmektedir.

İkinci husus ise özelleştirilen kuruluşların personel sayılarındaki azalmadır. Özelleştirilen kuruluşlarda, özelleştirmeden sonra meydana gelen ve özellikle de işçi personel sayısındaki azalmanın, mevcut istihdam fazlalığını düşürmenin yanı sıra, maliyetleri düşürmek amacına yönelik olduğu, yüksek ücretli sendikalı işçilerin işten çıkarılarak, yerlerine asgari ücretli ve sendikasız işçilerin alındığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Türkiye’de kuruluşların özelleştirme sonrası faaliyetlerine ilişkin araştırmalar esas olarak sendikalar, akademisyenler ve ÖİB tarafından yapılmıştır. Söz konusu çalışmalarda, farklı sektörlerde bazen farklı sonuçlarla karşılaşılma birlikte, verimlilik, istihdam gibi göstergelerde genellikle benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Örneğin; sendikalar tarafından çimento sektöründe ilk özelleştirme uygulamaları olan ve blok satış yöntemiyle satılan 5 çimento fabrikasıyla ilgili olarak yapılan incelemelerde;

1986–1988 dönemi özelleştirme öncesi, 1990–1992 dönemi de özelleştirme sonrası dönem olarak incelenmiş ve bahse konu şirketlerde; ortalama satış karlılığında %92 oranında, ortalama istihdam miktarında %30 oranında, ortalama üretim miktarında %5,5 oranında azalma olduğu, ortalama iş gücü verimliliğinde %39 oranında artış olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁷

Çimento sektöründe özelleştirilen diğer fabrikalarla ilgili olarak yapılan araştırmalarda da, özel sektörün kamudan daha etkin çalıştığı tespit edilememesinin yanı sıra, özelleştirilen fabrikaların etkinliklerinde de özelleştirme sonrası herhangi bir anlamlı değişiklik gözlemlenmediği tespit edilmiştir. Ancak ÖİB tarafından çimento sektöründe yapılan incelemelerde ise daha farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Özelleştirme uygulamalarıyla ilgili olarak yapılan diğer bazı araştırmalarda da özelleştirilen her KİT’de karlılık ve verimlilik göstergelerinin artmadığı, bazılarında olumlu gelişmeler yaşanırken bazılarında da durumun daha kötüye gittiği saptanmıştır. Benzer tespitler, özelleştirme uygulamalarını yürütmekle

²⁰⁷ ÖZTÜRK N, s. 68

görevlendirilen Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan incelemelerde de yer almaktadır.

1989–2006 yılları arasında özelleştirilen şirketler ile işletmelere ait birimlerin, özelleştirme öncesi ve sonrası faaliyetlerine ilişkin ÖİB tarafından yapılan incelemeler; özelleştirme öncesi karlı ve verimli olmayan işletmelerin büyük bir kısmının, özelleştirmeden sonra da karlı çalışmadığı, bu kuruluşlardan bazılarının faaliyetlerine son verildiğini, özelleştirmeden önce karlı çalışan kuruluşların bazılarının karlarını arttırırken, bazılarının ise zarar etmeye başladıklarını göstermektedir. Bahse konu tespitlerin bazıları aşağıda özetlenmiştir.

ÖİB Kayıtları üzerinde yapılan incelemede özelleştirilmelerinden sonra;

Çelbor Çelik Çekme Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nde personel sayısında % 50 civarında azalma, üretim miktarlarında ve satışlarında düşüş olduğu ve şirketin zarar ettiği tespit edilmiştir.

Asil Çelik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.'nde personel sayısında % 45 civarında azalma, üretimde az bir miktar artma olduğu ve şirketin özelleştirmeden sonraki ilk yıl zarar ettiği daha sonraki yıllarda da kar görülmüştür.

İskenderun Demir Çelik A.Ş.'nde personel sayısında % 8 civarında azalma, üretim ve satışlarında bazı mamullerde artma bazılarında azalma olduğu ve şirketin zarar ettiği saptanmıştır.

Kardemir (Karabük Demir Çelik Fabrikaları) A.Ş.'nde;

Personel sayısında % 40 civarında azalma, özelleştirme sonrasında üretim miktarında azalma olduğu,

Şirketin 1994 yılında 6 trilyon TL. zarar ettiği, 1995–1998 yılları arasında kar ettiği, ancak 1998 yılında 1,4 trilyon TL., 1999 yılında ise 30,4 trilyon TL. Zarar ettiği tespit edilmiştir.

1994 yılında özelleştirilen Karabük Demir Çelik A.Ş. için 21 milyon ABD Doları ÖİB tarafından karşılanmak üzere, 50 milyon ABD Doları tutarında yatırım yapıldığı saptanmıştır.

Gima Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş.'nde personel sayısında % 80 oranında, mağaza sayısında % 15 oranında artma olduğu ve şirketin özelleştirmeden sonra 2000 yılında 1,5 milyar TL., 2001 yılında 23,2 milyar TL. ve 2002 yılında 34,03 milyar TL. zarar ettiği görülmüştür.

Seka Bolu İşletmesi'nde (GBS Gentaş Bolu Lamine Lif Levha Entegre Ağaç San. ve Tic. A.Ş) personel sayısında % 70 civarında azalma, üretim

miktarları ve satışlarında ilk yıl azalma daha sonraki yıllarda artma olduğu tespit edilmiştir.

Seka Dalaman İşletmesi'nde (Mopak Dalaman Selüloz-Kağıt-Karton Entegre Tesisleri) personel sayısında % 25 civarında artma, üretim ve satışlarının ise çok büyük oranlarda değişmediği saptanmıştır.

Havaş Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş.'nde personel sayısında % 20 civarında azalma azaldığı, verilen hizmetlerde değişiklik olmadığı, yer hizmet gelirlerinde artma olduğu ancak şirketin düşük seviyede kar ettiği tespit edilmiştir.

Usaş Uçak Servisi A.Ş.'nde personel sayısında % 30 civarında azalma olduğu, verilen hizmet sayısı ile satışların ise arttığı ve özelleştirme sonrasında 59,7 milyon \$ yatırım harcaması yapıldığı görülmüştür.

Tdi Liman İşletmeleri'nde hizmet verilen 9 limandan 4'ünde personel sayısının arttığı 5'inde azaldığı toplam personel sayısında ise % 30 civarında azalma olduğu, 2 limanda hizmet verilen gemi sayısının arttığı 7'sinde azalma olduğu ve tüm limanlarda elde edilen gelirlerde artma olduğu, özelleştirme sonrası 30.5 milyon \$ yatırım harcaması yapıldığı saptanmıştır.

Ordu Yağ Sanayii A.Ş. (Ordu Soya Sanayi A.Ş.)'nde personel sayısında % 45 civarında azalma olduğu, satışlarında ise artma olduğu tespit edilmiştir.

Orüs İşletmeleri'nde özelleştirilen 20 işletmenin;

19'unun personel sayısında azalma, 1'inin personel sayısında artma toplam personel sayısında ise % 90 civarında azalma olduğu,

20 işletmenin 16'sında taahhüt edilen asgari üretim miktarlarının üzerinde üretim gerçekleştirildiği, 4'ünde ise gerçekleştirilemediği,

3 yıl üretim şartı ile 1996 yılında özelleştirilen 8 ORÜS işletmesinin 1997 yılı sonunda personel sayısında %66 oranında azalma, kereste üretimi %46 oranında azaldığı, yonga levha üretiminin % 20 oranında arttığı,

3 yıllık faaliyet süresi sonunda 15 işletmenin faaliyetinin durduğu ve işletmeler için 3,6 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı anlaşılmıştır.

SEK Süt'de özelleştirilen 32 işletmenin;

28'inin personel sayısında azalma, 4'ünün personel sayısında artma toplam personel sayısında ise % 55 civarında azalma olduğu,

Faaliyette bulunan 30 işletmenin 6'sında üretimin arttığı, 3'ünde üretimin ilk iki yıl arttığı daha sonra durduğu, 1'inde üretimin ilk yıl arttığı daha sonra durduğu, 20'sinde ise özelleştirmeden sonra üretim yapılmadığı ve toplam üretimin azaldığı,

Faaliyette bulunan 16 işletmenin 5'inde taahhüt edilen asgari üretim miktarlarının üzerinde üretim gerçekleştirildiği, 8'inde taahhüt edilen üretim miktarlarının gerçekleştirilemediği, 3 işletmede bazı yıllar gerçekleştirildiği bazı yıllar ise gerçekleştirilemediği, 3 yıllık faaliyet süresi sonunda 22 işletmenin faaliyetinin durduğu saptanmıştır.

TURBAN'da özelleştirilen 3 işletmenin;

2'sinin personel sayılarında % 30 ve % 73 civarında azalma, 1'inin personel sayısında %29 civarında artma olduğu,

1'inin ilk yıl kar sonraki iki yıl zarar ettiği, 1'inin ilk yıl kar ettiği ve 1'inin ise 3 yıl kar ettiği,

3 işletme için toplam 10,5 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı tespit edilmiştir.

Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi'nin personel sayısında % 7 civarında azalma olduğu, acente sayısında artma olduğu ve şirketin ilk 2 yıl zarar sonraki 2 yıl ise kar ettiği anlaşılmıştır.

Güven Sigorta T.A.Ş.'nin personel sayısında % 7 civarında artma, acente sayısında artma olduğu ve şirketin ilk yıl zarar sonraki 3 yıl ise kar ettiği görülmüştür.

Denizbank A.Ş.'nin personel ve şube sayısında artma olduğu, bankanın mevduat, kredi, özvarlıkları ile aktiflerinde artma olduğu ve 122,472 milyar TL civarında yatırım harcaması yapıldığı saptanmıştır.

Etibank A.Ş.'nin personel sayısında % 80 civarında artma olduğu, şube sayısında artma olduğu, bankanın mevduat, kredi ve aktiflerinde artma özvarlıklarında azalma olduğu ve özelleştirmeden sonra toplam 33,60 milyar TL civarında yatırım harcaması yapıldığı tespit edilmiştir.

Anadolobank A.Ş.'nin personel ve şube sayısında artma olduğu, bankanın mevduat, kredi, özvarlıkları ile aktiflerinde artma olduğu ve özelleştirmeden sonra toplam 12,637 milyar TL civarında yatırım harcaması yapıldığı görülmüştür.

Çimento Sektörü'nde;

24 Fabrikanın satıldığı, devletin çimento sektöründen tamamen çekildiği ve çimento şirketlerinin önemli bir bölümünün karlarını arttırarak faaliyetlerine devam ettikleri,

Toplam üretim kapasitesinde % 34 oranında artma, toplam üretim miktarında % 15 oranında artma, kapasite karşılama oranında % 30 oranında azalma, personel sayısında ise % 50 oranında azalma, kişi başına üretim miktarında % 140 artma, iç satışlarda % 15 oranında artma, ihracatta % 40 oranında azalma olduğu,

24 Fabrikadan; 11'inin üretim kapasitesini arttıracak şekilde yatırım yaptığı 13'ünün üretim kapasitesinin arttığı, 1'inin üretim kapasitesinin azaldığı, 10'unun ise üretim kapasitesinde bir değişiklik olmadığı,

Karlılık açısından yapılan incelemede; özelleştirmeden önce de kar eden 18 fabrikadan; 10'unun karlı çalışmaya devam ettiği, 8'inin ise zarar ettiği, özelleştirmeden önce zarar eden 6 fabrikadan; 4'ünün kar ettiği, 2'sinin ise zarar ettiği,

Çimento sektöründe de toplam 716,57 milyon \$ tutarında yatırım harcaması yapıldığı saptanmıştır.

Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin personel sayısında küçük bir artma olduğu, üretim ve satışlarında azalma olduğu, şirketin 2 yıl zarar 3 yıl kar ettiği ve özelleştirmeden sonra toplam 150 milyar TL. yatırım harcaması yapıldığı tespit edilmiştir.

Konya Krom Magnezit Tuğla Sanayi Ticaret A.Ş.'nin personel sayısının her yıl arttığı, şirketin 5 yıl zarar ettiği ve özelleştirmeden sonra toplam 1,13 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı anlaşılmıştır.

Kümaş (Kütahya Manyezit İşletmeleri) A.Ş.'nin personel sayısının her yıl %5 civarında azaldığı, üretimin önce arttığı sonra azaldığı, satışların düştüğü ve özelleştirmeden sonra toplam 13,23 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı tespit edilmiştir.

Çinkur (Çinko Kurşun Metal Sanayi) A.Ş.'nin;

1996 yılında blok satış yöntemiyle özelleştirildiği, personel sayısında değişme olmadığı, özelleştirme öncesinde yaklaşık %50 olan kapasite kullanım oranının özelleştirme sonrasında % 58-94 arasında gerçekleştiği, üretim ve satışlarının arttığı,

Şirketin ilk 2 yılda kar etmediği 1995 yılında 154 milyar TL. olan zararının 1998 yılında 1.769 milyar TL. ye ulaştığı,

Özelleştirmeden sonra toplam 2,1 trilyon TL. civarında yatırım harcaması yapıldığı ve şirketin faaliyetlerine Kasım/1999 tarihinde son verildiği saptanmıştır.

Köytaş (Köy Tarım ve Sanayi Makineleri Sanayi ve Ticaret) A.Ş.'nin personel sayısında % 95 civarında azalma olduğu, üretim ve satışlarında azalma olduğu ve şirketin özelleştirmeden sonra 3 yıl boyunca zarar ettiği tespit edilmiştir.

Tüstaş Smaî Tesisler A.Ş.'nin personel sayısında 5 40 civarında azalma olduğu ve şirketin özelleştirmeden sonra 3 yıl boyunca kâr ettiği anlaşılmıştır.

POAŞ (Petrol Ofisi) A.Ş.'nin personel sayısında % 65 civarında azalma olduğu, şirketin özelleştirmeden sonra çok düşük seviyede kâr ettiği ve 35,5 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı tespit edilmiştir.

Petlas Lastik Sanayi A.Ş.'nin;

1997 yılında blok satış yöntemiyle özelleştirildiği, personel sayısında % 70 civarında azalma olduğu, üretimin bazı mamullerde düşük seviyede arttığı bazılarında azaldığı, özelleştirme öncesi %35 civarında olan kapasite kullanım oranlarında bir değişiklik olmadığı,

Şirketin özelleştirmeden sonraki 5 yıl boyunca zarar ettiği 1997 yılında 5 trilyon lira olan şirket zararının 1999 yılında 11 trilyon liraya ulaştığı ve toplam 6,94 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı görülmüştür.

Et ve Balık Kurumu İşletmelerinin 1995 yılında özelleştirilen 10 kombinasyonunun;

Personel sayısında % 46 oranında azalma, üretim miktarında % 45 oranında artma olduğu,

10 kombinasyonun 4'ünde üretimin % 80–96 oranlarında azaldığı, 1'inde % 5, 2'sinde % 50, 3'ünde ise % 100'ün üzerinde arttığı saptanmıştır.

Sümer Holding'in;

Özelleştirilen 14 işletmesinden 7'sinin faaliyete devam ve asgari üretim taahhüdü şartı ile, 7'sinin ise yalnızca faaliyete devam şartı ile özelleştirildiği,

3 yıl faaliyete devam ve asgari üretim şartı ile özelleştirilen işletmelerde faaliyete devam sürelerinin sonunda; 7 işletmeden 5'inin personel sayısında azalma (% 30–100 oranlarında) olduğu, 2'sinin personel sayısında artma (% 20–300 oranlarında) olduğu,

Asgari üretim (iplik, dokuma ve diğer) miktarlarının gerçekleştirilmesi konusunda yapılan incelemede ise;

İlk yıl 7 işletmeden 4'ünde asgari üretim miktarlarının karşılandığı, 3'ünde ise karşılanamadığı,

İkinci yıl; 7 işletmeden 6'sında asgari üretim miktarlarının karşılandığı, 1'inde ise karşılanamadığı,

Üçüncü yıl ise 7 işletmenin tamamında da asgari üretim miktarlarının karşılandığı tespit edilmiştir.

Yalnızca faaliyete devam şartı ile özelleştirilen işletmelerde ise; 7 işletmenin tamamında personel sayısında azalma (% 20–100 oranlarında) azalma olduğu,

Asgari üretim (iplik, dokuma ve diğer) miktarlarının gerçekleştirilmesi konusunda yapılan incelemede ise;

İlk yıl 7 işletmeden 1'inde asgari üretim miktarlarının karşılandığı, 6'sında ise karşılanamadığı,

İkinci ve üçüncü yıllarda; 7 işletmeden 3'ünde asgari üretim miktarlarının karşılandığı, 4'ünde ise karşılanamadığı,

Özelleştirilen 14 işletmeden 9'unda toplam 80,1 milyon \$ civarında yatırım harcaması yapıldığı saptanmıştır.

Asgari 3 yıl üretim şartı ile satılan söz konusu işletmelerde genel olarak, özelleştirme ile ulaşılmak verimlilik ve karlılık değerlerine ulaşamadığı değerlendirilmektedir. Bu durumun; işletmelerin birçoğunun alt yapı ve donanım eksikliği nedeniyle büyük yatırımlara ihtiyaç duyulmasından ve özellikle bölgesel müteşebbislerce alınan işletmeler ise finansman sorunları nedeniyle gereken yatırımların yapılamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Özelleştirmede kârlılık ve verimliliği arttırmak maksadıyla Et ve Balık, SEK ve Sümer Holding gibi kuruluşlarla ilgili olarak konulan asgari üretim şartı ile amaçlanan hedeflere ulaşamadığı değerlendirilmektedir.

Hedeflere ulaşamamasının nedeninin işletmelerin eski teknoloji ile çok düşük kapasite kullanım oranlarında faaliyet göstermelerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Ayrıca % 10–30 arası kapasite kullanım oranları ile zaten kar etmesi mümkün olmayan işletmelerin, özelleştirmeden sonra, bunun da yarısı olan % 8–15 gibi son derece düşük kapasite kullanım oranlarının üretim şartı olarak getirilmesinin, verimlilik artışı sağlamak gibi bir amaçla uyuşmadığı değerlendirilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz nedenler çerçevesinde özelleştirme uygulamalarında;

Her kuruluşun ve içinde bulunduğu sektörün mevcut durumuna uygun politikalar geliştirilmesinin,

Mevcut teknolojisi ile verimli çalışması olanaksız işletmeler için üretim yerine yatırım vb. şartlar getirilecek şekilde alternatif şartların getirilmesinin,

Verimli olarak faaliyet göstermesi mümkün olmayan veya ekonomik-sosyal koşullar çerçevesinde üretici olmasına ihtiyaç duyulmayan işletmelerin, sadece gelir sağlanması için (arazi satışı şeklinde) özelleştirilmelerinin, daha uygun bir çözüm yolu olabileceği değerlendirilmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

Savunma Sanayi; ülkenin silahlı kuvvetleri için taktik, stratejik ve savunma amacına yönelik silah sistemleri ve donanımları tasarlayan, geliştiren ve üreten, özellikle yatırım malları üreten sanayi dalları başta olmak üzere, diğer bütün ekonomik faaliyet alanları ile iç içe olan özel ve kamu kuruluşlarının mülkiyetindeki işletmeler topluluğudur.

Savunma sanayinin müşterisi daima devlettir. Savunma sanayi, devletin varlık sebebinin ve görevinin teminatı olan milli egemenliğin de en önemli şartıdır.

Savunma sistemlerinin temel askeri özellikleri gizlilik, güvenlik ve güvenilirlik, yenilenebilirlik ve idame ettirilebilirlik, standardizasyondur.

Pazar özellikleri; müşteri, egemenlik, çok uluslu programlar, üretimin devamlılığı, üretimin ölçüsü, ileri teknoloji, nitelikli işgücü, finansal kaynak ve yatırım, ihracat desteği ve tanıtımdır.

Savunma sanayi ürünlerinin özellikleri; sistemlerin karmaşık yapıda olması, yüksek teknolojinin yoğun olarak kullanılması, maliyetin yüksek olması, uzun süreli ve zor şartlarda kullanım ve ürün kalitesinin yüksek olmasıdır.

Savunma firmalarının özellikleri ise; şirket büyüklükleri, örgüt yapıları, yetişmiş insan gücü, proje temelli örgütlenme ve yabancı tedarikçiye bağımlılıktır.

Ulusal güvenlik ekonomi açısından şimdiki ve gelecekteki milli kaynaklar bu kaynakların savunma için ayrılan kısmı ile ayrılan kısmın etkin kullanımına bağlıdır. Savunma sanayi, kendine özgü nitelikler taşıyan bir yapıya sahip olup fiyatlarda meydana gelebilecek değişiklikler, savunma sanayi ürünlerine olan talepte doğrudan doğruya artma veya azalmaya yol açmadığı için **“Talep esnekliği”** düşük bir piyasadır.

Yaklaşık 40 milyar \$ olan Uluslararası savunma pazarının % 85-90’lık kısmı ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Çin arasında, geriye kalan % 10-15’lik kısmı ise diğer ülkeler tarafından paylaşılmaktadır. İsrail pazar içinde söz sahibi olmaya başlamıştır. Türkiye ise % 0,2’lik payı ile diğer ülkeler grubunun içindedir. Dünya’da kişi başına gelir ortalama 6000 \$ civarında, savunma gideri 180 \$ ve savunma gideri oranı % 3 civarında iken, Türkiye’de bu rakamlar 3000 \$ ve % 4 civarındadır.

Savunma harcamaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha çok güvenlik ihtiyacı ve tehdit altında olma duygusuna göre yapılmakta savunma harcamalarının gizli tutulmaları nedeniyle faydalarını ölçmek mümkün olamamaktadır.

Bulduğumuz coğrafyada sürmekte olan istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, Türkiye için ciddi tehdit oluşturmaya devam ettiği için Türkiye savunmasını daima güçlü tutmak zorundadır. Bu nedenle 1980'lerin sonuna doğru dünya'daki birçok ülkenin savunma harcamaları azalırken, Türkiye'nin savunma harcamaları artmak zorunda kalmıştır. Artışın nedeni yasa dışı bölücü örgütle mücadele faaliyetleri ve komşu ülkelerle olan sorunların halen devam etmesidir. Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyon ihtiyaçları nedeniyle kısa ve orta vadede savunma giderlerinde kesinti yapılması da mümkün değildir. Yerli savunma sanayinin kurulmasıyla savunma sanayi konusunda dışa bağımlılığın, azaltılabileceği değerlendirilmektedir.

Savunma ve güvenlik için silah ve sistemlerin tedarik ve modernizasyonu süreklilik arz ettiğinden savunma ihtiyacının ekonomik gelişmeyi engellememesi, ekonomi ve sanayinin beraber işletilmesi gereklidir. Günümüzde az da olsa sağlık ve eğitim gibi hizmetler sektörlerinden tasarruf edilerek savunma sektörüne fon aktarılması, sanayileşme için ülkenin katlanmak zorunda olduğu bir tedavi olarak değerlendirilmeli, yurtiçinde gerçekleştirilecek üretimin bedelinin belirli bir payın üzerinde olmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Savunma sanayi ile genel sanayinin optimum bileşimini sağlayacak entegrasyon gereklidir. Savunma sanayine yapılacak yatırımların, genel ekonomik kalkınma süreci ile birlikte ele alınması, ülkenin ekonomik ve sanayi düzeyine uygun bir planlamanın yapılması ile kaynak israf edilmeden genel sanayi yapısıyla bir bütünleşme sağlanması zorunludur.

Savaş ve kriz dönemlerinde savunma sistemlerine olan talep artış göstereceği için savunma harcamaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde enflasyona neden olabilir. Bunun yanı sıra, savunma sanayinin ödemeler dengesi üzerinde; kısa vadede bazı sakıncaları oluşabilir. Ancak bu sakıncalar uzun dönemde genellikle olumlu yönde değişmektedir. Belirtilen kısa vadeli olumsuzluklarına karşın savunma sanayinin gelişmekte olan ülkelerdeki en belirgin pozitif etkisi, yeni yatırımların uyarılması ve atıl kaynakların harekete geçirilmesidir. Ayrıca savunma sanayinin üretim, istihdam ve ihracata olumlu katkıları bulunduğu da açıktır.

Savunma Sanayinin ‘‘Spin Off’’ olarak adlandırılan ‘‘Yan Ürün Etkisi’’, ekonomide canlandırıcı, hızlandırıcı ve uyarıcı bazı yararlar sağlar. Birçok yeniliğin savunma sektöründen çıkması, araştırma ve geliştirme harcamaları, üniversiteler, sivil sanayi ve savunma sanayi arasındaki ilişkilerin artmasına ve dolayısıyla teknolojik gelişmeye de büyük etkiye bulunur. Savunma sanayinde yüksek olan geriye bağlantı katsayısının ekonomi üzerinde olumlu katkıları vardır.

Türk savunma sanayinin tarihsel gelişimine baktığımızda; Osmanlı İmparatorluğu’nda zamanın teknik bilgi ve becerisine göre oldukça ileri bir silah sanayinden söz etmek mümkündür. Osmanlı Devleti’nin gelişme döneminde önemli bir yere sahip bulunan savunma sanayi, 18nci yüzyıldan itibaren Avrupa’da yaşanan teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınması nedeniyle Birinci Dünya Savaşı öncesi ve içinde etkinliğini tamamıyla yitirmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarına alt yapı aktarılamamıştır.

Cumhuriyet Döneminde ise askeri bir yapılanma içerisinde özellikle yabancı kaynaklı ürünlere yönelik önemli bir sanayi potansiyelinin kazanıldığı ve özel teşebbüs katılımının çok düşük seviyede ve kısa ömürlü oldukları görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin **NATO**'ya girmesi ile artan askeri yardımlar, savunma sanayinde önemli bir gerilemeye yol açmış ve bu durum giderek üretilen silah sistemlerinin teknolojisine hâkim olabilme yeteneğimizi köreltmıştır. İhtiyacın hazır alım veya yardımlar ile karşılanmasının sanayileşme üzerindeki olumsuz etkileri Avrupa'da 1960'lı yıllarda anlaşılmiş iken, **Türkiye bu noktaya ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ulaşabilmiştir.**

1950–1974 yılları arasındaki dönemde, askeri fabrikaların büyük bir kısmı Kamu İktisadi Teşebbüsüne dönüştürülmüştür. 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı’nı müteakip 1975'de uygulamaya konan Amerikan silah ambargosunun etkileri ile Türkiye'de savunma sanayi faaliyetleri nispeten ivme kazanmıştır. 1974–1985 yılları arasındaki dönem, savunma sanayinde özellikle vakıf kuruluşlar ve özel sektör bünyesinde önemli yatırımların gerçekleştirildiği yıllar olmuştur. Bu dönemde, maruz kalınan ABD ambargosu ve döviz darboğazı nedeniyle idame ve yenileme yatırımları yapılamamıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişme, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyon ihtiyacını sanayileşme yoluyla karşılamak, bu konuda teşvik, düzenleme ve uygulama tedbirlerini yürütmek üzere, 1985 yılında çıkarılan **3238 Sayılı Yasa** ile Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SAGEB)'nin kurulmasıdır.

Türkiye’de savunma sanayi daha ziyade devlet tekelinde kaldığı için sivil sanayinin birçok dalında elde edilen başarı savunma sanayine aktarılamamıştır. Bu tür olumsuzlukları gidermek ve savunma alanında yeni bir politika oluşturulabilmek amacıyla Türk MSB’lığı tarafından hazırlanan 20 Haziran 1998 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı“ savunma sanayimiz için önemli bir dönemeç noktasını oluşturmaktadır.

Bu açıdan **Türkiye’nin yeni savunma sanayi politikası**; yerli sektör yanında yabancı sektöre de açık, ihracat potansiyeline ve uluslar arası rekabet imkânına sahip, yeni teknoloji üretebilen, dinamik, diğer ülkeler ile dengeli bir iş birliğini mümkün kılan ve politik durumlardan asgari düzeyde etkilenen, sivil amaçlarla da üretim yapabilen bir savunma sanayi alt yapısının oluşturulması amaçlarına dayanmaktadır.

Türk savunma sanayi stratejisi ise; ülke güvenliğinin sağlanması için, Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarının güvenli ve istikrarlı biçimde karşılanması amacıyla yüksek teknolojiye sahip harp silâh ve araçlarının yurt içinde üretilmesini hedeflemektedir.

Bu kapsamda savunma sanayinin temel kanunu olan 3238 Sayılı Kanun çerçevesinde getirilen en önemli özellik, Ortak Yatırım Şirketi modeli ile üretimin tercih edilmesi, özel sektörün de savunma sanayi içinde aktif rol alması, savunma sanayinin yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarına açılmasıdır.

Türkiye’de savunma harcamalarının ve bunlara ait kaynakların belirlenmesi, **Plânlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi** (PPBS) çerçevesinde yürütülmektedir. Savunma için ayrılan kaynaklar ise; Plânlama Programlama İnceleme Kurulu (PPIK) tarafından belirlenen ihtiyaçların, Millî Savunma Bakanlığı tarafından tedarik edilmesi şeklinde kullanılmaktadır. Bu noktada Türkiye’nin savunma bütçesinin, gerek plânlama, gerekse harcama aşamasında, diğer bakanlıkların bütçelerinde olduğu gibi, kontrol ve denetime tâbi olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır.

Türk savunma sektörü; Savunma Sanayicileri, Devlet Garantili Savunma Sanayi Şirketleri, Temsilci Şirketler, Savunma Kurum ve Kuruluşları, Askeri Üretim Birimleri, Kamu İktisadi Teşekkülleri, Vakıf Şirketleri, Milli Sermayeli Şirketler, Yabancı İştirakli Şirketler, Bağımsız ve Bağımlı Teknoloji Kullanan Şirketler, Askeri ARGE üniteleri, Üniversiteler, Milli Araştırma Merkezleri (TÜBİTAK/SAGE), Enstitüler (İleri Teknoloji Enstitüsü-Gebze), Bilim ve Teknoloji Geliştirme Vakıfları ile Münferit Yan Sanayi Kuruluşlarından oluşmaktadır.

Belirtilen tüm bu mevcut kurumlara karşın TSK ihtiyaçlarının parasal olarak tüm ihtiyaçlarının %35'i, ana sistem bazında ise %79'u yurt dışından sağlanmak, **Türk Silahlı Kuvvetleri'nin** ana silah ve sistemler ile yedek parça ihtiyaçlarının %21'lik kısmı yurt içi üretimle, %79'luk bölümü ise yurt dışından karşılanmaktadır. Tüm tedarikte ise yurt içinden karşılanan ihtiyaç miktarı oranı %35, yurt dışından karşılanan ihtiyaç miktarı oranı ise %65'tir. **Ana silah ve sistemlerinin, işletme-idame ve modernizasyon ihtiyaçlarının kalite ve fiyat uygunluğu sağlandığı sürece yurt içinde karşılanması hedeflenmelidir.**

Dışarıya bağımlılığın bu derece yüksek olması, AR-GE' ye dayalı tedarik yaklaşımının uygulanamaması, tedarik sistemindeki aksaklıklar, ihtiyaçların sanayi kuruluşlarına önceden duyurulamaması, teknolojik yetersizlikler, yabancı firmaların/ülkelerin kritik teknolojileri vermek istememeleri, organizasyonel yapıdaki olumsuzlukların giderilememesi ve kalite yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde savunma sanayinin geliştirilebilmesi için silah ve savunma sistemleri üretiminde **yurt içi katma değer oranlarının mutlaka artırılması gerekmektedir.** Çünkü halen tamamlanan projelerdeki yerli katkı gerçekleşme oranı ortalama olarak % 45 civarındadır. Bu oranın artırılması için yapılması gerekenlerin, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sisteme uyum kabiliyeti kazandırmak, tek kaynağa bağımlı kalmamaya özen göstermek ve bir ambargo uygulanması durumunda ihtiyaç duyulan sistemin tedarik edilebileceği alternatif kaynakları belirlenmek olarak sıralanması mümkündür.

Türkiye'de özel sektör savunma sanayine girmeye başlamış olmakla birlikte, henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Özellikle son 15 yıl içerisinde savunma sektöründe büyük gelişmeler kaydeden Türk sanayi kuruluşları, gerek uluslar arası ortak üretim projeleri gerekse SSM'nin yürüttüğü projelerin off-setleri çerçevesinde büyük yabancı savunma firmalarına alt yüklenici olarak iş yapmaya başlamışlardır. Yakın gelecekte, **Türk sanayi kuruluşlarının dünya savunma sanayi genelinde rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri için sistem veya parça üretiminde tek kaynak olmaları temel hedefleri arasında yer almalıdır.** Bunun paralelinde Türk savunma sektöründe öncelikli alt iş kolları belirlenmeli, geliştirilmelerine yönelik olarak birbirini tamamlayan programlara öncelik verilmelidir. Çünkü savunma sanayi pazarında kalıcılığın sağlanması için tek yol, **teknoloji transferi değil teknoloji üretimidir.** Bu nedenle yerli sanayimizi muhtelif alanlarda teknoloji üretecek

seviyeye getirecek olan çalışmalara daha fazla önem verilmelidir. 1985 yılında yürürlüğe giren 3238 Sayılı Kanunun kabulünü takip eden yaklaşık 20 yıl süresince Türkiye’de modern bir savunma sanayi alt yapısı oluşturulması hedefi doğrultusunda önemli mesafeler alınmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki fabrika ve tesisler istihdam ve kapasite yönünden savunma sanayi alanındaki en büyük milli kuruluşlar olup ileri teknoloji imkân ve kabiliyetlerine sahiptirler. Tezgâh kapasitelerinin yüksek olmasına karşın personel kapasiteleri düşük olup mevcut bazı yasal kısıtlamalar nedeni ile sivil sanayi kuruluşları ile işbirliğinde yeterince etkili çalışmalar yapamamakta ve sinerji yaratamamaktadırlar.

Yabancı Ortaklı Savunma Sanayi Kuruluşları (TAI, TEI, FMC-NUROL vb.) sözleşmelerindeki montaj ağırlıklı üretim görevleri nedeniyle teknoloji üretimine gerekli ilgi ve uluslar arası alanda rekabet gücü gösterememekte, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine finansman sağlamamakta, sivil amaçlı üretim faaliyetlerini kısıtlı olarak yürütmekte ve ekonomik olarak verimli olamamaktadırlar.

Sivil Savunma Sanayi Kuruluşlarının büyük bölümü ise sınırlı parasal güce sahip olmalarına rağmen, sektöre karşı hevesli, ancak -gerekli teknolojik imkânlara yeterince sahip olmamaları nedeniyle- TSK’nin üretim miktarları düşük ihtiyaçları için ilgisiz kalmaktadırlar.

Bu yapının bir sonucu olarak ülkemizin sahip olduğu mevcut savunma sanayi imkân ve kabiliyetlerinin genişletilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ihtiyacı olan modern savunma sanayi teçhizatı teknolojilerinin en uygun fiyat ve müşterek üretim çerçevesinde kazandırılması amacıyla 2002 yılına kadar 32 ülke ile savunma sanayi işbirliği anlaşmaları imzalanmış bulunmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin savunma maksatlı ihtiyaçlarının tespiti, planlanması, programlanması ve bütçelemesi TSK Planlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi (PPBS) yönergesi esaslarına göre yürütmekte olup onar yıllık dönemleri kapsayacak şekilde Stratejik Hedef Planları ve SHP’lerin iki yılda bir revize edilmesiyle de On Yıllık Tedarik Programları oluşturulmaktadır. Bu programlara ilişkin ihtiyaçlarının sağlanması ise MSB Müsteşarlığı ve Savunma Sanayi Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir.

Dünyada gelişmiş ülkelere bakıldığında bu ülkeler savunma sanayi alanında yabancı sermayeye izin vermemekte ve **savunma sanayilerini milli egemenliklerinin vazgeçilmez bir şartı olarak görmektedirler**. Bu nedenle

savunma sanayi alanında daima düzenleyici bir rol üstlenmekte ve bu sanayi dalını güçlendirmek için alt sektörlerde ana yüklenici olarak faaliyet gösterecek “**Milli Şirketleri**” önceden belirlemekte ve desteklemektedirler. Tedarike yönelik ihale sözleşmelerini de bu milli şirketlerle imzalayarak uluslar arası alanda rekabet ederek ihracat yapabilecek büyük ve güçlü şirketler yaratmaktadırlar.

Ülkemizde ise; savunma sanayinde milli egemenlik şartı ön planda tutulmamakta, alt sektörlerde güçlü şirketlerin oluşturulması için çaba harcanmamakta, milli ana yüklenicilik yöntemi uygulanmamakta, tedarik teşkilatında çalışan personelin eğitimine önem verilmemekte, sistem tedarikinde liberal ekonomik politikalar izlenmekte ve ihaleler genellikle serbest rekabet koşulları altında yapılmaktadır. Bu açıdan milli savunma sanayimiz batı ülkelerinde olduğu kadar korunmamaktadır. Dolayısıyla savunma sanayimizin alt sektörlerinde çok sayıda ancak güçsüz şirketler bulunmaktadır.

Savunma sanayimizin geliştirilmesinde karşılaşılan sorunlar; sistem ihtiyaçlarının belirlenmesi ve planlama, tedarikin AR-GE 'ye dayalı yapılmaması, savunma sanayi stratejisinin yetersizliği, tedarik sistemindeki aksaklıklar, teknolojik yetersizlikler ve kaynak ile ilgili sorunlardır.

TSK'nin ihtiyaçlarının tedarik faaliyetlerinin her safhasının takip, kontrol ve yönlendirilmesini sağlayacak merkezi bir yapı tarafından yürütülmesi gerekirken ihtiyaç makamları ile tedarik makamı olan Milli Savunma Bakanlığı arasında görev ve sorumluluklarının uygulanmasında karışıklık bulunmaktadır. Bu sorunların, 1325 Sayılı “MSB.’liği Görev ve Teşkilatı Hakkındaki” yasa ile 3238 Sayılı “Savunma Sanayi Müsteşarlığının Kurulması Hakkındaki” yasa arasındaki çelişkilere kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla belirtilen yasalar arasındaki farklılıkların ivedilikle giderilmesi savunma sanayimizin gelişimi ve koordinasyonu açısından büyük önem taşımaktadır.

Çünkü silahlanma yarışında sayısal üstünlük yerini teknolojik üstünlüğe bırakmıştır. İleri teknolojiye sahip olmanın yolu ise tedarikin AR-GE' ye dayalı olarak yapılmasından geçmektedir. Bu yalın gerçeğe karşın ülkemizde ihtiyaçlar yurt içinde AR-GE' ye dayalı üretim yoluyla karşılanmadığı için teknolojik yetenek yeterince gelişmemektedir.

Halen TSK ihtiyaçlarının karşılanması için tedarik edilen sistemlerin, maliyetinin yaklaşık % 30'nu oluşturan AR-GE masrafları yurt dışı alımlarda toplam bedel içerisinde ödenmiş olmaktadır. Bu nedenle tedarikte, planlama programlama ve

bütçeleme; AR-GE fazını da içerecek şekilde yapılmalı, ayrılan kaynağın belirli bir kısmı AR-GE faaliyetlerine tahsis edilmesi son derece önemli bir zorunluluk olarak gözükmektedir.

Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan **Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları (SSPS)** dokümanında savunma sistemlerinin **milli, kritik ve diğer sistemler** olarak üçe ayrılması, milli olması gereken sistemler ile kritik sistemlerin araştırma ve geliştirmeye dayalı olarak milli şirketlerce üretilmesi, savunma sanayinin alt sektörlerle bölünmesi ve milli ana yüklenicilik ilkesine uygun bir yapılanma gerçekleştirilmesi esas alınmıştır. Bu uygulamalar hayata geçirildiği takdirde Türkiye’de yabancı firmalarla rekabet edebilir büyük ve güçlü milli savunma sanayi firmalarının oluşması mümkün olabilecektir.

SSPS dokümanında;

— Milli şirket, yabancı ve yabancı ortaklı şirket deyimlerinin tanımları açıkça yapılmamıştır. Türkiye’de milli şirket, yabancı ve yabancı ortaklı şirketlerin bulunduğu gerçeğinden hareketle ulusal egemenliğimizin korunması ve milli savunma sanayinin kurulması için yönetimde yabancı ağırlığı olan şirketler ile milli şirketler arasında ayırım yapılmalıdır.

— Savunma sanayinin yabancı sektöre bağımlılığını ilan eden ve milli şirketlerin milli teknoloji üretmek yerine daha kolay yol alan yabancı teknolojiyi kullanmalarını teşvik eden, milli teknolojinin gelişmesini önleyen, yabancı ortak ve teknolojiye bağımlılığı arttıran **“yerli sektör yanında yabancı sektöre de açık”** ifadesi değiştirilmelidir.

— Savunma sanayinde başlangıçta her şeyin milli şirketlerce yapılmasının mümkün olmaması ve yabancı ortaklık modelinin ise millileşme hedefini engellemesi nedeniyle **“kritik sistemlerin/teknolojilerin uzun vadede yurtiçinde geliştirilmesi amaçlanarak, mümkün olmayanlar için ortak üretim öngörülür”** ifadesindeki ‘ortak üretim’ yerine **“Teknoloji satın alır”** denilmelidir.

-“Yerli firmalar lehine her bir ihale için alınacak Bakanlar Kurulu Kararı’nda belirtilen oranlarda % 15’e kadar fiyat farkı avantajı verilebilir” ifadesinde, hukuken tartışmalı olan ‘yerli’ sıfatının yerine ‘Milli’ denilmeli, bugüne kadar hiç uygulanmayan % 15’lik fiyat farkı sınırı ise milli firmalar lehine arttırılmalıdır.

Hâlihazırda ihtiyaç duyulan ana savunma sistemleri Milli Savunma Bakanlığı tarafından, bakım, işletme ve idame için ihtiyaç duyulan yedek parçalar ise yetki verilen Kuvvet Komutanlıkları tarafından tedarik edilmektedir. Tedarik hizmeti bir

sistem olarak düşünölmeli ve aynı birimler tarafından merkezi olarak planlanmalı, uygun bir proje yönetimi ile tek elden yürütölmeli, tedarik birimlerinin sistem bazında yapılanması ve ihtisaslaşması sağlanmalıdır.

Türkiye'deki mevcut teknolojik alt yapı, ihtiyaçların yurt içinden karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. Milli olması zorunlu sistem ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik teknolojik alt yapı yurt içinde oluşturulmalı, mevcut savunma sanayi kuruluşlarının ihtiyaç duyduğu finansman devlet tarafından sağlanacak projelerle desteklenmesi gerekmektedir. Kritik olan sistem ve teknolojilerin yurt içinde geliştirilmesi için ise “**Kritik Teknoloji Alt Yapı Oluşturma Planı**” hazırlanması önem taşımaktadır.

Bütün bunlara karşın Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis edilen kaynakların yeterli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak Türkiye'nin genel ekonomik durumu nedeni ile daha fazla kaynak tahsis edilmesi olanağı bulunmadığından kaynakların merkezi olarak Milli Savunma Bakanlığı koordinatörlüğünde planlanması, tahsislerinin ise kaynakla ilgili mevzuat çerçevesinde ilgili birimler tarafından yapılması yerinde olacaktır.

Savunma sistemlerinin yapımında yabancı teknolojiden yararlanmak zorunlu bulunmakla birlikte **savunma sanayinde hedef millileşme olmalıdır**. Bu nedenle yabancı şirketlerle ilişkiler millileşme hedefini ihlal etmeyecek tarzda düzenlenmeli ve yürütölmeli, gizli olması gereken sistemlerle kritik sistemlerin milli şirketler liderliğinde geliştirilmeleri esas alınmalıdır.

Bu açılardan savunma sanayinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi her zaman gözünde bulundurulması gereken bir amaç olarak ön plana çıkmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için:

— Teknoloji transferi, yeni yatırımların ve iş olanaklarının doğması, deneyim kazanılması ve ihracat hakkına sahip olabilmek için **Türk savunma sanayi firmaları uluslar arası konsorsiyumlara katılmalıdırlar**.

— Savunma sanayi projelerinin teknolojik alt yapılarını hazırlamak için AR-GE çalışmaları teşvik edilmelidir. **AR-GE imkan ve kabiliyetine sahip kuruluşların olanakları sinerji sağlayacak şekilde birleştirilmelidir**.

— Milli olması zorunlu olan sistem ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik olarak gerekli olan alt yapı mutlaka yurt içinde oluşturulmalıdır. Bu nedenle savunma **sanayi kuruluşları finansman olarak gerektiğinde desteklenmelidir**.

— İhtiyaç duyulan sistemlerin tedarikinde kullanıcı ve yükleniciler birlikte çalışmalı, **gerektiğinde TSK bünyesindeki askeri fabrika- tesislerin sivil sektör ile birlikte kullanılması sağlanmalı ve teknoloji paylaşılmalıdır.**

— Türk Savunma Sanayi hükümetler üstü olarak değerlendirilerek, gelişiminin ülke geleceği için çok önemli olduğu hususu her zaman göz önünde bulundurulmalı, savunma sanayi sektöründe öncelikli olarak alt sanayi kolları belirlenerek teşvik edilmeli ve **Türk Savunma Sanayisi ihracat yaparak gelişmelidir.**

Özelleştirme konusuna ve özellikle savunma sanayi alanında faaliyet gösteren firmaların özelleştirilmesi politikasına belirttiğimiz bu duyarlı noktalardan bakılmasında büyük yararlar bulunmaktadır.

1970’li yılların ortalarına kadar özellikle gelişmekte olan ülkelerde, KİT’ler kalkınma politikalarının uygulanmasında yıllarca önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Ancak; 1980’li yıllardan bu yana özelleştirme, gerek gelişmiş, gerekse azgelişmiş ülkelerin gündemindeki en önemli konu haline gelmiş, kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılmasından, demokratikleşmeye kadar birçok sorunun çözümü bu sözcüğe endekslenmiştir. Özelleştirme, gelişmiş ülkelerde, devletin iktisadi yaşamdaki rolünü azaltmak ve özel sektörün dinamizminden yararlanarak, kaynak kullanımında etkinliği arttırmak için kullanılan bir politika aracı olarak, gelişmekte olan ülkelerde ise, ekonomik yapının yeniden şekillendirilmesinin aracı olarak görülmüştür.

1970’li yıllarda Şili’de başlayan özelleştirme hareketi 1979 yılında İngiltere’de Thatcher hükümetinin iktidara gelmesi ile hız kazanmış, daha sonra sanayileşmiş ülkelerden Almanya, İtalya, Fransa, İspanya ve Japonya’da önemli özelleştirmeler yapılmıştır.

Türkiye’de ise özelleştirme kamuoyuna sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin özel kesime satılması şeklinde yansıtılmıştır. **Özelleştirme ülkemizde giderek artan iç ve dış borçlarının kapatılmasında, kamu açıklarının düşürülmesinde bir araç olarak kullanılmıştır.**

Özelleştirilen kuruluşların özelleştirme öncesi ve sonrası performanslarıyla ilgili olarak yapılan incelemede; özelleştirilen tüm kuruluşların özelleştirmeden sonra kârlı ve verimli olmadığı, **kârlılık ve verimlilik göstergelerinin duruma göre değiştiği sonucuna varılmıştır.**

Özelleştirilen kuruluşlarda personel sayılarının azaldığı, nominal ve ödenmiş sermayelerinin ise büyük ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Personel sayısındaki azalmanın, mevcut istihdam fazlalığını ve maliyetleri düşürmek amacına yönelik olduğunu, sermaye artırımının ise KİT'lerin özelleştirmeden önce yetersiz sermaye ile çalıştıklarını göstermiştir.

Türkiye'de özelleştirilen kuruluşların faaliyetlerine ilişkin sendikalar, akademisyenler ve ÖİB tarafından yapılan çalışmalarda, farklı sektörlerde bazen farklı sonuçlarla karşılaşılmakla birlikte, verimlilik, istihdam gibi göstergelerde genellikle benzer sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmıştır.

Özelleştirme uygulamalarıyla ilgili olarak yapılan diğer bazı araştırmalarda da özelleştirilen her KİT'de kârlılık ve verimlilik göstergelerinin artmadığı, bazılarında olumlu gelişmeler yaşanırken bazılarında da durumun daha kötüye gittiği saptanmıştır.

1989–2006 yılları arasında özelleştirilen şirketler ile işletmelere ait birimlerin, özelleştirme öncesi ve sonrası faaliyetlerine ilişkin ÖİB Kayıtları üzerinde yapılan incelemede özelleştirilmelerinden sonra; özelleştirme öncesi karlı ve verimli olmayan işletmelerin büyük bir kısmının, özelleştirmeden sonra da karlı çalışmadığı bu kuruluşlardan bazılarının faaliyetlerine son verildiği, özelleştirmeden önce karlı çalışan kuruluşların bazılarının karlarını arttırırken, bazılarının ise zarar ettikleri tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda özelleştirme uygulamalarında; özelleştirilen her kuruluşun ve içinde bulunduğu sektörün mevcut durumlarına uygun politikalar geliştirilerek özelleştirilmesinin, mevcut teknolojileri ile verimli çalışmayan işletmeler için üretim şartı getirilmesi yerine yatırım vb. alternatif şartların geliştirilmesinin, verimli olarak faaliyet göstermesi mümkün olmayan veya ekonomik-sosyal koşullar çerçevesinde üretici olmasına ihtiyaç duyulmayan işletmelerin, sadece gelir sağlanması için özelleştirilmelerinin daha uygun bir çözüm yolu olabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla **savunma sanayinin özelleştirilmesi gibi çok daha duyarlı bir konuya ekonomik yararların ötesinde milli çıkarlar ve bağımsızlık noktasından bakılması gerekliliği**, dünyadaki gelişmeler de dikkate alındığında, halen daha önemini ve öncelliğini koruyan bir temel yapı taşı niteliğini sürdürmektedir.

EKLER

EK-1

KAMU VE VAKIF SAVUNMA SANAYİ KURULUŞLARI

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
SÜMER Holding A.Ş.	ANKARA 1933	7.497	ISO 9002	Askeri giyim ve personel teçhizatı üretimi.
TEMSAN Türkiye Elektronik Sanayi A.Ş.	ANKARA 1975	448	ISO 9001	Elektrik güç ve dağıtım ünitelerinin üretimi
TÜRK LOYDU Vakfı İktisadi İşletmesi	İSTANBUL 1962	80	ISO 9000	Gemilerin Sertifikalandırma ve Klaslama hizmetleri.
TÜVASAŞ Türkiye Vagon Sanayi A.Ş.	ADAPAZARI 1951	1.424	TSE-EN-ISO 9000	Yolcu Vagonları Bakım, Onarımı ve Modernizasyonu.
TÜBİTAK-MAM Marmara Araştırma Merkezi	KOCAELİ 1972	671	ISO/IEC 17025 ISO 9001 AQAP 150.	Araştırma-Geliştirme hizmetleri.
TÜBİTAK-BİLTEN	ANKARA 1985	207	ISO 9001	Elektronik sistemleri üretimi.
TÜBİTAK-UEKALE Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü	KOCAELİ 1995	380	ISO 9001 AQAP-110	Kripto cihazları üretimi.
TÜBİTAK-UME Ulusal Metroloji Enstitüsü	KOCAELİ 1992	195		Eğitim ve Danışmanlık hizmetleri.
TÜDEMSAŞ Türkiye Demiryolu Makineleri Sanayi A.Ş.	SİVAS 1939	1.915	ISO 9001	Vagon ve parça üretimi.
TÜLOMSAŞ Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş.	ESKİŞEHİR 1894	2.105	TSE-EN ISO 9001	Vagon ve motor üretimi.
TÜMOSAN Türk Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KONYA 1976	379	TSE-EN ISO 9002 ve AQAP-120	Makine, jeneratör ve dizel motor üretimi
ODTÜ Orta Doğu Teknik Üniversitesi Araştırmalar Koordinatörlüğü	ANKARA			AR-GE Hizmetleri.
ODTÜ-BİLTİR Bilgisayar Destekli Tasarım İmalatı ve Robotik Uygulama ve Araştırma Merkezi	ANKARA 1992			Bilgisayar Destekli Tasarım ve İmalat. Otomasyon ve Robotik Uygulamalar.
YILDIZ Teknik Üniversitesi	İSTANBUL 1992			AR-GE Hizmetleri.

EK-2

DİĞER SAVUNMA SANAYİ KURULUŞLARI

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
AKAY Plastik Sanayi Ticaret A.Ş.	KOCAELİ 1989	26	ISO 9002	Plastik üretimi.
AKDAŞ Döküm Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	ANKARA 1982	240	ISO 9001:2000, ABS BV	Çelik üretimi.
AKSA Jeneratör Sanayi A.Ş.	İSTANBUL 1980	400	ISO 9001:2000 ve AQAP-120	Jeneratör üretimi.
AKSEN Metal Ürünleri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	İSTANBUL 2001	11	ISO 9001:2000 TSE MİYB	Tel bariyer üretimi.
ALCATEL-TELETAŞ Telekomünikasyon Endüstri ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1965	500	AQAP-110, TSE-ISO 9001 ve BVQ 9001	İletişim cihazları üretimi.
ALCE Prefabrik Çelik Yapı ve Eşya Sanayi Ticaret Ltd.Şti.	ANKARA 1984			Çelik konstrüksiyon üretimi.
ALDAĞ Isıtma-Soğutma-Klima Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL ANKARA		TSE EN ISO 9001:9004	Isıtma- Soğutma Sistemleri retimi.
ALP Havacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ESKİŞEHİR 1998	82	ISO 9002 AQAP 120 AS9100	Uçak parçaları üretimi.
ALTUN Döküm Sanayi A.Ş.	KONYA 1977		RW-TÜW.EN ISO 9002	Çelik, Pık ve Sfero dökümü.
ANADOLU Döküm Sanayi A.Ş.	KOCAELİ 1968	77	ISO 9002	Çelik dökümü.
ANADOLU ISUZU Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KOCAELİ 1984	492	ISO 9002	Kamyonet, midibüs ve otobüs üretimi.
ANADOLU MOTOR Üretim ve Pazarlama A.Ş.	İSTANBUL 1965	164	ISO 9000 ve CE	Motor üretimi.
ARBOMAK Araba Boşaltma Makineleri İmalatı San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1977	35		Nakil tehzatı üretimi.
AREMSAN Elektrik Makine Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.	ANKARA 1977	24		Jeneratöe ve beton vibratör üretimi.
ARIKAN Kriko ve Makine Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.	ESKİŞEHİR 1975	150	RW-TÜW ISO 9002	Kriko üretimi.
ASİL Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	BURSA 1979	560	ISO-9001 AQAP-120	Çelik üretimi.
ASMAŞ Ağır Sanayi Makineleri A.Ş.	İZMİR 1978	221	ISO-9001 AQAP-120	Ağır makine imalatı.
ASKAM Kamyon İmalat ve Ticaret A.Ş.	KOCAELİ 1962	494	TSE-ISO-EN 9001	Araç üretimi.
AYESAŞ-Aydın Yazılım ve Elektronik Sanayi A.Ş.	ANKARA 1990	154	CMM Seviye 3, ISO-9001:2000 AQAP-110 MIL-Q-9858A AQAP-160 MIL-Q-9858A	Elektronik cihaz ve yazılım teknolojisi üretimi.
AYGERSAN Aydınlatma Gereçleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ANKARA 1971	91	ISO 9002	Aydınlatma cihazları üretimi.
AYGÜN Cerrahi Aletler A.Ş.	SAMSUN 1988	120	ISO-9001 ISO- 13485, EN- 46001 TSE ve CE	Cerrahi sistem üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
AYTEMİZLER Makine Sanayi Ticaret Ltd.Şti.	ANKARA 1978	140	TÜV ISO-9001:2000	Konteyner ve hangar üretimi.
BARIŞ Elektrik Endüstrisi A.Ş.	ANKARA 1979	39	AQAP 110	Fırlatma sistemleri üretimi.
BİAS Mühendislik Ltd.Şti.	ANKARA 1997	11		Mühendislik hizmetleri.
BİLGİ Coğrafi Bilgi, Dönüşüm ve Yönetim Sistemleri Ltd.Şti.	ANKARA 1193	11		Bilgi ve dönüşüm sistemleri üretimi.
BİLİŞİM Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.	ANKARA 1985	52		Bilişim teknolojisi hizmetleri.
BİLKENT Üni. İSYAM Araştırma Merkezi	ANKARA 1994	20	ISO 9001	Bilişim sistemleri üretimi.
BİOS Ltd.Şti.	ANKARA 1987	7		Kontrol sistemleri üretimi ve yazılım hizmetleri.
BİRBEN Makine İmalat, İthalat, İhracat Sanayi ve Tic. Ltd.Şti.	ANKARA 1994	16		Mekanik parça üretimi.
BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İZMİR 1964	1520	ISO-9001 AQAP-110	Taktik ve nakil araçları üretimi.
BORÇEM Makine Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	İSTANBUL 1973	15		Soğutucu imalatı.
BOSCH Fren Sistemleri Sanayi Ticaret A.Ş.	BURSA 1975	182		Fren, silindir ve valf üretimi.
BOSCH REXROTH A.Ş.	İSTANBUL 1976	140		Hidrolik üretimi.
BÖHLER Sert Maden ve Takım Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1967	71	TS-EN-ISO-9002 TS 4210	Takım ve uç imalatı.
BRİSA Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1974	1500	ISO 9001	Lastik üretimi.
BURÇELİK Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.	BURSA 1968	294	ISO 9002	Makine ve parça üretimi.
BURSAN Bursa Sanayi İşletmeleri A.Ş.	MANİSA 1982		TUV Cert EN ISO- 9001	Valf, tank ve pompa üretimi.
CANOVATE Elektronik Endüstri Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1996	320	ISO 9001 E142927	Baskılı devre, pano ve trafo üretimi.
CENGİZ Makine Sanayi Ticaret Ltd.Şti.	KOCAELİ 1984	44	QS 9000	Araç yan sanayi ürünleri, telsiz ve motor parçaları üretimi.
CEVHER Döküm Sanayi A.Ş.	İZMİR 1955	380	ISO 9001 ISO 14000 QS 9000 ISO/TS 16949	Otomobil parçaları üretimi.
CMS Jant ve Makine Sanayi Ticaret A.Ş.	İZMİR 1980	700	ISO TS/16949	Jant üretimi.
COŞKUNÖZ Metal Form, Makine Endüstri ve Tic. A.Ş.	BURSA 1968	626	ISO-9001 QS-9000 AQAP 120 VDA 6,1	Kalıp, pres ve parça üretimi.
ÇEMAŞ Döküm Sanayi A.Ş.	KIRŞEHİR 1976	182	ISO 9002	Diferansiyel, manifold ve makine parçaları üretimi.
DENET Cıvata Sanayi A.Ş.	İSTANBUL 1948	101	ISO 9002	Bağlantı elemanları üretimi.
DİNARSU İmalat ve Ticaret A.Ş.	TEKİRDAĞ 1951	358		Halı üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
DİOMED Tıbbi Gereçler Sanayi ve Ticaret Paz. A.Ş.	İSTANBUL 1995	54	TSE ISO-9001 TÜV ISO-9001 TÜV EN-46001	Tıbbi malzeme üretimi.
DİRİNLER Makine Sanayi Ticaret A.Ş.	İZMİR 1976	48	CE/ISO-9001	Pres üretimi.
DİZAYN Makine İmalatı ve Mühendislik San. Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1985	31	ISO-9001:2000	Savunma Sanayi ve Otomotiv Yan Sanayi Parçaları üretimi.
DYO Sentetik, Selülozik Boya ve Vernik Fabrikaları A.Ş.	İZMİR 1963	380	TSE-EN-ISO-9001:2000	Boya ve kimyasal madde üretimi.
EAE Elektronik A.Ş.	İSTANBUL 1986	50	ISO-9001 TÜV ISO-9001 TÜV EN-46001	Elektronik cihaz üretimi.
ECZACIBAŞI-BAXTER Hastane Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1994	524	BVQI ISO-9001 ISO-14000	Tıbbi cihaz ve ilaç üretimi.
EDI-ELİMSAN Savunma Gereçleri San. Tic. A.Ş.	İZMİR 1980		ISO-9001	Metal-Clad Sistemleri ve elk. malzemesi üretimi.
EDS Elektronik Destek Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	İSTANBUL 1990	45	ISO-9001	Güç Kaynakları üretimi.
EFE Endüstri ve Ticaret A.Ş.	İZMİR 1974	186	TÜV ISO-9002	Damperli Kasa Treyler ve Römork üretimi.
EGE Endüstri ve Ticaret A.Ş.	İZMİR 1974	216	ISO-9002 QS 9000	Dingil üretimi.
EKA Elektronik Kontrol Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1977	76	ISO-9001	Konvertör, Redresör, Regülatör ve Güç Kaynağı üretimi.
EKİNLER Elektronik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	İSTANBUL 1984	120	TÜV ISO EN-9002	Konnektör ve Kablo üretimi.
ELEKTRAL Elektromekanik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1978	100	TSE, EBSO, ISO-9001	Detektör, Elektronik Güvenlik Sistemleri üretimi.
ELİMKO Elektronik İmalat ve Kontrol Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1976	150	ISO 9001	Elektronik cihaz üretimi.
ELSAN Elektrik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ANKARA 1964	200	RWTÜV ISO-9002	Elektrik Motoru üretimi.
FEDERAL MOGUL İzmit Piston ve Pim Üretim Tesisleri A.Ş.	KOCAELİ 1969	450	TS16959 ISO-9001:2000 ISO-14001	Piston üretimi.
FİGES ve Geometride Bilgisayar Simülasyonu Hizmet ve Tic. Ltd. Şti.	KOCAELİ 1969	450	ISO 9001	Otomatik Kontrol cihazları üretimi.
FİKSSAN Fikstür Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KOCAELİ 1974	144		Kalıp imalatı.
FİL Filtre Ltd. Şti.	İSKENDERUN 1966	550	ISO-9001:2000	Filtre üretimi.
FLOTEKS Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	BURSA 1977	125	ISO 9001	Plastik mamul üretimi.
GANTEK Bilgisayar Danışmanlık Servis Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1987	102	TSE/12498	Yazılım geliştirme hizmeti.
GATE Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ANKARA 1989	155	ISO 9001:2000, AQAP-120	Elektronik cihaz üretimi.
GAZİANTEP Çelik Döküm Sanayi A.Ş.	GAZİANTEP 1978	19		Çelik döküm üretimi.
GEDİK Döküm ve Vana Sanayi Ticaret A.Ş.	ANKARA 1982	232	ISO-9002	Hassas döküm üretimi.
GEDORE-ALTAŞ El Aletleri Dövme Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1971	151	ISO-9002	Atölye tezgâhları, alet ve avadanlık üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
GEMAŞ Genel Mühendislik ve Mimarlık A.Ş.	ANKARA 1968	41	ISO-9001	İnşaat ve mimarlık hizmetleri.
GÖKSER Makine Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	ANKARA 1987	15	TSEK	Isıtma-Soğutma Cihazları üretimi.
GÜNHAN İmalat-Sondaj-Döküm Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	ELAZIĞ 1974	40	ISO-9002	İş ve kazı makineleri üretimi.
GÜRALP Vinç ve Makine Konstrüksiyon Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	İZMİR 1991	46	ISO-9001:2000	Vinç ve Çelik Konstrüksiyon üretimi.
HASAŞ Makine Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	ANKARA 1994	17	DIN EN ISO-9002	Metal işletme ve şekillendirme.
HEMA DİŞLİ Sanayi ve Tic. A.Ş.	KOCAELİ 1974	643	AQAP-120 ISO-9002 QS-9000	Diesel Motor üretimi.
HEMA Endüstri A.Ş.	TEKİRDAĞ 1973	913	AQAP-120 ISO-9001 QS-9000	Tekerlekli Zırhlı Araç ve Hidrolik Sistem Elemanları üretimi.
HES Hacılar Elektrik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KAYSERİ 1974	720	ISO-9001 ISO-14001	Kablo ve Bakır İletken üretimi.
HES Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KAYSERİ 1990	164	TSE ISO-9001	Makine İmalatı ve Parça İmalatı.
HİDROKET Hidrolik Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1998			Hidrolik Sistemler ve Valf üretimi.
HİDROMEK Hidrolik ve Mekanik Makine İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1978	343	ISO-9001 TSEK	İş Makinesi üretimi.
IAS Yazılım Geliştirme ve Servis Ltd. Şti.	İSTANBUL 1999	80		Yazılım hizmetleri.
İBRAHİM ÖRS Tarım Alet Ve Makineleri San. Tic. A.Ş.	KIRIKKALE 1952	200	ISO-EN 9001:2000, AQAP-130	Makine ve cihaz üretimi.
İMTES İmalat Teknolojisi San. ve Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1993	17		İmalat hizmetleri.
İŞBİR Elektrik San. A.Ş.	BALIKESİR 1977	146	ISO-9001	Jeneratör, Santral ve Alternatör üretimi.
İZELTAŞ İzmir El Aletleri San. A.Ş.	İZMİR 1968	492	TSE TS EN ISO-9002	El aletleri ile dövme parça üretimi.
HİSAR Çelik Döküm San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1964	300		İş ve Maden Makineleri İçin Dişli ve Tekerlek üretimi.
JANTAŞ Jant San. ve Tic. A.Ş.	MANİSA 1968		QS 9000	Jant üretimi.
KALE Oto Radyatör Sanayi ve Tic. A.Ş.	KOCAELİ 1966	650	ISO-9001 QS-9000 VDA-6,1	Radyatör üretimi.
KANCA El Aletleri, Dövme Çelik ve Makine San. A.Ş.	İSTANBUL 1967	304	TÜV TSE, ISO-9001 QS-9000	El Aletleri üretimi.
KARDEŞLER Makine ve Kalıp İmalat Sanayi Tic. A.Ş.	İSTANBUL 2000	15		Makine imalatı.
KAREL Elektronik San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1986	497	ISO-9001:2000	Haberleşme cihazları ve kablo üretimi.
KARSAN Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.	BURSA 1966	564	TSE-EN ISO-9001:2000	Minibüs ve Van üretimi.
KAYALAR Çelik San. Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1991	65	ISO-9002	Mutfak Ekipmanları üretimi.
KEPKEP İletişim Sistemleri İmalatı San. Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1983	25	ISO-9002	Telekomünikasyon konektör üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
KİMETSAN Kimya Maden Metalürji Endüstrileri İç ve Dış Tic. Müşavirlik Müh. Ltd. Şti.	ANKARA 1986	29	ISO-9002	Boya üretimi.
KROMAŞ Makine ve Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.	İSTANBUL 1990	72	DIN EN ISO-9001	Taşlama tezgâhları üretimi.
KURULKAN Motorlu Araçlar Üretim San. ve Dış Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1982	450	TSE ISO-9002	Makine imalatı.
LBS Logo Yazılım San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1986	95	ISO-9001:2000	Yazılım uygulamaları ve danışmanlık hizmetleri.
MAKSAN Dişli, Dövme Isıl İşlem San. Ltd. Şti.	NAZİLLİ 1978	45	TSE	Dişli üretimi.
MAN Türkiye A.Ş.	ANKARA 1966	2.449	ISO- 9001:2000, AQAP-120	Otobüs üretimi.
MAVİ Denizci Turizm Deniz Taşıtları İnşaat İmalat San ve Tic. A.Ş.	ANKARA 2002	20		Kompozit, Alüminyum, Çelik Konstrüksiyon Malzeme İmalatı.
MAYSAN HALLA Otomotiv Parçaları San. Tic. A.Ş.	BURSA 1997	188	ISO-9002	Amortisör ve parça imalatı.
MED UNION Containers A.Ş.	İSTANBUL 1990	200	BVQI ISO-9001 TS ISO-14001	Konteyner ve Çelik Konstrüksiyon imalatı.
MERT Teknik Fabrika Malzemeleri Tic. San. A.Ş.	İSTANBUL 1969	160	ISO-9001	Hidrolik Sistem üretimi.
METEKSAN NET İletişim Hizmetleri A.Ş.	ANKARA 2000	17		Enformasyon Teknolojileri üretimi.
METEKSAN SİSTEM Ve Bilgisayar Teknolojileri A.Ş.	İSTANBUL 1998	280	ISO-9001-9002	Bilgi Sistemleri üretimi.
METESAN-LEXEL Malzemeleri San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1981	264	EN 9001-9002	Endüstriyel Fiş ve Priz Üretimi.
METİŞ Makine İmalat San. A.Ş.	İSTANBUL 1992	101	ISO-9001:2000	Makine İmalatı.
MİLSOFT Yazılım Teknolojileri A.Ş.	ANKARA 1998	81	AQAP-150 TS-EN-ISO-9001:2000 SEI SW-CMM 3	Yazılım Geliştirme.
MOBİLSOFT Mobil Bilgi ve İletişim Teknolojileri A.Ş.	ANKARA 2001	80		Eğitim Simülasyonu üretimi.
MÖNCH Türkiye Yayıncılık Ve Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1987	160	ISO-9001	Matbaacılık ve Yayıncılık.
MTU Motor Türbin San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1990	160	DNV ISO-9001:2000, ISO-9002	Motor yenileştirme.
MÜSAN Makine Üretim San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1978		ISO-9001	Makine ve parça üretimi.
NETAŞ – NORTEL NETWORKS NETAŞ Telekomünikasyon A.Ş.	İSTANBUL 1967	540	ISO-9001 AQAP-110	Sayısal Terminal üretimi.
NORM Cıvata San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1973		ISO-9002 QS-9000	Bağlantı elemanları üretimi.
ODESA Bilişim Teknolojileri Ltd. Şti.	ANKARA 1998	14	ISO-9001	Yazılım hizmetleri.
OKSAŞ Oto Kauçuk San. A.Ş.	BURSA 1976	24	ISO-9002	Sızdırmazlık elemanları üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
OKSİJEN Teknolojileri Geliştirme ve Bilişim Sist. San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 2000	91	ISO-9001	Telekomünikasyon ve mobil internet üretimi.
ONUR Mühendislik A.Ş.	ANKARA 1980	68	ISO-9001	Mekanik Sistem üretimi.
ORS Ortadoğu Rulman San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1984	1000	ISO-9002 TSE-6269 QS-9000	Rulmanlı yatak üretimi.
OTOYOL Sanayi A.Ş.	İSTANBUL 1966	1073	ISO-9001	Kamyonet, hafif kamyon ve minibüs imalatı.
OYAK TEKNOLOJİ Bilişim ve Kart Hizmetleri A.Ş.	İSTANBUL 2002	350	ISO-9001	Bilişim hizmetleri.
ÖZKÖSEOĞLU Isı Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1962	85	ISO-9001	Ekmek fırınları ve hamur makinelerinin üretimi
ÖZTİRYAKİLER Madeni Eşya ve Sanayi Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1962		TSE-ISO-EN 900 TÜV-ISO-9001 AQAP-120	Mutfak donanımlarının üretimi.
PARSAN Makine Parçaları Sanayi A.Ş.	İSTANBUL 1968	454	TSE-Q/TSE-ISO-9000	Otomotiv sanayine yönelik parça imalatı.
PARSAT Piston Dağıtım Ticaret Sanayi A.Ş.	İSTANBUL 1979	404	TSE ISO-9002	Piston ve piston pimlerinin üretimi.
P.Ç.K. Portatif Çelik Konstrüksiyon Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1968	43		Kabin ve raf üretimi.
PETEK Boru A.Ş.	KOCAELİ 1979	23	ISO-9002	Boru üretimi.
PETLAS Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KIRŞEHİR 1976	640	ISO 9001 AQAP 110	Lastik tekerlek üretimi.
PİMSA Poliüretan İmalat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1975	140	ISO-14001 ISO-16949	Poliüretan mamul üretimi.
POLAR Soğuk İklim Giysileri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1987	350	ISO-9001	Askeri giyim ve personel teçhizatı üretimi.
PREFİ Prefabrik Yapı Endüstri ve Ticaret Ltd. Şti.	ANKARA 1995	40	KQ TSE-ISO-EN 9000	Konteynerler ve Prefabrik Yapı üretimi.
PTS Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İSTANBUL 1995	150	EN ISO-9001-2000	Askeri giysi üretimi.
SANTEK Sanayi Tesisleri İmalatı ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1983	138	ISO-9001(BVQI)	Makine imalatı ve çelik konstrüksiyon.
SARKUYSAN Elektrolitik Bakır San. ve Tic.A.Ş.	İSTANBUL 1972	529	ISO EN-9000 QS-9000	İletken üretimi.
SIEMENS BUSINESS Service Sistem Hizmetleri A.Ş.	İSTANBUL 1995	767	TS-EN ISO-9001:2000	Bilgi ve İletişim Teknolojileri.
SİLSAN Silindir ve Motor Elemanları San. ve Tic. A.Ş.	ADANA 1975	200	TSE ISO-9001	Motor silindir gömlek üretimi.
SİSTAŞ Çelik Dövme San. ve Tic. Ltd. Şti.	İZMİR 1978	70	TSE ISO 9002	Çelik dövme ve işleme.
SKT Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.	BURSA 1955	219	RW TÜV QS-9000	Sızdırmazlık elemanları üretimi.
SRF-SELGEÇEN Radyatör Fabrikası San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1963			Radyatör ve Isı Jeneratörü üretimi.
SÜNGÜSAN Makine Takım San. ve Tic. Ltd. Şti.	KIRIKKALE 1985	6		Makine ve parça imalatı.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
ŞAFAK Döküm Makine Parça San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1958			Demir döküm üretimi.
TEKNO Tasarım. A.Ş.	BURSA 1997			Mühendislik hizmetleri.
TEKNOPLAZMA İleri Teknoloji Malzemeleri San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1996	9		İleri Teknoloji Kaplama Sistemleri üretimi.
TELESİS Telekomünikasyon Sistemleri San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1983	80	EN ISO-9001-2000	Telefon Santralleri üretimi.
TEMEL Conta San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1974		ISO 9002	Conta üretimi.
TEMSA Sanayi ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1968	730	ISO 9001	Otobüs, otomobil ve kamyonet üretimi.
TEPAŞ Elektrik ve Mekanik Ev Cihazları San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1978	48	AQAP-120	Pompa ve motor üretimi.
TEPE Teknolojik Servisler A.Ş.	ANKARA 2000	49	ISO-9001/2000	Veri Taban Dizayn /Uygulama hizmetleri.
TİMSAN Taahhüt Montaj San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1982	24	ISO-9001/2000	Çeşitli araç üretimi.
TOKEZ Yağ Keçeleri San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1955	70	ISO-9002	Conta üretimi.
TRAKYA Cam San. A.Ş. Otocam Fabrikası	KIRKLARELİ 1991		ECE R43 DOT TSE ISO-14001 ISO-90001 QS-9000	Otomobil camı üretimi.
TRANVARO Elektronik Aletleri San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1988	52	EN ISO-2000 AQAP-120	Görüş sistemleri üretimi.
TUSAŞ Türk Uçak San. A.Ş.	ANKARA 1973	67	ISO-9001	Danışmanlık ve Destek Hizmetleri.
TÜRBOSAN Turbo Makineler San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1971	43	ISO-9001	Turbo makine üretimi.
TÜRK PIRELLİ Kablo ve Sistemleri A.Ş.	BURSA 1964	550	TSE ISO-9000, TSE ISO-14000	Kablo üretimi.
UZEL Makine San. A.Ş.	İSTANBUL 1935	1375	QS-9000, ISO-9001	Traktör, motor ve parça üretimi.
VURSAN Silah San. A.Ş.	İSTANBUL 1990	102		Tabanca ve tüfek üretimi.
YAKUPOĞLU Tekstil, Deri, Giyim, İmalat, Taahhüt, Ticaret	ANKARA 1927	1400	TSE ISO-9001	Askeri giyim, teçhizat ve balistik yelek üretimi.
YALTES Elektronik ve Bilgi Sistemleri Üretim ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 2002	34	ISO-9001	Yazım Geliştirme ve Destek Hizmetleri.
YILDIZ Gaz Armatürleri San. Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1979	78	ISO-9001 TS-5697 TD-6577 TS-3579 TS-1520	Kaynak ve Kesme Makineleri üretimi.
YONCA-ONUĞ A.Ş.	İSTANBUL 1986	84	AQAP-120	Kaan Sınıfı Ani Müdahale Botu üretimi.
YÖN TEKNİK Oto Yedek Parça San. ve Tic. Ltd. Şti.	BURSA 1979		TSE EN ISO-9000	Havalı fren ve debriyaj sistemleri üretimi.
YÜCEL Makine Hidrolik Pres San. ve Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1989			Hidrolik pres üretimi.
Yüksek Teknoloji Elektrik Elektronik Makine San. ve Tic. A.Ş.	İZMİR 1198	55	ISO-9001	Aydınlatma Sistemi üretimi.

FİRMA ADI	KURULUŞ YERİ/YILI	PERSONEL SAYISI	KALİTE BELGESİ	İŞ KONUSU
ZF SACHS Süspansiyon Sistemleri San. ve Tic. A.Ş.	KOCAELİ 1988	332	QS-9000	Amortisör üretimi.
STM Savunma Teknolojileri Mühendislik Tic. A.Ş.	ANKARA 1991	153	AQAP-150 TS EN ISO- 9001-2000	Komuta Kontrol Sistemleri üretimi ve Destek Hizmetleri.
SFT Makine ve Elektronik San. ve Tic. Ltd. Şti.	ANKARA 1992	20	RWTÜV ISO- 9002	Silah tahrik mekanizmaları üretimi.
SELAH Makine ve Gemicilik Endüstri Tic. A.Ş.	İSTANBUL 1982	200	ISO-9002 (BVQI)	Gemi inşası.
SEDEF Gemi Endüstrisi. A.Ş.	İSTANBUL 1990		AQAP-4 ISO-9001	Gemi inşası.
SAVRONİK Elektronik San. ve Tic. A.Ş.	ESKİŞEHİR 1986	72	AQAP-110	Elektronik sistem üretimi.
SATEK Savunma Teknolojileri Ltd. Şti.	ANKARA 1997	9	ISO-9001	Eğitim Simülatörleri üretimi.
SARSILMAZ Silah San. A.Ş.	İSTANBUL 1982	400	TSE AQAP-120	Tabanca ve tüfek üretimi.
SANTEK Elektronik, Teknik Mamuller İmalat ve Tic. Ltd. Şti.	İSTANBUL 1983	138		Silah dönüş ve yükseliş sistemlerinin üretimi.
SAMSUN Yurt Savunma San. ve Tic. A.Ş.	SAMSUN 1998	57	TSE	Tabanca üretimi.
RMK Marina Gemi Yapım San. ve Deniz Taşımacılığı İşletmesi A.Ş.	İSTANBUL 1997	165	ISO-9002	Gemi inşası.
MİKES Mikrodalga Elektronik Sistemler San. ve Tic. A.Ş.	ANKARA 1987	125	ISO-9001 AQAP-110	Elektronik Sistem üretimi.
KALEKALIP Makine ve Kalıp San. A.Ş.	İSTANBUL 1969	434	ISO-EN 9001:2000, AQAP-120	Kalıp İmali ve Metal İşleme.

EK-3

BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR

BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR / I					
	BLOK SATIŞ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN KİŞİ/KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (ABD doları)
BİNAŞ	47,50	47,50	T. KALKINMA VAKFI	29.08.86	373.474
BİGA YEM	40,00	40,00	SİLİVRİ YEM A.Ş.	21.11.86	149.683
BURSA SOĞUK DEPO.	52,00	52,00	BURSA BELEDİYESİ	21.11.86	107.050
YEMTA	20,00	20,00	TARIŞ GN. MDL.	21.11.86	80.187
MANİSA YEM	15,00	15,00	HALİL YURSEVEN	23.07.87	58.411
ISPARTA YEM	15,00	15,00	DR. TURHAN ÖZGÜL	23.07.87	75.935
SAMAŞ	25,00	25,00	TOKAT İL ÖZEL İDARESİ	23.01.87	131.279
ANSAN - MEDA	88,33	88,33	ATLANTIC IND. LTD.	18.11.88	13.000.000
ESKİŞEHİR YEM	45,00	45,00	ZEYTİNOĞLU HOLDİNG	22.05.89	1.084.421
AKSARAY YEM	40,00	40,00	H. ÖZOT - M. DEMİRAY	23.05.89	457.867
ÇORUM YEM	30,00	30,00	PANKOBİRLİK	25.05.89	120.491
KAYSERİ YEM	13,33	13,33	KAYSERİ YEM FAB. ORT.	30.05.89	84.344
ANKARA ÇİMENTO	99,30	99,30(1).	SCF	08.09.89	33.000.000
BALIKESİR ÇİMENTO	98,30	98,30(1).	SCF	08.09.89	23.000.000
PINARHİSAR ÇİMENTO	99,90	99,90(1).	SCF	08.09.89	25.000.000
SÖKE ÇİMENTO	99,60	99,60(1).	SCF	08.09.89	11.000.000
ADANA KAĞIT TORBA	60,00	60,00	ÇİTOSAN MEMUR YRD. DER.	15.03.91	402.065
TÜRK KABLO	38,00	38,00	NOKIA INT. - FINNISH FUND	17.05.91	11.000.000
GÜNEŞ SİGORTA	30,00	30,00	GAN INTERNATIONAL	01.07.91	18.900.000
ORDU SOYA	100,00	100,00	TARIM KRE. KOOP.	10.09.91(2).	322.762
ÇAYBANK	49,00	49,00	DERVİŞ TEMEL	29.01.92	2.465.290
İPRAGAZ	49,33	51,00(3).	PRIMAGAZ A.G.	27.01.92	64.066.776
TAT KONSERVE	17,27	17,27	KOÇ HOLDİNG	28.01.92	7.578.534
ÇAMSAN	26,83	26,83	GÖKHAN POYRAZ	20.02.92	1.387.817
RAY SİGORTA	49,65	49,65	DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU	08.05.92	10.376.455
POLİNAS	30,00	30,00	ÜLKER GIDA	08.05.92	6.767.253
MEYSU	96,15	96,15	ÜNAL DOĞAN GRUBU	16.07.92	1.229.897
ŞEKER SİGORTA	13,37	13,37	SERT HOLDİNG	06.08.92	918.621
ANKARA HALK EKMEK	3,79	3,79	ANK. B.ŞEHİR BELEDİYESİ	18.08.92	84.072
TÜRK TRAKTÖR	33,73	33,73	KOÇ HOLDİNG	23.09.92	7.683.247
TRAKMAK	45,00	45,00	KOÇ HOLDİNG	23.09.92	3.960.088
GAZİANTEP ÇİMENTO	99,73	99,73	RUMELİ HOLDİNG	03.12.92	52.695.898
İSKENDERUN ÇİMENTO	100,00	100,00	OYAK-H. ÖMER SABANCI	02.12.92	61.500.000
TRABZON ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ HOLDİNG	03.12.92	32.551.000
DENİZLİ ÇİMENTO	100,00	100,00(4).	MODERN ÇİMENTO	04.12.92	70.100.000
ÇORUM ÇİMENTO	100,00	100,00	YİBİTAŞ HOLDİNG	25.12.92	35.000.000
SİVAS ÇİMENTO	100,00	100,00	YİBİTAŞ HOLDİNG	25.12.92	29.400.000
ŞEKERBANK	10,00	10,00	PANKOBİRLİK	22.02.93	3.505.195
TOE	81,35	77,76	SÜPER OTO	14.04.93	8.000.000
LADİK ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO	21.04.93	57.598.687
ŞANLIURFA ÇİMENTO	100,00	100,00	RUMELİ ÇİMENTO	21.04.93	57.405.988
BARTIN ÇİMENTO	99,78	99,78	RUMELİ ÇİMENTO	06.05.93	20.568.669
AŞKALE ÇİMENTO	100,00	100,00	ERÇİMSAN	17.06.93	31.158.000

BANDIRMA YEM LTD.	24,62	24,62	BANDIRMA SOĞ.HAVA T.A.Ş.	15.11.93	374.721
KARS YEM A.Ş.	37,07	37,07	LÜTFÜ KARAMAN ve 14 çalışan	17.11.93	85.080
AEG - ETİ A.Ş.	11,11	11,11	AEG Aktiengesellschaft	10.12.93	2.199.542
İSTANBUL DEMİR ÇELİK	40,00	40,00	BİRLİK İNŞ. MAD. A.Ş.	10.12.93	164.345
GÜNEYSU	67,31	67,31	AYŞE BALCI	24.02.94	333.058
LAYNE-BOWLER	4,17	4,17	KONYA ŞEKER FAB. A.Ş.	20.04.94	6.912
SIVAS YEM	3,57	3,57	HALUK DİNÇER	01.06.94	361
HASCAN GIDA	3,40	3,40	ALİ BAYSAL	02.06.94	6.531
TOROS İLAÇ PAZ.	25,00	25,00	TEKNİK SERVİS TIC. A.Ş.	21.06.94	64.668
AEG - ETİ	27,85	27,85	AEG Aktiengesellschaft	21.06.94	5.871.330
ARA TOPLAM (I)					713.456.004

(1): Satış sözleşmesinde satılan hisselerin en az %40'ının, satış tarihinden itibaren 5 yıl içinde SCF tarafından halka arz edileceği hükme bağlanmıştır. Ancak satış işlemi Danıştay'ın 25.12.1991 tarihli kararı ile iptal edilmiştir, daha sonra Bakanlar Kurulu tarafından 27.4.1992 tarihinde sözkonusu kararın geriye yürütülemeyeceği konusunda prensip kararı alınmıştır. Bu nedenle, satılan hisselerin halka arzı işlemi 27.4.1992 tarihinden itibaren 5 yıl içinde gerçekleştirilecektir.

(2): Temmuz 1986'da 10 yıl süre ile net karın %80'inin tahsil edilmesi koşulu ile imzalanan satış sözleşmesi iptal edilmiş ve Eylül 1991'de 1.5 milyar TL bedel üzerinden yeni bir sözleşme imzalanmıştır.

(3): İPRAGAZ'da %1.67 oranında hisse sahibi olan gerçek kişilerin vekil tayin ettiği Türkiye Petrolleri A.O. ile KOİ arasında 16 Eylül 1991 tarihinde imzalanan protokol ile satışa konu hisse oranı, "yönetim hissesi" olan %51'e tamamlanmıştır.

(4): Satış sözleşmesi uyarınca satılan hisselerin %49'a kadarı, satış tarihinden itibaren 4 yıl içinde Modern Çimento tarafından halka arz edilecektir.

(5): Alıcı firmanın teklifi peşin 3.750.000 DM olup bu tutar, sözleşme imza tarihindeki M.B. döviz satış kuru üzerinden TL'ye, aynı tarihteki çapraz kur üzerinden de ABD Doları'na çevrilmiştir.

(6): Alıcı firma peşin 2.285.075.923 TL tutarındaki satış bedeline ilaveten, İDÇ'nin 1991 ve 1992 yıllarına ilişkin temettü ve kurumlar vergisi istinası borcu olan toplam 758.245.077 TL'yi sözleşme tarihinde ödemiştir.

EK-4

HALKA ARZ, BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR

HALKA ARZ + BLOK SATIŞ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR								
	BLOK SATIŞ Veya HALKA ARZ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN Veya HALKA ARZ EDİLEN KAMU PAYI (%)	SATIN ALAN KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	BLOK SATIŞ Veya HALKA ARZ BEDELİ (TL)	BLOK SATIŞ Veya HALKA ARZ BEDELİ (\$)	BEHER HİSSE HALKA ARZ FİYATI (TL)	HALKA ARZ BAŞVURU SAYISI
AFYON ÇİMENTO								
Blok Satış	99,60	51,00	SCF	08.09.1989	29.114.670.000	13.000.000		
Halka Arz	48,60	39,87	Halka Arz	21-26.03.1991	29.899.650.000	8.422.698	30.000	12.591
TOFAŞ OTO TİC.								
Blok Satış	39,00	16,00	FİAT AUTO S.p.A.	22.02.1991	42.204.800.000	13.203.441		
Halka Arz	23,00	1,36	Halka Arz	13-14.06.1991	4.075.200.000	966.248	15.000	3.147
NIĞDE ÇİMENTO								
Halka Arz	99,84	12,72	Halka Arz	13-14.05.1991	10.494.000.000	2.647.286	165.000	1.125
Blok Satış	87,12	87,10	OYAK-SABANCI	23.03.1992	139.328.550.000	22.500.000		
ÇUKUROVA ELEKT.								
Halka Arz	18,65	5,45	Halka Arz	16-17.04.1990	96.995.475.000	38.829.409	23.750	22.184
Blok Satış	11,50	11,25	RUMELİ ELEKT.	16.02.1993	740.332.586.781	81.096.791		
KEPEZ ELEKTRİK								
Halka Arz	42,05	8,14	Halka Arz	16-17.04.1990	23.457.024.000	9.390.359	14.400	8.320
Blok Satış	25,39	25,39	RUMELİ ELEKT.	16.02.1993	302.708.401.452	33.158.988		
NETAŞ								
Blok Satış	49,00	20,00	NTL	01.03.1993	215.134.920.000	26.000.000		
Halka Arz	29,00	7,75	Halka Arz	3-5.11-12.3.1993	80.522.310.000	8.723.623	8.250	4.897
GİMA								
Halka Arz	54,68	4,15	Halka Arz	3-4.06.1991	1.660.900.000	406.902	4.000	283
Blok Satış	50,38	94,05	BİLFER-DEDEMAN	02.03.1993	201.000.000.000	21.787.413		
TELETAŞ								
Halka Arz	40,00	22,00	Halka Arz	29.02-2.03.1988	15.399.995.000	13.090.225	5.000	41.695
Blok Satış	18,00	18,00	ALCATEL B.V.	19.08.1993	245.455.048.800	21.002.400		
USAŞ								
Blok Satış	100,00	70,00	SAS	09.02.1989	32.014.842.000	14.450.000		
Halka Arz	30,00	30,00	Halka Arz	20-22.10.1993	191.999.968.000	15.205.871	32.000	4.672
PETROL OFİSİ A.Ş.								
Halka Arz	100,00	4,02	Halka Arz	27-29.5.1991	57.863.200.000	14.386.888	4.000	17.206
Blok Satış	93,30	51,00	İŞ DOĞAN A.Ş.	21.07.2000	800.965.620.000.000	1.260.000.000		
Halka Arz	42,30	13,00	Halka Arz	27.02-	174.783.400.800.000	168.371.170	30.000***	51.470

			15.03.2002			
TOPLAM				978.208.682.341.033	1.786.639.712	167.590
Halka Arz				175.295.768.522.000	280.440.679	
Blok Satış				802.912.913.819.033	1.506.199.003	

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir.

* Gima'daki % 50.376 KOİ hissesi, bu kuruluşta bulunan ve satış yetkisi KOİ'ye verilen Sanayii ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ne ait % 43.672 oranındaki hisselerle birlikte toplam % 94.048 oranı üzerinden satılmıştır.

** Peşin blok satış bedeline ilaveten 10 yıl süre ile vergi sonrası karın % 21'i alınmaktadır

*** Beher hisse satış fiyatı, indirim oranına göre 25.500 TL ile 30.000 TL arasında değişmektedir.

1) Halka arz edilen kamu payı, şirketlerin toplam sermayeleri üzerinden hesaplanmıştır.

2) Beher hisse satış fiyatları, 1000 TL nominal değerde hisse senedi fiyatlarını göstermektedir.

3) ABD Doları cinsinden teklif tutarları satış tarihindeki T. C. Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden TL'ye, TL cinsinden alınan teklif tutarları ise satış tarihindeki döviz alış kuru üzerinden ABD Dolarına çevrilmiştir.

EK-5

HALKA ARZ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR

HALKA ARZ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR					
	HALKA ARZ TARİHİNDEKİ PAY(%)	HALKA ARZEDİLEN KAMU PAYI (%)	HALKA ARZ TARİHİ	TOPLAM SATIŞ TUTARI (\$)	BAŞVURU SAYISI
ERDEMİR	48,65	2,93	9-10.04.1990	53.105.711	33.953
ARÇELİK	13,32	5,83	30.4/1.5.1990	19.890.196	12.618
BOLU ÇİMENTO	34,50	10,38	30.4/1.5.1990	8.268.150	8.157
ÇELİK HALAT	19,42	13,25	30.4/1.5.1990	7.750.179	6.517
PETKİM	99,97	8,08	18-29.6.1990	150.617.183	76.119
KONYA ÇİMENTO	39,87	31,13	24-25.10.1990	17.663.979	6.396
ÜNYE ÇİMENTO	49,21	2,86	1-2.11.1990	927.162	281
MARDİN ÇİMENTO	46,23	25,46	22-23.11.1990	9.161.501	1.280
THY (I)	100,00	1,55	29.11-7.12.1990	4.976.165	2.488
ADANA ÇİM. (A)	23,86	17,16	18-20.2.1991	25.162.623	3.355
ADANA ÇİM. (C)	23,42	17,16	18-20.2.1991	2.795.847	3.355
MİGROS	42,22	36,40	25-26.2.1991	5.609.246	3.951
DİTAŞ	14,77	2,51	6-7.5.1991	219.411	1.263
TÜPRAŞ	100,00	1,66	27-29.5.1991	6.036.589	15.456
TOFAŞ TÜRK (I)	23,13	0,85	13-14.6.1991	6.119.572	3.147
TOFAŞ TÜRK (II)	21,13	16,80	4-7.3.1994	332.824.239	801
T. İŞ BANKASI (C)	12,30	12,29	4-6.5.1998	632.651.612	80.978
TÜPRAŞ (A)	96,42	30,65	5-7.4.2000	1.104.520.664	369.566
THY (II)	98,17	23,00	1-3.12.2004	191.279.167	29.280
PETKİM	88,86	34,50	13-15.04.2005	273.719.603	23.054
THY (III)	75,18	28,75	16-18.05.2006	207.820.151	10.757
TOPLAM				3.008.013.239	658.819

- 1) Halka arz edilen kamu payı, şirketlerin toplam sermayeleri üzerinden hesaplanmıştır.
- 2) Beher hisse satış fiyatları, 1000 TL nominal değerinde hisse senedi fiyatlarını göstermektedir.
- 3) Adana Çimento A ve C grubu hisse senetleri, TOFAŞ Oto Ticaret ve TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası hisse senetleri ile TÜPRAŞ ve POAŞ hisse senetleri birlikte ve birebir oranında halka arz edilmiştir.

EK-6
ULUSLAR ARASI PİYASALARDA KURUMSAL ARZ YOLUYLA
ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR

ULUSLARARASI PİYASALARDA KURUMSAL ARZ YOLUYLA ÖZELLEŞTİRİLEN KURULUŞLAR						
	ARZ TARİHİNDEKİ PAY (%)	ARZEDİLEN KAMU PAYI (%)	ARZ TARİHİ	BEHER HİSSE SATIŞ FİYATI (\$)	TOPLAM SATIŞ TUTARI (TL)	TOPLAM SATIŞ TUTARI (\$)
TOFAŞ TÜRK	21,13	16,67	03.03.1994	3,30	6.682.308.600.000	330.000.000
T. İŞ BANKASI (C)	12,30	7,39	4-6.05.1998	0,10	97.418.944.480.000	391.949.083
TÜPRAŞ (A)	96,42	6,77	5-7.04.2000	0,05	157.121.418.335.123	265.491.985
POAŞ (A)	42,30	3,50	6-15.03.2002	30,00	52.500.000.000.000	38.891.914
THY	98,17	14,95	1-3.12.2004	4,81	177.655.582.719.000	125.952.471
TOPLAM					491.378.254.134.123	1.152.285.453

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir. Satış tutarlarının döviz cinsinden değeri, halka arzın başlangıç tarihindeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden hesaplanmıştır.

1) Arz edilen kamu payı, toplam şirket sermayesi üzerinden hesaplanmıştır.

2) Beher hisse satış fiyatı, 1000 TL nominal değerinde hisse senedi fiyatlarını göstermektedir.

EK-7

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK VE İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ VEYA DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER					
	SATIŞ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
YEM SANAYİİ A.Ş.					
Tavşanlı Yem San.A.Ş.	4,83	4,83	Mustafa Nadir Uysal	14.04.1993	16.359
Balıksan A.Ş.	15,00	15,00	Yavuz Ali Oğuz	14.04.1993	20.158
Çukoyem Ltd. Şti	4,00	4,00	Ceyhan San. Tic. İ.Ş. A.Ş.	15.04.1993	6.834
Çaycuma Yem Fabrikası	-	-	Yurtbay Ltd. Şti.	23.07.1993	1.133.088
Adıyaman Yem Fabrikası	-	-	Güçlü Yem San. ve Tic. A.Ş.	01.11.1993	478.136
Korkuteli Yem Fabrikası	-	-	Korkutelim Yem San.A.Ş.	02.11.1993	919.762
Samsun Yem Fabrikası	-	-	Samsun Yem San. A.Ş.	02.11.1993	3.219.168
Acıpayam Yem Fabrikası	-	-	Acıpayam Yem San. A.Ş.	03.11.1993	801.847
Bursa Yem Fabrikası	-	-	Van-Er Gıda San. Ltd. Şti.	03.11.1993	2.061.893
Çankırı Yem Fabrikası	-	-	Çan-Yem Çankırı Yem A.Ş.	03.11.1993	878.214
Devrekani Yem Fabrikası	-	-	Oruçoğlu Ltd. Şti.	03.11.1993	480.000
Elazığ Yem Fabrikası	-	-	Elazığ Yem San. A.Ş.	03.11.1993	1.039.176
Göksun Yem Fabrikası	-	-	Befa İnş. Tic. San.A.Ş.	03.11.1993	916.397
Yatağan Yem Fabrikası	-	-	Yatağan Yem San. A.Ş.	03.11.1993	1.374.596
Konya Yem Fabrikası I	-	-	Hüsnü Özbey Mad.Ltd.	12.11.1993	377.119
Konya Yem Fabrikası II	-	-	Hüsnü Özbey Mad.Ltd.	12.11.1993	1.583.898
Uşak Yem Fabrikası	48,00	48,00	Mahmut Özgöbek	16.11.1993	676.065
Kızıltepe Yem Fabrikası	-	-	Karaboğa A.Ş.	20.04.1994	47.485
Adapazarı Yem Fabrikası	-	-	Yılmaz Trans Gıd. Mad. A.Ş.	21.04.1994	100.000
Erzurum Yem Fabrikası	-	-	Has Nur Yem San. Ltd. Şti.	21.04.1994	215.129
Siirt Yem Fabrikası	-	-	Refik Kızılay	21.04.1994	32.519
Diyarbakır Yem Fabrikası	-	-	Arık Kardeşler Yem Ltd.	22.04.1994	315.886
Tunceli Yem Fabrikası	-	-	Feniş Yem San. Tic. A.Ş.	22.04.1994	67.468
Tatvan Yem fabrikası	-	-	Rona Otomotiv Koll. Şti.	22.04.1994	109.636
Malatya Arsası	-	-	Zübeyde Gündoğdu	11.05.1994	385
Van Yem San. Fabrikası	-	-	Van Yem San. A.Ş.	12.05.1994	286.329
İstanbul Yem Fabrikası	-	-	Jet Ulusal Gıda San. A.Ş.	13.05.1994	3.438.894
Kırklareli Yem Fabrikası	-	-	Tar.Kre.Koop.Merkez Bir.	16.01.1995	577.574
Hilvan Yem Fabrikası	-	-	Osman Baysal	28.02.1995	25.371
Muş Yem Fabrikası	-	-	Ahmet Alak	03.04.1995	217.324
YEM'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					21.416.710
ÇİNKÜR ÇİNKO KURŞUN METAL SAN. A.Ş.					
Celaldağ Maden Sahası Ruhsat Devri			Artış Madencilik Ltd.	20.06.1995	77.172
Pozantı Maden Sahası Ruhsat Devri			İbrahim Doğan	20.06.1995	784
Koyulhisar Maden Sahası Ruhsat Devri			Menka A.Ş.	25.08.1995	11.879
ÇİNKÜR'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					89.835
SİVAS DEMİR ÇELİK T.A.Ş.					
Ankara - Gaziosmanpaşa'da Bir Daire			Yavuz Özen	07.09.1995	237.419
SİVAS DEMİR ÇELİK'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					237.419
TESTAŞ T. ELEK. SAN.A.Ş.					
Aydın Tesisleri			Tawain Firstohm Aydın Elek.A.Ş.	20.12.1995	1.150.000
TESTAŞ'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					1.150.000
TÜRK HAVA YOLLARI					
3 Adet B-727 Tipi Uçak			Top Air Havacılık Tic. ve San. A.Ş.	29.03.1996	9.000.000
USAŞ Hissesi			İMKB'de satış	Kas.-Aralık 2003	3.815.925
9 Lojman	-	-	Mutelif	15.11.2003	890.115
2 Lojman	-	-	Mutelif	16.02.2004	233.987
USAŞ Hissesi	7,75	3,00	İMKB'de satış	Ağuts.-Aralık 2005	4.828.427
USAŞ Hissesi	6,00	3,00	İMKB'de satış	19.25.01.2006	5.181.739
THY TOPLAMI					23.950.193

(*) : Devrekani Yem Fabrikası, ABD Doları üzerinden satılmıştır. 480.000 \$ tutarındaki teklifin TL değeri, satış tarihindeki T.Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(**): Alıcı Firmanın Elazığ Yem Fabrikası için verdiği teklif 1.761.300 DM'dir. Bu tutar, satış tarihindeki T. Cumhuriyet Merkez Bankası DM döviz satış kuru üzerinden TL'ye ve aynı tarihteki çapraz kur üzerinden ABD Doları'na çevrilmiştir.

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK VE İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ VEYA DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (DEVAM)

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (Devam)					
	SATIŞ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
T. SÜT ÜRÜNLERİ A.Ş.					
İzmir-Tire Süt Top. Merk.	-	-	-Levent Yatkın	10.05.1993	51.750
Çatalca Süt Top. Merk.	-	-	-Z. Yücel - A. Hasbayram	13.05.1993	67.912
Denizli Acıpayam Arsası	-	-	-Dr. İsa Tuzcu	16.07.1993	40.277
Adana Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Seytaş A.Ş.	20.07.1995	1.264.394
Afyon Süt Mam. İşl.	-	-	-Afyon Gıda San.	20.07.1995	903.138
Amasya Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Oğraş Top.San.Ltd.Şti.	20.07.1995	563.749
Bayburt Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Vural İşışır	20.07.1995	419.429
Çan Süt Mam.İşl.	-	-	-Tikveşli A.Ş.	20.07.1995	361.255
Çankırı Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Aytaç Dış Tic. Yat.San.A.Ş.	20.07.1995	473.549
Erzincan Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Asır A.Ş.	20.07.1995	360.799
Erzurum Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Özatalay İnş. Tur. Tic.Ltd.	20.07.1995	405.899
Eskişehir Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Mis Süt A.Ş.	20.07.1995	901.998
Havsa Süt Mam.İşl.	-	-	-Trakyabirlik	20.07.1995	1.443.197
Siverek Süt İşl.	-	-	-Ali Murat Bucak	20.07.1995	135.300
Yatağan Süt işl.	-	-	-Bodrum Su Ürün. Paz.Ltd.Şti.	20.07.1995	721.598
Yüksekova İşl.	-	-	-Şükrü Acar	20.07.1995	112.750
Trabzon İşletmesi	-	-	-Demçay A.Ş.	20.07.1995	812.825
Solaklı Süt Top.Mer.	-	-	-Cuma Şanlıyurt	26.07.1995	89.174
Sinop Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Recep Özdemir	28.07.1995	378.712
Balıkesir Süt ve Mam. İşl.	-	-	-Mar Tüketim Mad. İth.İhrac.A.Ş.	31.07.1995	3.208.556
Burdur Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	2.696.078
İzmir Süt ve Mamülleri İşl.	-	-	-Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	6.795.900
Lalahan Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Mis Süt A.Ş.	31.07.1995	2.450.980
Muş Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Muş Ovası Süt Ür.San.Tic.A.Ş.	01.08.1995	122.111
Adilcevaz Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Adilcevaz Sulama Kooperatifi	04.08.1995	165.366
Ceylanpınar Arsası	-	-	-Veysi Göllü - Ahmet Güntekin	04.08.1995	88.195
Aksaray Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Aksaray Aksüt Mam.Ltd.Şti.	08.08.1995	854.626
Sivas Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Fah-Sel sanayi Ürünleri Ltd.Şti.	08.08.1995	396.634
Şebinkarahisar Arsası	-	-	-Ünsal Uluççen	10.08.1995	48.025
Elazığ Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Elsüt A.Ş.	16.08.1995	466.972
İstanbul Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Süt End.Kuruluşları A.Ş.	29.08.1995	29.740.088
SEK isim hakkı	-	-	-Süt End.Kuruluşları A.Ş.	29.08.1995	7.958.615
Bolu Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Abant Süt Ortak Girişimi	31.08.1995	1.484.021
Tunceli Süt Toplama Mer.	-	-	-Celal Yaşar	31.08.1995	313.525
Çorum Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Cansüt Gıda San.	08.09.1995	476.957
Diyarbakır Süt ve Mam.İşl.	-	-	-H.M.Adnan Çelebiser	22.11.1995	661.338
Adıyaman Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Ahmet Yaşar Öncel	23.11.1995	226.745
Devrek Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Başoğlu A.Ş.	23.11.1995	415.698
Silivri Süt Toplama Merk.	-	-	-Klas Alışveriş Merk.Dış.Tic.A.Ş.	24.11.1995	149.695
Aydın Köşk Arsası	-	-	-Sema Tar.Hay.Tur.Pet.ÜR.San.A.Ş.	08.12.1995	432.261
Kastamonu Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Saf Süt Gıda San.Tic.A.Ş.	22.12.1995	279.393
Yenice Süt Toplama Merk.	-	-	-Süleyman Çalışkan	06.02.1998	17.410
Giresun Süt ve Mam.İşl.	-	-	-Hayri Bakıcı Ortak Girişim Grubu	05.06.1998	662.865
SEK'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					69.619.759
DENİZ NAKLİYATI T.A.Ş.					
3 Tanker	-	-	-Beşiktaş Den. San. A.Ş.	18-22.8.1995	12.980.000
Üsküdar Binası	-	-	-Vadim İnş. Taah.ve Tic. A.Ş.	30.07.1998	16.250.000
DENİZ NAKLİYATI'NA AİT VARLIKLAR TOPLAMI					29.230.000
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.					
Ankara-Bahçelievler Bin.	-	-	-Yurtkur Vakfı	12.07.1995	741.957
Ankara-Gaziosmanpaşa B.	-	-	-Türk Parlamenter Birliği	25.07.1995	1.305.945
İzmir'de 1 Taşınmaz	-	-	-Aliğa Organize Sanayi Bölgesi	09.09.2002	17.951
Çanakkale'de 1 arsa	-	-	-Başak İnş. Tic. ve San. A.Ş.	14.10.2004	1.600.000
PETKİM'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					3.665.853
EBK ET VE BALIK ÜRÜNLERİ A.Ş.					
Manisa Lojman Arsası	-	-	-Musa Kök (Kök İnşaat)	07.07.1995	182.747

İskenderun Soğuk Depo Ars.	-	-	-Bilfer Madencilik A.Ş.	10.07.1995	813.234
Çerkezköy Arsası	-	-	-Öznur Kablo San. Ltd. Şti.	10.07.1995	1.508.582
Gölbaşı-Oğulbey Arsası	-	-	-Cihan-Kur İnş. san.Tic. A.Ş.	10.07.1995	1.750.226
Ankara Komb. Arsası	-	-	-Gimat	11.08.1995	29.209.399
Afyon Et Kombinası	-	-	-Özerler Holding A.Ş.	16.08.1995	1.061.301
Suluova Et Kombinası	-	-	-Amasya Pancar Ekicileri Koop.	16.08.1995	785.363
Malatya Et Kombinası	-	-	-Malet Malatya Et Ür. San.A.Ş.	16.08.1995	658.006
Kars Et Kombinası	-	-	-Çelikler Turizm Ltd.Şti.	17.08.1995	422.306
Elazığ Et Kombinası	-	-	-Elazığ Et Ür. Ent. Tes. A.Ş.	17.08.1995	844.612
Şanlıurfa Et Kombinası	-	-	-Dem-Et Demir Et. Ent. Tes. A.Ş.	18.08.1995	591.741
Tatvan Et Kombinası	-	-	-Tat-Et Entegre Et San. A.Ş.	21.08.1995	401.437
Bayburt Et Kombinası	-	-	-Nurtat Koloğlu A.Ş.	25.08.1995	481.534
Bursa Et Kombinası	-	-	-Et-Ba Bursa Ortak Girişim A.Ş.	29.08.1995	1.256.623
Ersan A.Ş.	99,83	99,83	-Erzincan Pancar Ekicileri Koop.	31.08.1995	125.410
Kastamonu Et Kombinası	-	-	-Kastamonu Et Gıda A.Ş.	08.09.1995	637.796
Ağrı Et Kombinası	-	-	-Ağ-Et Ağrı Ent. Tesisleri A.Ş.	11.09.1995	532.413
Kırıkkale Keskin Arsası	-	-	-Kubilay GEÇER	11.02.1999	5.500
Siirt Arsası	-	-	-Kızılay Yem Sanayi A.Ş.	11.02.1999	13.500
Ankara Bala Arsası	-	-	-İsmet Hilmi BALCI	12.02.1999	25.500
Kayseri Soğ. Depo Arsası	-	-	-Hakkı AHMETOĞLU	15.02.1999	55.000
Kırıkkale Çelebi Arsası	-	-	-Aslan YILDIRIM	15.02.1999	20.000
Erzincan Soğ. Depo Arsası	-	-	-Emirali KARAKUŞ	15.02.1999	10.500
Malatya Kombina Arsası	-	-	-MALET A.Ş.	19.02.1999	55.000
Sakarya Kombina Arsası	-	-	-Mahmut ARSLAN	24.02.1999	11.950
Sakarya Kombina Arsası	-	-	-Erhan YILMAZ	24.02.1999	44.750
Sivas Et Kombinası	-	-	-Sivas Ticaret Borsası	21.02.2000	1.225.000
Burdur Et Kombinası	-	-	-Burdur Güçbirliği Gıda San. ve Tic. A.Ş.	25.02.2000	875.000
Eskişehir Et Kombinası	-	-	-Çelikler Turizm ve Gıda Tic. Ltd.Şti.	28.02.2000	1.176.000
Gaziantep Et Kombinası	-	-	-G.antepe Et Kom. Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.	03.03.2000	1.075.000
134 Arsa	-	-	-MUHTELİF	07.07.2000	1.688.333
HAVELSAN A.Ş.	0,04	0,04	-Aspilsan Askeri Pil San. ve Tic. A.Ş.	06.08.2003	150.000
Çeşitli illerdeki 48 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	06.08.2003	43.855
İstanbul'da 1 arsa	-	-	-Nihat KARABIYIK	08.09.2003	151.600
Çeşitli illerdeki 25 Taşınmaz	-	-	-İbrahim SARI	08.09.2003	15.065
MEYBUZ A.Ş.	99,57	99,57	-GÜLSAN Şekerleme San. Tic. A.Ş.	30.09.2003	2.610.000
İstanbul ve Kütahya'da 3 arsa	-	-	-MUHTELİF	14.10.2003	6.570
Çeşitli illerde 24 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	02.12.2003	623.800
Mersin'de 4 Taşınmaz	-	-	-MİR Yıldız Tic. Ltd. Şti.	09.02.2004	72.404
Adana Seyhan'da 1 Taşınmaz	-	-	-MİR Yıldız Tic. Ltd. Şti.	09.02.2004	116.296
Mersin'de 2 Taşınmaz	-	-	-Durmuş ÇİLEK	11.02.2004	5.736
Ankara'da 11 Mağaza, 23 Büro	-	-	-MİR Yıldız Tic. Ltd. Şti.	08.03.2004	687.476
Erzincan'da 1 Arsa	-	-	-Mehmet ALPTEKİN	16.03.2004	38.133
Manisa'da 4 Daire	-	-	-MUHTELİF	16.03.2004	80.462
Çeşitli illerde 12 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	02.04.2004	66.230
Samsun Soğuk Hava Deposu	-	-	-ŞERRA Depolama İnş. Ak. San. Tic. A.Ş.	27.05.2004	600.000
Manisa Arsası	-	-	-Manisa Sanayi ve Ticaret Odası	01.06.2004	445.000
Manisa Et ve Tavuk Kom.	-	-	-MAY Et Ürünleri ve Gıda San. Ltd. Şti.	21.06.2004	1.260.000
Çeşitli illerde 9 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	15.07.2004	349.325
Ankara ve Mersin'de 11 Taş.	-	-	-MUHTELİF	20.07.2004	1.846.845
Ankara ve Manisa'da 16 Taş.	-	-	-MUHTELİF	23.07.2004	673.579
Ankara'da 12 Lojman	-	-	-İsmail AYDIN	23.08.2004	644.843
Edirne'de 5 taşınmaz	-	-	-LALAPAŞA Çimento San. ve Tic. A.Ş.	27.07.2005	101.044
İzmir'de 1 taşınmaz	-	-	-TOROS Gayrimenkul Yatırım A.Ş.	28.07.2005	1.047.434
EBK'YA AİT VARLIKLAR TOPLAMI					59.179.460
KÖYTEKS YATIRIM HOLDİNG A.Ş.					
Yerköy Tes. ait 4 Arsa	-	-	-Yerköy Ticaret Borsası	22.08.1995	19.236
Yerköy Tes. ait 2 Arsa	-	-	-Erol Erbaş	24.08.1995	47.906
Yerköy Tes. Ait 1 Arsa	-	-	-Mehmet Kılıç	08.09.1995	4.042
Siirt Hazır Giyim Tesisi	-	-	-Geliş Madencilik A.Ş.	12.09.1995	202.029
Yerköy Tes. Ait 1 Arsa	-	-	-Şeref Yılmaz	12.09.1995	4.734
Yerköy Tes. Ait 22 Arsa	-	-	-Çelikler Gıda San.A.Ş.	13.10.1995	65.168
Yerköy Tes. Ait 4 Arsa	-	-	-Çelikler Gıda San.A.Ş.	08.02.1996	12.713
Gümüşhane Haz. Giy. Tes.	-	-	-İncinur Tekstil Sanayi A.Ş.	28.05.1996	436.015
Diyarbakır Haz. Giy. Tes.	-	-	-Refakat Gıda ve Teks. A.Ş.	14.06.1996	467.889
Yerköy Hazır Giyim Tesisi	-	-	-Çelikler Gıda San.A.Ş.	26.07.1996	542.567
Erzincan Haz. Giyim Tesisi	-	-	-Kardeşler Otomotiv A.Ş.	24.01.1997	380.012
ERHAZ Erzurum Ha. Gi.T.	-	-	-Özçakmak Tekstil Ltd.Şti.	11.08.1997	691.560
ŞİHAZ Sivas Haz.Giy.Tes.	-	-	-EGS Sivas Tekstil Tic.Ltd.Şti.	11.08.1997	830.081
16 Konfeksiyon Makinası	-	-	-Kurnazlar Teks. Mak. Ltd. Şti.	06.02.1998	13.240
63 Örgü ve 1 Konf. Makin.	-	-	-Saçak Mak. Tic. Ve San. Ltd. Şti.	11.02.1998	6.397

4 Konfek. Makinası	-	-	-İşçi Koruma Mal. Giyim Ltd. Şti.	19.2.1998	7.743
KÖYTEKS'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					3.731.332
SÜMER HOLDİNG A.Ş.					
291 Mağazanın devri	-	-	-291 şirket çalışanı,bayi ve muhtelif	1993	9.176.588
40 Adet Arsa	-	-	-Muhtelif	1993	2.876.388
1 Adet satış Mağazası	-	-	-Ekol Etek	1993	937.557
4 Şirketteki İştirak Hisseleri	-	-	-İMKB'de satış	1993	7.000.464
Gebze Arsası	-	-	-M.Yurtdaş - A.Yaprak	26.06.1995	1.395
Karadeniz Ereğlisi Arsası	-	-	-Selahattin Bağçe	26.06.1995	2.209
İzmir Konak Arsası	-	-	-Osman V. Gürkaynak	03.07.1995	33.064
SİFAŞ'daki İştirak Hisseleri	-	-	-İMKB'de satış	18-26.7.1995	442.056
88 Mağazanın devri	-	-	-292 Şirket Çalışanı ve Bayii	Kasım-95	10.418.824
Adana Pamuklu San.İşl.	-	-	-Yüksekbaş Tekstil A.Ş.	08.02.1996	7.571.694
Erzincan Pamuklu San.İşl.	-	-	-Zafer Pamuk ve Tekstil San.A.Ş.	08.02.1996	1.151.529
Eskişehir Bas. San.İşl.	-	-	-Saray Giyim san.A.Ş.	08.02.1996	3.959.365
Hereke Yünlü San.İşl.	-	-	-Kilim Men. - Küçükkalfâ Men.	08.02.1996	3.612.329
Karaman Pamuklu San. İşl.	-	-	-Kombassan A.Ş.	08.02.1996	10.016.721
Nevşehir Pamuklu San.İşl.	-	-	-Nevşehir Giyim Tic. A.Ş.	08.02.1996	2.681.642
Şanlıurfa Yün Yapağı İşl.	-	-	-Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş.	08.02.1996	749.282
11 Mağazanın Devri	-	-	-Şirket Çalışanları	16-20.12.1996	993.473
Aksantaş II	-	-	-Güney Sanayii ve Tic. A.Ş.	24.10.1997	8.500.000
Bünyan Yünlü San. İşl.	-	-	-Bünyan Yün. Teks. San. A.Ş.	31.10.1997	1.625.000
Ereğli Pamuklu San.İşl.	-	-	-Albayrak Tur. Tic. A.Ş.	31.10.1997	5.750.000
Denizli Pamuklu San.İşl.	-	-	-Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş.	02.03.1998	7.150.000
K.Maraş Pamuklu San.İşl.	-	-	-Arsan Tekstil Tic.San.A.Ş.	04.05.1998	3.000.000
Soda Sanayii A.Ş.	9,23	9,23	T.İş Bankası A.Ş.	04.05.1998	5.500.000
Afyon Sincanlı Yap.Tif.Tops.	-	-	-Özerler Holding A.Ş.	20.05.1998	1.210.000
Salihli Palamut ve Valeks İşl.	-	-	-Ar-Tu Kimya San.ve Tic. A.Ş.	29.05.1998	1.508.000
Mannesman-Süm.Boru End	35,73	35,73	Borusan Holding A.Ş.	11.09.1998	11.000.000
Mersin Satış Mağazası	-	-	-ESK Akaryakıt Oto.İnş.Tur.Tic.San. Ltd.	03.12.1998	81.000
Mersin Konfeksiyon Tesisi	-	-	-Palmiye Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	03.12.1998	202.000
Mersin Depo Binası	-	-	-Kiraz Depo Tib. Vet. İlaç. San. Tic. Ltd.	03.12.1998	265.000
Diyarbakır'da 7 Arsa	-	-	-Muhtelif	09.11.1999	1.042.037
Adana'da Taşınmaz	-	-	-Ahmet ADAKOĞLU	09.11.1999	204.530
G.Antep'te Taşınmaz	-	-	-BALKENT İnş. Ltd. Şti.	09.11.1999	2.761
İskenderun Mağ.-Lojman	-	-	-GÜZEL İnş. Ltd. Şti.	09.11.1999	500.000
K.Maraş'da 3 Arsa	-	-	-Arsan Tekstil Tic.San.A.Ş.	09.11.1999	481.667
Eskişehir'de Taşınmaz	-	-	-İLGAZLAR İnşaat A.Ş.	09.11.1999	184.077
Konya'da taşınmaz	-	-	-Abdi AYAN	09.11.1999	16.874
Gökçeada'da Mağ.-Lojman	-	-	-Tarım Kredi Kooperatifleri	09.11.1999	143.171
Hakkari'de Mağ.-Lojman	-	-	-KAM İnşaat Ltd. Şti.	09.11.1999	138.569
İzmir'de Taşınmaz	-	-	-Nurettin KÜNCÜLÜ	09.11.1999	265.888
Van'da Taşınmaz	-	-	-Mustafa GÖKHAN	09.11.1999	3.088
Muş Mağaza Binası	-	-	-Sait KESERCİ	09.11.1999	103.287
BASF-Sümerbank *	39,98	39,98	BASF AKTIENGESELLSCHAFT	15.11.1999	7.137.821
BASF-Sümerbank *	0,001	0,001	Yarımcı Porselen San. T.A.Ş.	05.01.2000	247
Trabzon'da Taşınmaz	-	-	-Mustafa AYYVAZ	03.09.2002	216.140
Kars'da Taşınmaz	-	-	-SERHAT KARS Petrolculuk Ltd. Şti.	17.09.2002	452.890
Diyarbakır'da 1 Arsa	-	-	-Mehmet Ali ÇELİK	27.09.2002	196.571
Erzurum'da 1 Taşınmaz	-	-	-Burhan DÖNMEZ	27.09.2002	19.414
Sivas'da 1 Taşınmaz	-	-	-Zeki-Yasin-Eyyüp KÜTÜKDE	27.09.2002	303.957
Edirne'de 1 Taşınmaz	-	-	-Aykut ES	30.09.2002	63.688
İstanbul'da 1 Taşınmaz	-	-	-DEMİRLİ İnş. San. ve Tic. A.Ş.	30.09.2002	123.130
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Mehmet GİCİLİ	02.10.2002	45.588
Rize'de 1 Taşınmaz	-	-	-F. GÜVELİ-S. UZUN-B. SARİMEHMET	03.10.2002	461.162
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Mustabey HERGÜNER	08.10.2002	67.712
Erzurum'da 2 Taşınmaz	-	-	-Şerafettin ASLAN	18.10.2002	523.349
Adana'da Taşınmaz	-	-	-Mehmet Ali HAMZAPAŞAOĞLU	31.10.2002	34.436
Şanlıurfa'da 1 Taşınmaz	-	-	-Zafer Pamuk ve Tekstil A.Ş.	20.11.2002	278.694
Gaziantep'de 1 Taşınmaz	-	-	-BALKENT İnş. Ltd. Şti.	21.11.2002	1.107
Van'da Taşınmaz	-	-	-Haydar İNAN	31.12.2002	1.200.978
Eskişehir Kırklareli'de 6 Taş.	-	-	-MUHTELİF	28.01.2003	3.106.406
Kırıkkale'de 1 Taşınmaz	-	-	-Halil ALTIN	06.03.2003	2.223

* BASF Sümerbank Türk Kimya San. A.Ş.'nin % 39.98 oranındaki payının satış tutarı 13.5 milyon DM olup bu tutar, sözleşme imza tarihindeki M.B. döviz satış kuru üzerinden TL'ye, aynı tarihteki çapraz kur üzerinden de ABD Doları'na çevrilmiştir.

**ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK
VE İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ VEYA DEVİR İŞLEMİ
GERÇEKLEŞTİRİLENLER (DEVAM)**

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (Devam)					
	SATIŞ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	BEDELİ SATIŞ (\$)
SÜMER HOLDİNG A.Ş.					
Bitlis'te 1 Taşınmaz	-	-	-Çetin ÇETİN	15.04.2003	4.678
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Ağit AYDIN	03.06.2003	67.000
Çanakkale'de 1 Taş.	-	-	S.S. Çan. Küçük San. Sit. Yapı Koop.	04.06.2003	1.250
Adana'da 1 Taşınmaz	-	-	-Hasan KAYA	09.06.2003	39.000
Ağrı'da 5 Taşınmaz	-	-	-Nazmi ERAT	11.06.2003	35.000
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Abdurrahman YAZICI	12.06.2003	5.250
İzmir'de 1 Taşınmaz	-	-	-Rüyam OFLAZ	20.06.2003	32.250
Konya'da 1 Taşınmaz	-	-	-VİLLA Turizm Ltd. Şti.	23.06.2003	420.000
TZD-Sakarya İşl.	-	-	-Başak Trak. İş. Tar. Mak. A.Ş.	25.07.2003	2.300.000
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-İsmail KARA	10.09.2003	5.500
Konya'da 2 Taşınmaz	-	-	-Durmuş İŞİK	10.09.2003	10.000
Eskişehir/Kütahya'da 4 Taşınmaz	-	-	Tarım Kredi Koop. 5. Bölge Md. lüğü	11.09.2003	232.000
Konya'da 4 Taşınmaz	-	-	-Hüseyin KİL	12.09.2003	30.000
Mardin'de 1 arsa, 1 bina	-	-	-Derviş AMAK	15.09.2003	46.000
Erzurum'da 3 arsa	-	-	-GÜL Ltd. Şti.	18-19.09.2003	22.500
Mardin'de 2 Taşınmaz	-	-	-Yılmaz ENEZ	19.09.2003	62.000
Konya'da 4 Taşınmaz	-	-	-Mehmet ACAR	19.09.2003	30.000
Ankara'da 1 arsa	-	-	-MERT Ltd. Şti.	19.09.2003	4.500
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Abdurrahman YAZICI	22.09.2003	3.800
Kocaeli'de 1 Taşınmaz	-	-	-Volkan YILDIZ	22.09.2003	3.250
Afyon'da 2 Taşınmaz	-	-	-TEKİNLER Koll. Şti.	25.09.2003	195.000
Hatay'da 2 Arsa	-	-	-Mavvas TAPINÇ	25.09.2003	14.250
Kocaeli'de 1 Arsa	-	-	-Nurettin UÇAR	26.09.2003	2.250
İstanbul'da 1 Arsa	-	-	-Ayhan YAZGAN	30.09.2003	105.000
Ankara'da 1 Bina	-	-	-NURÇAĞ Ltd. Şti.	01.10.2003	641.000
Adana'da 1 Taşınmaz	-	-	-Hasan KAYA	03.10.2003	10.500
Aksaray'da 1 Arsa	-	-	-Nizamettin İNCEÖZE	06.10.2003	16.500
Muhtelif yerlerde 32 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	14-31.10.2003	1.528.843
Merinos Halı Markası	-	-	-MERİNOS Halı San. ve Tic. A.Ş.	24.10.2003	289.616
ERYAĞ A.Ş.	39,03*	39,03	Abdullah KESKİNKILIÇ	27.10.2003	455.000
Muhtelif yerlerde 23 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	3-5.11.2003	1.240.402
Adıyaman İşletmesi	-	-	-A-D Tekstil İşl. San. ve Tic. A.Ş.	17.12.2003	1.450.000
Adıyaman'da 2 Taş.	-	-	-Nevfel DERECİ	23.12.2003	68.372
İstanbul'da 1 Bina	-	-	-Bahçeşehir Üniversitesi	13.02.2004	3.878.554
SÜTAŞ	1,57	1,57	Muharrem YILMAZ	18.02.2004	342.488
Malatya İşletmesi	-	-	-MGG Tek. Tur. Sa.n. Tic. A.Ş.	19.02.2004	6.400.000
Kırklareli'nde 4 Taş.	-	-	-S.S. Alpullu Pancar Ekicileri Koop.	23.02.2004	30.237
Ankara'da 13 Daire	-	-	-MUHTELİF	24.02.2004	219.058
Mardin'de 2 Taşınmaz	-	-	DUYSAN Gıda Tarım San. Tic. A.Ş.	26.02.2004	142.235
Bandırma'da 2 Taşınmaz	-	-	-Hieri ERCİLİ	27.02.2004	385.222
Muhtelif Yerlerde 21 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	01.03.2004	540.364
Uşak'ta 2 Taşınmaz	-	-	-Münip BAYKAL	04.03.2004	130.608
Konya'da 1 Dükkan	-	-	-Ali Rıza KILIÇ	18.05.2004	14.430
Karabük'te 1 arsa	-	-	-İrfan YASLIKAYA	25.05.2004	98
Muhtelif yerlerde 7 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	26.05.2004	227.467
Muhtelif yerlerde 26 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	27.05.2004	885.828
ORTADOĞU TEKNO	15,00	15,00	BLEDA YAPI SAN. TUR. TİC.A.Ş.	02.06.2004	83.272
Manisa'da 1 Tarla	-	-	-AYPET İnş. Mad. Sa.n. Ltd. Şti.	24.06.2004	20.221
Konya'da 2 Taşınmaz	-	-	-Orhan Seyfi KARABULUT	25.06.2004	54.623

TÜMOSAN İşletmesi	-	-	-ALÇELİK Yapı İnş. San. Tic.	30.06.2004	27.200.000
Eskişehir'de 1 Arsa	-	-	-AYPET İnş. Mad. Sa.n. Ltd. Şti.	14.07.2004	14.697
Adana ve Gebze'de 3 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	15.07.2004	136.667
K. Maraş'da 2 Taşınmaz	-	-	-Çetin KEÇEBİR	21.07.2004	177.934
Konya'da 2 Taşınmaz	-	-	-Ahmet KÖŞKER	22.07.2004	231.992
İzmir ve Kocaeli'de 2 Arsa	-	-	-MUHTELİF	23.07.2004	29.137
Erzurum'da 1 Daire	-	-	-Salih OĞUZ	27.08.2004	17.463
Bakırköy İşletmesi	-	-	-Doğa Mad. End. ve Tic. A.Ş.	06.10.2004	44.000.000
Çanakkale Sen. Deri İşl.	-	-	-İREMSAN Kağ. Tur. San. Tic. A.Ş.	27.10.2004	2.100.000
Diyarbakır İşletmesi	-	-	-Mehmet Sait DİLEK	07.12.2004	2.250.000
Adana'da arsa ve üz. taş.	-	-	-Muhtelif	08.12.2004	172.550
Adana'da arsa ve üz. taş	-	-	-Mehmet ÇETİN	08.12.2004	341.506
K.maraş'ta 1 arsa	-	-	-Ali MERT	08.12.2004	3.271
Karabük'te 1 arsa	-	-	-Nihat CÖMERT	27.01.2005	754
İstanbul Arnavutköy'de 1 arsa	-	-	-Haydar İNAN	28.01.2005	82.459
İstanbul İmar Ltd. Şti.	-	-	-Pars İnş. Taah.ve San. Tic. A.Ş.	14.02.2005	3.569.801
Beykoz Deri ve Kundura San. İşl.	-	-	-Yıldırım Dış. Tic. ve Paz. A.Ş.	13.04.2005	29.750.000
Akdeniz İşl. Mak. Techi.	-	-	-Kılıçlar Metal San. ve Tic. A.Ş.	27.05.2005	4.143.467
Konya'da 1 dükkan	-	-	-Ahmet Selçuk EROL	16.06.2005	16.485
Konya'da 1 dükkan	-	-	-İsmail EROL	17.06.2005	16.542
Adana'da 3 taşınmaz	-	-	-Tahir ACAROĞLU	21.06.2005	482.738
İstanbul'da 1 taşınmaz	-	-	-Muzaffer ÖZEN	28.06.2005	665.216
Adana'da 1 taşınmaz	-	-	-Mustafa YEŞİLYAPRAK	11.07.2005	493.264
Manisa Pam. Men. A.Ş.	99,99	99,99	Manisa Ortak G. Tic. A.Ş.	12.07.2005	3:751.000
Aselsan	0,27	0,27	İMKB Satış	21-22.07.2005	1.371.063
Sarıkamış İşletmesi	-	-	Karadeniz Pet. Nak. inş. Tur. Teks. Ltd. Şti	11.08.2005	1.325.000
İstanbul'da 2 taşınmaz	-	-	-Deniz Nak. T.A.Ş.	23.08.2005	6.611.813
Tercan İşl. makine ve Tech.	-	-	-İsmail KILIÇ	25.08.2005	91.582
Merinos İşl. Mak. Techi.	-	-	-Ere Metal Ltd. Şti	05.09.2005	2.870.544
Konya Selçuk'da taşınmaz	-	-	-Orhan Seyfi KARABULUT	14.09.2005	62.533
Sivas Fılındır'da taşınmaz	-	-	-Bekir DELİKTAŞ	24/11/2005	16.630
Aydın'da taşınmaz	-	-	-Harun AYGÜN	20/12/2005	6.101
İzmir'de taşınmaz	-	-	-Haydar İnan	07/03/2006	4.229
İzmir'de taşınmaz	-	-	-Haydar İnan	18/05/2006	5.710
SÜMER HOLDİNG'E AİT VARLIKLAR TOPLAMI					280.388.964
ORÜS ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ A.Ş.					
Ayancık İşletmesi	-	-	-Ayancık Bel. Önder Ortak Girişim	05.02.1996	3.180.560
Devrek İşletmesi	-	-	-M.Zeki Hacıkulaoglu	05.02.1996	1.367.641
Düzce İşletmesi	-	-	-Yılmaz Trans A.Ş.	05.02.1996	2.401.323
Vezirköprü İşletmesi	-	-	-Vezirköprü Orman Ürünleri A.Ş.	05.02.1996	5.788.620
Pazarköy İşletmesi	-	-	-Yüce İnşaat A.Ş.	05.02.1996	174.931
Ulupınar İşletmesi	-	-	-Çevik Orman Ürünleri Ltd.	05.02.1996	367.514
Bafra İşletmesi	-	-	-Kurpa Pazarlama A.Ş.	12.02.1996	3.168.248
Antalya İşletmesi	-	-	-Özmutlu Madencilik A.Ş.	13.02.1996	3.311.726
Eskipazar İşletmesi	-	-	-Cesurlar Sanayi ve Tic. A.Ş.	25.09.1997	300.000
Kalkın İşletmesi	-	-	-Kalkın Orman Ürünleri A.Ş.	01.10.1997	500.000
Yenice İşletmesi	-	-	-Yortis A.Ş.	20.10.1997	600.000
Demirköy İşletmesi	-	-	-Demirköy Orman Ürünleri San.A.Ş.	31.10.1997	750.000
Bartın İşletmesi	-	-	-Bartın Orman Ürünleri San.A.Ş.	31.10.1997	1.640.000
Dursunbey İşletmesi	-	-	-Or-Sa Ağaç San. Ve Tic. A.Ş.	15.12.1997	470.000
Şavşat İşletmesi	-	-	-Talaş Ağaç San. Ve Tic. A.Ş.	27.02.1998	155.000
Bolu Emp. Tesisi	-	-	-Baksaş Ahşap Kor. San.A.Ş.	19.03.1998	211.000
Arhavi İşletmesi	-	-	-Çelikler San. Ve Tic. A.Ş.	25.03.1998	2.900.000
Artvin İşletmesi	-	-	-Artvin İmalat San.ve Tic. A.Ş.	09.10.1998	2.000.000
78 Adet Gayrimenkul	-	-	-Muhtelif	7-16.10.1998	638.353
Borçka İşletmesi	-	-	-Artvin İmalat San.ve Tic. A.Ş.	16.11.1998	750.000
Cide İşletmesi	-	-	-Nihat ASLAN	01.12.1999	975.000
38 Taşınmaz	-	-	-Muhtelif	18.1-10.2.2000	613.648
ORÜS'E AİT İŞLETMELER TOPLAMI					32.263.564
TURBAN TURİZM A.Ş.					

İst. Kongre Sarayı			İMKB	1991	20.000.000
Kemer Marina Oteli	-	-	-Alanya Özkaymak A.Ş.	20.06.1995	11.625.474
Çeşme Oteli ve Loj.	-	-	-Gazala Tekstil A.Ş.	31.10.1995	11.250.000
Elmadag Dağ Evi	-	-	-Nathas Turizm A.Ş.	06.02.1996	1.427.529
İlca Motel	-	-	-Oden İnş. Turizm	12.02.1996	2.380.127
Kemer Marina	-	-	-Park Holding A.Ş.	13.10.1997	17.100.000
Akçay Tatil Köyü	-	-	-Oden İnş. Turizm Ticaret A.Ş.	15.10.1997	6.150.000
Kuşadası Marina	-	-	-Tur-Yat Turistik	17.10.1997	24.150.000
Bodrum Marina	-	-	-Karada Turizm İşl.A.Ş.	13.11.1997	20.900.000
Ürgüp Moteli	-	-	-Oden İnş. Turizm Ticaret A.Ş.	09.04.1999	3.100.000
Carlton Oteli Arsası	-	-	Toprak Ser. ve Gıda San. ve Tic.A.Ş.	21.01.2000	15.600.000
Abant ve Bolu Çev.Tur.A.Ş.	99,92	99,92	EM-SEL İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.	28.01.2000	10.200.000
Atik Paşalar Yalısı	-	-	-ATIKPASA TURİZM A.Ş.	18.08.2000	29.000.000
TURBAN'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					172.883.130
PETROL OFİSİ A.Ş.					
M.Öncü Tankeri ve Yedekleri	-	-	-Gibaş A.Ş.	05.04.1996	1.160.000
Niğde Arsası	-	-	-E. Özegen - F. Aydoğan	04.06.1996	19.301
Konya / Beyşehir Arsası	-	-	-Yılmaz Akay	04.06.1996	10.644
Batman Arsası (I)	-	-	-Bedrettin Nasıroğlu	04.06.1996	193.895
Batman Arsası (II)	-	-	-Kenan Konaç	04.06.1996	79.256
Balıkesir Arsaları (4 arsa)	-	-	-Aydın Akdeniz	05.06.1996	36.678
Balıkesir Arsası	-	-	-Alaattin Örs	06.06.1996	5.207
Talha Sabuncu Tankeri	-	-	-M.Murat Alemdar	30.07.1996	696.000
Boray Tankeri	-	-	-Ulusal Deniz San.Tic.Ltd.Şti.	03.03.1998	750.000
Piri Reis Tankeri ve Yedekleri	-	-	Kadir Çolak Denizcilik ve Tic. Ltd. Şti.	18.02.1998	284.981
POAŞ'A AİT VARLIKLAR TOPLAMI					3.235.962

* Erciyes Yağ San. A.Ş.'de bulunan %38,99 oranındaki Sümer Holding A.Ş. hissesi ile %0,04 oranındaki EBÜAŞ hissesi birlikte özelleştirilmiştir.

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK VE İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ VEYA DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (DEVAM)

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (Devam)					
	SATIŞ TARİHİNDE PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN KİŞİ / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş.					
Konya'da Arsa ve Lojman	-	-	-Hasan AKKUÇ	20.09.1999	172.000
Diyarbakır'da Taşınmaz	-	-	-ON-BA Ltd. Şti.	24.09.1999	385.000
Osmaniye'de Taşınmaz	-	-	-Mersin Tarım Kredi Koop.	30.09.1999	370.100
Muş'da Taşınmaz	-	-	-Fevzi ŞENTÜRK	30.09.1999	9.100
Erzurum'da Taşınmaz	-	-	-D.Anadolu Sağlık Hiz. Ltd.	30.09.1999	30.000
Ürgüp'de Taşınmaz	-	-	-Kayseri Tarım Kredi Koop.	30.09.1999	330.000
K.Maraş'da Taşınmaz	-	-	-Ahmet DURDU	30.09.1999	8.200
İzmir Tire'de Taşınmaz	-	-	-R. Sami KAYALAR	30.09.1999	133.300
Gediz'de Taşınmaz	-	-	-Mehmet GÜVENDİK	19.11.1999	145.000
K.Maraş'da Taşınmaz	-	-	-Yaşar KANTARCI	13.01.2000	5.400
Manisa Wp Kükürt İşl.	-	-	-Kimyagerler Ziraat İlaçları A.Ş.	28.02.2000	600.000
Çeşitli illerde 15 adet taşınmaz	-	-	-Muhtelif	15.06.2000	487.950
1 Taşınmaz	-	-	-Memiş DOĞAN	03.07.2000	299.000
Çeşitli illerde 15 adet taşınmaz	-	-	-Muhtelif	6/7/2000	795.500
Çeşitli illerde 2 adet taşınmaz	-	-	-Muhtelif	4/8/2000	97.250
Çeşitli illerde 8 adet taşınmaz	-	-	-Muhtelif	15/12/2000	120.950
1 Taşınmaz	-	-	-Murat CALAYOĞLU	4/1/2001	81.100
1 Taşınmaz	-	-	-Mehmet NARLI	28/3/2001	9.500
1 Taşınmaz	-	-	-Mehmet KILIÇ	28/3/2001	50.000
1 Taşınmaz	-	-	-Hüseyin ALTINIŞIK	19/7/2001	115.500
1 Taşınmaz	-	-	-Esat YILMAZ	19/7/2001	5.600
1 Taşınmaz	-	-	-Mehmet DEMİRAY	20/3/2002	74.000

TZD-Sakarya traktör İşl.	-	-	BAŞAK TRAK İŞ TAR. MAK. A.Ş.	25.07.2003	2.300.000
TZD'ye AİT VARLIKLAR TOPLAMI					6.624.450
T.DENİZCİLİK İŞLETMELERİ					
Hasköy Bakım Atölyesi	-	-	Vehbi Koç Vakfı	21.10.1996	2.700.928
Hopa Limanı	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl.	17.06.1997	4.004.718
Tekirdağ Limanı	-	-	Akport Tekirdağ Lim.İşl.A.Ş.	17.06.1997	104.923.599
Giresun Limanı	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş.	30.06.1997	3.203.774
Ordu Limanı	-	-	Çakıroğlu Ordu Liman İşl.A.Ş.	30.06.1997	1.607.887
Sinop Limanı	-	-	Çakıroğlu Sinop Liman İşl.A.Ş.	30.06.1997	800.944
Rize Limanı	-	-	Asım Çillioğlu O. G. G.	06.08.1997	5.606.605
Tekirdağ Menkul	-	-	Akport Tekirdağ Lim.İşl.A.Ş.	Mayıs-98	746.869
Giresun Menkul	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş.	Mayıs-98	711.277
Ordu Menkul	-	-	Çakıroğlu Ordu Liman İşl.A.Ş.	Mayıs-98	47.016
Sinop Menkul	-	-	Çakıroğlu Sinop Liman İşl.A.Ş.	Mayıs-98	41.302
Rize Menkul	-	-	Asım Çillioğlu O. G. G.	Mayıs-98	102.861
Hopa Menkul	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl.	Mayıs-98	1.674.299
Hopa Limanı Kiralık Yerler	-	-	Park Denizcilik ve Hopa Lim.İşl.	17.06.1998	195.248
Giresun Limanı Kiralık Yerler	-	-	Çakıroğlu Giresun Liman İşl.A.Ş.	30.06.1998	120.298
Rize Limanı Kiralık Yerler	-	-	Asım Çillioğlu O. G. G.	06.08.1998	12.331
Antalya Limanı	-	-	Ortadoğu Antalya Liman İşl.A.Ş.	31.08.1998	29.000.000
Alanya Limanı	-	-	Alanya Lim. İşl. Den. Tur. Tic. San.A.Ş.	28.11.2000	1.600.000
Marmaris Limanı	-	-	Marmaris Liman İşletmeciliği A.Ş.	26.01.2001	14.900.000
2 Taşınmaz	-	-	Rahmi Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı	16.04.2001	407.131
1 Taşınmaz	-	-	Gülşen ADIK	25.09.2001	4.333
1 Gemi	-	-	Detek Deniz Tek. ve Tic. Ltd. Şti.	05.07.2002	126.000
Çeşme Limanı	-	-	Ulusoy Çeşme Liman İşl. A.Ş.	28.05.2003	12.500.000
Kuşadası Limanı	-	-	Ege Liman İşl. A.Ş.	02.07.2003	27.000.000
Trabzon Limanı	-	-	Trabzon Liman İşl. A.Ş.	20.11.2003	22.400.000
Dikili Limanı	-	-	Dikili Liman ve Turizm İşl. A.Ş.	20.11.2003	4.250.000
İstanbul'da 10 Taşınmaz	-	-	MUHELİF	01.06.2004	707.767
M/F Ankara Feribotu	-	-	Denizciler Tur. ve Den. A.Ş.	28.12.2004	2.500.000
M/F Samsun Feribotu	-	-	Denizciler Tur. ve Den. A.Ş.	28.12.2004	3.350.000
M/S Karadeniz Gemisi	-	-	Orta Doğu Nak. İnş. Tur. İh. Paz. A.Ş.	03.01.2005	4.200.000
TDİ'YE AİT VARLIKLAR TOPLAMI					249.445.186
SEKA-T. SELÜLOZ ve KAĞIT FAB.					
Bolu İşl. Sosyal Tes. Loj.	-	-	GBS GENTAŞ A.Ş.	11.07.2000	760.000
Bolu İşletmesi	-	-	GBS GENTAŞ A.Ş.	03.08.2000	4.900.000
Dalaman İşletmesi	-	-	MOPAK Kağ. Kar. San. ve Tic. A.Ş.	22.03.2001	40.000.000
Dostel Alım. Sülfat San. A.Ş.	39,00	39,00	Şaphaneliler Kim. Mad. Sanayi A.Ş.	16.11.2001	500.000
1 Matbaa Binası	-	-	Kasım KOÇAK	20.06.2002	110.000
Afyon İşletmesi	-	-	GAP İnşaat Yat. ve Dış Tic. A.Ş.	30.5.2003	3.100.000
Balıkesir İşletmesi	-	-	Albayrak Tur. Sey. İnş. Tic. A.Ş.	10.06.2003	1.100.000
Yibitaş Kraft Torba	10,00	10,00	Yibitaş Hold.ing A.Ş.	19.06.2003	205.000
Çaycuma İşletmesi	-	-	OYKA Kağıt Amb. San. Tic. A.Ş.	19.06.2003	15.100.000
Zonguldak'ta 2arsa	-	-	MUHELİF	19.06.2003	460.000
Kastamonu'da 1 arsa	-	-	Necati ASLAN	19.06.2003	402.000
Taşucu Limanı Tersane Alanı	-	-	AKTER Taşucu Gemi San. A.Ş.	15.09.2003	2.150.000
Aksu İşletmesi	-	-	MİLDA Mec. Gaz. Dağ. Paz. Ltd. Şti.	21.10.2003	3.500.000
Kastamonu İşletmesi	-	-	MOPAK Kağ. Kar. San. ve Tic. A.Ş.	04.11.2003	9.100.000
Karacasu İşletmesi	-	-	BURHAN Çel. Ah. Mam. San. Tic. A.Ş.	31.03.2004	2.050.000
Ankara Alım Satım Md. Binası	-	-	Ahmet ÖZDOĞAN	22.06.2004	3.450.000
Akkuş İşletmesi	-	-	ARGAN Or.Ür.Ker.San. ve Tic.A.Ş.	09.11.2004	780.000
SEKA'ya AİT VARLIKLAR TOPLAMI					87.667.000

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK VE İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ VEYA DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (DEVAM)

ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA AİT TESİS, VARLIK ve İŞTİRAK PAYLARINDAN SATIŞ veya DEVİR İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER (Devam)					
	SATIŞ TARİHİNDEKİ PAY (%)	SATILAN PAY (%)	SATIN ALAN Kişi / KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (\$)
KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ A.Ş.					
246 Adet Arsa	-	-	Muhtelif	Haz-Tem 1998	135.761

Murgul İşl. Asit Tes. ve 2 arsa	-	-	-Mursan A.Ş.	30.05.2000	568.148
190 Adet Taşınmaz	-	-	-Muhtelif	28.02.2001	126.569
Murgul'da 13 taşınmaz	-	-	-Muhtelif	29.08.2001	441.815
Samsun'da 1 Taşınmaz	-	-	-Petrol Turizm A.Ş.	11.02.2002	319.456
Samsun'da 1 Taşınmaz	-	-	-Aksa Enerji A.Ş.	01.03.2002	707.851
Samsun'da 1 Taşınmaz	-	-	-Çe-ka İnşaat Ticaret A.Ş.	01.03.2002	2.737.365
Murgul'da 101 Taşınmaz	-	-	-Muhtelif	6-27/02/2003	225.712
Samsun İşletmesi	-	-	-CE-KA İnş. San. Tic. A.Ş.	12.04.2004	11.121.000
Murğul'da 61 taşınmaz	-	-	-Muhtelif	26.11.2004	62.495
Murğul'da 2 taşınmaz	-	-	-Erkan LAKERTA	03.12.2004	744
Murğul'da 1 taşınmaz	-	-	-Muhtelif	Kasım-Aralık/2005	31.599
Murgul İşl. HES- Samsun'da varlıklar	-	-	-Eti Bakır A.Ş.	09.11.2006	37.600.000
KBİ'YE AİT VARLIKLAR TOPLAMI					54.083.510
TÜGSAŞ T. GÜBRE SANAYİ A.Ş.					
Dikmen'de Taşınmaz	-	-	-Seyhit GÜNEY	16.08.1999	34.465
Ulukışla Alçı Tesisi	-	-	-İNKAYA Madencilik Ltd.	27.09.1999	133.253
Gemlik'te Taşınmaz	-	-	-BUSED A.Ş.	27.09.1999	2.036.520
Gemlik'te Taşınmaz	-	-	-Adnan ADANIR	03.09.2002	6.175
GEMLİK GÜBRE SAN. A.Ş.	100,00	100,00	-YILYAK Yak. Paz. Tic. A.Ş.	24.02.2004	83.100.000
İGSAŞ	100,00	100,00	-YILDIZ Ağaç San. Tic. A.Ş.	18.03.2004	100.500.000
İst. Satın Alma Md. Binası	-	-	-Lütfü AĞGÜL	05.04.2004	128.000
Kütahya Gübre A.Ş. Varlıkları	-	-	-YILDIZ Ağaç San. Tic. A.Ş.	18.10.2004	10.740.000
Ş. Urfâ depoları arazisi	-	-	-Ş. Urfâ Tic. Borsası	14.12.2004	1.375.000
Samsun Gübre San. A.Ş.	-	-	-Toros Güb. ve Kim. End. A.Ş.	04.07.2005	41.000.000
Fatsa Depoları	-	-	-Gayhan YALÇIN	29.08.2005	973.000
Tekirdağ Depoları	-	-	-İGSAŞ	05.09.2005	1.250.000
TÜGSAŞ'a AİT VARLIKLAR TOPLAMI					241.276.413
TEKEL					
Çankırı Kaya Tuzlası	-	-	-ÇAN-KAYA Kaya Tuzu A.Ş.	16.10.2003	535.079
Bozcaada'da 2 Taşınmaz	-	-	-CORVUS A.Ş.	22.12.2003	408.059
İstanbul'da 2 Taşınmaz	-	-	-ERMET İnş. San. Tic. Ltd. Şti.	23.12.2003	455.810
Çeşitli illerde 6 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	26.12.2003	2.882.190
Bursa'da 2 Taşınmaz	-	-	-Mustafa ERDEBİL	29.12.2003	1.907.563
Adana ve Gemlik'te 4 Taş.	-	-	-MUHTELİF	31.12.2003	309.058
Bozcaada'da 2 Taşınmaz	-	-	-CORVUS A.Ş.	02.01.2004	129.192
İstanbul'da 2 Taşınmaz	-	-	-Yunus BÜYÜKKUŞOĞLU	06.01.2004	912.222
Muğla'da 2 Taşınmaz	-	-	-Burhan ORDUKAN	06.01.2004	298.277
Alkollü İçkiler San. ve Tic. A.Ş.	100,00	100,00	-MEY İçki San. ve Tic. A.Ş.	27.02.2004	292.000.000
Adapazarı'nda 1 Arsa	-	-	-Gel-Tat Süpermarket Tic. Ltd. Şti	10.03.2004	541.482
Çankırı'da 2 Taşınmaz	-	-	-ÇERKEŞ Esnaf ve San. Koop.	30.03.2004	210.164
Çeşitli illerde 7 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	05.04.2004	646.939
Çeşitli illerde 4 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	06.04.2004	831.741
Çeşitli illerde 3 Taşınmaz	-	-	-MUHTELİF	07.04.2004	466.449
Çanakkale'de 1 Daire	-	-	-Halis ÇANKI	08.04.2004	17.452
İst. ve Adapazarı'nda 2 Taş.	-	-	-MUHTELİF	09.04.2004	853.607
Adapazarı'nda 1 arsa	-	-	-Serkan SELÇUK	30.04.2004	50.376
Tekirdağ'da 1 Arsa	-	-	-M. Zeki SÖNMEZLER	20.05.2004	45.243
Tuzluca Tuzlası	-	-	-SÜRKİT Gıda Pet. Ür. Tic. A.Ş.	22.09.2004	382.500
Sekili Tuzlası	-	-	-GÖKAY İnş. Tic. Mad. Ltd. Şti.	23.09.2004	617.000
Çanakkale Gökçeada'da 1 daire	-	-	-Gülşen ÖZAKMAN	02.02.2005	23.317
Hatay Reyhanlı'da 1 taşınmaz	-	-	-Osman ŞANVERDİ	08.02.2005	61.522
Çanakkale Bozcaada'da 2 taşınmaz	-	-	-Mehmet Emin KÜÇÜKÇOLAK	09.02.2005	33.258
Kristal Tuz Raf. ile Kağızman Tuzlası	-	-	-Kristal Tuz Mad. San. Tic. A.Ş.	10.02.2005	715.000
Tekirdağ Şarköy'de 1 taşınmaz	-	-	-Ayhan KURT	11.02.2005	63.780
Tunceli'de 1 taşınmaz	-	-	-Ali AKÇİÇEK	11.02.2005	71.284
Çanakkale Bozcaada'da 1 arsa	-	-	-Mustafa Saim BALADIN	15.02.2005	20.071
Çanakkale Bozcaada'da 1 Daire	-	-	-Bircan YILDIZ	16.02.2005	35.246
Çanakkale Bozcaada'da 2 arsa	-	-	-CORVUS A.Ş.	16.02.2005	76.622
Çanakkale Gökçeada'da 1 daire	-	-	-Halis ÇANKI	17.02.2005	28.864
Bursa Gemlik'te 1 Daire	-	-	-Arif Hikmet CAF	18.02.2005	36.978
İzmir Konak'ta 1 taşınmaz	-	-	-aBDÜLMENAF kocakplan	18.02.2005	955.177
Kastamonu'da 1 taşınmaz	-	-	-Ahmet BAL	22.02.2005	127.692
Bursa Gemlik'te 1 Daire	-	-	-Yalçın KARA	24.02.2005	44.618
Bursa Gemlik'te 14 Daire	-	-	-Çağlayan Özel Eğt. Ltd. Şti	01.03.2005	240.839
Çanakkale Bozcaada'da 1 taşınmaz	-	-	-Durmuş Ali KOÇER	12.04.2005	32.436
Çanakkale Bozcaada'da 1 taşınmaz	-	-	-Cevdet CEBİ	07.06.2005	30.249

Çanakkale Bozcaada'da 1 taşınmaz	-	-	-Bircan YILDIZ	16.06.2005	25.508
TEKEL-TEKA ile Sigara San. işl. A.Ş.'ye ait pro mar. ve varlıklar	-	-	İstanbul Tütün Mam. San. ve Tic.A.Ş.	31.10.2005	1.325.00
TEKEL-KALDIRIM TUZLASI	-	-	KOYUNCU NAK. PAZ. ve TIC. A.Ş.	26.01.2006	40.700.000
TEKEL-KAYACIK TUZLASI	-	-	MUTLUCAN SAN. ve TIC. A.Ş.	26.01.2006	42.200.000
TEKEL-İKİZ KULELER	-	-	T.O.B.B	31.01.2006	100.000.000
TEKEL-YAVŞAN TUZLASI	-	-	CIHANBEYLİ Mad. Tuz. San. Tic. A.Ş.	02.03.2006	37.300.000
TEKEL-İzmir'de 1 arsa	-	-	Ürper Gıda İth. Ltd. Şti	23.02.2006	556.657
TEKEL-Ağrı'da 1 arsa	-	-	Hüseyin Polat	24.02.2006	5.528
TEKEL-Bursa'da 1 Daire	-	-	Nilüfer Ekin	03.03.2006	46.469
TEKEL-Bursa'da 1 Daire	-	-	Ömer Erdiç Akgün	06.03.2006	32.360
TEKEL-Bursa'da 1 Daire	-	-	Çağlayan Özel Eğt. Ltd. Şti	07.03.2006	48.439
TEKEL-Bodrum talınmaz	-	-	İstanbul Marmara Eğit. Sağ.Kur. A.Ş.	18.10.2006	1.780.001
TEKEL'e AİT VARLIKLAR TOPLAMI					531.731.136
TEDAŞ					
Manisa Kula'da direk yeri	-	-	Kula leblebiciler veYan. San. Top. Koop.	01.03.2006	1.460
İstanbul Beykoz'da direk yeri	-	-	Ali ŞAHAN	04.04.2006	6.270
TEDAŞ'a AİT VARLIKLAR TOPLAMI					7.730
DİĞER TESİS ve TAŞINMAZLAR					
Erciyes Sos. Tesisi (DSİ)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Servis A.Ş.	07.07.2005	469.000
Erciyes Sos. Tesisi (BAYINDIRLIK)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Servis A.Ş.	07.07.2005	232.000
Erciyes Sos. Tesisi (KARAYOLLARI)	-	-	AKSA Ankara Mak. Satış Servis A.Ş.	07.07.2005	306.000
KUŞADASI TATİL KÖYÜ	-	-	KUŞADASI Tur. Yat. ve İşl. A.Ş.	28.07.2005	34.500.000
HİLTON OTELİ	-	-	Ortadoğu Otomotiv Ticaret A.Ş.	15.11.2005	255.500.000
BÜYÜK ANKARA OTELİ	-	-	ÇELİKLER İNŞ. SAN. A.Ş.	26.11.2006	36.830.000
BÜYÜK EFES OTELİ	-	-	İzmir Büyük Efes Otelcilik ve Tur. A.Ş.	03.07.2006	121.500.000
KIZILAY EMEK İŞHANI	-	-	Talip Kahraman San. Tic. A.Ş.	08.03.2006	55.500.000
BÜYÜK TARABYA OTELİ	-	-	Bayraktarlar Holding A.Ş.	30.06.2006	36.830.000
DİĞER TESİS ve TAŞINMAZLAR TOPLAM					650.137.000

EK-8
YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN SATIŞ İŞLEMİ
GERÇEKLEŞTİRİLENLER

YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN SATIŞ İŞLEMİ GERÇEKLEŞTİRİLENLER				
	SATIN ALAN KURULUŞ	SATIŞ TARİHİ	SATIŞ BEDELİ (TL)	SATIŞ BEDELİ (ABD Doları)
SEK Kars Süt	Peysan	1986	0	0
EBK Kemah Et Kombinası	Kemah Gıda A.Ş.	09.09.1987	275.000.000	305.556
SEK K.Maraş Süt Mamülleri İşletmesi	Yaşar Dondurma	09.10.1989	1.600.000.000	708.755
TİGEM Günaş Zeytinyağı Fabrikası	Kilis Belediyesi	05.02.1991	900.000.000	215.931
Sümer Holding Sivrihisar Alım Ajanslığı	HMK Ltd. Şti.	09.10.1997	6.050.000.000	34.540
Sümer Holding Bursa Bölge Müdürlüğü	Kenan Sandalcı	16.10.1997	200.000.000.000	1.127.586
Sümer Holding Sungurlu Yarım Kalmış Konf.Fab.	Sungurlu Teks. Ltd.Şti	16.10.1997	115.000.000.000	648.362
Sümer Holding Boyabat Ayakkabı Fab.	Hamdi ÇULCU	09.11.1999	150.000.000.000	306.794
Sümer Holding Dumlu Yün İpliği Fab.	Tarım Kredi Koop.	09.11.1999	105.000.000.000	214.756
TOPLAM			578.825.000.000	3.562.280

EK-9

YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN DEFTER DEĞERİ ÜZERİNDEN

DEVREDİLENLER

YARIM KALMIŞ TESİSLERDEN DEFTER DEĞERİ ÜZERİNDEN DEVREDİLENLER				
	DEVREDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (Milyon TL)	DEVİR BEDELİ (ABD Doları)
MKEK Keskin Kalıp fabrikası	KÖYTEKS	08.07.1988	370.000.000	264.730
SEK Siirt Peynir Fabrikası	KÖYTEKS	08.07.1988	90.000.000	64.394
Sümerbank G.Antep Tekstil Fabrikası	G.Antep Belediyesi	02.07.1986	152.320.000	227.127
Sümerbank Yalvaç Hazır Giyim Tes.	Yalvaç Belediyesi	1987	13.000.000	17.374
Taksan Yerköy Tesisi	KÖYTEKS	08.07.1988	36.599.895	26.187
Sümerbank Kelkit Ayakkabı Fabrikası	Tekel Genel Md.	02.08.1989	156.148.869	72.682
Tügsaş Sorgun Amonyak Gübre Fabrikası	Şeker Fab. Gn. Md.	07.06.1990	110.643.149	42.428
Sümerbank Gercüş Ayakkabı Tesisi	Jan.Gen.Kom.-Em.Gn.Md.	10.09.1991	381.715.600	91.590
	TOPLAM		1.310.427.513	806.512

(1) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrika, 2.8.1995 tarih ve 95/58 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla bedelsiz olarak Kırıkkale Üniversitesi'ne devredilmiştir.

(2) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrika, 11.8.1995 tarihli Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kararıyla 9.5 milyar TL bedelle GELİŞ Madencilik A.Ş.'ye satılmıştır.

(3) Devir tarihinden sonra KÖYTEKS tarafından hazır giyim tesisine dönüştürülen fabrikaya ait 30 parsel arsa 1995 yılında, 4 parsel arsa ile Yerköy Hazır Giyim Tesisi ise 1996 yılında, toplam 50.7 milyar TL bedelle çeşitli firmalara satılmıştır.

Toplam satış tutarları brüt satış hasılatını göstermektedir. Satış veya devir tutarlarının döviz cinsinden değeri, satış onay tarihindeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden hesaplanmıştır.

EK-10

**4046 SAYILI KANUN'UN 2/İ MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELLİ
DEVREDİLEN VARLIKLAR**

4046 SAYILI KANUN'UN 2/İ MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELLİ DEVREDİLEN VARLIKLAR			
	DEVRALAN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (S)
ÇİTOSAN			
-Öğütülebilirlik Laboratuvarı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	28/10/1998	4.884
ETİBANK			
- Elaziğ Sodyum Bikromat İşletmesi ve 21 Arsa	ETİBANK Madencilik	16/12/1996	254.760
ORUŞ ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ A.Ş.			
-Kırklareli Demirköy'de Taşınmazlar	Kırklareli İl Özel İdaresi	4/12/1998	38.071
TÜSTAŞ MÜH. VE MÜŞ. A.Ş.			
-Ankara A.O.Ç. Mah. 2 Bina	Ceza İnfaz Kur./T. İşyurtları Kur.	12/3/1998	2.562.241
ASİL ÇELİK			
-Bursa Osmangazi'de 2 Taşınmaz	Osmangazi Belediyesi	12/10/1999	2.138
ÇELBOR			
-%100 Hisse	ERDEMİR	31/5/2002	100.000
T. GEMİ SANAYİ A.Ş.			
-Eski İstinye Tersane Arsası	Maliye Bakanlığı	18/8/2000	21.469.480
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.			
-Yarımcı Tesisi	TÜPRAŞ	1/11/2001	60.000.000
-İzmir'de 1 Bina	Hazine	26/10/2005	2.472.656
TÜPRAŞ			
-Aliğa'da 2 arsa	TEAŞ	2/1/2002	1.687.559
-Kırıkkale'de 8 taşınmaz	BOTAŞ	03/02/2005	4.716
-Kırıkkale'de 1 taşınmaz	BOTAŞ	22/07/2005	63
TEKEL			
-Taşova'da 2 taşınmaz	Taşova Belediyesi	20/5/2002	12.790
-Balıkesir Sındırgı'da 1 Taşınmaz	Sındırgı Belediyesi	4/10/2002	1.111
-Kalecik'te 2 Arsa ve 2 Bina	Kalecik Belediyesi	20/05/2003	22.821
-Trabzon'da 1 arsa ve 1 Bina	Trabzon Belediyesi	01/09/2003	3.015.530
-Zonguldak'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	17/10/2003	123.941
-Karabük ve Sakarya'da 4 taşınmaz	Maliye Bakanlığı	22/10/2003	267.515
-Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	27/10/2003	88.231
-Sakarya'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	17/11/2003	2.285.144
-Erzincan'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	18/12/2003	140.442
-Tokat'da 7 arsa, 2 bina	Maliye Bakanlığı	19/12/2003	454.756
-Siirt'de 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	22/12/2003	82.588
-Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	14/01/2004	208.178
-İsparta'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	19/01/2004	206.367
-Ankara'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	26/01/2004	1.242.580
-Tokat'da 2 arsa, 2 bina	Maliye Bakanlığı	29/01/2004	165.466
-Samsun'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	30/01/2004	330.786
-Kayseri'de 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	09/02/2004	102.081
-İnegöl Kibrit Fab.taşınmazları	Maliye Bakanlığı	12/02/2004	6.478.955
-Gem.Sun.İp.Mües.taşınmazları	Maliye Bakanlığı	16/02/2004	22.358.030
-Zonguldak'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	26/02/2004	71.729
-Tekirdağ'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	29/04/2004	88.134
-İstanbul'da 1 arsa ve 1 bina	Maliye Bakanlığı	27/07/2004	18.076.500
-Samsun'da 3 arsa ve 3 bina	Maliye Bakanlığı	31/08/2004	3.004.173
-Ardahan Çıldır'da 1 arsa ve 1 bina	Çıldır Belediyesi	31/11/2004	21.004
-Sakarya'da 2 Taşınmaz	Geyve Belediyesi	01/12/2004	220.532
-Bandırma'da 5 arsa ve 5 bina	Bandırma Belediyesi	07/04/2005	100.405
-İzmir'de Taşınmaz	Kemalpaşa Belediyesi	07/04/2005	42.697
-Samsun Bafra'da 2 arsa ve 2 bina	Bafra Belediyesi	08/04/2005	87.802
-Van Çatak'da 1 arsa ve 1 bina	Çatak Belediyesi	29/04/2005	3.463
-Gaziantep'de taşınmaz	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	05/05/2005	300.529
-Düzce'de 1 arsa	Düzce Belediyesi	07/07/2005	45.917
-Malatya taşınmaz	Hazine	11/07/2005	27.698
-Uşak Eşme'de taşınmaz	Eşme Belediyesi	10/08/2005	720.984
-Denizli Bağbaşı'da taşınmaz	Bağbaşı Belediyesi	15/08/2005	197.841
-Merzifon'da 1 taşınmaz	Merzifon Belediyesi	23/09/2005	160.186
-Çanakkale'de 1 taşınmaz	Çanakkale Bel.	23/11/2005	41.067
-Aydın'da taşınmaz	Atça Bel.	22/02/2006	30.610

-Bursa'da taşınmaz	Bursa Valiliği İl Özel İd.	07/04/2006	925.909
-Bolu'da taşınmaz	Bolu Bel.	26/06/2006	233.938
-Amasya'da taşınmaz	Amasya Bel	28/06/2006	224.779
-Gaziantep'de 2 taşınmaz	Gaziantep Büyükşehir Bel.	06/07/2006	2.000.340
TAKSAN TAKIM TEZ. A.Ş.			
-Kayseri'de 29 Arsa	Kayseri İl Özel İdaresi	20/9/1999	39.005
-4 Tezgah	T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	10/9/2001	86.266
TÜRK HAVA YOLLARI A.O.			
-1 Uçak	Kıbrıs Türk Hava Yolları A.O.	29/3/1996	2.100.000
-1 Uçak	Kıbrıs Türk Hava Yolları A.O.	13/5/1999	15.000.000
TURBAN TURİZM A.Ş.			
-İstinye'de 2 Parsel Arsa	İMKB Başkanlığı	11/8/1995	9.507.712
-İstinye'de 6 Parsel Arsa	İMKB Başkanlığı	17/10/1995	10.947.670
İSDEMİR			
-36 Adet Taşınmaz	Hazine/Karayolları Gen. Müd.	Ağ.-Ekim/00	26.163.730
-%100 oranındaki hissesi	ERDEMİR	31/1/2002	50.000.000
-İskenderun'da 1 arsa	Hatay İl Özel İdaresi	11/1/2003	3.363
EBÜŞ ET VE BALIK ÜRÜNLERİ A.Ş.			
-Ağrı'da 3 Taşınmaz	Ağrı İl Özel İdaresi	29/11/1999	4.648
-Trabzon'da 1 Arazi ve Fab. Binası (1)	Hazine	10/2/2000	2.065.553
-Kastamonu'da 72 taşınmaz	Araç Belediyesi	3/7/2000	10.710
-Van'da 1 taşınmaz	Maliye Bakanlığı	18/4/2001	110.814
-K.Maraş'da 1 taşınmaz	Karayolları Genel Müdürlüğü	20/8/2001	707
-Yozgat'da 2 taşınmaz	Yerköy Kaymakamlığı	10/5/2002	728
-Sakarya'da 30 Arsa	Hazine	30/11/2003	-
-Kütahya'da 1 Arsa	Kütahya Belediyesi	21/9/2004	6.530
SEKA T. SELÜLOZ VE KAĞIT FABRİKALARI			
-İzmit Pompa İst. Arsası	İzmit Büyükşehir Belediyesi	22/12/1999	468.785
-İzmit Kozluk'ta 1 Arsa	DLH Genel Müdürlüğü	16/2/2000	16.182
-8 Taşıt Aracı ve İş Mak.	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	9/5/2001	0
-İzmit'de 1 taşınmaz	Maliye Bakanlığı	25/5/2001	2.715.482
-Ankara'da 34 Lojman	Orman Genel Müdürlüğü	1/8/2001	124.706
-Çaycuma'da 1 taşınmaz	Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü	8/1/2002	40.057
-Aksu'da 1 taşınmaz	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	8/1/2002	78.472
-Giresun'da 4 taşınmaz	TEAŞ	28/5/2002	39.834
-Çaycuma'da 1 Taşınmaz	Karaelmas Elektrik Dağıtım A.Ş.	25/9/2003	584
-İzmit'de 4 Arsa	Hazine	17/05/2004	7.174.293
-Ardanuç İşl. Varlıkları	Ardanuç Belediyesi	03/12/2004	141.794
-Çaycuma'da 1 arsa ve 1 bina	Çaycuma Belediyesi	05/01/2005	74.477
-İzmit'de 3 taşınmaz	Hazine	08/03/2005	2.891.017
-İzmit'de 2 taşınmaz	Hazine	03/02/2005	1.283.161
KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ			
-Kutlular Katı Atık Depo Alanı	D. Karadeniz Belediyeler Birliği	20/10/1997	28.044
-Artvin'de 1 Arsa	Artvin İl Özel İdaresi	19/3/1998	4.239
-Çarşamba'da 1 taşınmaz	Ağcağınbey Belediye Başkanlığı	18/1/2001	299
-Murgul'da 4 taşınmaz	Hazine	13/3/2001	81.226
-Murgul'da 2 taşınmaz	Murgul Belediye Başkanlığı	5/5/2001	29
-Murgul'da 1 arsa, 12 lojman	Hazine	27/6/2001	9.485
-Murgul'da 1 arsa, 3 bina	Hazine	2/8/2001	30.536
-Samsun'da 1 arsa	DSİ	28/5/2002	-
-Artvin'de 2 Taşınmaz	Artvin İl Özel İdaresi	8/6/2004	1.700
-Artvin Murgul'da 2 taşınmaz	Artvin Murgul Beldiyesi	22/02/2005	9.219
-Artvin Murgul'da 1 taşınmaz	Sosyal Hiz. ve Çocuk Es. Kurumu	22/02/2005	768
T.DENİZCİLİK İŞLETMELERİ			
-İzmir Konak Eski Balık Hali ve 2 arsa (3)	B.Şehir Bel./ İzbeltur O.G.G.	17/10/1995	-
-Rumelifeneri Yolcu Gemisi	İzmit B.Şehir Belediye Bşk.	30/3/1998	100.000
-Halıcıoğlu Motorbotu	İzmit B.Şehir Belediye Bşk.	30/3/1998	50.000
-Ataköy Yolcu Gemisi	K. Ereğlisi Belediye Başkanlığı	14/4/1999	12.495
-Körfez Taşıma Hizmetleri ve 8 Gemisi, 3 Vapur	İzmir B.Şehir Belediye Bşk.	4/2/2000	4.000.000
-İzmir eski misafirhane binası	RTÜK	03/03/2005	450.000
-Şehir Hat. Hiz. ve Gemiler	İstanbul Büyükşehir Bel. Bşk.	15/03/2005	21.820.000
-Turan Emeksiz Yolcu Gemisi	Bursa Güzelyalı Bel.	20/07/2005	100.000
-Yakıt II Gemisi	İstanbul Büyükşehir Bel. Bşk.	15/03/2005	180.000
SÜMER HOLDİNG A.Ş.			
-Ankara Kurtuluş'ta 2 Gayrimenkul	Yük.Öğ.Kredi ve Yurtlar Kurumu	11/9/1997	342.304
-Adana Satış Mağazası	Yük.Öğ.Kredi ve Yurtlar Kurumu	11/9/1997	1.698.065
-Bursa Merinos İşl. ait 2 Arsa ve 2 bina	T.C. Merkez Bankası	3/4/1998	1.225.991
-İzmir Konak Mağ. ve Böl. Md. Binası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	2.787.907
-Beyoğlu Satış Mağazası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	1.305.611
-Unkapı Satış Mağazası	Maliye Bakanlığı	21/12/1998	228.482
-Malatya Pamuklu İşl. ait bir kısım taşınmaz	Malatya Belediyesi	9/11/1999	102.265

-Kayseri İşletmesi ve taşınmazları	Maliye Bakanlığı	14/2/2002	53.721.858
-Sakarya'da 2 arsa ve 2 bina	Hazine	28/4/2004	2.340.084
-Trabzon'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	28/4/2004	1.414.911
-Tokat'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	28/4/2004	604.786
-İstanbul Kartal'da 1 arsa ve 1 depo	SSK Başkanlığı	28/4/2004	1.038.261
-Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	28/4/2004	1.897.858
-Bursa'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Başkanlığı	05/01/2004	1.919.823
-Trabzon'da 1 arsa 1 bina	SSK Başkanlığı	23/01/2004	1.503.411
-Tokat'ta 1 arsa ve 1 mağaza	SSK Başkanlığı	10/02/2004	633.278
-İstanbul Kartal'da 1 arsa ve depo	SSK Başkanlığı	14/04/2004	1.077.571
-Samsun'da 1 arsa ve 1 bina	SSK Genel Müd.	30/06/2004	1.727.477
-İstanbul Çatlıca'da 1 arsa	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	16/08/2004	122.736
-Yeşilova Halı ve Yün İp. ve Bat. Fab. Tic. A.Ş.	Burdur Valiliği	31/08/2005	73.497
-İzmir Konak'da 9 daire	-	22/12/2005	278.852
TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM A.Ş.			
-Taşköprü'de 1 arsa, 2 lojman, İd. Binası, 4 depo	Taşköprü Belediyesi	30/9/1998	25.372
-Kastamonu'da 1 Arsa ve İd. Binası	Vakıflar Genel Müdürlüğü	18/11/1998	708.075
-Çanakkale'de 1 Arsa, 9 Lojman	TEAŞ	1/6/1999	259.489
-Çanakkale'de 1 Arsa, Bekçi evi, 8 depo	Çanakkale Belediyesi	1/6/1999	123.566
-Gaziantep'te 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	15.816
-Denizli Çivril'de 1 Arsa, 4 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	52.616
-Denizli Çal'da 1 Arsa, 1 Lojman, 2 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	13.447
-Antakya'da 1 Arsa, 8 Lojman	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	9.790
-Denizli Acıpayam'da 2 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	59.841
-K.Maraş Afşin'de 1 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	7/6/1999	36.125
-Ardahan'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	25/6/1999	106.737
-Silifke'de 1 Arsa, 4 Lojman, 13 Depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	29/6/1999	259.352
-Bitlis Tatvan'da 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	Tatvan Belediyesi	6/7/1999	11.807
-Akdağmadeni'nde 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Akdağmadeni Belediyesi	3/8/1999	34.755
-Aydın Söke'de 1 Arsa, 2 Lojman, 4 Depo	Söke Belediyesi	3/8/1999	54.185
-Trabzon'da 1 Arsa ve 4 Lojman	Kredi Yurtlar Kurumu	19/8/1999	316.926
-Aksaray'da 1 Arsa, 2 Lojman, 7 Depo	Aksaray Belediye Başkanlığı	14/10/1999	107.763
-Beypazarı'nda 2 Arsa, 4 Lojman, 2 Depo	Beypazarı Belediye Başkanlığı	19/10/1999	21.486
-Karaman'da 1 Arsa, 4 Lojman, 4 Depo	Karaman Belediye Başkanlığı	19/10/1999	21.486
-Kastamonu Devrekani'de 1 Arsa, 4 Loj. 2 Depo	Devrekani Belediye Başkanlığı	20/10/1999	17.135
-Afyon Çay'da 1 Arsa, 4 Lojman	Çay Belediye Başkanlığı	20/10/1999	4.284
-Malatya Pötürge'de 1 Arsa, 2 Lojman, 1 Depo	Pötürge Belediye Başkanlığı	21/10/1999	10.675
-Adana'da 1 Arsa, 4 Lojman, 1 Depo	Adana İl Özel İdaresi	27/10/1999	84.194
-Alanya'da 1 Arsa, 4 Lojman, 3 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	4/11/1999	733.581
-Muğla Fethiye'de 1 Arsa, 4 Lojman, 8 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	10/11/1999	383.734
-Giresun'da 1 Arsa ve depolar	Giresun Belediye Başkanlığı	10/11/1999	102.157
-Çorum Sungurlu'da 1 Arsa, 3 Lojman, 2 Depo	Sungurlu Belediye Başkanlığı	12/11/1999	20.319
-Ş.urfâ Suruç'da 1 Arsa, 2 Lojman, 7 Depo	Suruç Belediyesi	17/11/1999	60.385
-Kastamonu Azdavay'da 1 Arsa	Azdavay Belediye Başkanlığı	17/11/1999	4.026
-Edirne'de 1 Arsa, Bekçi Evi, 10 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	25/11/1999	389.618
-Malatya'da 1 Arsa, 4 Lojman, Bekçi Evi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	2/12/1999	513.950
-Ezine'de 1 arsa, 4 lojman, 5 depo	Ezine Belediyesi	13/12/1999	21.114
-Muğla Köyceğiz'de 1 Arsa, 2 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/1/2000	71.417
-Denizli'de 1 Arsa, 6 Lojman ve 8 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/1/2000	680.537
-Ağrı Patnos'ta 1 Arsa, 2 Lojman ve 1 Depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	17/1/2000	46.018
-Mardin Nusaybin'de 1 Arsa, 2 Lojman ve 2 Depo	Nusaybin Belediye Başkanlığı	17/1/2000	128.057
-Niğde Ulukışla'da 1 Arsa, 4 Lojman ve 2 Depo	Ulukışla Belediye Başkanlığı	17/1/2000	27.638
-Yozgat Çekerek'te 1 Arsa ve 3 Lojman	Çekerek Belediye Başkanlığı	17/1/2000	18.426
-Samsun'da 1 arsa, 8 lojman, 7 depo, 1 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	13/6/2000	1.913.581
-Kırklareli'nde 2 arsa, 23 depo, 1 bekçi evi	Lüleburgaz Belediye Başkanlığı	20/6/2000	97.916
-Tekirdağ Çorlu'da 1 arsa, 1 lojman, 1 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/7/2000	251.368
-Tekirdağ Saray'da 1 arsa, 4 lojman, 8 depo, 1 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/7/2000	321.369
-Kırklareli'nde 1 arsa, 10 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	18/7/2000	167.493
-Ş.urfâ'da 1 arsa, 14 lojman, sosyal tesis	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	11/8/2000	1.139.995
-Antalya'da 1 arsa, 20 depo, 2 bekçi evi	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	20/10/2000	2.186.791
-Erzurum Oltu'da 1 arsa, 3 lojman, 1 depo	Türk Telekomünikasyon A.Ş.	11/12/2000	66.474
-Çanakkale Biga'da 1 arsa, 6 depo	Toprak Mahsulleri Ofisi	11/12/2000	13.161
-Erzurum'da 1 taşınmaz	TEDAŞ	23/12/2002	4.515
TEDAŞ			
- Bursa'da 1 arsa	Bursa İl. Özel. İd.	16/10/2004	*
-Denizli'de 1 arsa ve trafo binası	Buldan Bel.	02/11/2004	*
-Antalya'da 1 arsa ve trafo binası	Karayolları Gen. Müd.	15/09/2005	18.529
-Denizli Karahisar'da 1 bina	Karahisar Bel.	21/09/2005	1.950
-Manisa Alibeli'de 1 bina	Alibeyli Bel.	28/09/2005	1.121
-Edremit'te 1 arsa	Ederemit Bel.	30/09/2005	64.523
-Elazığ'da 1 arsa ve trafo binası	Elazığ Bel.	12/10/2005	805
-Siirt'te 1 arsa	Siirt Valiliği	15/11/2005	11.605
-Siirt'te 1 arsa	Siirt Bel.	15/11/2005	3.350
-Aydın'da 1 taşınmaz	Ortaklar Bel.	24/11/2005	936
-Kayseri'de 4 taşınmaz	Kayseri Büy. Şeh. Bel.	01/12/2005	1.071.790

-Kilis'de 1 arsa ve santral binası	-	29/12/2005	58.546
-Manisa'da 1 taşınmaz	Kayseri Büy. Şeh. Bel.	22/03/2006	8.195
-Tekirdağ'da 1 taşınmaz	Tekirdağ bel.	22/03/2006	342.209
-Malatya'da 1 taşınmaz	Malatya Bel.	08/06/2006	388
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş.			
-Seydişehir'de 4 arsa		05/05/2005	65.957
DİTAŞ			
-%50,98 oranındaki hisse	TÜPRAS	21/11/2002	16.500.000
TÜGSAŞ			
-Samsun'da 1 Arsa	TEAŞ	23/12/2002	118.561
-Kütahya'da 22 Arsa	TEDAŞ	19/02/2004	2.572

(1) EBK Trabzon Balık Mamülleri Fabrikası'nda bulunan mülkiyeti EBK'ya ait arsa ile TMO'ya ait arazi üzerinde kurulu EBK'ya ait bina, EBK'nın vergi borcuna mahsuben Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşl. Gn. Md.'lüğüne tahsis edilmek üzere Maliye Hazinesi'ne devredilmiştir.

(2) EBK'ya ait Van arsası şirketin vergi borcuna mahsuben 1999 Mali Yıl Bütçe Kanunu'nun 64. Maddesi çerçevesinde belirlenecek bedel üzerinden devredilmiştir.

(3) Kullanım hakkı 25 yıllığına devredilmiştir. Yıllık kullanım hakkı bedeli emlak vergisi tutarına eşit olacaktır.

EK-11

**4046 SAYILI KANUN'UN 2/İ MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELSİZ
DEVREDİLEN VARLIKLAR**

4046 SAYILI KANUN'UN 2/İ MADDESİ ÇERÇEVESİNDE BEDELSİZ DEVREDİLEN VARLIKLAR				
	ÖYK KARAR TARİHİ	DEVREDİLEN KURULUŞ	TAHSİS EDİLEN KURULUŞ	DEVİR TARİHİ
ÇİTOSAN				
Genel Müdürlük Binası ve Lojmanlar	19/07/1995	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	16/01/1996
KARABÜK DEMİR ÇELİK A.Ş.				
8 Arsa üzerindeki 351 Daire ve Taşınmaz	14/06/1995	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	11/08/1995
PETLAS LASTİK SANAYİ VE TİC.A.Ş.				
Kırşehir'de 1 Arsa, 64 lojman ve sosyal tesisler	14/06/1995	Kırşehir Valiliği	Kurulacak Ahi Üniversitesi	07/05/1997
SİVAS DEMİR ÇELİK İŞLETMELERİ A.Ş.				
Sivas'ta 1056 Adet Gayrimenkul	19/01/1996	T. Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	T. Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	18/03/1996
AKSARAY AZMİ MİLLİ T.A.Ş.				
% 99.58 oranındaki hissesi	05/07/2000	Aksaray Belediye Başkanlığı	Aksaray Belediye Başkanlığı	11/07/2000
KONYA KROM MAG. TUĞLA SAN.T.A.Ş.				
Konya'da 1 Adet Arsa	19/01/1996	Milli Savunma Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı	24/12/1998
TESTAŞ TÜRKİYE ELEKTRONİK SAN.VE T.A.Ş.				
Ankara Tesisleri (YİDEF)	11/03/1998	ODTÜ	ODTÜ	30/01/1999
GERKONSAN ÇELİK KONS. A.Ş.				
Bolu Gerede'de 36 adet arsa	29/05/2000	Bolu İl Özel İdaresi	Bolu İl Özel İdaresi	07/11/2000
TÜRKİYE DEMİR ÇELİK İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
Ankara Cebeçi'de 1 hiz. binası,23 loj., 1 sağlık birimi	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
Ankara Dikmen'de 1 arsa, 20 lojman	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
Ankara Çamlıtepe'de 1 arsa, 32 lojman, 2 daire (kreş)	13/04/2001	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	18/04/2001
TUĞSAŞ T. GÜBRE SANAYİ A.Ş.				
Elazığ Gübre San. A.Ş.'ye ait fab. binası ve taşınmazlar	18/04/2000	Hazine	Fırat Üniversitesi	04/04/2001
Kütahya Gübre San. ait 15 arsa ve üzerindeki sosyal tesis	05/07/2000	Hazine	Kütahya İl Özel İdaresi	18/09/2000
Samsun'da 2 taşınmaz	16/09/2002	Hazine	Samsun Su Kanalizasyon İd. Md.	02/10/2002
Ankara Yenimahalle'de 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	08/05/2003	Hazine	Adalet Bakanlığı	*
Ankara Çankaya'da 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	08/05/2003	Hazine	Adalet Bakanlığı	*
ETAĞ ETİMESGUT AĞAÇ SAN. ve TİC. A.Ş.				
Ankara Etimesgut'da 2 arsa	08/05/2000	Türk Hava Kurumu	Türk Hava Kurumu	12/07/2000
Etimesgut'da 11 arsa, üzerindeki binalar ve büro malz.	03/11/2000	İş Yurtları Kurumu	İş Yurtları Kurumu	12/06/2001
Etimesgut'da bulunan 11 arsadaki tesis, makina, ekipman	03/11/2000	MKE/Hurdasan A.Ş.	MKE/Hurdasan A.Ş.	*
9 adet taşıt	19/04/2001	MKE/Hurdasan A.Ş.	MKE/Hurdasan A.Ş.	*
SEK SÜT ENDÜSTRİSİ A.Ş.				
Lalahan Süt Kutu Dolum Makinası	04/09/1995	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Atatürk Orman Çiftliği	04/09/1995
Menemen Süt Toplama Merkezi Arazisi	19/01/1996	Menemen Belediyesi	Menemen Belediyesi	01/02/1996
KÖYTEKS YATIRIM HOLDİNG A.Ş.				
Keskin Hazır Giyim Tesisi ve arazisi	02/08/1995	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale Üniversitesi	05/09/1995
Tatvan Hazır Giyim Tesisi ve arazisi	18/09/1997	Hazine	Emniyet Genel Müdürlüğü	23/10/1997
DENİZ NAKLİYAT T.A.Ş.				
T. Lib.Ort. A.Ş. ve T. Den. A.Ş.'deki paylar	19/12/1996	TDİ	TDİ	16/05/1997
Marmara A.Ş. ve MESBAŞ'daki paylar	19/12/1996	TDİ	TDİ	16/05/1997
Hacı Hesna Binasındaki Simulatrör Cihazı	24/11/1998	Z. Kalkavan Anadolu Den. Mes. Lisesi	Z. Kalkavan Anadolu Den. Mes. Lisesi	15/02/1999

EK-12

KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLEN VARLIKLAR

KAPATILAN/İŞLETMESİNDEN ÇEKİLEN VARLIKLAR			
KURULUŞ	VARLIK ADI	YAPILAN İŞLEM	KARAR TARİHİ
TURBAN	Amasya Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Çorum Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Erciyes Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Samsun Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
TURBAN	Ş.Urfa Oteli	İşletmecilikten Çekilme	23.04.1995
KÖYTEKS	Keskin Hazır Giyim Tesisi	Kapatma	02.08.1995
KBI	Kutular İşletme Müdürlüğü	Kapatma	18.11.1996
KBI	İzabe ve Asit Tesisleri	Kapatma	18.11.1996
SÜMER HOLDİNG	Erzurum İspir Ayakkabı Fabrikası	Kapatma	18.11.1996
EBÜAŞ	Yüksekova Kombinasi	Kapatma	13.08.1997
KÖYTEKS	Tatvan Kazak Üretim Tesisi	Kapatma	18.09.1997
SÜMER HOLDİNG	Hacıömer Halıcılık Tesisi	Kapatma	06.12.1997
TURBAN	Beldibi Sosyal Turizm İşletmesi	İşletmecilikten Çekilme	06.12.1997
TURBAN	Belek Sosyal Turizm İşletmesi	İşletmecilikten Çekilme	06.12.1997
TURBAN	Marmaris Tatil Köyü	İşletmecilikten Çekilme	10.12.1997
ORÜS	Ardeşen İşletmesi	Kapatma	13.01.1998
SÜMER HOLDİNG	Diyarbakır Halı Fabrikası	Kapatma	11.03.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Ankara Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Adana Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	İzmir Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Kırklareli Tarım Mak. İmalat İşl.	Kapatma	15.07.1998
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Pamukova Tarım Mak. Araştırma Ens.	Kapatma	15.07.1998
T. İŞ BANKASI	265 adet hisse	Hazine'ye iade	15.07.1998
SÜMER HOLDİNG	Elazığ Sivrice Eğitim ve Dinlenme Tesisleri	Kapatma	18.08.1998
TURBAN	Antalya Adalya Oteli	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
TURBAN	Antalya Kaleiçi Dükkanları	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
TURBAN	Antalya Kaleiçi Yat Limanı	İşletmecilikten Çekilme	14.09.1998
EBÜAŞ	Trabzon Balık Mamulleri Fabrikası	Kapatma	08.07.1999
TURBAN	Yalova Termal Tesisleri	İşletmecilikten Çekilme	12.10.1999
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Erzurum Tarım Alet Makinaları İşletmesi	Kapatma	06.03.2000
TÜGSAŞ	Elazığ Gübre Sanayii A.Ş. Fabrikası	Kapatma	18.04.2000
SEKA	Klor-Alkali Fabrikası	Kapatma	20.07.2000
SÜMER HOLDİNG	Tarsus Mensucat Boyaları San. İşletmesi	Kapatma	10.10.2000
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Ş.Urfa Tarım Alet Makinaları İşletmesi	Kapatma	30.10.2000
SÜMER HOLDİNG	İzmir Basma Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Nazilli Basma Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Merinos Yünlü Sanayii İşletmesi	Kapatma	14.11.2000
SÜMER HOLDİNG	Kuşadası Eğitim ve Dinlenme Tesisi	Kapatma	14.11.2000
TURBAN	Kilyos Moteli	Kapatma	02.01.2001
EBK	Fatsa Balık Mamulleri İşletmesi	Kapatma	28.02.2001
T. ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.	Sanayi Nakliyat A.Ş.	Kapatma	06.08.2001
T. ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.	Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş.	Kapatma	15.04.2002
TEKEL	İzmir Sigara Fabrikası	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Adapazarı Yaprak Tütün İşletmesi Müdürlüğü	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Düzce Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Çankırı Kaya Tuzları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Sekili Kaya Tuzları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Tuzluca Kaya Tuzları	İşletmecilikten Çekilme	29.04.2002
TEKEL	Gemlik Sungipek ve Vizkoz Mamulleri San. İşl.	Kapatma	29.04.2002
TEKEL	Çine Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Ödemiş Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Turgutlu Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Mudanya Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
TEKEL	Yenişehir Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	04.06.2002
EBÜAŞ	Haydarpaşa Et İşleme Tesisi	Kapatma	24.04.2003
EBÜAŞ	Zeytinburnu Et Kombinasi	Kapatma	24.04.2003
SÜMER HOLDİNG	Adana Pamuk Satınalma ve Çırçır Fab. İşletmesi	Kapatma	08.05.2003
TEKEL	Gaziantep İçki Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
TEKEL	Şanlıurfa Suma Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
TEKEL	Kırıkkale Şarap Fabrikası	Kapatma	07.07.2003
SEKA	Akkuş İşletmesi	Kapatma	21.10.2003
SEKA	Ardanuç İşletmesi	Kapatma	21.10.2003
TEKEL	Kocaeli Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	23.01.2004

TEKEL	Hendek Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	23.01.2004
TEKEL	Kelkit Kibrit Fabrikası	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Sinop Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Şarköy Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Merzifon Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Geyve Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	07.04.2004
TEKEL	Gölmarmara Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Soma Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Savaştepe Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Ulubey Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Ahmetli Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Yenice Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Çivril Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Fethiye Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Bergama Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Dikili Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Trabzon Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
TEKEL	Menemen Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü	Kapatma	03.08.2004
SÜMER HOLDİNG	Akdeniz Pamuklu Sanayi İşletmesi	Kapatma	26.08.2004
SÜMER HOLDİNG	Pazarlama İşletmesi	Kapatma	03.09.2004
SÜMER HOLDİNG	Antalya Pamuklu Sanayi İşletmesi	Kapatma	23.09.2004
SÜMER HOLDİNG	Bursa Merinos Yünlü Sanayi İşletmesi	Kapatma	23.09.2004
TEKEL	Tabacs Turcs S.A	Tasfiye	27.09.2004
KBI	Murgul İşl.	Kapatma	08.11.2004
SEKA	İzmit İşl.	Kapatma	08.11.2004
SÜMER HOLDİNG	Van Deri ve Kundura San. İşl.	Kapatma	02.12.2004
SÜMER HOLDİNG	Sarıkaş Ayakkabı İşl.	Kapatma	02.12.2004
SÜMER HOLDİNG	Tercan Ayakkabı İşl	Kapatma	02.12.2004
TDİ	Marmara Inc	Tasfiye	02.12.2004
TEKEL	Erzincan Tuz İşl. Müd.	Kapatma	31.01.2005
DiĞER DEVİR İŞLEMLERİ			
KURULUŞ	VARLIK ADI	YAPILAN İŞLEM	KARAR TARİHİ
SEKA	İzmit'te 3 Arsa'nın İrtifak Hakkı	İzmit Büyükşehir Belediyesi	09.04.1999(*)
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Erzurum'da 1 Arsa'nın devri	TEDAŞ	27.11.2001(*)
T. ZİRAİ DONATIM A.Ş.	Sakarya'da 1 arsa ve üzerindeki taşınmazlar	Karayolları I. Bölge Müdürlüğü	08.04.2002(*)
ETİ ALÜMİNYUM	Konya'da 3 arsanın devri	DSİ	31.02.2005

(*) Bu varlıklar, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 30. Maddesi çerçevesinde, irtifak/devir bedelleri sonradan tespit edilmek üzere devredilmiştir.

EK-13
2001 YILINDA SATIŞ/DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI

	SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ/DEVİR BEDELİ		TAHSİLAT TUTARI	
		TL	\$	TL	\$
BLOK SATIŞ :					
-	-	-	-	-	-
Blok Satış Toplamı		0	0	0	0
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :					
TZD - 1 Taşınmaz	4/1/2001	54.095.970.800	81.100	41.985.108.320	47.822
TDİ - Marmaris Limanı	26/1/2001	10.169.667.200.000	14.900.000	4.825.003.175.000	5.375.000
KBİ - 190 Taşınmaz	28/2/2001	114.693.977.275	126.569	*	*
SEKA - Dalaman İşletmesi	22/3/2001	39.067.480.000.000	40.000.000	44.590.538.000.000	32.000.000
TZD - 1 Taşınmaz	28/3/2001	9.472.830.000	9.500	9.472.830.000	9.500
TZD - 1 Taşınmaz	28/3/2001	49.857.000.000	50.000	49.857.000.000	50.000
TDİ - 2 Taşınmaz	16/4/2001	487.150.000.000	407.130	487.150.000.000	407.130
TZD - 2 Taşınmaz	18/7/2001	180.405.334.200	121.100	180.405.334.200	121.100
TDİ - 1 Taşınmaz	25/9/2001	6.750.000.000	4.333	6.750.000.000	4.333
KBİ - 13 Taşınmaz	29/8/2001	618.935.000.000	441.815	*	*
SEKA - 1 İştirak Hissesi	16/11/2001	728.336.500.000	500.000	728.336.500.000	500.000
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		51.486.843.812.275	56.641.547	50.919.497.947.520	38.514.885
HALKA ARZ :					
-	-	-	-	-	-
Halka Arz Toplamı		0	0	0	0
ULUSLARARASI HALKA ARZ :					
-	-	-	-	-	-
Uluslararası Arz Toplamı		0	0	0	0
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :					
KBİ - 1 Taşınmaz	18/1/2001	200.166.400	299	*	*
KBİ - 4 Taşınmaz	13/3/2001	75.000.000.000	81.226	*	*
EBÜAŞ - 1 Taşınmaz	18/4/2001	134.729.750.000	110.814	(1)	(1)
KBİ - 2 Taşınmaz	5/5/2001	33.000.000	29	*	*
SEKA - 8 Taşıt Aracı ve İş Mak.	9/5/2001	8	0	*	*
SEKA - 1 Taşınmaz	25/5/2001	3.018.560.000.000	2.715.482	(1)	(1)

KBİ - 1Arsa ve 12 Lojman	27/6/2001	12.000.000.000	9.485	*	*
SEKA - Ankara'da 34 Lojman	1/8/2001	165.000.000.000	124.706	(2)	(2)
KBİ-Murgul'da 1 Arsa ve 3 Bina	2/8/2001	40.500.000.000	30.536	*	*
EBÜAŞ - 1 Taşınmaz	20/8/2001	1.002.000.000	707	1.002.000.000	707
TAKSAN - 4 Tezgah	5/10/2001	136.740.000.000	86.266	136.740.000.000	86.266
PETKİM - Yarımca Tesisi	1/11/2001	95.703.600.000.000	60.000.000	*	*
Bedelli Devir Toplamı		99.287.364.916.408	63.159.550	137.742.000.000	86.973
GENEL TOPLAM		150.774.208.728.683	119.801.097	51.057.239.947.520	38.601.858

* Şirket tarafından tahsil edilmiştir.

(1) : Şirketlerin vergi borcuna mahsup edilmek üzere Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir.

(2) : Şirketlerin orman emvali borcuna mahsup edilmek üzere Orman Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

EK-14
2002 YILINDA SATIŞ/DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI

	SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ/DEVİR BEDELİ		TAHSİLAT TUTARI	
		TL	\$	TL	\$
BLOK SATIŞ :					
-	-	-	-	-	-
Blok Satış Toplamı		0	0	0	0
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :					
KBİ - 1 Taşınmaz	11/2/2002	437.400.000.000	319.456	*	*
KBİ - 1 Taşınmaz	1/3/2002	981.116.900.000	707.851	*	*
KBİ - 1 Taşınmaz	1/3/2002	3.794.128.000.000	2.737.365	*	*
TZD - 1 Taşınmaz	20/3/2002	100.953.020.000	74.000	100.953.020.000	74.000
SEKA - 1 Taşınmaz	17/6/2002	172.803.510.000	110.000	172.803.510.000	110.000
TDİ - 1 Gemi	5/7/2002	206.925.642.000	126.000	206.925.642.000	127.599
TÜGSAŞ - 2 Taşınmaz	14/8/2002	10.000.000.000	6.128	10.000.000.000	6.128
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	3/9/2002	350.000.000.000	216.140	350.000.000.000	216.140
PETKİM - 1 Arsa	9/9/2002	29.000.000.000	17.951	*	*
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	17/9/2002	753.000.000.000	452.890	753.000.000.000	452.890
SÜMER HOLD. - 3 Arsa	27/9/2002	857.000.000.000	519.942	857.000.000.000	519.942
SÜMER HOLD. - 2 Arsa	30/9/2002	308.000.000.000	186.817	308.000.000.000	186.817
SÜMER HOLD. - 2 Arsa	2/10/2002	830.500.000.000	501.467	830.500.000.000	501.467
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	9/10/2002	111.000.000.000	67.618	111.000.000.000	67.618
SÜMER HOLD. - 2 Arsa	18/10/2002	859.500.000.000	523.349	859.500.000.000	523.349
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	1/11/2002	57.500.000.000	34.586	57.500.000.000	34.586
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	20/11/2002	440.000.000.000	278.694	440.000.000.000	278.694
SÜMER HOLD. - 1 Arsa	21/11/2002	1.750.000.000	1.107	1.750.000.000	1.107

SÜMER HOLD. - 1 Arsa	31/12/2002	1.963.000.000.000	1.197.137	981.500.000.000	598.569
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		12.263.577.072.000	8.087.615	7.020.342.540.000	4.305.609
HALKA ARZ :					
POAŞ (2)	15/3/2002	174.783.400.800.000	129.479.256	171.336.204.276.675	127.904.067
Halka Arz Toplamı		174.783.400.800.000	129.479.256	171.336.204.276.675	127.904.067
ULUSLARARASI HALKA ARZ :					
POAŞ (2)	15/3/2002	52.500.000.000.000	38.891.914	51.712.500.000.000	38.784.351
Uluslararası Arz Toplamı		52.500.000.000.000	38.891.914	51.712.500.000.000	38.784.351
İMKB'DE SATIŞ İŞLEMLERİ :					
POAŞ	31/7/2002	387.511.684.500.000	237.711.271	115.439.730.812.600	70.814.188
İMKB'de Satış Toplamı		387.511.684.500.000	237.711.271	115.439.730.812.600	70.814.188
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :					
TÜPRAŞ - 2 arsa	2/1/2002	2.441.287.680.000	1.687.559	*	*
SEKA - Çaycuma'da 1 Taşınmaz	8/1/2002	55.688.490.000	40.057	55.688.490.000	40.057
SEKA - Aksu'da 1 Taşınmaz	8/1/2002	109.094.750.000	78.472	109.094.750.000	72.472
İSDEMİR - (%100 Hisse)	31/1/2002	66.360.500.000.000	50.000.000	(1)	(1)
SÜMER HOLD - Kayseri İşl. ve Taş.	14/2/2002	71.980.950.741.370	53.721.858	(4)	(4)
EBÜAŞ- Yozgat 2 Taşınmaz	10/5/2002	1.000.000.000	728	1.000.000.000	728
TEKEL - 2 Taşınmaz	20/5/2002	18.000.000.000	12.790	18.000.000.000	12.790
SEKA - Giresun 4 Taşınmaz	28/5/2002	55.760.105.000	39.834	55.760.105.000	39.834
KBİ- Samsun'da 1 Taşınmaz	28/5/2002	(5)	(5)	-	-
ÇELBOR - (%100 Hisse)	31/5/2002	141.970.800.000	100.000	(3)	(3)
TEKEL - 1 Taşınmaz	4/10/2002	1.811.400.000	1.111	1.811.400.000	1.111
SÜMER HOLD. - 1 Taşınmaz	18/10/2002	22.500.000.000	13.700	22.500.000.000	13.700
DİTAŞ - (%50.98 Hisse)	21/11/2002	26.215.200.000.000	16.500.000	26.215.200.000.000	16.500.000

TÜGSAŞ- Samsun'da 1 arsa	16/12/2002	183.390.376.932	118.561	-	-
TZD - 1 Taşınmaz	23/12/2002	7.350.000.000	4.515	7.350.000.000	4.515
Bedelli Devir Toplamı		167.536.358.343.302	122.319.185	26.428.258.745.00 0	16.691.2 07
GENEL TOPLAM		794.595.020.715.302	536.489.242	371.937.036.374.2 75	258.499. 422

(1) Söz konusu devir tutarı olan 50 milyon Dolar, 2 yıl ödemesiz dönemden sonra 4 yılda eşit taksitler halinde ödenecektir.

(2) Söz konusu tutara ek satış hakkı ve taksitli satışlar da dahildir.

(3) Söz konusu devir bedeli olan 100.000 ABD Doları sözleşme imza tarihini takip eden 18. ayın sonunda ödenecektir.

(4) Şirketin vergi borçlarına mahsuben Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir.

(5) 8/4/2002 tarihli ÖYK kararı ile KBİ'ye ait arsanın DSİ'ye ait bir taşınmazla takas yapılması suretiyle DSİ'ye devri öngörülmüştür.

* Şirket tarafından tahsil edilmiştir.

EK-15
2003 YILINDA SATIŞ/DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI

SÖZLEŞME TARİHİ		SATIŞ/DEVİR BEDELİ		TAHSİLAT TUTARI	
		TL	\$	TL	\$
BLOK SATIŞ :					
TAKSAN	20/6/2003	14.261.580.000.000	10.000.000	2.852.316.000.000	2.000.000
GERKONSAN	17/12/2003	4.326.160.185.000	3.015.000	4.326.160.185.000	3.015.000
Blok Satış Toplamı		18.587.740.185.000	13.015.000	7.178.476.185.000	5.015.000
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :					
SÜMER H.- 6 taş.	28/1/2003	5.143.000.000.000	3.106.406	**	**
KBİ - 103 arsa, 89 lojman	Şub.-Eyl/03	370.313.730.000	230.707	*	*
SÜMER H.- 1 taş.	6/3/2003	3.560.000.000	2.223	3.560.000.000	2.223
SÜMER H.- 1 taş.	15/4/2003	7.600.000.000	4.678	7.600.000.000	4.678
TDİ Çeşme Limanı	28/5/2003	16.418.475.000.000	11.250.000	16.418.475.000.000	11.250.000
SEKA Afyon İşl.	30/5/2003	4.468.907.300.000	3.100.000	1.376.752.524.900	950.281
SÜMER H.- 1 Taş.	3/6/2003	95.287.601.000	67.000	95.287.601.000	67.000
SÜMER H.- 1 Taş.	4/6/2003	1.795.587.500	1.250	1.795.587.500	1.250
SÜMER H.- 1 Taş.	9/6/2003	55.764.345.000	39.000	55.764.345.000	39.000
SEKA Balıkesir İşl.	10/6/2003	1.557.190.800.000	1.100.000	311.438.160.000	220.000
SÜMER H.- 5 Taş.	11/6/2003	49.870.625.000	35.000	49.870.625.000	35.000
SÜMER H.- 1 Taş.	12/6/2003	7.476.414.750	5.250	7.476.414.750	5.250
SEKA-İşt. hissesi	18/6/2003	290.267.290.000	205.000	145.133.645.000	102.500
SEKA-Çaycuma İşl.	19/6/2003	19.255.844.272.500	13.590.000	19.242.597.420.000	13.590.000
SEKA-2 Taşınmaz	19/6/2003	651.331.480.000	460.000	651.331.480.000	460.000
SEKA-1 Taşınmaz	19/6/2003	569.207.076.000	402.000	569.207.076.000	402.000
SÜMER H.-1 Taş.	20/6/2003	45.993.595.500	32.250	45.993.595.500	32.250
SÜMER H.- 1 Taş.	23/6/2003	595.158.480.000	420.000	595.158.480.000	420.000
TDİ Kuşadası Lim.	2/7/2003	34.252.429.500.000	24.300.000	34.252.429.500.000	24.300.000
TZD Sakarya İşl.	25/7/2003	3.280.906.300.000	2.300.000	648.736.760.000	460.000
EBÜAŞ-1 İşt. hissesi	6/8/2003	210.967.800.000	150.000	210.967.800.000	150.000
EBÜAŞ - 44 Taş.	6/8/2003	61.679.952.460	43.855	61.679.952.460	43.855

EBÜAŞ - 1 Taş.	8/9/2003	209.893.080.400	151.600	209.893.080.400	151.600
EBÜAŞ - 25 Taş.	8/9/2003	20.857.778.735	15.065	20.857.778.735	15.065
SÜMER H.- 3 Taş.	10/9/2003	21.527.936.950	15.500	21.527.936.950	15.500
SÜMER H.- 4 Taş.	11/9/2003	321.101.456.000	232.000	321.101.456.000	232.000
SÜMER H.- 4 Taş.	12/9/2003	41.412.754.500	30.000	41.412.754.500	30.000
SÜMER H.- 2 Taş.	15/9/2003	63.331.512.000	46.000	63.331.512.000	46.000
SEKA - Taşucu Tersane Alanı	15/9/2003	2.673.943.895.250	1.935.000	2.673.943.895.250	1.935.000
SÜMER H.- 1 Taş.	18/9/2003	17.185.262.500	12.500	17.185.262.500	12.500
SÜMER H.- 9 Taş.	19/9/2003	146.222.478.400	106.500	146.222.478.400	106.500
SÜMER H.- 2 Taş.	22/9/2003	9.662.144.850	7.050	9.662.144.850	7.050
SÜMER H.- 4 Taş.	25/9/2003	285.524.450.750	209.250	285.524.450.750	209.250
SÜMER H.- 1 Taş.	26/9/2003	3.088.415.250	2.250	3.088.415.250	2.250
SÜMER H.- 2 Taş.	30/9/2003	145.253.799.250	105.000	145.253.799.250	105.000
EBÜAŞ-MEYBUZ	30/9/2003	3.610.535.670.000	2.610.000	3.610.535.670.000	2.610.000
SÜMER H.- 1 Taş.	1/10/2003	893.503.870.000	641.000	893.503.870.000	641.000
SÜMER H.- 1 Taş.	3/10/2003	14.764.638.000	10.500	14.764.638.000	10.500
SÜMER H.- 1 Taş.	6/10/2003	23.029.743.000	16.500	23.029.743.000	16.500
SÜMER H.- 1 Taş.	14/10/2003	1.088.138.420.000	750.000	1.097.748.776.810	756.665
EBÜAŞ - 3 Taş.	14/10/2003	9.190.608.750	6.570	9.190.608.750	6.570
TEKEL - Kaya Tuz.	16/10/2003	750.000.000.000	535.079	750.000.000.000	535.079
SÜMER H.- 1 Taş.	20/10/2003	1.500.000.000	1.048	1.500.000.000	1.048
SÜMER H.- 2 Taş.	21/10/2003	23.600.000.000	16.238	23.600.000.000	16.238
SEKA Aksu İşl.	21/10/2003	5.106.304.000.000	3.500.000	0	0
SÜMER H.- Eryağ	21/10/2003	663.819.520.000	455.000	663.819.520.000	455.000
SÜMER H.- 2 Taş.	22/10/2003	247.622.340.000	170.000	247.622.340.000	170.000
SÜMER H.- 9 Taş.	23/10/2003	187.500.000.000	127.617	187.500.000.000	127.617
SÜMER H.- Merinos Halı Markası	24/10/2003	425.000.000.000	289.616	425.000.000.000	289.616
SÜMER H.- 5 Taş.	30/10/2003	132.600.000.000	88.628	132.600.000	88.628
SÜMER H.- 12 Taş.	31/10/2003	559.450.000.000	375.312	559.455.000.000	375.315
SÜMER H.- 20 Taş.	3/11/2003	1.273.469.456.000	866.952	1.302.498.156.971	887.283
SÜMER H.- 2 Taş.	4/11/2003	8.750.000.000	5.950	8.874.687.500	6.038
SEKA	4/11/2003	12.170.700.360.000	8.190.000	12.170.700.360.000	8.190.000

Kastamonu İşl.					
SÜMER H.- 2 Taş.	5/11/2003	541.389.975.000	367.500	541.389.975.000	367.500
THY - USAŞ (%6)	Kasım-Aralık	5.483.000.000.000	3.815.925	*	*
TDİ Trabzon Lim.	20/11/2003	29.645.300.160.000	20.160.000	29.645.300.160.000	20.160.000
TDİ Dikili Limanı	20/11/2003	6.200.184.750.000	4.250.000	2.489.384.800.000	1.700.000
EBÜAŞ-24 Taş.	2/12/2003	907.110.622.200	623.800	907.110.622.200	623.800
SÜMER H.- Adıyaman İşl.	17/12/2003	2.067.536.150.000	1.450.000	416.928.180.000	290.000
TEKEL-2 Taş.	22/12/2003	580.000.000.000	408.059	580.000.000.000	408.059
TEKEL-2 Taş.	23/12/2003	650.000.000.000	455.810	325.000.000.000	227.905
SÜMER H.-2 Taş.	23/12/2003	97.500.000.000	68.372	97.500.000.000	68.372
TEKEL-6 Taş.	26/12/2003	4.065.000.000.000	2.882.190	3.750.000.000.000	2.659.186
TEKEL-2 Taş.	29/12/2003	2.685.000.000.000	1.907.563	2.685.000.000.000	1.907.563
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		171.463.532.397.495	118.757.564	142.283.064.892.676	98.998.485
HALKA ARZ :					
-	-	-	-	-	-
Halka Arz Toplamı		0	0	0	0
ULUSLARARASI HALKA ARZ :					
-	-	-	-	-	-
Uluslararası Arz Toplamı		0	0	0	0
IMKB'DE SATIŞ İŞLEMLERİ :					
İŞ BANKASI C (%0.09)	12/9/2003	4.435.990.028.000	3.240.501	4.435.524.249.100	3.240.161
ARÇELİK (%0.13)	12/9/2003	2.475.000.000.000	1.807.993	2.474.740.125.000	1.807.803
TOFAŞ (%0.33)	12/9/2003	2.835.000.000.000	2.070.974	2.834.702.325.000	2.070.757
ARÇELİK (%0.35)	16/9/2003	6.860.000.000.000	5.013.806	6.859.279.700.000	5.013.280
ARÇELİK (%0.88)	17/9/2003	17.150.000.000.000	12.538.594	17.148.199.250.000	12.537.277
TOFAŞ (%1.85)	17/9/2003	15.840.368.789.500	11.581.105	15.838.705.550.800	11.579.889
ARÇELİK (%0.01)	3/10/2003	340.994.970.250	250.533	340.636.925.600	250.270
ÜNYE ÇİMENTO (%0.01)	3/10/2003	1.160.000.000	852	1.158.782.000	851
ÜNYE ÇİMENTO (%0.01)	7/10/2003	21.268.150.070	15.509	21.245.818.600	15.493
T. Kalkınma Bankası (%0.00009)	4/12/2003	322.367.400	223	322.029.000	223
IMKB'de Satış Toplamı		49.960.104.305.220	36.520.091	49.954.514.755.100	36.516.004
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :					
İSDEMİR - 1 Taşınmaz	11/4/2003	5.550.000.000	3.363	5.550.000.000	3.363

TEKEL - 1 Taşınmaz	20/5/2003	34.000.000.000	22.821	34.000.000.000	22.821
TEKEL - 1 Taşınmaz	1/9/2003	4.200.000.000.000	3.015.530	1.200.000.000.000	861.580
SEKA - 1 Taşınmaz	25/9/2003	788.400.000	584	788.400.000	584
TEKEL- 2 Taşınmaz	17/10/2003	174.444.000.000	123.941	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	22/10/2003	164.693.189.000	113.612	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	22/10/2003	223.100.000.000	153.903	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	27/10/2003	130.522.280.000	88.231	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	17/11/2003	3.352.821.962.000	2.285.144	0	0
SÜMER HOLDİNG - 4 Taş.	29/11/2003	3.288.663.000.000	2.259.807	0	0
EBÜAŞ - 30 Taşınmaz	30/11/2003	(1)	(1)	(1)	(1)
TEKEL - 2 Taşınmaz	18/12/2003	200.148.840.000	140.442	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	19/12/2003	646.563.200.000	454.756	0	0
TEKEL - 2 Taşınmaz	22/12/2003	117.386.773.350	82.588	0	0
Bedelli Devir Toplamı		12.538.681.644.350	8.744.722	1.240.338.400.000	888.348
GENEL TOPLAM		252.550.058.532.065	177.037.376	200.656.394.232.776	141.417.837

* Şirket tarafından tahsil edilmiştir.

** Şirkete kredi borcu olarak mahsup edilmiştir.

(1) EBÜAŞ'ye ait 30 arsa, 8 Mayıs 2003 tarihli ÖYK kararı çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsil edilmek üzere iz bedeli üzerinden Hazine'ye devredilmiştir.

EK-16
2004 YILINDA SATIŞ/DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI

SÖZLEŞME TARİHİ	SATIŞ/DEVİR BEDELİ		TAHSİLAT TUTARI		
	TL	\$	TL	\$	
BLOK SATIŞ :					
ESGAZ	10/3/2004	56.654.220.000.000	43.000.000	57.172.843.000.000	43.000.000
ETİ BAKIR	12/4/2004	29.121.933.555.000	21.879.000	11.648.773.422.000	8.751.600
DİV-HAN A.Ş.	15/4/2004	38.545.737.000.000	28.500.000	39.421.293.593.962	28.547.234
BURSAGAZ	19/4/2004	163.371.480.000.000	120.000.000	164.330.040.000.000	120.000.000
AMASYA ŞEKER	11/8/2004	1.632.211.875.000	1.125.000	1.632.211.875.000	1.125.000
ETİ GÜMÜŞ A.Ş.	13/8/2004	60.139.969.600.000	41.200.000	30.081.284.400.000	20.600.000
ETİ KROM A.Ş.	14/09/2004	87.101.180.550.000	58.050.000	43.685.556.525.000	29.025.000
ÇAYELİ BAKIR İŞLETMELERİ A.Ş.	23/09/2004	74.350.016.250.000	49.250.000	75.696.862.500.000	49.250.000
BET KÜTAHYA ŞEKER FAB. A.Ş.	08/10/2004	32.234.048.172.000	21.438.000	32.238.775.251.000	21.438.000
ETİ ELEKTROMETALURJİ A.Ş.	25/10/2004	22.669.233.800.000	15.320.000	9.084.484.776.000	6.128.000
Blok Satış Toplamı		565.820.030.802.000	399.762.000	464.992.125.342.962	327.864.834
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :					
TEKEL-2 Taşınmaz	2/1/2004	180.000.000.000	129.192	180.000.000.000	129.192
TEKEL-4 Taşınmaz	6/1/2004	1.660.050.000.000	1.210.499	1.468.718.387.500	1.054.328
TEKEL-2 Taşınmaz	8/1/2004	120.000.000.000	87.998	120.000.000.000	86.181
TEKEL-2 Taşınmaz	16/1/2004	311.100.000.000	232.818	311.100.000.000	222.877
EBÜAŞ-5 Taşınmaz	9/2/2004	251.500.000.000	188.700	251.500.000.000	188.700
EBÜAŞ-2 Taşınmaz	11/2/2004	7.700.000.000	5.736	7.700.000.000	5.736
SÜMER HOLD.-1 Taşınmaz	13/2/2004	5.100.000.000.000	3.878.554	5.207.100.000.000	3.959.947
SÜMER H.-SÜTAŞ hissesi (%1,57 hisse)	18/2/2004	450.000.000.000	342.488	450.000.000.000	342.488
SÜMER H.-Malatya İşl.	19/2/2004	7.616.298.240.000	5.760.000	7.621.130.880.000	5.760.000
SÜMER H.-2 Taşınmaz	23/2/2004	40.000.000.000	30.237	40.000.000.000	30.237
TÜGSAŞ-Gemlik Güb. San. A.Ş. (%100 hisse)	24/2/2004	110.522.169.000.000	83.100.000	21.942.588.240.000	16.620.000
SÜMER H.-13 Taşınmaz	24/2/2004	290.000.000.000	219.058	290.000.000.000	219.058
SÜMER H.-2 Taşınmaz	26/2/2004	187.000.000.000	142.235	187.000.000.000	142.235
SÜMER H.-2 Taşınmaz	27/2/2004	510.000.000.000	385.222	510.000.000.000	385.222
TEKEL Alkollü İçkiler San. ve Tic. A.Ş. (%100 hisse)	27/2/2004	388.446.724.000.000	292.000.000	267.066.860.000.000	196.000.000
SÜMER H.-21 Taşınmaz	1/3/2004	713.700.000.000	540.364	714.424.000.000	540.915
SÜMER H.-2 Taşınmaz	4/3/2004	172.000.000.000	130.608	175.440.500.000	133.232
EBÜAŞ-34 Taşınmaz	8/3/2004	910.000.000.000	687.476	910.000.000.000	687.476
TEKEL-1 Taşınmaz	12/3/2004	710.000.000.000	541.482	657.540.125.500	482.990
EBÜAŞ-5 Taşınmaz	16/3/2004	155.500.000.000	118.595	155.500.000.000	118.595
TÜGSAŞ-İGSAŞ (%100 hisse)	18/3/2004	119.594.165.850.000	90.450.000	119.594.165.850.000	90.450.000

TEKEL-2 Taşınmaz	30/3/2004	276.000.000.000	210.164	276.000.000.000	210.164
SEKA-Karacasu İşletmesi	31/3/2004	2.430.992.295.000	1.845.000	2.433.979.735.000	1.845.000
EBÜAŞ-12 Taşınmaz	2/4/2004	86.964.096.260	66.230	86.964.096.260	66.230
TÜGSAŞ-1 Taşınmaz	5/4/2004	150.637.478.400	115.200	140.503.446.650	107.450
TEKEL-1 Taşınmaz	6/4/2004	38.000.000.000	29.201	38.000.000.000	29.201
TEKEL-7 Taşınmaz	8/4/2004	1.149.500.000.000	877.922	1.156.249.600.000	839.084
TEKEL-4 Taşınmaz	9/4/2004	1.222.500.000.000	917.990	1.059.890.000.000	768.782
TEKEL-1 Taşınmaz	12/4/2004	60.000.000.000	44.927	60.000.000.000	44.927
KBI-Samsun İşletmesi	12/4/2004	14.802.551.445.000	11.121.000	*	*
TEKEL-2 Taşınmaz	13/4/2004	585.000.000.000	441.930	585.000.000.000	441.930
TEKEL-2 Taşınmaz	14/4/2004	670.000.000.000	504.219	670.000.000.000	504.219
TEKEL-1 Taşınmaz	14/5/2004	75.000.000.000	50.376	75.000.000.000	50.376
SÜMER H.-1 Taşınmaz	18/5/2004	22.000.000.000	14.430	22.000.000.000	14.430
TEKEL-1 Taşınmaz	20/5/2004	70.000.000.000	45.243	70.000.000.000	45.243
SÜMER H.-1 Taşınmaz	25/5/2004	150.000.000	98	150.000.000	98
SÜMER H.-7 Taşınmaz	26/5/2004	344.250.000.000	227.465	318.550.000.000	210.484
SÜMER H.-25 Taşınmaz	27/5/2004	1.325.650.000.000	885.828	1.328.140.000.000	887.523
EBÜAŞ-Samsun Soğuk Hava Deposu	27/5/2004	905.007.600.000	600.000	362.003.040.000	240.000
EBÜAŞ-Manisa Arsası	1/6/2004	667.149.785.000	445.000	667.149.785.000	445.000
TDİ-10 Taşınmaz	1/6/2004	1.056.000.000.000	707.767	1.056.000.000.000	707.767
SÜMER H.-Ortadoğu Tekonpark A.Ş. (%15.00 hisse)	2/6/2004	125.000.000.000	83.272	125.000.000.000	83.272
EBÜAŞ-Manisa Kombinası	21/6/2004	1.880.815.860.000	1.260.000	752.326.344.000	504.000
SEKA-Ank. Alım Satım Md.lüğü Binası	22/6/2004	4.838.507.355.000	3.243.000	4.845.300.392.000	3.243.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	24/6/2004	30.000.000.000	20.221	30.840.000.000	20.793
SÜMER H.-Tümosan İşl.	30/6/2004	40.672.649.600.000	27.200.000	8.134.529.920.000	5.440.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	14/7/2004	21.000.000.000	14.697	22.008.000.000	15.395
SÜMER H.-3 Taşınmaz	15/7/2004	195.000.000.000	136.667	195.000.000.000	136.667
EBÜAŞ-9 Taşınmaz	15/7/2004	498.400.000.000	349.325	498.400.000.000	349.325
EBÜAŞ-10 Taşınmaz	15/7/2004	1.767.000.000.000	1.242.244	706.800.000.000	496.898
EBÜAŞ-1 Taşınmaz	20/7/2004	860.000.000.000	604.601	860.000.000.000	604.601
SÜMER H.-2 Taşınmaz	21/7/2004	255.000.000.000	177.934	255.000.000.000	177.934
SÜMER H.-2 Taşınmaz	22/7/2004	335.000.000.000	231.992	335.000.000.000	231.992
SÜMER H.-1 Taşınmaz	23/7/2004	27.500.000.000	18.853	27.500.000.000	18.853
EBÜAŞ-16 Taşınmaz	23/7/2004	982.500.000.000	673.579	982.500.000.000	673.579
EBÜAŞ-12 Taşınmaz	23/8/2004	946.000.000.000	644.843	946.000.000.000	644.843
SÜMER H.-1 Taşınmaz	27/8/2004	26.250.000.000	17.463	26.250.000.000	17.463
TEKEL-Tuzluca Tuzlası	22/9/2004	583.942.095.000	382.500	583.944.775.000	382.500
TEKEL-Sekili Tuzlası	23/9/2004	931.450.965.000	617.000	372.580.386.000	246.800
SÜMER H.-1 Taşınmaz	24/9/2004	4.500.000.000.000	3.012.322	4.500.000.000.000	3.012.322
SÜMER H.-1 Taşınmaz	29/9/2004	21.500.000.000	14.370	21.500.000.000	14.370
SÜMER H.-2 Taşınmaz	30/9/2004	3.850.000.000	2.571	4.068.000.000	2.716
SÜMER H.- Bakırköy İşletmesi	6/10/2004	66.311.124.000.000	44.000.000	33.155.562.000.000	22.000.000

PETKİM-1 Taşınmaz	14/10/2004	2.384.635.200.000	1.600.000	*	*
İGSAŞ-Kütahya Gübre varlıkları	18/10/2004	14.399.498.196.000	9.666.000	14.399.49.196.000	9.666.000
SÜMER H.-Çanakkale Sen. Deri İşl.	27/10/2004	3.114.192.900.000	2.100.000	620.513.880.000	420.000
SEKA-Akkuş İşletmesi	9/11/2004	1.022.767.668.000	702.000	1.033.890.003.000	702.000
KBI-61 Taşınmaz	26/11/2004	88.842.000.000	62.495	*	*
KBI-2 Taşınmaz	3/12/2004	1.055.000.000	744	*	*
SÜMER H.-Diyarbakır İşletmesi	7/12/2004	3.142.800.000.000	2.250.000	3.188.925.000.000	2.250.000
SÜMER H.-5 Taşınmaz	8/12/2004	719.550.000.000	517.327	717.275.000.000	515.691
TÜGSAŞ-Ş. urfa depoları arazisi	14/12/2004	1.867.937.500.000	1.306.250	1.884.837.528.400	1.318.068
TDI-M/F Ankara Feribotu	28/12/2004	3.058.200.000.000	2.250.000	3.108.600.000.000	2.250.000
TDI-M/F SamsunFeribotu	28/12/2004	4.097.988.000.000	3.015.000	4.165.524.000.000	3.015.000
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		823.595.216.128.660	606.748.522	524.743.587.110.310	383.471.401
HALKA ARZ :					
THY	1-3/12/2004	92.143.108.183.500	65.326.696	51.797.464.189.611	37.011.026
Halka Arz Toplamı		92.143.108.183.500	65.326.696	51.797.464.189.611	37.011.026
ULUSLARARASI HALKA ARZ :					
THY	1-3/12/2004	177.655.582.719.000	125.952.471	175.621.870.435.824	125.487.718
Uluslararası Arz Toplamı		177.655.582.719.000	125.952.471	175.621.870.435.824	125.487.718
IMKB'DE SATIŞ İŞLEMLERİ :					
-		-	-	-	-
IMKB'de Satış Toplamı		0	0	0	0
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :					
SÜMER H.-2 Taşınmaz	5/1/2004	2.667.175.000.000	1.919.823	***	***
TEKEL-2 Taşınmaz	14/1/2004	276.808.096.000	208.178	**	**
TEKEL-2 Taşınmaz	19/1/2004	275.300.000.000	206.366	**	**
SÜMER H.-2 Taşınmaz	23/1/2004	1.988.461.200.000	1.503.411	***	***
TEKEL-2 Taşınmaz	26/1/2004	1.641.400.000.000	1.242.580	**	**
TEKEL-4 Taşınmaz	29/1/2004	218.592.390.000	165.466	**	**
TEKEL-2 Taşınmaz	30/1/2004	441.000.000.000	330.786	**	**
TEKEL-2 Taşınmaz	9/2/2004	136.053.120.000	102.081	**	**
SÜMER H.-2 Taşınmaz	10/2/2004	849.943.350.000	633.278	***	***
TEKEL-İnegöl Kibrit Fab. taş.	12/2/2004	8.647.630.000.000	6.478.955	**	**
TEKEL-Gem. Sun. İp Mües. taş.	16/2/2004	29.315.513.048.140	22.358.030	**	**
TÜGSAŞ-22 Taşınmaz	19/02/2004	3.384.560000	2.572	0	0
TEKEL-2 Taşınmaz	26/2/2004	94.304.086.400	71.729	**	**
SÜMER H.-2 Taşınmaz	14/4/2004	1.459.132.000.000	1.077.571	***	***
TEKEL-2 Taşınmaz	29/4/2004	125.000.000.000	88.134	**	**
SEKA-4 Taşınmaz	17/5/2004	10.959.120.000.000	7.174.293	**	**
KBI-2 Taşınmaz	08/06/2004	2.500.000.000	1.700	*	*
SÜMER H.-2 Taşınmaz	30/6/2004	2.566.877.500.000	1.727.477		

TEKEL-2 Taşınmaz	27/7/2004	26.567.809.824.000	18.076.500	**	**
SÜMER H.-1 Taşınmaz	16/8/2004	180.000.000.000	122.736	180.000.000.000	122.736
TEKEL-6 Taşınmaz	31/8/2004	4.497.823.630.000	3.004.173	**	**
EBÜAŞ-1 Taşınmaz	21/9/2004	10.000.000.000	6.530	10.000.000.000	6.530
TEDAŞ-1 Taşınmaz	6/10/2004	(1)	(1)	-	-
PETKİM-1 Taşınmaz	26/10/2004	3.635.600.000.000	2.472.656	*	*
TEDAŞ- 1 arsa, 1 trafo binası	2/11/2004	(1)	(1)	-	-
TEKEL-2 Taşınmaz	30/11/2004	29.812.695.420	21.004	7.453.173.855	5.251
TEKEL-Sakarya'da 2 Taşınmaz	2/11/2004	324.599.993.193	220.532	54.100.000.000	36.755
SEKA-Ardanuç İşl. varlıkları	3/12/2004	200.000.000.000	141.794	150.000.000.000	105.634
Bedelli Devir Toplamı		97.113.840.493.153	69.358.355	401.553.173.855	276.906
GENEL TOPLAM		1.756.327.778.326.310	1.267.148.044	1.217.556.600.252.560	874.111.885

* Şirket tarafından tahsil edilmiştir.

** 2003 yılı Mali Bütçe Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde belirlenen bedel üzerinden Maliye Bakanlığı'na devredilmiş ve devir bedeli vergi borçlarına mahsup edilmiştir.

*** SSK prim borçlarından mahsup edilmiştir.

(1) Takas yapılması suretiyle devredilmiştir.

EK-17

**2005 YILINDA SATIŞ/DEVİR İŞLEMİ TAMAMLANAN ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI**

		SATIŞ/DEVİR BEDELİ
		\$
BLOK SATIŞ :	SÖZLEŞME TARİHİ	
ATAKÖY TURİZM A.Ş.	28.2.2005	33.697.808
ATAKÖY OTELCİLİK A.Ş.	28/2/2005	62.796.764
ATAKÖY MARİNA ve YAT İŞL.	28/2/2005	23.755.428
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş.	29/07/2005	305.000.000
KTHY Kıbrıs Türk Hava Yolları Ltd. Şti	09/09/2005	33.000.000
T.TELEKOM	14/11/2005	6.550.000.000
ADAPAZARI ŞEKER FAB.	15/11/2005	45.750.000
Blok Satış Toplamı		7.054.000.000
TESİS ve VARLIK SATIŞ veya DEVİRİ :		
TDİ-M/S Karadeniz Gemisi	3/1/2005	4.200.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	27/1/2005	754
SÜMER H.-1 Taşınmaz	28/1/2005	82.459
TEKEL-1 Taşınmaz	2/2/2005	23.317
TEKEL-1 Taşınmaz	8/2/2005	61.522
TEKEL-2 Taşınmaz	9/2/2005	33.258
TEKEL-Kristal Tuz Raf. ile Kağızman Tuzlası	10/2/2005	715.000
TEKEL-2 Taşınmaz	11/2/2005	135.064
SÜMER H.-İst. İmar Ltd. Şti.	14/2/2005	3.569.801
TEKEL-1 Taşınmaz	15/2/2005	20.071
TEKEL-3 Taşınmaz	16/2/2005	111.868
TEKEL-1 Taşınmaz	17/2/2005	28.864
TEKEL-2 Taşınmaz	18/2/2005	1.032.155
TEKEL-1 Taşınmaz	22/2/2005	127.692
TEKEL-1 Taşınmaz	24/2/2005	44.618
TEKEL-14 Taşınmaz	1/3/2005	240.839
TEKEL-1 Taşınmaz	12/4/2005	32.436
SÜMER H.-Beykoz İşletmesi	13/4/2005	29.750.000
SÜMER H.-Makina ve Techizat	27/5/2005	4.143.467
TEKEL-1 Taşınmaz	7/6/2005	30.249
TEKEL-1 Taşınmaz	16/6/2005	25.508
SÜMER H.-1 Taşınmaz	16/6/2005	16.485
SÜMER H.-1 Taşınmaz	17/6/2005	16.542
SÜMER H.-3 Taşınmaz	21/6/2005	482.738

SÜMER H.-1 Taşınmaz	28/6/2005	665.216
TÜGSAŞ-Samsun Gübre San. A.Ş.	4/7/2005	41.000.000
ERCİYES SOSYAL TESİSİ (DSİ)	7/7/2005	469.000
ERCİYES SOSYAL TESİSİ (BAYINDIRLIK ve İSKAN BAK.)	7/7/2005	232.000
ERCİYES SOSYAL TESİSİ (KARAYOLLARI GN. MD.LÜĞÜ)	7/7/2005	306.000
SÜMER H.-1 Taşınmaz	11/7/2005	493.264
SÜMER H.-Manisa Pam. Men. A.Ş.	12/7/2005	3.751.000
SÜMER H.-Aselsan	21-22/7/2005	1.371.063
EBÜAŞ -5 Taşınmaz	27/7/2005	101.044
EBÜAŞ -1 Taşınmaz	28/7/2005	1.047.434
KUŞADASI TATİL KÖYÜ	28/7/2005	34.500.000
SÜMER HOLD.-Sarıkamış İşletmesi	11/08/2005	1.325.000
SÜMER HOLD.-2 Taşınmaz	23/08/2005	6.611.813
SÜMER HOLD.-Tercan İşl. Mak. ve Techizat	25/08/2005	91.582
TÜGSAŞ-Fatsa Depoları	26/08/2005	973.000
SÜMER HOLD.-Tercan İşl. Mak. ve Techizat	05/09/2005	2.870.544
TÜGSAŞ-Tekirdağ Depoları	05/09/2005	1.250.000
SÜMER HOLD.-2 Taşınmaz	14/09/2005	62.533
TEKEL- TEKA ile Sigara San. İşl. A.Ş.'ye ait puro mar. ve varlıklar	31/10/2005	1.325.000
İSTANBUL HİLTON OTELİ	15/11/2005	255.500.000
SÜMER HOLD.-1 Taşınmaz	24/11/2005	16.630
TEKEL.-1 Taşınmaz	13/12/2005	519.558
SÜMER HOLD.-1 Taşınmaz	20/12/2005	6.101
THY-USAŞ %3	Ağustos/Aralık2005	4.828.427
KBİ Murgul 41 arsa	Kasım/Aralık2005	31.599
Tesis ve Varlık Satış veya Devir Toplamı		404.272.515
HALKA ARZ :		
PETKİM	15/4/2005	273.719.827
Halka Arz Toplamı		273.719.827
İMKB'DE SATIŞ İŞLEMLERİ :		
TÜPRAŞ	4/3/2005	453.977.633
PETKİM	02-05/12/2005	6.257.009
İMKB'de Satış Toplamı		460.234.642
BEDELLİ DEVİR İŞLEMLERİ :		
SEKA-2 Taşınmaz	5/1/2005	74.477
TÜPRAŞ-8 Taşınmaz	3/2/2005	4.716
KBİ-3 Taşınmaz	22/2/2005	9.987
TDİ-1 Taşınmaz	3/3/2005	450.000
SEKA-3 Taşınmaz	08/3/2005	2.891.017

TDİ-Şehir Hat. Hiz. ve Gemiler	15/3/2005	21.820.000
TEKEL-1Taşınmaz	07/04/2005	42.697
TEKEL-10Taşınmaz	07/04/2005	100.405
TEKEL-4 Taşınmaz	18/3/2005	87.802
TEKEL-1 Taşınmaz	29/04/2005	3.463
ETİ ALÜMİNYUM A.Ş. -4 Taşınmaz	05/05/2005	65.957
TEKEL-2 Taşınmaz	05/05/2005	300.529
TEKEL-1 Taşınmaz	07/07/2005	45.917
TEKEL-1 Taşınmaz	11/07/2005	27.698
TEKEL-1 Taşınmaz	10/08/2005	720.984
TEKEL-1 Taşınmaz	15/08/2005	197.841
SÜMER H- Yeşilova Halı Yün İp. ve Bat. Fab. T. A.Ş.	18/07/2005	73.497
TEDAŞ -1 Taşınmaz	15/09/2005	18.529
TEDAŞ -1 Taşınmaz	21/09/2005	1.950
TEKEL -1 Taşınmaz	23/09/2005	160.186
TEDAŞ -1 Taşınmaz	28/09/2005	1.121
TEDAŞ -1 Taşınmaz	30/09/2005	64.523
TEDAŞ -2 Taşınmaz	12/10/2005	805
TEDAŞ -2 Taşınmaz	15/11/2005	14.955
TEDAŞ -1 Taşınmaz	23/11/2005	41.067
TEDAŞ -1 Taşınmaz	24/11/2005	936
TEDAŞ -4 Taşınmaz	01/12/2005	1.071.790
TEDAŞ -2 Taşınmaz	01/12/2005	58.546
SEKA- 2 Taşınmaz	03/06/2005	1.283.161
TDİ- Turan Emeksiz Yolcu Gemisi	20/07/2005	100.000
TÜPRAŞ- 1 Taşınmaz	22/07/2005	63
SÜMER H-9 Daire	22/12/2005	278.852
Bedelli Devir Toplamı		30.013.471
GENEL TOPLAM		8.222.240.231

EK-18

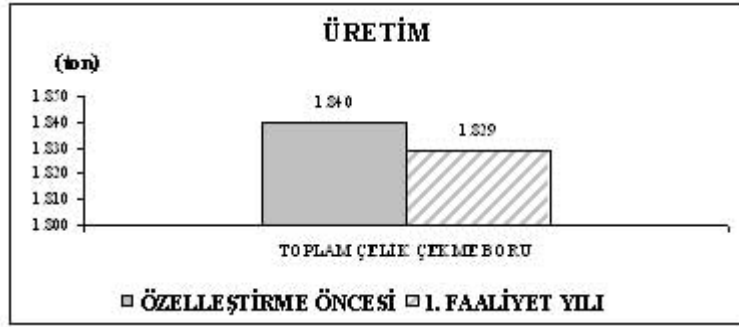
ÇELBOR ÇELİK ÇEKME BORU SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

Personel Sayısı

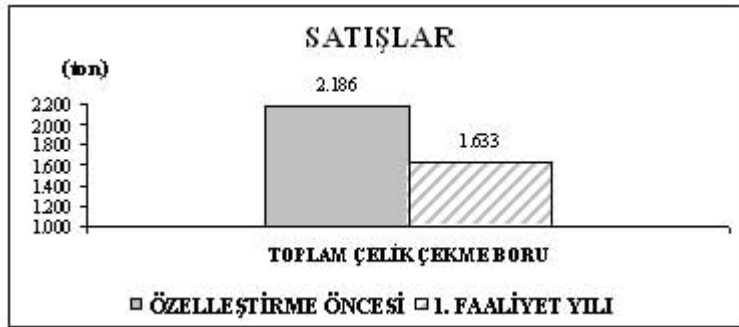
	31.12.2001	31.05.2002	31.05.2003
Kapsam Dışı	62	62	-
Kapsam İçi	126	105	100
Taşeron İşçisi	13	12	0
TOPLAM	201	179	100

Üretim

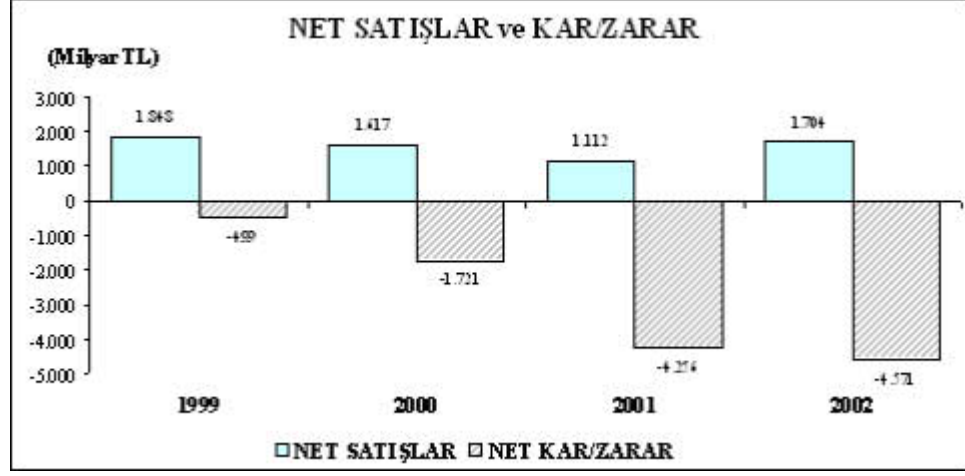
KURULU KAPASİTE: Çelik (13 Bin Ton/yıl)

Satış

Net Satışlar Ve Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

EK-19

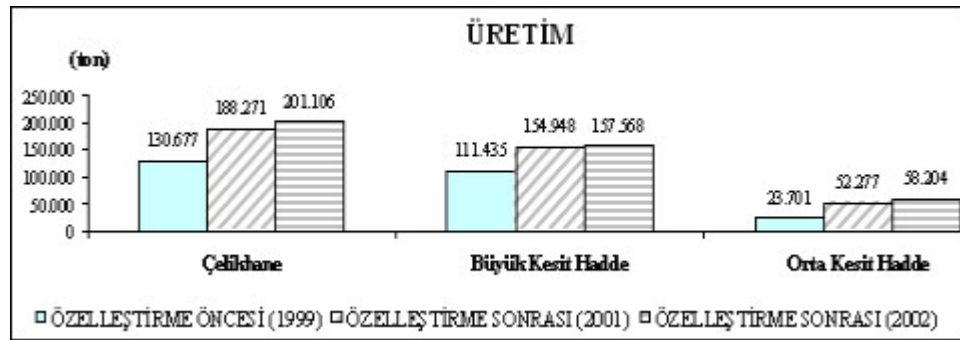
ASİL ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Personel Sayısı

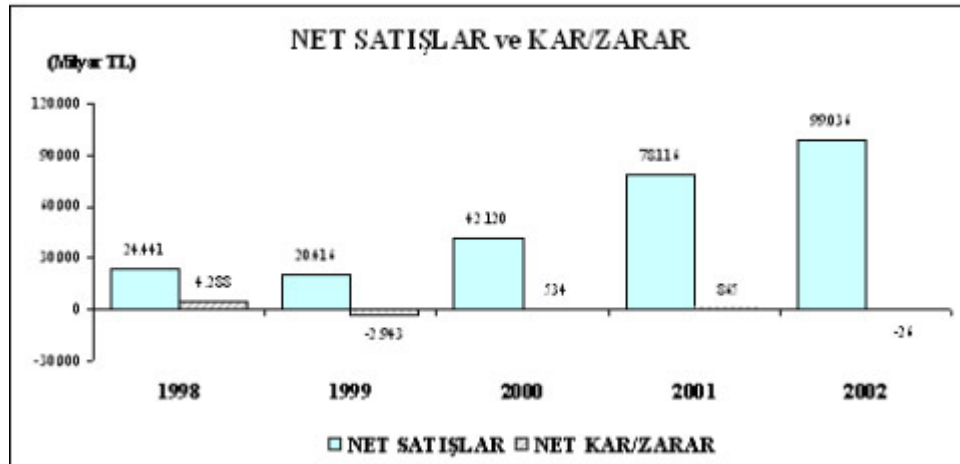
29.08.2000	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2002
796	488	572	491

Üretim

KURULU KAPASİTE: Çelik (235 Bin Ton/yıl)

Net Satışlar Ve Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 5.918 milyar TL (29.08.2000 – 31.03.2003 dönemi)

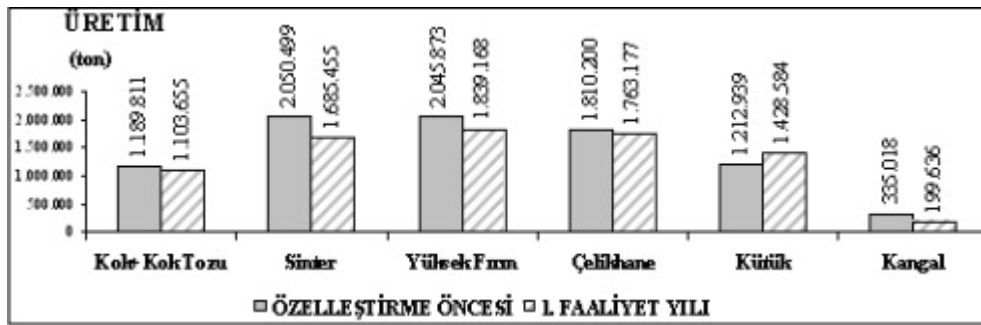
EK-20
İSKENDERUN DEMİR ÇELİK A.Ş.

Personel Sayısı

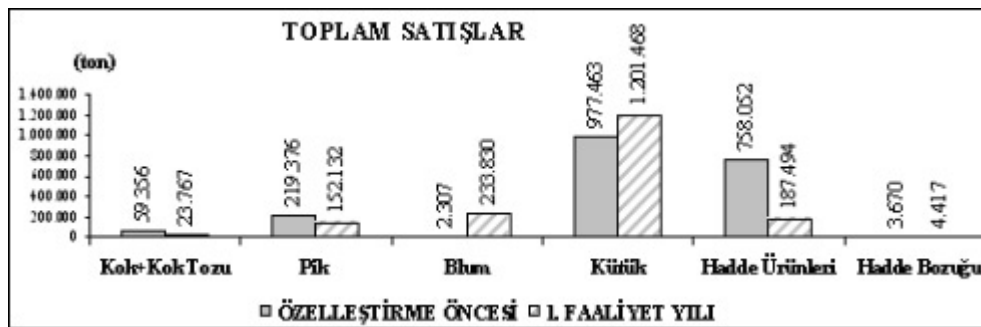
	31.01.2001	31.01.2002	31.01.2003
Kapsam Dışı	1.077	1.073	-
Kapsam İçi	2.779	2.731	6.549
Taşeron İşçisi	4.364	4.345	1.218
TOPLAM	8.220	8,149	7.767

Üretim

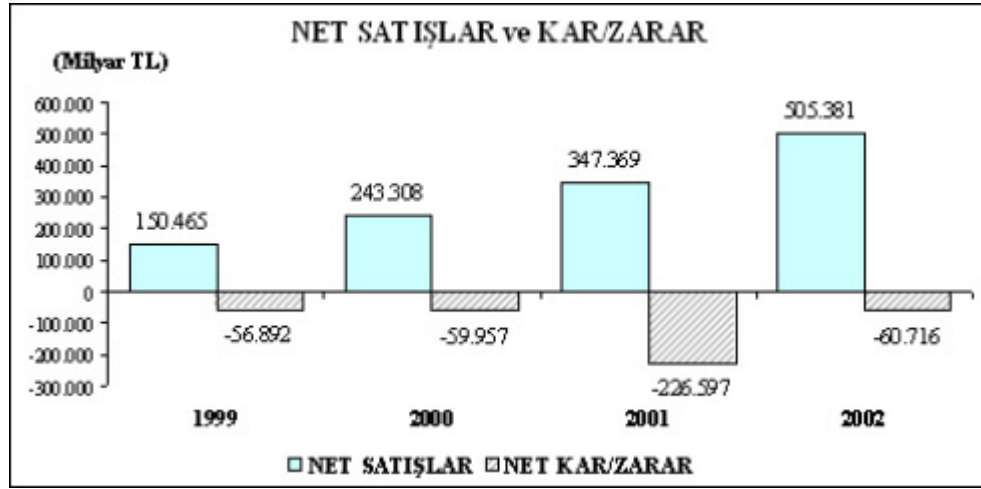
KURULU KAPASİTE: (Ton/yıl)

Satış

Net Satışlar ve Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 35.4 Trilyon TL (31.01.2003 tarihi itibarıyla)

EK-21

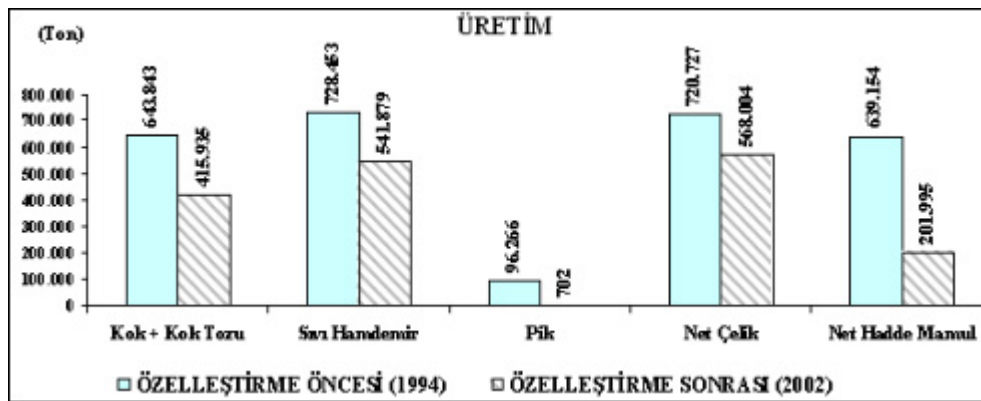
KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK FABRİKALARI A.Ş.:

Personel Sayısı

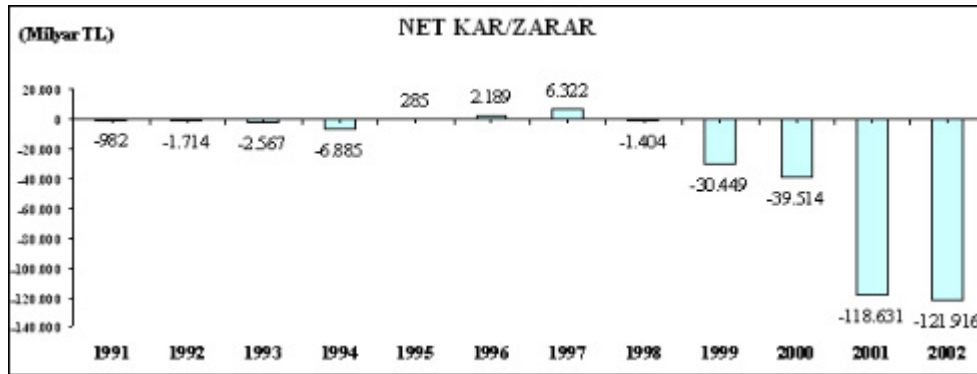
	30.03.1995	31.12.2002
- Saat Ücretli Personel (kapsam içi)	4.508	3.563
- Aylık Ücretli Personel (kapsam dışı)	909	356
TOPLAM	5.417	3.919

Üretim

KURULU KAPASİTE: (Ton/yıl)

Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 60.151.932 ABD DOLARI
(30.03.1995 – 31.12.2001)

NOT: Bu yatırım harcamalarının 20.6 milyon \$'lık bölümü, Karabük Müessesesi'nin KARDEMİR A.Ş.'ye devrine ilişkin 30.12.1994 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu kararına istinaden Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilmiştir.

EK-22

GİMA GIDA VE İHTİYAÇ MADDELERİ T.A.Ş.

Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (1992)	1.668(1.067'si memur ve sözleşmeli, 601'i işçi)
Özelleştirme Sonrası (2002)	2.819

Net Satışlar ve Kar/Zarar

GELİR TABLOSU:		(Milyar TL)			
		1992	2000	2001	2002
- Net Satışlar		974	159.208	337.646	500.865
- Satışların Maliyeti (-)		804	127.493	272.866	410.062
- Faaliyet Giderleri (-)		219	34.732	61.695	91.418
	Faaliyet Kar/Zararı	-48	-3.017	3.085	-614
- Diğer Faaliyet Gelirleri		40	10.162	6.903	6.562
- Diğer Faaliyet Giderleri (-)		10	477	940	669
- Finansman Giderleri (-)		13	12.004	32.398	41.555
	Olağan Kar/Zarar	-32	-5.335	-23.350	-36.275
- Olağan Dışı Gelirler		4	4.136	117	2.299
- Olağan Dışı Giderler (-)		3	395	73	33
	Dönem Kar/Zararı	-31	-1.594	-23.305	-34.008
- Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler (-)		0	0	0	28
	NET DÖNEM KAR/ZARARI	-31	-1.594	-23.305	-34.036

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

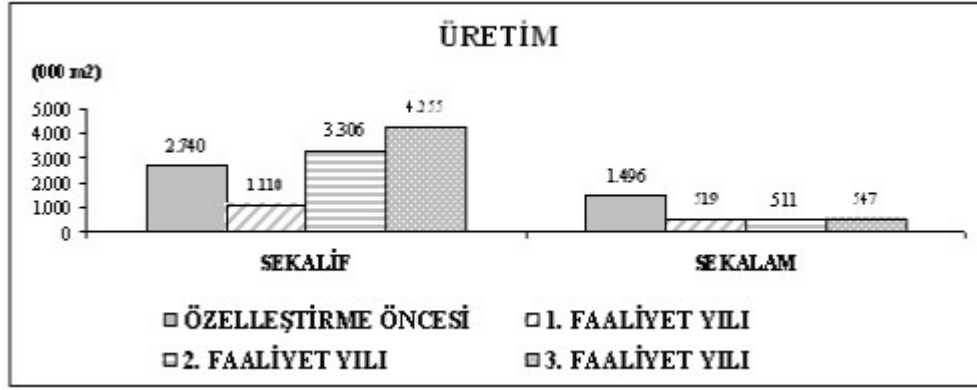
EK-23

SEKA BOLU İŞLETMESİ (GBS GENTAŞ BOLU LAMİNE LİF LEVHA ENTEGRE AĞAÇ SAN. ve TİC. A.Ş.)

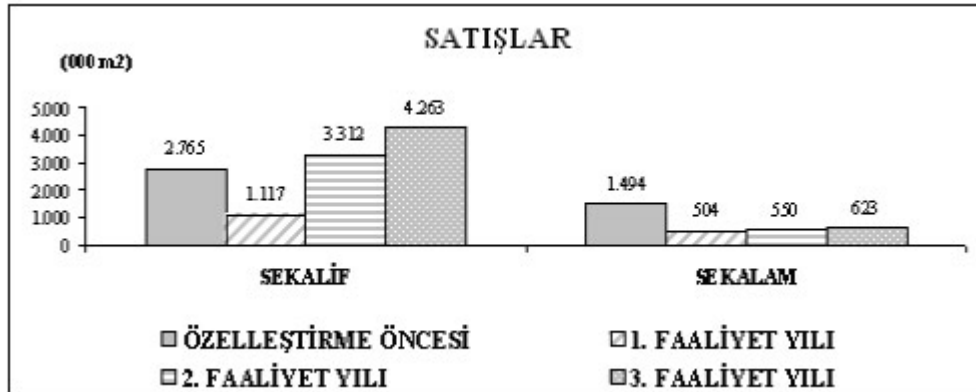
Personel Sayısı

09.08.2000	31.12.2001	31.12.2002	31.08.2003
247	84	77	71

Üretim

Satışlar

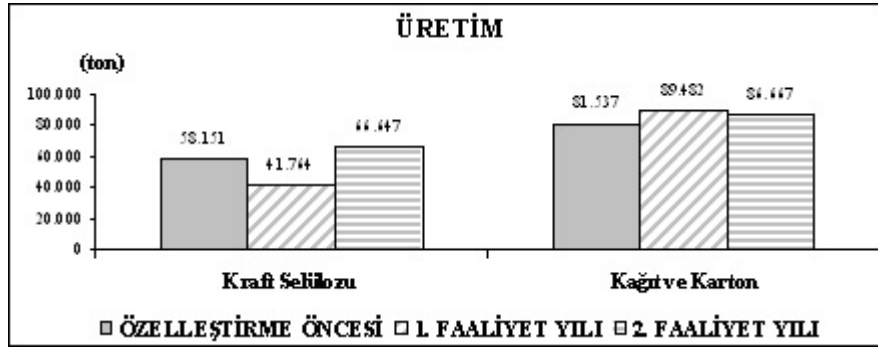
Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 739.1 milyar TL ((31.08.2003 itibariyle))

EK-24
SEKA DALAMAN İŞLETMESİ (Mopak Dalaman Selüloz-Kağıt-Karton
Entegre Tesisleri)

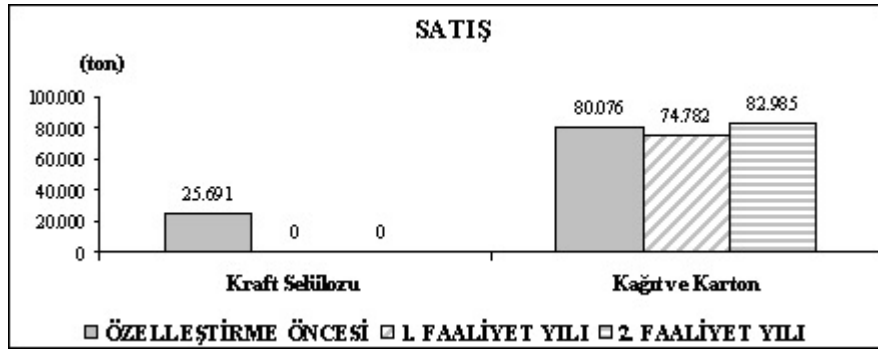
Personel Sayısı

31.03.2001	30.03.2002	30.03.2003
624	890	835

Üretim

Satışlar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 14 Trilyon TL (30.03.2003 itibariyle)

EK-25

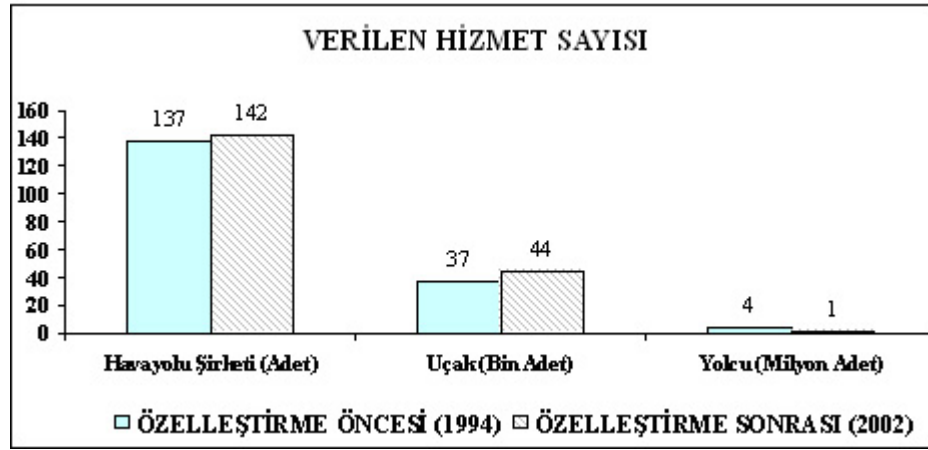
HAVAŞ HAVAALANLARI YER HİZMETLERİ A.Ş.:

Personel Sayısı

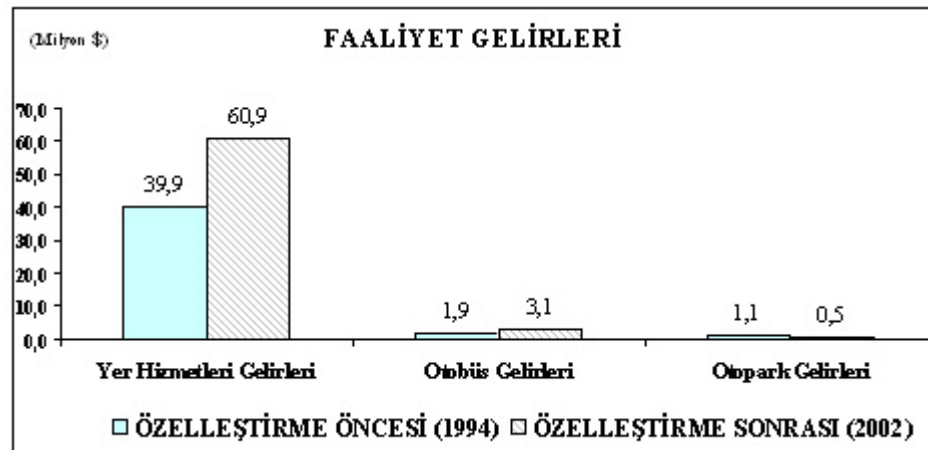
17.04.1995	2000	2001	2002
2.256	1.707	1.808	1.697

NOT: HAVAŞ'da bulunan %100 oranındaki kamu payının %60'lık kısmının özelleştirildiği 17.04.1995 tarihi itibarıyla toplam 2.256 personelin 93'ü kapsam dışı, 2.163'ü kapsam içi statüde çalışan personeldir.

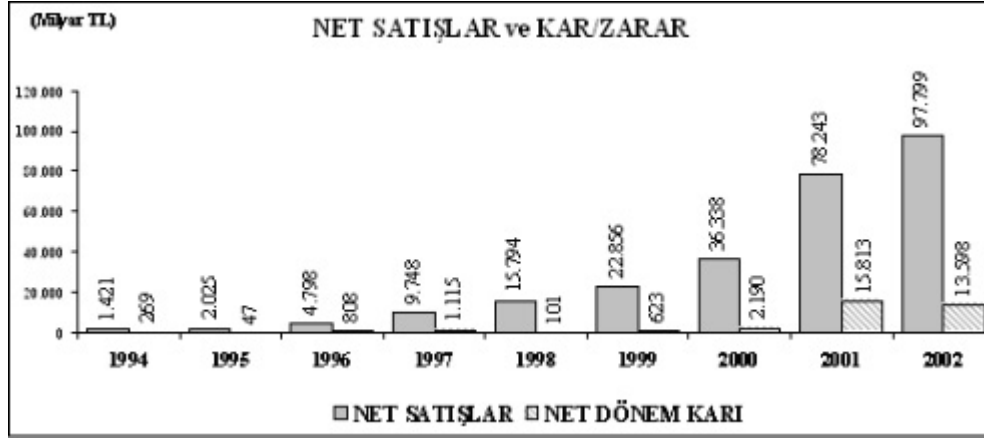
Verilen Hizmet Sayısı

Faaliyet Gelirleri

Net Satışlar ve Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 54,6 Milyon \$ ABD (17.04.1995 – 1.12.2002)

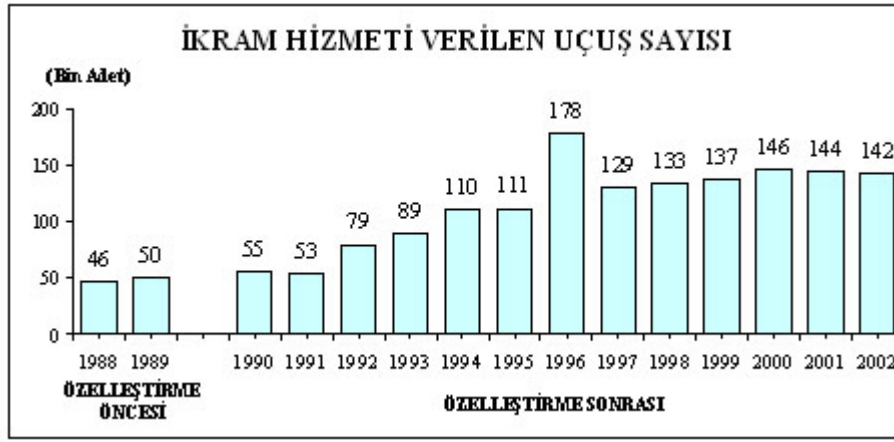
EK-26
USAŞ UÇAK SERVİSİ A.Ş. :

Şirketin faaliyetleri ile ilgili özet bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

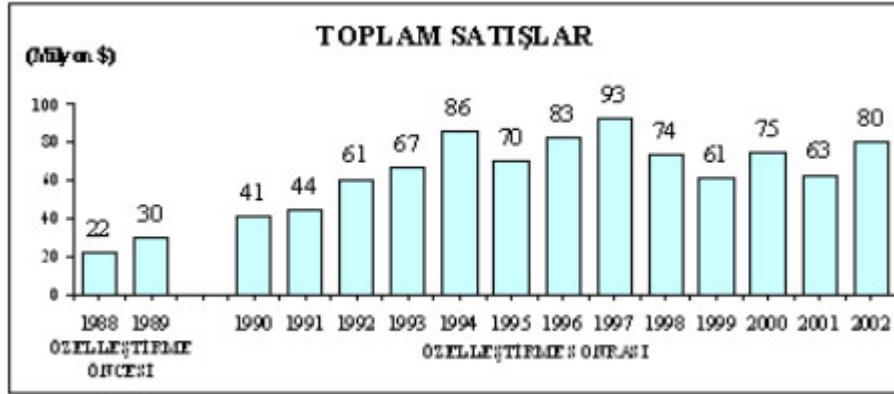
Personel Sayısı

11.08.1989	31.12.2001	31.12.2002
1.498	1.149	1.009

İkram Hizmeti Verilen Uçuş Sayısı

Toplam Satışlar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları

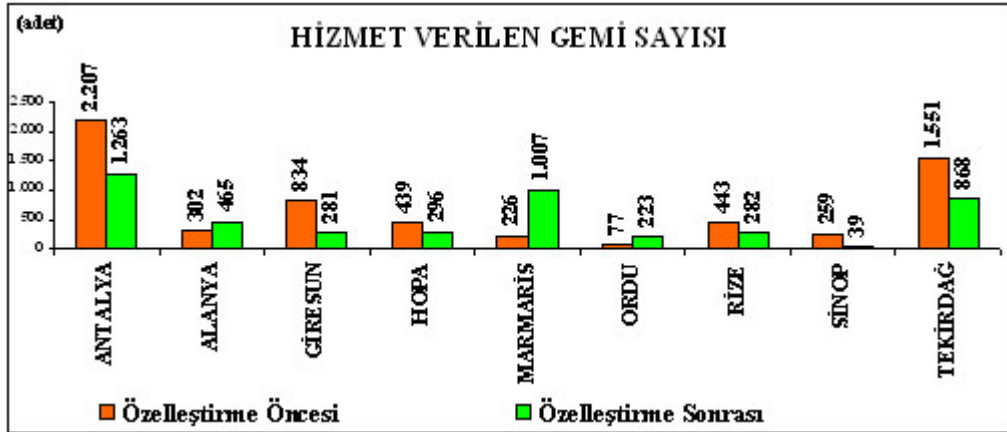
(1990 – 2002)			
	Makina ve Teçhizat	Arsa/Binave Diğer	TOPLAMYATIRIM
Yıllar	(Bin \$)	(Bin \$)	(Bin \$)
1990	2.667,4	734,2	3.401,6
1991	271,6	83,8	355,3
1992	204,7	833,6	1.038,3
1993	373,4	357,9	731,3
1994	544,0	796,2	1.340,2
1995	458,7	515,7	974,4
1996	1.079,8	1.063,8	2.143,6
1997	2.116,1	587,2	2.703,3
1998	3.731,0	10.447,0	14.178,0
1999	12.806	0	12.806,0
2000	1.103	780	1.883,0
2001	4.371	13.104	17.474,6
2002	686	55	741,0
Toplam	30.412,7	29.357,8	59.770,5

EK-27
TDİ LİMAN İŞLETMELERİ:

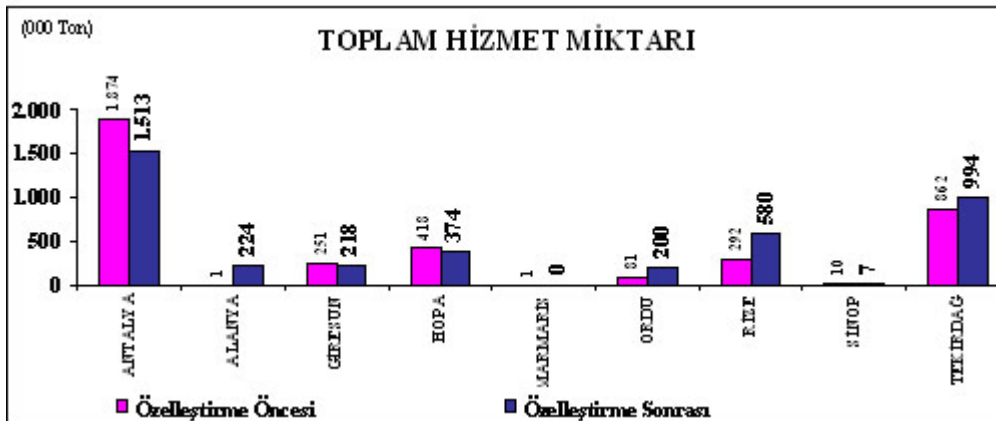
Personel Sayısı

	DEVİR TARİHİ İTİBARIYLA	ÖZELLEŞTİRME SONRASI
ALANYA	25	9
ANTALYA	212	105
GİRESUN	63	20
HOPA	76	102
MARMARİS	10	12
ORDU	5	15
RİZE	13	20
SİNOP	1	1
TEKİRDAĞ	68	57
TOPLAM	473	341

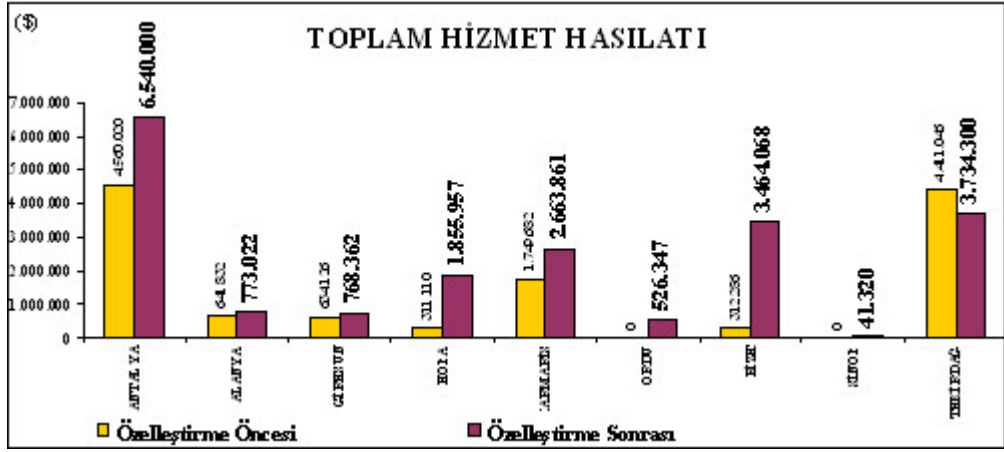
Hizmet Verilen Gemi Sayısı

Toplam Hizmet Miktarı

Toplam Hizmet Hasılatı

(*): Ordu ve Sinop Limanlarının faaliyet gelirleri, özelleştirme öncesinde Giresun Limanı gelirleri içinde izlenmiştir.

NOT: Özelleştirme öncesi rakamlar, limanın özelleştirildiği tarihten bir önceki yıl, özelleştirme sonrası rakamlar ise 2001 yılı sonu itibariyledir.

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 30.569.543 \$ ABD

EK-28

ORDU YAĞ SANAYİİ A.Ş. (ORDU SOYA SANAYİİ A.Ş.) :

Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (1985)	181 (38'i memur ve sözleşmeli, 143'ü işçi)
Özelleştirme Sonrası (2002)	108

Ürün Satışları (Ton)

ÜRÜN CİNSİ	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			ÖZELLEŞTİRME SONRASI	
	1983	1984	1985	1999	2002
- Rafine Soya Yağı	154	6	0	0	0
- Rafine Ayçiçek Yağı	3.248	2.259	3.774	196	14
- Dökme Ham Fındık Yağı	0	0	0	25	6.872
- Dökme Rafine Fındık Yağı	0	0	0	1.002	1.683
- Ambalajlı Rafine Fındık Yağı	0	0	0	7.840	10.133
Toplam:	3.402	2.264	3.774	9.063	18.702

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

EK-29

ORÜS İŞLETMELERİ:

Personel Sayısı

İşletmeler	Devir-Teslim Tarihi	Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası	Not
1- Antalya İşletmesi	27.02.1996	85	0	İşletmede 3 yıllık faaliyet süresinin sona erdiği Mart 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
2- Arhavi İşletmesi	26.03.1998	62	-	Alıcı tarafından Eylül 2001'de TEPE Grubu'na devredilmiştir. Faaliyet bilgisi verilmemektedir.
3- Artvin İşletmesi	15.10.1998	88	0	İşletmede Aralık 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
4- Ayancık İşletmesi	12.03.1996	247	0	İşletmede Aralık 2002'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
5- Bafra İşletmesi	28.02.1996	130	0	İşletmede 3 yıllık faaliyet süresinin sona erdiği Mart 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
6- Bartın İşletmesi	12.11.1997	84	0	İşletmede Aralık 2002'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
7- Bolu Empr. Tesisi	23.03.1998	6	9	
8- Borçka İşletmesi	24.11.1998	83	0	Fiili teslim tarihinden bu yana üretim faaliyeti bulunmamaktadır.
9- Cide İşletmesi	06.12.1999	104	0	Fiili teslim tarihinden bu yana üretim faaliyeti bulunmamaktadır.
10- Demirköy İşletmesi	06.11.1997	92	0	İşletmede Kasım 2000'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
11- Devrek İşletmesi	29.02.1996	119	0	İşletmede Mart 2000'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
12- Dursunbey İşletmesi	18.12.1997	123	12	İşletmede 3 yıllık faaliyet süresinin sona erdiği Mart 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
13- Düzce İşletmesi	26.02.1996	127	0	İşletmede Aralık 2001'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
14- Eskipazar İşletmesi	25.09.1997	83	0	
15- Kalkım İşletmesi	14.10.1997	38	0	İşletmede Ağustos 2001'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
16- Pazarköy İşletmesi	29.02.1996	74	24	
17- Şavşat İşletmesi	05.03.1998	35	0	İşletmede Şubat 2002'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
18- Ulupınar İşletmesi	05.03.1996	81	0	İşletmede 3 yıllık faaliyet süresinin sona erdiği Mart 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
19- Vezirköprü İşletmesi	26.02.1996	442	149	
Yenice İşletmesi	20.10.1997	238	67	
TOPLAM		2.341	261	

Not: Özelleştirme öncesi işçi sayıları işletmenin fiili devir-teslim tarihindeki toplam çalışan sayısını (kapsam dışı+kapsam içi), özelleştirme sonrası işçi sayıları ise devir-teslim tarihlerini izleyen en son faaliyet yılındaki çalışan sayısını göstermektedir.

Orüs İşletmeleri Satış Sözleşmelerinde Yeralan Asgari Üretim Taahhüdü Ve Gerçekleşme Durumu

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	Taahhüt (m3)	Gerçekleşme Miktarı (m3)			Gerçekleşme Oranı %		
			1.yıl (m3)	2.yıl (m3)	3.yıl (m3)	1.yıl (%)	2.yıl (%)	3.yıl (%)
ANTALYA	Şubat 1999	500	586	616	519	117	123	104
ARHAVİ	Mart 2001	2.728	7.094	14.242	8.986	260	522	329
ARTVİN	Ekim 2001	11.566	0	2.000	0	0	17	0*
AYANCIK	Şubat 1999	10.000	14.846	15.469	16.444	148	155	164
BAFRA	Şubat 1999	2.000	6.142	2.337	2.034	307	117	102
BARTIN	Nisan 2001	9.740	12.653	25.677	18.403	130	264	189
BOLU EMP.	Mart 2001	7.014	2.211	4.821	6.787	32	69	97*
BORÇKA	Kasım 2001	4.859	0	0	0	0	0	0**
DEMİRKÖY	Ekim 2000	5.499	6.282	9.120	7.673	114	166	140
DEVREK	Şubat 1999	5.000	6.193	7.680	8.758	124	154	175
DURSUNBEY	Aralık 2000	7.328	7.564	14.591	8.541	103	199	117
DÜZCE	Şubat 1999	10.000	10.147	10.916	13.385	101	109	134
ESKİPAZAR	Ocak 2001	7.435	7.474	7.533	8.052	101	101	108
KALKIM	Ekim 2000	1.852	0	0	1.940	0	0	105**
PAZARKÖY	Şubat 1999	1.500	2.500	2.420	4.180	167	161	279
ŞAVŞAT	Şubat 2001	1.782	2.012	2.665	2.874	113	150	161
ULUPINAR	Şubat 1999	2.000	8.725	12.773	7.834	436	639	392
VEZİRKÖPRÜ	Şubat 1999	20.000	28.083	36.169	36.569	140	181	183
YENİCE	Şubat 2001	14.780	19.540	19.730	18.994	132	133	129

* (1., 2. ve 3. yıl için cezai şart tahsil edilmiştir)

** (1. ve 2. yıl için cezai şart tahsil edilmiştir)

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

Yıllar	\$
1996	81.222
1997	151.499
1998	260.125
1999	417.092
2000	623.320
2001	1.220.506
2002	1.499.173

EK-30
SEK SÜT
Personel Sayısı

	Devir Tarihi	Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası	
ADANA	08.08.1995	73	0	İşletme Kasım 1997'den bu yana kapalıdır.
ADİYAMAN	20.12.1995	14	13	
ADİLCEVAZ	18.08.1995	19	0	İşletme, faaliyete devam şartının sona erdiği Ağustos 1998'den bu yana kapalıdır.
AFYON	31.07.1995	33	0	İşletmenin faaliyeti 15.08.2001 tarihinde durdurulmuştur.
AKSARAY	17.08.1995	31	0	İşletmenin faaliyeti 2000 yılında durdurulmuştur.
AMASYA	31.07.1995	25	21	
BALIKESİR	07.08.1995	30	84	
BAYBURT	07.08.1995	16	0	İşletme 1999 yılı başından bu yana kapalıdır.
BOLU	08.09.1995	51	0	İşletme, faaliyete devam şartının sona erdiği Eylül 1998'den bu yana kapalıdır.
BURDUR	04.08.1995	86	0	İşletme 1999 yılı başından bu yana kapalıdır.
ÇANAKKALE	14.08.1995	22	0	İşletmenin faaliyeti 2000 yılında durdurulmuştur.
ÇANKIRI	04.08.1995	8	40	
ÇORUM	11.09.1995	10	0	İşletme Eylül 1997'den bu yana kapalıdır.
DEVREK	23.11.1995	23	0	İşletmede özelleştirme sonrasında süt ve mamulleri üretimi yapılmamıştır.
DİYARBAKIR	15.12.1995	27	0	İşletme, faaliyete devam şartının sona erdiği Aralık 1998'den bu yana kapalıdır.
ELAZIĞ	25.08.1995	35	4	
ERZİNCAN	08.08.1995	21	17	
ERZURUM	09.08.1995	14	0	İşletmenin faaliyeti 2002 yılında durdurulmuştur.
ESKİŞEHİR	31.07.1995	37	0	İşletme Mart 1997'den bu yana kapalıdır.
GİRESUN	05.06.1998	22	0	İşletmede özelleştirme tarihinden bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
HAVSA	09.08.1995	27	0	İşletme, faaliyete devam şartının sona erdiği Ağustos 1998'den bu yana kapalıdır.
İSTANBUL	11.09.1995	216	297	
İZMİR	10.08.1995	202	0	İşletme 1996 yılından bu yana kapalıdır.
KASTAMONU	29.12.1995	48	0	İşletme 1999 yılı başından bu yana kapalıdır.
LALAHAN	05.08.1995	118	0	İşletmede özelleştirme sonrasında üretim faaliyeti olmamıştır.

MUŞ	15.08.1995	12	0	İşletmenin faaliyeti 2002 yılında durdurulmuştur.
SİNOP	08.08.1995	23	0	İşletme, faaliyete devam şartının sona erdiği Ağustos 1998'den bu yana kapalıdır.
SİVAS	15.08.1995	20	22	
SİVEREK	31.07.1995	16	0	İşletmede özelleştirme sonrasında üretim faaliyeti olmamıştır.
TRABZON	31.07.1995	25	0	İşletme Temmuz 1996'dan bu yana kapalıdır.
YATAĞAN	09.08.1995	34	2	
YÜKSEKOVA	03.08.1995	21	14	
		1.359	514	

Not: Özelleştirme öncesi işçi sayıları işletmenin fiili devir tarihindeki toplam çalışan sayısını (kapsam dışı + kapsam içi), özelleştirme sonrası işçi sayıları ise 2002 yılı sonu itibariyle çalışan sayısını göstermektedir.

Üretimler

ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ	ÖZELLEŞTİRME SONRASI		
	1994	2000	2001
2.393	0	0	0
62	89	1.920	1.954
466	0	0	0
1.436	9.084	4.137	0
1.604	1.010	0	0
1.320	2.517	1.831	2.020
285	25.114	26.654	28.486
172	0	0	0
2.786	0	0	0
9.785	0	0	0
510	5.331	0	0
0	6.936	4.433	6.925
726	0	0	0
1.290	0	0	0
692	662	26	540
385	3.643	7.934	4.911
1.016	3.676	2.446	0
2.568	0	0	0
2.468	0	0	0
94.786	79.518	81.284	87.242
29.353	0	0	0
2.509	0	0	0
13.443	0	0	0
140	1.104	462	0
967	0	0	0
552	2.980	3.643	2.885
438	0	0	0
497	0	0	0
4.098	464	0	1.468
900	688	732	719
177.645	142.815	135.501	137.151

Sek Süt İşletmeleri Satış Sözleşmelerinde Yer Alan Asgari Üretim Taahhüdü Ve Gerçekleşme Durumu

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ YILLIK ORTALAMA ÜRETİM(000 Litre)	ÖZELLEŞTİRME SONRASI					
			ÜRETİM MİKTARI			ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİNE GÖRE DEĞİŞİM		
			1. Faaliyet Yılı (000 Litre)	2. Faaliyet Yılı (000 Litre)	3. Faaliyet Yılı (000 Litre)	1. Faaliyet Yılı (%)	2. Faaliyet Yılı (%)	3. Faaliyet Yılı (%)
ADANA	Temmuz 1998	4.028	3.235	2.016	0	-19,69	-49,95	-a
ADİYAMAN	Aralık 1998	124	710	720	680	471,51	479,55	447,36
ADİLCEVAZ	Ağustos 1998	335	90	0	229	-73,12	-	-31,61b
AFYON	Temmuz 1998	2.627	5.315	5.959	5.723	102,29	126,80	117,81
AKSARAY	Ağustos 1998	2.037	2.283	1.014	780	12,08	-50,24	-61,72
AMASYA	Temmuz 1998	1.456	1.875	2.100	3.047	28,81	44,27	109,32
BALIKESİR	Ağustos 1998	456	15.063	15.244	17.306	3200,79	3240,56	3692,38
BAYBURT	Ağustos 1998	273	116	251	357	-57,54	-8,04	30,80
BOLU	Eylül 1998	4.453	0	4.126	2.244	-	-7,35	-49,61
BURDUR	Ağustos 1998	8.839	21.589	23.241	21.412	144,26	162,95	142,25
ÇANAKKALE	Ağustos 1998	1.037	6.542	9.997	6.696	530,87	863,98	545,71
ÇANKIRI	Ağustos 1998	(*)	4.355	4.548	5.224	(*)	(*)	(*)
ÇORUM	Eylül 1998	569	3.111	0	0	446,85	-	-a
DİYARBAKIR	Aralık 1998	1.389	905	835	590	-34,83	-39,87	-57,51
ELAZIĞ	Ağustos 1998	882	764	1.292	1.242	-13,36	46,48	40,85
ERZİNCAN	Ağustos 1998	512	522	1.500				

EK-31

TURBAN:

Personel Sayısı

	Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası	Değişim (%)
BODRUM	58	75	29,3
KEMER	70	49	-30,0
KUŞADASI	112	30	-73,2

NOT: 3 marinanın özelleştirme öncesi işçi sayıları marinanın devir tarihindeki toplam çalışan sayısını (kapsam dışı+kapsam içi), özelleştirme sonrası işçi sayıları ise Bodrum ve Kuşadası Marina'da 31.12.2002, Kemer Marina'da 31.12.2001 itibariyle çalışan sayısını göstermektedir.

Marinalara Ait Çeşitli Göstergeler

BODRUM MARİNA	31.12.1996	31.12.2001	31.12.2002
Personel Sayısı	54	53	75
Denizde Bağlama Kapasitesi	275	425	425
Karada Bağlama Kapasitesi	-	50	50
Satışa Arz Edilen Bağlama Yeri	95.542	146.075	155.125
Satılan Bağlama Yeri	106.542	157.809	171.047
Doluluk Oranı (%)	111,5	108,0	110,3
Net Satışlar (Milyar TL)	146	4.307	6.349
Dönem Kar/Zararı (Milyar TL)	6	-62	-1.030
Yatırım (Milyar TL)	-	318	2.523

KEMER MARİNA	31.12.1996	31.12.2001
Personel Sayısı	74	49
Denizde Bağlama Kapasitesi	180	200
Karada Bağlama Kapasitesi	120	100
Satışa Arz Edilen Bağlama Yeri	109.800	108.120
Satılan Bağlama Yeri	88.318	98.770
Doluluk Oranı (%)	80,4	91,4
Net Satışlar (Milyar TL)	116	2.047
Dönem Kar/Zararı (Milyar TL)	14	854
Yatırım (Milyar TL)	-	98

NOT: Kemer Marina'nın 2002 yılı sonu itibariyle faaliyet bilgileri alıcı tarafından İdaremize intikal ettirilmemiştir.

KUŞADASI MARİNA	31.12.1996	31.12.2001	31.12.2002
Personel Sayısı	106	31	30
Denizde Bağlama Kapasitesi	450	360	360
Karada Bağlama Kapasitesi	179	175	175
Satışa Arz Edilen Bağlama Yeri	230.214	195.810	195.810
Satılan Bağlama Yeri	153.914	120.414	114.391
Doluluk Oranı (%)	66,9	61,5	58,4
Net Satışlar (Milyar TL)	159	1.435	2.011
Dönem Kar/Zararı (Milyar TL)	3	96	230
Yatırım (Milyar TL)	-	15	41

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları

BODRUM MARİNA:		KEMER MARİNA:		KUŞADASI MARİNA:	
	Bin \$		Bin \$		Bin \$
1997	0	1997	0	1997	86
1998	815	1998	1.557	1998	711
1999	4.582	1999	67	1999	209
2000	178	2000	5	2000	30
2001	261	2001	80	2001	12
2002	1.683	2002	0	2002	27
Toplam:	7.518,270	Toplam:	1.709,183	Toplam:	1.075,713

EK-32

ANKARA ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

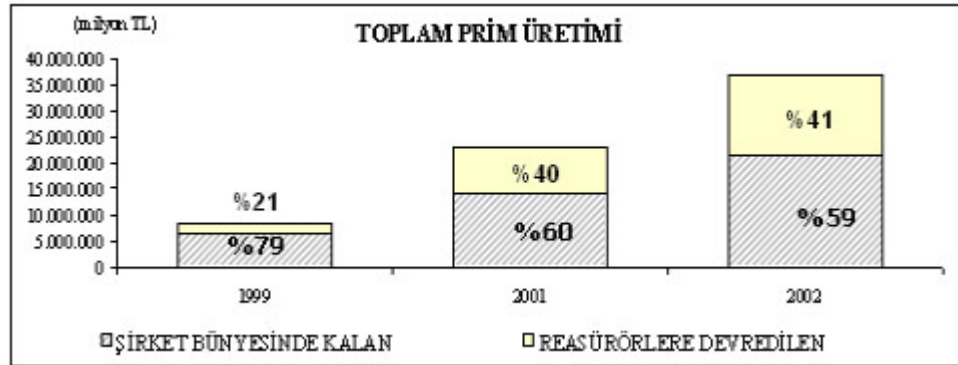
Personel Sayısı

Özelleştirme Tarihindeki (20.04.2000):	134 (36 Kapsam Dışı + 98 Kapsam İçi)
Özelleştirme Sonrası (30.04.2003):	111

Acenta Sayısı Ve Bölgelere Göre Dağılımı

	20.04.2000	30.04.2001	30.04.2002	30.04.2003
Merkez	101	117	105	109
Ankara	53	76	88	78
İzmir	34	28	45	38
Bursa	19	26	31	35
Adana	23	41	27	30
Antalya	0	0	0	4
Toplam:	230	288	296	294

Prim Üretimi

Kar/Zarar Tablosu

				(Milyon TL)
I.Teknik Gelirler	1999	2000	2001	2002
- Alınan Primler	8.460.870	14.740.592	23.023.497	36.782.729
- Alınan Komisyonlar	393.697	717.702	1.638.654	2.908.180
- Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	1.528.016	1.961.541	4.633.496	9.807.123
- Devreden Teknik Karşılıklar	4.791.571	8.200.576	10.117.559	5.839.863
- Ayrılan Teknik Karşılıklarda Reasürör Payı	1.681.032	2.595.022	5.667.109	9.644.330
- Diğer Gelirler	3.642.905	2.450.422	2.528.538	234.851
II.Teknik Giderler	20.498.091	30.665.855	47.608.853	65.217.076
- Reasürörlere Devredilen Primler	1.806.252	3.314.029	9.112.432	15.217.290
- Ödenen Komisyonlar	1.147.527	1.941.666	3.169.041	4.908.740
- Ödenen Tazminatlar	5.991.987	10.255.518	12.916.690	19.390.906
- Ayrılan Teknik Karşılıklar	10.047.560	13.100.357	19.299.095	21.116.468
- Diğer Giderler	121.781	176.426	680.233	870.624
	19.115.107	28.787.996	45.177.491	61.504.028
III.Teknik Kar/Zarar	1.382.984	1.877.859	2.431.362	3.713.048
IV.Genel Giderler (-)	2.410.625	3.225.218	4.105.822	6.286.181
V.Mali Gelirler (+)	846.308	781.674	2.653.220	3.365.278
VI.Mali Giderler (-)	122.604	17.167	114.779	247.023
DÖNEM KAR / ZARARI	-303.937	-582.852	863.981	545.120
	0	0	514.891	402.509
	-303.937	-582.852	349.090	142.611

EK-33

GÜVEN SİGORTA T.A.Ş.

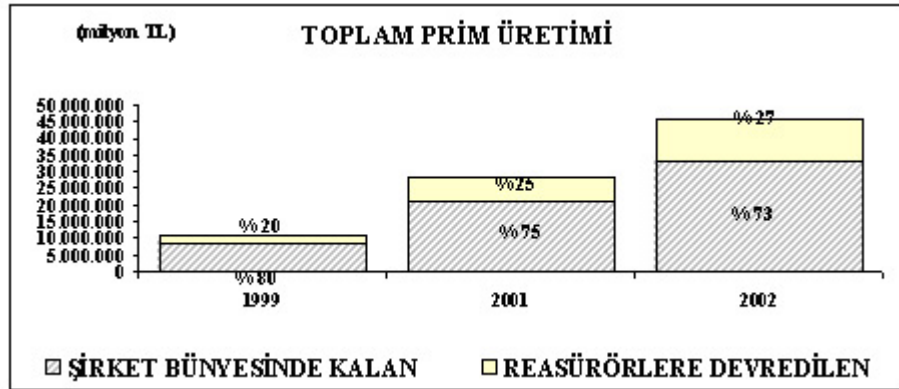
Personel Sayısı

Özelleştirme Tarihindeki (04.04.2000):	145 (75 Kapsam Dışı + 70 Kapsam İçi)
Özelleştirme Sonrası (04.04.2003):	161

Acenta Sayısı Ve Bölgelere Göre Dağılımı

	04.04.2000	04.04.2001	04.04.2002	04.04.2003
Merkez	166	161	104	108
Ankara	60	84	66	90
İzmir	57	73	59	73
Mersin	42	54	69	76
Antalya	52	56	54	61
Samsun	27	32	42	58
Bursa	8	28	39	42
İstanbul Anadolu	-	-	52	58
TOPLAM	412	488	485	566

Prim Üretimi

Kar/Zarar Tablosu

KAR/ZARAR TABLOSU:				(Milyon TL)
	1999	2000	2001	2002
I. Teknik Gelirler				
- Alınan Primler	10.690.068	17.317.874	28.542.628	45.830.322
- Alınan Komisyonlar	503.814	710.656	1.405.301	2.940.403
- Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	2.105.141	3.761.435	1.748.160	3.509.097
- Devreden Teknik Karşılıklar	4.198.421	7.742.110	9.912.810	10.052.209
- Ayrılan Teknik Karşılıklardan Reasürör Payı	5.585.109	2.461.891	3.463.632	4.938.945
- Diğer Gelirler	1.889.390	2.045.082	1.022.301	627.034
Teknik Gelirler Toplamı	24.971.943	34.039.048	46.094.833	67.898.010
II. Teknik Giderler				
- Reasürörlere Devredilen Primler	2.084.647	3.724.710	7.139.066	12.573.376
- Ödenen Komisyonlar	1.300.420	2.363.899	3.770.289	6.242.179
- Ödenen Tazminatlar	8.448.035	12.600.265	13.454.332	20.925.517
- Ayrılan Teknik Karşılıklar	13.967.300	12.953.739	18.836.200	22.127.289
- Diğer Giderler	129.394	213.512	292.051	920.540
Teknik Giderler Toplamı	25.929.796	31.856.125	43.491.938	62.788.900
III. Teknik Kar/Zarar	-957.853	2.182.923	2.602.895	5.109.111
IV. Genel Giderler (-)	2.093.307	3.982.264	6.239.120	10.861.144
V. Mali Gelirler (+)	2.935.225	2.935.356	4.521.866	6.006.171
VI. Mali Giderler (-)	479.279	134.014	274.671	144.953
DÖNEM KAR / ZARARI	-595.214	1.002.001	610.970	109.186

EK-34
DENİZBANK A.Ş.

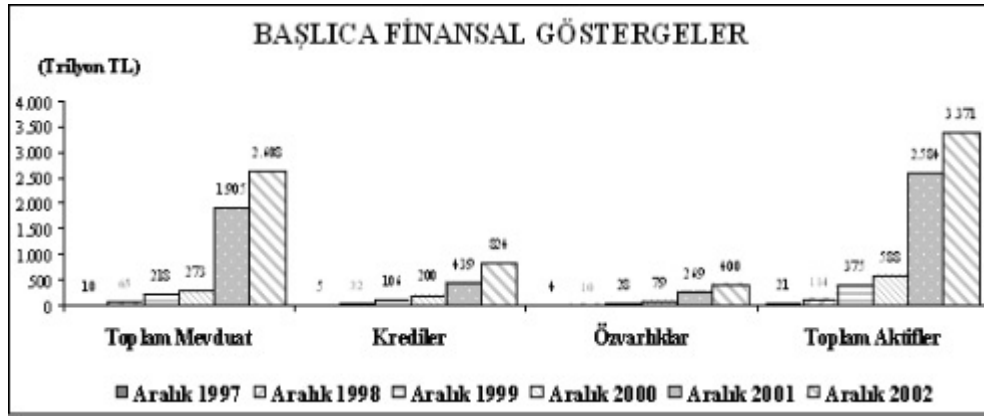
Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (29.05.1997):	-
Özelleştirme Sonrası (31.12.2002):	2.860

Şube Sayısı

Özelleştirme Öncesi (29.05.1997):	3
Özelleştirme Sonrası (31.12.2002):	163

Başlıca Finansal Göstergeler

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 122.472 Milyar TL (29.05.1997-31.12.2002)

EK-35

ETİBANK A.Ş.

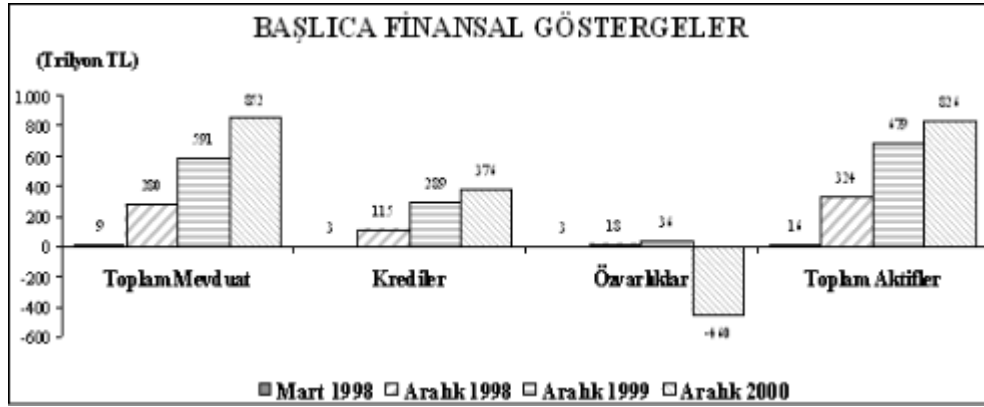
Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (02.03.1998):	1.617
Özelleştirme Sonrası (31.12.2000):	2.035

Şube Sayısı

Özelleştirme Öncesi (02.03.1998):	121
Özelleştirme Sonrası (31.12.2000):	151

Başlıca Finansal Göstergeler

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 33.660 Milyar TL (02.03.1998-31.12.2000)

EK-36

ANADOLUBANK A.Ş.

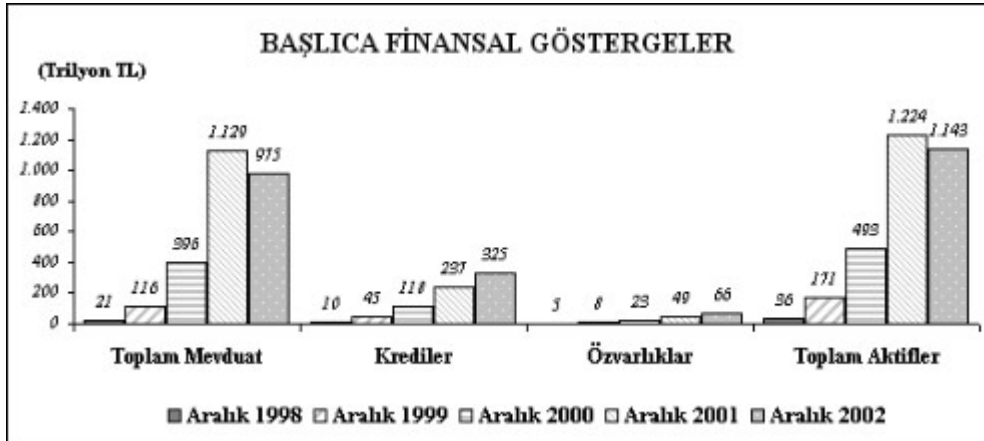
Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası
(07.05.1997)	(31.12.2002)
-	825

Şube Sayısı

Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası
(07.05.1997)	(31.12.2002)
3	48

Başlıca Finansal Göstergeler

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: (07.05.1997–31.12.2002)

- Menkuller (Makina, döşeme-demirbaş, nakil vasıtaları vb.)	6.537 milyar TL
- Gayrimenkuller (Bina)	2.590 milyar TL
- Eğitim Harcamaları	77 milyar TL
- Diğer	3.433 milyar TL
TOPLAM	12.637 milyar TL

EK-37

ÇİMENTO SEKTÖRÜ

Özelleştirilen Çimento Fabrikalarının Faaliyetleri

ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ									ÖZELLEŞTİRME SONRASI								
	OPT. ÇİMEN. ÜRETİM KAPASİTE (Ton)	ÇİMEN. ÜRETİMİ (Ton)	KKO (%)	PERS. SAYISI	KİŞİ BAŞINA ÜRETİM (Ton)	İÇ SATIŞ (Ton)	İHRAC. (Ton)	NET KAR/ ZAR. (milyon TL)	OPT. ÇİMEN. ÜRETİM KAPASİ. (Ton)	ÇİMEN. ÜRET. (Ton)	KKO (%)	PERS. SAYISI	KİŞİ BAŞINA ÜRETİM (Ton)	İÇ SATIŞ (Ton)	İHR. (Ton)	NET KAR/ ZARAR (milyon TL)	TOPLAM FİİLİ YATIRIM HARCA. (ABD \$)
ADİYAMAN	640.000	364.500	57	291	1.253	372.347	-	172.207	909.150	746.992	82	145	5.152	744.436	-	3.154.343	7.219.540
AFYON	480.000	405.474	84	366	1.108	402.916	-	1.243	480.000	416.173	87	119	3.497	418.899	-	2.450.973	15.081.590
ANKARA	990.000	727.602	73	355	2.050	727.602	-	83	1.584.000	699.876	44	129	5.425	696.354	-	(39.743)	189.597.614
AŞKALE	390.000	309.400	79	244	1.268	313.392	-	52.122	600.000	600.614	100	213	2.820	600.614	120	7.384.482	27.694.175
BALIKESİR	450.000	383.700	85	399	962	383.368	-	3.050	460.000	359.270	78	127	2.829	282.002	78.198	14.022.102	15.837.286
BARTIN	300.000	274.296	91	299	917	270.676	-	9.197	300.000	164.283	55	124	1.325	163.427	-	(4.872.534)	1.570.381
ÇORUM	445.000	413.173	93	354	1.167	412.740	-	6.045	626.000	392.917	63	69	5.694	265.033	-	4.568.062	25.810.097
DENİZLİ	640.000	553.000	86	313	1.767	555.054	-	8.231	2.450.000	912.141	37	246	3.708	809.648	109.067	(6.234.098)	112.897.648
ELAZIĞ	410.000	270.500	66	278	973	273.127	-	(46.027)	900.000	535.198	59	144	3.717	531.028	-	1.028.917	28.922.413
ERGANİ	680.000	337.990	50	295	1.146	336.331	-	48.237	684.000	187.857	27	132	1.423	190.651	-	259.406	642.472
GAZİANTEP	590.000	461.514	78	326	1.416	463.784	-	3.210	590.000	302.734	51	115	2.632	302.874	-	(5.470.193)	3.549.804
GÜMÜŞHANE	125.000	102.000	82	68	1.500	101.220	-	(6.347)	125.000	-	-	3	-	-	-	(6.406)	7.131
İSKENDERUN	1.165.000	603.765	52	212	2.848	366.640	235.004	(3.267)	1.000.000	441.863	44	93	4.751	442.091	4.700	3.590.036	16.372.978
KARS	250.000	194.431	78	202	963	183.890	13.604	(11.565)	462.000	316.830	69	126	2.515	316.830	-	2.245.187	12.044.998
KURTALAN	475.000	283.081	60	256	1.106	282.205	-	240.833	990.000	633.100	64	186	3.404	629.107	1.645	5.767.000	6.316.246
LADİK	655.000	575.200	88	309	1.861	570.510	-	52.296	900.000	401.815	45	127	3.164	401.790	-	(8.325.556)	2.141.840
LALAPAŞA	800.000	489.000	61	214	2.285	485.003	-	(427.041)	800.000	448.020	56	115	3.896	450.707	-	(1.218.949)	833.091
NİĞDE	450.000	335.770	75	212	1.584	334.980	-	1.641	916.500	494.245	54	138	3.581	492.421	-	8.196.804	27.482.304
PINARHİSAR	450.000	439.620	98	365	1.204	441.329	-	4.546	900.000	494.862	55	155	3.193	488.405	-	3.722.389	65.134.102
SİVAS	325.000	290.000	89	355	817	290.000	-	(14.946)	615.000	347.250	56	126	2.756	351.809	-	1.856.240	12.591.545
SÖKE	230.000	251.040	109	282	890	250.409	-	1.717	1.177.250	503.748	43	262	1.923	505.694	108	5.726.558	139.946.880
ŞANLIURFA	475.000	337.626	71	285	1.185	341.446	-	27.004	475.000	215.632	45	110	1.960	215.477	-	(3.531.075)	1.790.669
TRABZON	390.000	396.910	102	277	1.433	397.198	-	1.243	390.000	205.972	53	117	1.760	204.405	-	(6.649.642)	2.505.470
VAN	210.000	195.773	93	180	1.088	193.425	-	31.655	210.000	135.716	65	105	1.293	135.246	-	(704.542)	581.972
T O P L A M	12.015.000	8.995.365	75	6.737	1.335	8.749.592	248.608		18.543.900	9.957.108	54	3.226	3.087	9.638.948	193.838		716.572.245

EK-38

BOZÜYÜK SERAMİK SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

Personel Sayısı

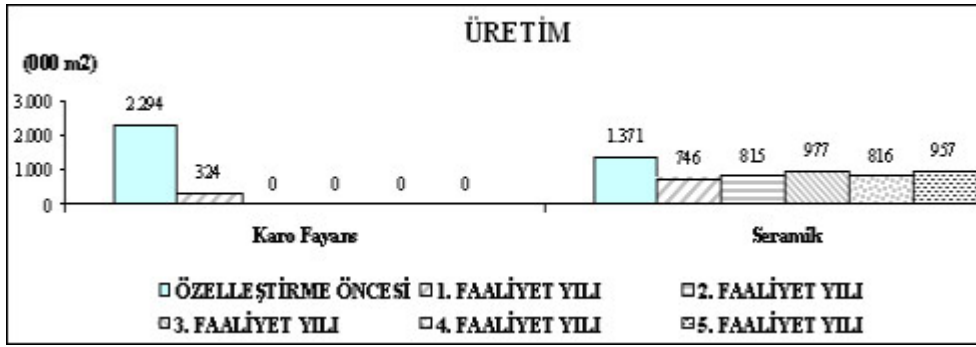
31.12.2000	31.12.2001	31.12.2002
111	114	118

NOT: Özelleştirme tarihi 01.10.1997 itibariyle toplam 360 personelin 44'ü kapsam dışı, 316'sı kapsam içi statüde çalışan personeldir.

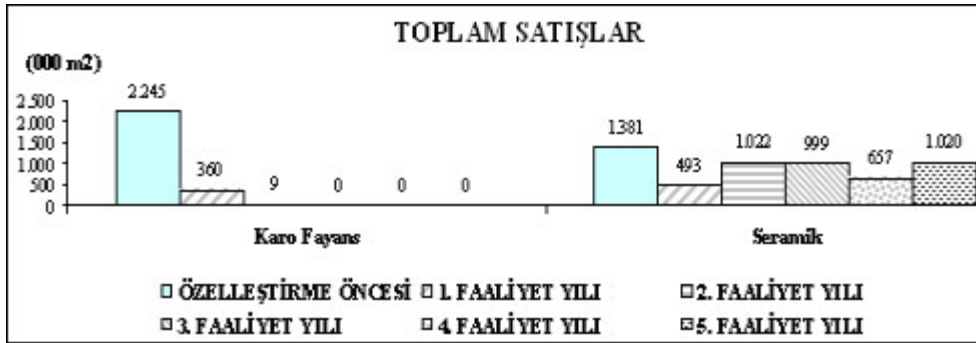
Üretim

KURULU KAPASİTE: (000 m²)

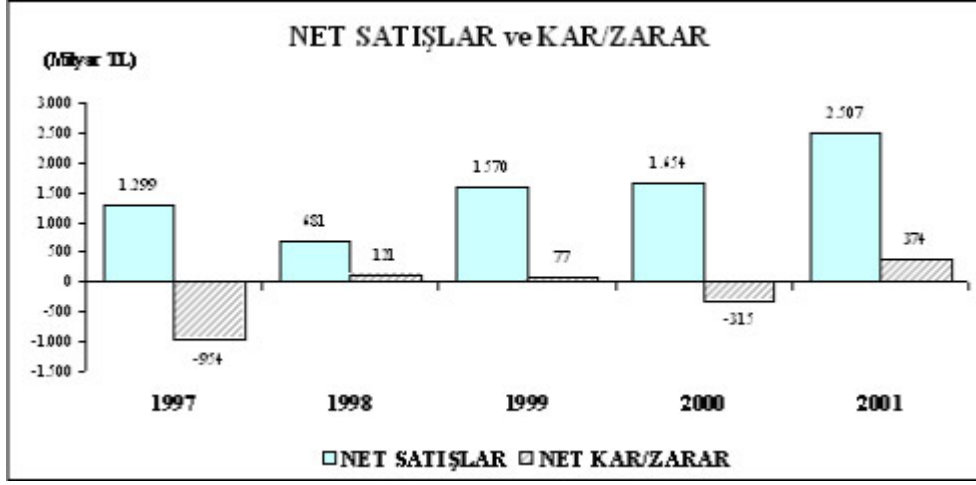
- Karo Fayans 2.000
- Seramik 1.400

Satışlar

Net Satışlar Ve Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 150 Milyar TL (01.10.1997 - 31.12.2002 dönemi)

EK-39

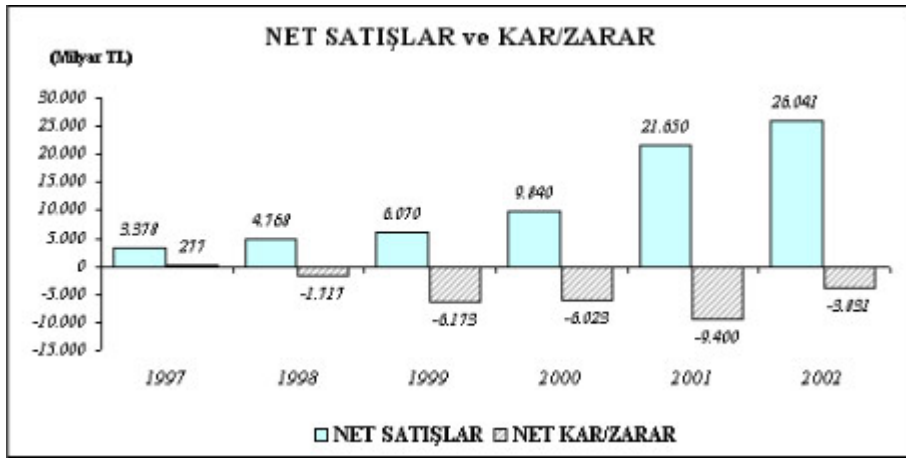
KONYA KROM MAGNEZİT TUĞLA SANAYİİ TİCARET A.Ş.

Personel Sayısı

05/06/98	31/12/98	31/12/99	31/05/00	31/05/01	31/05/02	31/05/03
270	196	135	132	154	386	451

NOT: Özelleştirme tarihi 05.06.1998 itibariyle toplam 270 personelin 56'sı kapsam dışı, 214'ü kapsam içi statüde çalışan personeldir.

Net Satışlar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 911,6 Milyar TL = 1.134 Bin \$
(1998 – 2003 Mayıs)

EK-40

KÜMAŞ A.Ş Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.:

Personel Sayısı

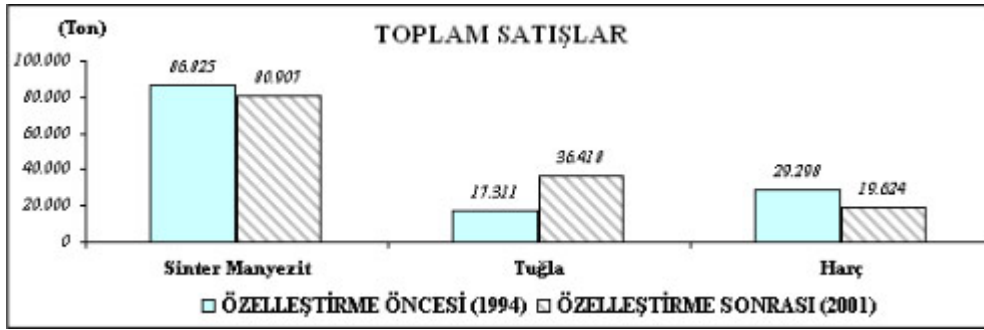
28/09/95	1996	1997	1998	1999	2000	2001
425	389	428	321	348	316	313

NOT: Özelleştirme tarihi 28.09.1995 itibariyle toplam 425 personelin 70'i kapsam dışı, 355'i kapsam içi statüde çalışan personeldir.

Üretim

Ürün (ton)	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ	ÖZELLEŞTİRME SONRASI	
	1994	2000	2001
- Sinter Manyezit	129.162	133.950	136.495
- Tuğla	16.915	28.804	34.326
- Harç	29.298	30.370	19.498

Satışlar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları

ÖZELLEŞTİRME SONRASI YATIRIMLAR:							(000 \$)
1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	TOPLAM
2.976	4.064	4.312	927	314	210	428	13.231

EK-41

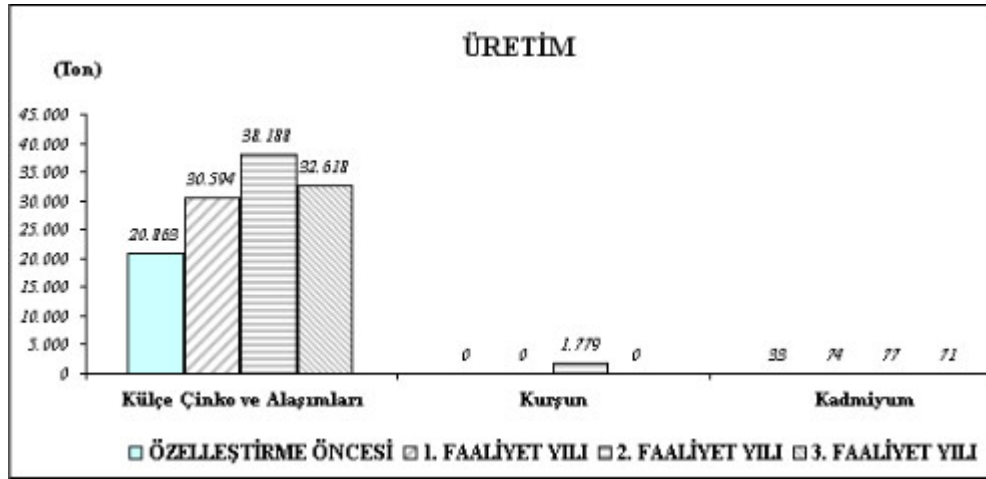
ÇINKUR Çinko Kurşun Metal Sanayii A.Ş.

Personel Sayısı

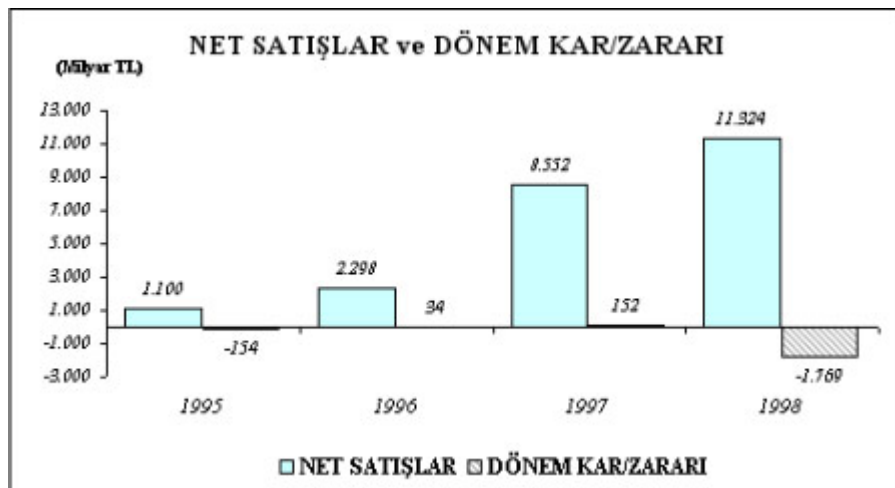
31/12/95	22/05/96	31/12/96	31/12/97	31/12/98	22/05/99
476	458	456	519	491	475

NOT: Özelleştirme tarihi 22.05.1996 itibariyle toplam 458 personelin 66'sı kapsam dışı, 392'si kapsam içi statüde çalışan personeldir.

Üretim

NET SATIŞLAR

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: (22.05.1996 – 22.05.1999)

	Milyar TL
Tesis, Makina ve Teçhizat	2.132
Taşıt Araçları	7
Döşeme-Demirbaş	11
TOPLAM	2.151

EK-42

KÖYTAŞ A.Ş. KÖY TARIM VE SANAYİ MAKİNELERİ SANAYİ VE
TİCARET A.Ş.

Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (1994)	Özelleştirme Sonrası (2002)
44 (3'ü kapsam dışı)	3

Üretilen Makina Ekipman Sayısı

Özelleştirme Öncesi (1994)	Özelleştirme Sonrası (2002)
604	99

Başlıca Finansal Göstergeler

GELİR TABLOSU:	1994	2000	2001	(Milyon TL) 2002
- Net Satışlar	4.133	86.056	48.613	36.254
- Satışların Maliyeti (-)	4.097	69.697	49.148	34.266
- Faaliyet Giderleri (-)	6.299	78.196	89.987	58.586
Faaliyet Kar/Zararı	-6.263	-61.837	-90.522	-56.598
- Diğer Faaliyet Gelirleri	96	436	105	0
- Diğer Faaliyet Giderleri (-)	0	0	0	0
- Finansman Giderleri (-)	372	69.483	0	0
Olağan Kar/Zarar	-6.539	-130.884	-90.417	-56.598
- Olağan Dışı Gelirler	0	0	0	33.905
- Olağan Dışı Giderler (-)	0	0	3.789	54
Dönem Kar/Zararı	-6.539	-130.884	-94.206	-22.747
- Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler (-)	0	0	0	0
NET DÖNEM KAR/ZARARI	-6.539	-130.884	-94.206	-22.747

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

EK-43

TÜSTAŞ Sınâî Tesisler A.Ş.

Personel Sayısı

25.08.2000	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2002
73	50	40	40

NOT: Özelleştirme tarihi 25.08.2000 itibariyle toplam 73 personelin 8'i kapsam dışı, 65'i kapsam içi statüde çalışan personeldir.

Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU:	1999	2000	2001	(Milyar TL) 2002
- Net Satışlar	780,3	652,3	1.902,4	2.442,8
- Satışların Maliyeti (-)	539,2	500,7	1.517,8	1.301,4
- Faaliyet Giderleri (-)	130,1	220,2	387,0	1.122,3
Faaliyet Kar/Zararı	111,1	-68,7	-2,4	19,1
- Diğer Faaliyet Gelirleri	718,4	201,4	57,1	50,6
- Diğer Faaliyet Giderleri (-)	18,9	48,3	0,2	3,2
- Finansman Giderleri (-)	0	0	2,2	18,8
Olağan Kar/Zarar	810,6	84,4	52,3	47,6
- Olağan Dışı Gelirler	1,1	0,0	1,3	16,9
- Olağan Dışı Giderler (-)	0	0	0	33,5
Dönem Kar/Zararı	811,7	84,4	53,6	31,0
- Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler (-)	367,9	43,8	29,6	13,9
NET DÖNEM KAR/ZARARI	443,8	40,6	24,0	17,1

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: -

EK-44

POAŞ PETROL OFİSİ A.Ş.

Personel Sayısı

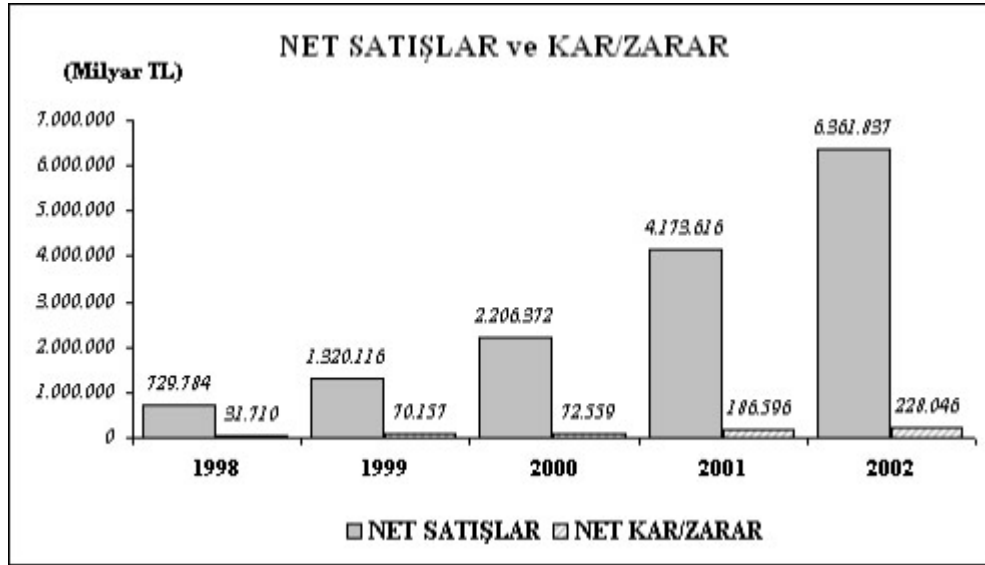
Yıllar	21.07.2000	31.12.2001	31.12.2002
İşçi Sayısı	3.822	1.172	1.029

NOT: POAŞ sermayesinde bulunan %51 hissenin özelleştirildiği 21.07.2000 itibariyle toplam 3.822 personelin 1.571'i kapsam dışı, 2.251'i kapsam içi statüde çalışan personeldir.

Ürün Satışları

ÜRÜN SATIŞLARI:						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
- Beyaz Ürün (bin m3)	6.796	5.810	5.768	5.348	6.086	6.465
- Siyah Ürün (bin ton)	4.880	4.303	3.422	3.473	2.728	2.069
- Madeni Yağ (bin ton)	126	117	98	95	96	101

Net Satışlar Kar/Zarar

Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: 35,5 milyon ABD Doları
(21.07.2001–31.12.2002 dönemi)

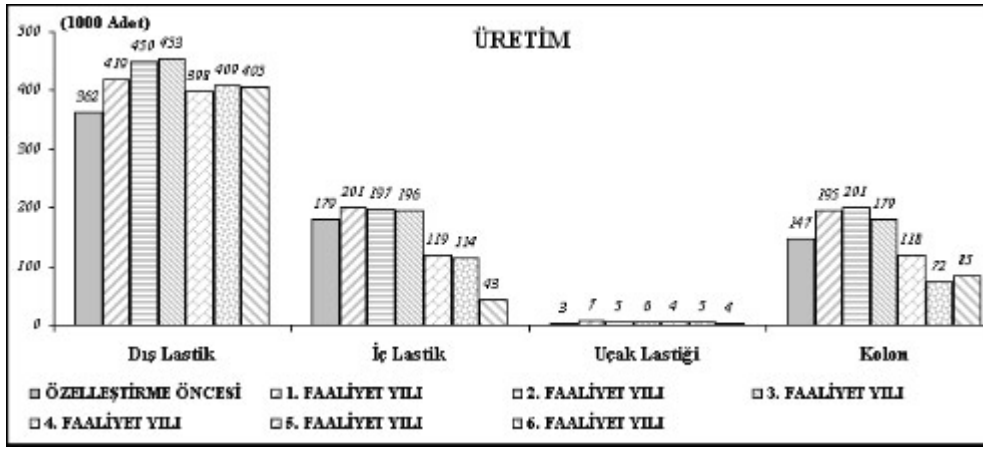
EK-45

PETLAS LASTİK SANAYİİ A.Ş.

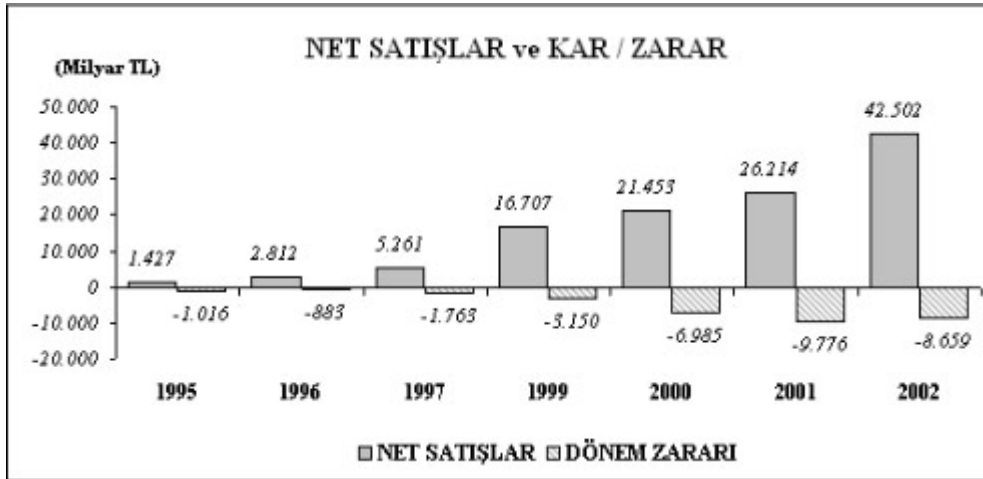
Personel Sayısı

Özelleştirme Öncesi (08.05.1997)	Özelleştirme Sonrası 2003
1.102 (979 Kapsam içi-123 K.dışı)	471

Üretim

Net Satışlar

**Özelleştirme Sonrası Yatırım Harcamaları: (ABD Doları)
(1997 – 2000)**

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003/4 Ay	Toplam
Arsa ve Arazi	127	19.659	17.521	0	0	5.963	0	43.270
Yer Üstü Düzenleri	0	149.712	58.081	20.120	0	5.200	0	233.113
Binalar	0	2.248	79.310	347.630	0	0	0	429.188
Tesis, Makina ve Teçhizat	0	784.527	2.138.560	1.345.120	170.979	552.826	76.215	5.068.227
Taşıt Araç ve Gereçleri	131.023	141.830	97.046	80.346	9.714	0	5.891	465.850
Döşeme ve Demirbaşlar	38.735	214.797	141.739	168.296	8.807	22.828	12.812	608.014
Diğer	0	35.091	0	0	17.504	44.805	0	97.400
Toplam	169.885	1.347.864	2.532.257	1.961.512	207.004	631.622	94.918	6.945.062

EK-46
SÜMER HOLDİNG A.Ş.
Personel Sayısı

SÜMER HOLDİNG İŞLETMELERİ ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ ve SONRASI İŞÇİ SAYILARI:

İşletmeler	Devir Tarihi	Özelleştirme Öncesi	Özelleştirme Sonrası	Değişim (%)	
1) ADANA	07.03.1996	851	0	-	İşletmede Aralık 1997'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
2) AFYON SİNCANLI	27.05.1998	37	0	-	İşletmede Eylül 2001'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
3) AKSANTAŞ II	17.11.1997	274	713	160,2	
4) BÜNYAN	10.11.1997	75	28	-62,7	
5) DENİZLİ	17.03.1998	285	0	-	İşletmede Mayıs 2001'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
6) EREĞLİ	10.11.1997	537	685	27,6	
7) ERZİNCAN	10.03.1996	354	0	-	İşletmede Şubat 2001'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
8) ESKİŞEHİR	28.02.1996	575	240	-58,3	
9) HERKE	28.02.1996	362	87	-76,0	
10) KAHRAMANMARAŞ	14.05.1998	530	417	-21,3	
11) KARAMAN	05.03.1996	586	402	-31,4	
12) NEVŞEHİR	28.02.1996	218	170	-22,0	
13) SALİHLİ	02.06.1998	67	18	-73,1	
14) ŞANLIURFA	01.03.1996	56	0	-	İşletmede Aralık 2000'den bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
TOPLAM		4.807	2.760	-42,6	

NOT: Özelleştirme öncesi işçi sayıları fiili teslim tarihindeki toplam (kapsam dışı+kapsam içi) çalışan sayısını, özelleştirme sonrası işçi sayıları ise işletmenin devir tarihini izleyen en son faaliyet yılındaki çalışan sayısını göstermektedir.

(*): Adana İşletmesi'nde Aralık 1997'den, Erzincan ve Şanlıurfa işletmelerinde 1999 yılından, Afyon Sincanlı ve Denizli işletmelerinde de 2002 yılından bu yana üretim faaliyeti bulunmamaktadır.

Üretim

SATIŞ SÖZLEŞMELERİNDE FAALİYETE DEVAM ŞARTI ve ASGARİ ÜRETİM TAAHHÜDÜ BULUNAN SÜMER HOLDİNG İŞLETMELERİ ÜRETİM GERÇEKLEŞMELERİ:

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	ÜRETİM TAAHHÜDÜ			ÖZELLEŞTİRME SONRASI GERÇEKLEŞME MİKTARI									ORTALAMA GERÇEKLEŞME ORANI (%)			
		İPLİK (ton x Ne/Nm)	DOKUMA (milyon atla)	DİĞER (ton)	İPLİK (ton x Ne/Nm)			DOKUMA (milyon atla)			DİĞER (ton)			1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	
					1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl				
1) A. SİNCANLI	Mayıs 2001	-	-	125	-	-	-	-	-	-	28	112	128	(*)	22,1	89,9	102,1
2) AKSANTAŞ II	Mart 2001	72.460 / 80.330	-	-	(**)	4.443	83.333	81.787	-	-	-	-	-	(*)	19,5	103,7	101,8
3) BÜNYAN	Kasım 2000	536	493	-	541	1.691	1.503	498	496	726	-	-	-	101,0	208,0	213,8	
4) DENİZLİ	Mayıs 2001	51.936	7.474	-	53.999	56.850	52.874	7.695	8.123	7.535	-	-	-	103,5	109,1	101,3	
5) EREĞLİ	Kasım 2000	29.175	8.016	-	32.367	37.592	31.410	8.854	10.583	10.888	-	-	-	110,7	130,4	121,7	
6) K. MARAŞ	Ağustos 2001	15.264	8.927	-	18.320	16.760	21.068	10.308	12.746	11.306	-	-	-	117,7	126,3	132,3	
7) SALİHLİ	Mayıs 2001	-	-	2.088	-	-	-	-	-	-	1.200	2.110	2.146	(*)	57,5	101,1	102,8

"Diğer" kalemi, Afyon Sincanlı İşletmesi'nde tiftik tops, Salihli İşletmesi'nde ise valesk üretimini göstermektedir.

(*) Birinci ve ikinci yıl üretim taahhüdü eksik gerçekleşen Afyon Sincanlı İşletmesi ile birinci yıl üretim taahhüdü eksik gerçekleşen Salihli ve AKSANTAŞ II İşletmesi ahdcılarının cezai şart tahsil edilmiştir.

(**) AKSANTAŞ II İşletmesi için 24.10.1997 tarihli sözleşme ile belirlenen 11.380 ton x Nm pamuk ipliği + 61.080 ton x Nm akrilik iplik üretim taahhüdü, 31.03.2000 tarihli ek sözleşme ile 80.330 ton x Nm her tür iplik üretimine hak deştirilmiştir.

SATIŞ SÖZLEŞMELERİNDE YALNIZCA FAALİYETE DEVAM ŞARTI BULUNAN SÜMER HOLDİNG İŞLETMELERİ ÜRETİM GERÇEKLEŞMELERİ:

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ YILLIK ORTALAMA ÜRETİM			ÖZELLEŞTİRME SONRASI GERÇEKLEŞME MİKTARI									ORTALAMA GERÇEKLEŞME ORANI (%)			
		İPLİK (ton)	DOKUMA (000 m)	DİĞER (000 m)	İPLİK (ton)			DOKUMA (000 metre)			DİĞER (000 metre)			1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	
					1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl				
1) ADANA	Şubat 1999	5.415	12.904	-	457	557	0	760	915	0	-	-	-	(*)	7,2	8,7	0,0
2) ERZİNCAN	Nisan 1999	328	630	-	1.153	1.142	943	486	2.250	1.210	-	-	-	214,3	352,7	239,8	
3) ESKİŞEHİR	Şubat 1999	981	5.828	14.639	0	359	54	0	443	0	3.565	19.392	23.112	8,1	58,9	54,5	
4) HEREKE	Şubat 1999	221	1.562	1.176	173	266	224	378	640	763	363	504	29	44,4	68,1	50,9	
5) KARAMAN	Şubat 1999	6.778	-	-	1.335	5.367	3.920	-	-	-	-	-	-	19,7	79,2	57,8	
6) NEVŞEHİR	Şubat 1999	1.947	-	-	1.297	2.808	1.962	-	-	-	-	-	-	66,6	144,2	100,8	
7) ŞANLIURFA	Mart 1999	143	-	-	7	219	148	-	-	-	-	-	-	4,9	153,1	103,5	

"Diğer" kalemi, Eskişehir ve Hereke işletmelerinde gerçekleştirilen b oya-b asla-terbiye işlemlerini göstermektedir.

(*) Aralık 1997'den bu yana kapalı bulunan Adana İşletmesi ahdcısı aleyhine, ikinci ve üçüncü yıl faaliyete devam taahhüdü için tahakkuk eden cezai şart ahdcının tahsil amacıyla yasal takibat başlatılmıştır.

SATIŞ SÖZLEŞMELERİNDE FAALİYETE DEVAM ŞARTI ve ASGARİ ÜRETİM TAAHHÜDÜ BULUNAN SÜMER HOLDİNG İŞLETMELERİ ÜRETİM GERÇEKLEŞMELERİ:

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	ÜRETİM TAAHHÜDÜ			ÖZELLEŞTİRME SONRASI GERÇEKLEŞME MİKTARI									ORTALAMA GERÇEKLEŞME ORANI (%)			
		İPLİK (ton x Ne/Nm)	DOKUMA (milyon atla)	DİĞER (ton)	İPLİK (ton x Ne/Nm)			DOKUMA (milyon atla)			DİĞER (ton)			1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	
					1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl				
1) A. SİNCANLI	Mayıs 2001	-	-	125	-	-	-	-	-	-	28	112	128	(*)	22,1	89,9	102,1
2) AKSANTAŞ II	Mart 2001	72.460 / 80.350	-	-	(**) 4.443	83.333	81.787	-	-	-	-	-	-	(*)	19,5	103,7	101,8
3) BÜNYAN	Kasım 2000	536	493	-	541	1.691	1.503	498	496	726	-	-	-		101,0	208,0	213,8
4) DENİZLİ	Mayıs 2001	51.936	7.474	-	53.999	56.850	52.874	7.695	8.123	7.535	-	-	-		103,5	109,1	101,3
5) EREĞLİ	Kasım 2000	29.175	8.016	-	32.367	37.592	31.410	8.854	10.583	10.888	-	-	-		110,7	130,4	121,7
6) K. MARAŞ	Ağustos 2001	15.264	8.927	-	18.320	16.760	21.068	10.308	12.746	11.306	-	-	-		117,7	126,3	132,3
7) SALIHLI	Mayıs 2001	-	-	2.088	-	-	-	-	-	-	1.200	2.110	2.146	(*)	57,5	101,1	102,8

"Diğer" kalem, Afyon Sıncanlı İşletmesi'nde tiftik tops, Salıhlı İşletmesi'nde ise valeks üretimini göstermektedir.

(*) Birinci ve ikinci yıl üretim taahhüdü eksik gerçekleşen Afyon Sıncanlı İşletmesi ile birinci yıl üretim taahhüdü eksik gerçekleşen Salıhlı ve AKSANTAŞ II İşletmesi alacaklarından cezai şart tahsil edilmiştir.

(**) AKSANTAŞ II İşletmesi için 24.10.1997 tarihli sözleşme ile belirlenen 11.380 ton/Ne pamuk ipliği + 61.080 ton/Ne akrilik iplik üretim taahhüdü, 31.03.2000 tarihli ek sözleşme ile 80.350 ton/Ne her tür iplik üretim olarak değiştirilmiştir.

SATIŞ SÖZLEŞMELERİNDE YALNIZCA FAALİYETE DEVAM ŞARTI BULUNAN SÜMER HOLDİNG İŞLETMELERİ ÜRETİM GERÇEKLEŞMELERİ:

	Faaliyete Devam Süresi Sonu	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ YILLIK ORTALAMA ÜRETİM			ÖZELLEŞTİRME SONRASI GERÇEKLEŞME MİKTARI									ORTALAMA GERÇEKLEŞME ORANI (%)			
		İPLİK (ton)	DOKUMA (000 m)	DİĞER (000 m)	İPLİK (ton)			DOKUMA (000 metre)			DİĞER (000 metre)			1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	
					1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl				
1) ADANA	Şubat 1999	5.415	12.904	-	457	557	0	760	915	0	-	-	-	(*)	7,2	8,7	0,0
2) ERZİNCAN	Nisan 1999	328	630	-	1.153	1.142	943	486	2.250	1.210	-	-	-		214,3	352,7	239,8
3) ESKİŞEHİR	Şubat 1999	981	5.828	14.639	0	359	54	0	443	0	3.565	19.392	23.112		8,1	58,9	54,5
4) HERKE	Şubat 1999	221	1.562	1.176	173	266	224	378	640	763	363	504	29		44,4	68,1	50,9
5) KARAMAN	Şubat 1999	6.778	-	-	1.335	5.367	3.920	-	-	-	-	-	-		19,7	79,2	57,8
6) NEVŞEHİR	Şubat 1999	1.947	-	-	1.297	2.808	1.962	-	-	-	-	-	-		66,6	144,2	100,8
7) ŞANLIURFA	Mart 1999	143	-	-	7	219	148	-	-	-	-	-	-		4,9	153,1	103,5

"Diğer" kalem, Eskişehir ve Herke işletmelerinde gerçekleştirilen boy-a-baskı-tebiiye işlemlerini göstermektedir.

(*) Aralık 1997'den bu yana kapalı bulunan Adana İşletmesi alıcısı alekşire, ikinci ve üçüncü yıl faaliyete devam taahhüdü için tahakkuk eden cezai şart alacağını tahsil amacıyla yasal tahakkuk başlatmıştır.

KAYNAKÇA

ACUN, Ramazan; “Türkiye’de AR-GE: Mevcut Durum ve Geleceğe Bakış”, Üçüncü 1000’e Girenken Türkiye, TDV Yayınları, 2000.

AKALIN, Güneri; “Kitler ve Özelleştirilmeleri”, İSTANBUL 1998.

AKÇAY, Mehmet; I inci Sistem Mühendisliği ve Savunma Uygulamaları Sempozyumu, Bildiriler-2, Kara Harp Okulu, Ankara 1995.

AKDİŞ, Muhammet; Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Haziran 2000.

AKDİŞ, Muhammet; Dünyada Özelleştirme Uygulamaları ve Türkiye’de 5 Nisan Kararları Sonrası Beklenen Gelişmeler, 1995.

AKGÜL, Aziz; Savunma Sanayi İşletmelerinin Yapısı ve Türk Savunma Sanayi, Başbakanlık Basım Evi, Ankara, 1985.

AKGÜL, Aziz; Savunma Sanayi İşletmelerinin Nitelikleri Üzerinde Bir Araştırma ve Türkiye İle İlgili Öneriler, ANKARA, 1985.

AKSU, Suna; Ortak Üretim Projelerinin Ulusal Ekonomiye Katkıları, SSM, Ankara, 1997.

AKSU, Suna; Ortak Üretim Projelerinin Ulusal Ekonomiye Etkileri Açısından Analizi, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Ankara 1997.

AKTAN, Coşkun Can; Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisi’ne: Özelleştirme, İzmir 1993.

AKTAN, Coşkun Can; Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları.

AKYILDIRIM, Muzaffer; Türkiye’nin Avrupa Savunma Ajansı (EDA) İle İşbirliği, <http://www.ssm.gov.tr>.

ALAGÖZ, Cemal; Türk Savunma Sanayinin Geleceğine İlişkin Değerlendirme, Savunma ve Güvenlik Bülteni, Sayı 17, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 2001.

ALAGÖZ, Cemal; Savunma Sanayine İlişkin Değerlendirmeler ve Savunma Sanayinde Yerli Katkının Artırılması.

ALAGÖZ, Cemal; Türk Savunma Sanayine Bakış.

ALAGÖZ, Cemal; Türkiye’de Sanayileşme ve Türkiye’nin Teknolojik Gücü.

ALKİN, Emre; Türkiye’de Milli Savunma ve Kamu Harcamalarının Bütçe Açığı, İç Borçlanma ve Enflasyona Etkisi.

ALNIAK, Oktay; Savunma Sanayi ve Tedarik Hakkında Düşünceler, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2001.

ALPTEKİN, Engin; “Savunma Sanayinde Şirket Birleşmeleri”.

ALTINTAŞ, M. Bera; Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:8, Ankara, 1998.

ANLAĞAN, Ömer; Ulusal Kamu Araştırma Programları ve Ulusal Savunma Araştırma Programları.

ARI, Ünal; Değişim ve Adaptasyon Mücadelesinde Savunma Sanayinin Geleceği, MSB Araştırma, Teknoloji ve Faaliyetler Bülteni, Sayı 12, MSB, Ankara, 2000.

ARIS, Hakkı; OTOKAR, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 4.

ARIOĞLU, Ergin; “ Özelleştirme Değil Kamulaştırma ”, Kaynak Yayınları, İstanbul 1995.

ARSLAN, Hakan; Küreselleşme, İmge Yayınevi, İstanbul, 2000.

ARSLAN, Sadık; Türk Ekonomisi Çerçevesinde Türk Savunma Sanayii, Eskişehir, 1990.

ATASOY, Veysel; Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu, Nurol Matbacılık San.ve Tic.A.Ş., Ankara, Ağustos 1993.

ASELSAN Dergisi, Sayı: 48, Kasım 1998.

ASELSAN Dergisi, Sayı 51, Şubat 1999.

ASELSAN Dergisi, Sayı 52. Mart 1999.

ASELSAN İnternet Sitesi, [http:\ www.aselsan.com.tr](http://www.aselsan.com.tr).

AYDOĞAN, Metin; Bitmeyen Oyun, Kum Saati Yayınları, İstanbul, Haziran 2002.

AYDOĞAN, Metin; “Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve TÜRKİYE”, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 1999.

BUDAK, Hüseyin; “Tekelci Sermayenin Haçlı Seferi, Özelleştirme–Diyalektik Yayınları – 6.

CEVİZOĞLU, M.Hulki; “Türkiye’nin Gündemindeki Özelleştirme”, İlgı Yayınları, İSTANBUL 1989.

CEYLAN, Fatih; Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ve Avrupa Savunma Ajansı (EDA) Kapsamında Türkiye AB İlişkileri..

CONZE, Henri; "The DGA's New Spot", Military Technology, Special Issue 1995.

CÖMERT, Servet; Özelleştirme ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Harp Akademileri K.lığı Basım Evi, İstanbul, 1998.

ÇAĞLAR, Bora; Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi, Harp Akademileri Bülteni, Sayı 196, Harp Akademileri K.lığı, İstanbul, 2000.

ÇAKMAKOĞLU, Sabahattin; "Altyapısız Olmaz" Ulusal Strateji Dergisi, Eylül-Ekim 1999.

ÇELENKLER, Hüsnü; "Savunma Sanayimizi Niçin ve Nasıl Güçlendirmeliyiz", Aselsan Dergisi, Ankara Mayıs 1998.

Devlet İstatistik Enstitüsü İnternet Sitesi 15 Haziran 2006, [http:// www.die.com.tr](http://www.die.com.tr).

Devlet Planlama Teşkilatı İnternet Sitesi 18 Mayıs 2006, [http:// www.dpt.gov.tr](http://www.dpt.gov.tr).

ERCAN, Ali; Türk Savunma Sanayi Politikası ve NATO'nun Savunma Yetenekleri Girişimi, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 88, 2001.

ERCAN, Ali; Ulusal Savunma Sanayiye Doğru, Ulusal Strateji, Sene 14, Sayı 38, 2002.

ERGÜVENÇ, Şadi; "Yeni Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi", Ulusal Strateji Dergisi, İstanbul, Ocak-Şubat 1999.

Global Defence Industry Survey, The Economist, 14 Haziran 1997.

GÜLER, Servet; "Dünyada Savunma Sanayi Yapılanmaları", 2001.

GÜR, Osman; Türk Silahlı Kuvvetlerinin Savunma Sanayi Yoluyla Ülke Gelişimine Katkısı, Harp Akademileri K.lığı Basım Evi, İstanbul, 1998.

GÜRKAN, Erkan; Savunma Sanayinde Milli İhtiyaçların Karşılanmasında KOBİ'lerin Rolü.

Harp Ekonomisi, Harp Akademileri K.lığı Basım Evi, İstanbul, 1985.

İmla Klavuzu, TDK Yayın No.525, TTK Basım Evi, Ankara, 2000.

KAHVECİ, A.Rıza; "AR-GE'ye Dayalı Tedarik", Millî Savunma Bakanlığı Araştırma Teknoloji ve Faaliyetler Bülteni, Sayı: 15, Ankara, Nisan 2001.

KAHVECİ, Ali Rıza; "AR-GE'nin Önemi ve WEAG Panel II Faaliyetleri".

Kamuya Ait Taşınmaz Malların Milli Ekonomiye Kazandırılması, Ankara Sanayi Odası Yayını No:46, Ankara, 2000.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1980–1986 Yıllığı, Ankara, 1986.

KARAVELİOĞLU, Uğur; Savunma Sanayinde İhracatı Artırmak.

KARDEŞ, Ramazan – GÜZEL, Hülya; Türkiyede ve Dünyada Yaşanan Özelleştirme, Vakıfbank Araştırma Dizisi No:2, ANKARA.

KARLUK, Rıdvan; “Türkiye’de KİT’leri ve Özelleştirme”, İSTANBUL 1998.

KIVRIKOĞLU, Hüseyin; “Çatışmayı Önle, Gerginliği Azalt, İstikrarı Yükselt ” Ulusal Strateji Dergisi, Mart-Nisan 1999.

KORKMAZYÜREK, Haluk; Savunma Sanayi Firmalarının İşletme Düzeyinde Strateji Tercihleri ve Strateji Oluşturma Sürecini Etkileyen Değişkenler Üzerine Bir Araştırma, Gn. Kur. Bşk.lığı, ANKARA.

KULOĞLU, Armağan; Türkiye’nin Savunma Sanayi Politikası ve Hedefleri.

KULOĞLU, Armağan; Türkiye’nin Yeni Savunma Sanayi Politikası ve Türk Silahlı Kuvvetleri İhtiyaçlarının Tedariki.

KULOĞLU, Armağan; Türkiye’nin Milli Silahlanma Direktörlüğü Faaliyetleri.

KUT, Şule; “En Uzun On Yıl”, Boyut Kitapları, İSTANBUL, 1998.

KUTLUHAN, Bora; Türkiye ve TSK Modernizasyon Faaliyetleri, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 83, 2001.

Milli Savunma Bakanlığı İnternet Sitesi 10 Ocak 2006, [http:// www.msb.gov.tr](http://www.msb.gov.tr).

Milliyet Gazetesi, "Türk Şirketi Yabancıyla Nasıl Evlensin?", 4 Ocak 1997.

NATO Review, 1999.

NEFTÇİ; Hüseyin; "Savunma Sanayinde Off-set uygulamaları" Savunma Sanayindeki Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu, Kara Harp Okulu Bildiriler Kitabı, Cilt:1, ANKARA, 1997.

ONARAN, Nevzat; Ulusal Strateji Dergisi, “Savunma Devleri IDEF Sahnesinde”, İSTANBUL Eylül-Ekim 1999.

ORÜN, S.Sunday; Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 86, 2001.

ÖKSÜZ, Enis; IMF Kışkacında TELEKOM ve THY, Sam Yayınları, İSTANBUL, Eylül 2002.

ÖNDER, İzzettin; “Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme” Maden İşçileri Sendikası Yayını, Nisan1994.

ÖZDİL, Ersin; Yabancı Ülkelerle Yapılan Savunma Sanayi İş Birliği Faaliyetleri ve Değerlendirilmesi, MSB Araştırma Teknoloji ve Faaliyetler Bülteni, Sayı 14, ANKARA, 2000.

Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No:4046, 27.11.1994 tarih ve 22124 sayılı Resmi Gazete.

ÖZERMAN, Pınar; Savunma Sanayindeki Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu, KHO, Bildiriler-1, ANKARA, 1997.

ÖZERMAN, Pınar – KARAİBRAHİMOĞLU, Zeynep; Dünyada ve Türkiyede Savunma Sektörü, TUSAŞ Uzay Sanayi A.Ş., ANKARA.

ÖZTÜRK, Turan; Türk Savunma Sanayinin Gelişimi ve Moral Yönü, K.K.K.lığı ANKARA.

ÖZTÜRK, Yıldırım; Savunma AR-GE 98 Sempozyumu Bildiriler Kitabı,

ÖZTÜRKKAN, Zeliha; Türk Savunma Sanayi İhracatında Öncelikler, <http://www.ssm.gov.tr>.

PAYAL, Yalçın; TSK Modernizasyon Programına Teknolojik Gelişmelerin Etkileri, Harp Akademileri K.lığı Bülteni, Sayı 2, İSTANBUL, 2001.

RODRİK, Dani; “Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, Sabah Kitapları, İSTANBUL, 1998.

SADIKLAR, Cafer Tayyar; 2000’li Yıllar Dünya ve Türkiye, Kültür Bakanlığı Yayınları, ANKARA, 1997.

Sanayi Kongresi, Savunma Sanayi Sektör Raporu, TMMOB, 1991.

SARIASLAN, Halil; Türkiye’de KİT’lerin Özelleştirme Sorunu ve Sistematik Bir Yaklaşım Önerisi, TOBB, ANKARA.

Savunma Sanayii Müsteşarlığı İnternet Sitesi 14 Şubat 2006, <http://www.ssm.gov.tr>.

Savunma Sanayindeki Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu Paneller Kitabı, Kara Harp Okulu, ANKARA, 1997.

Savunma Politikası ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Beyaz Kitap 2006, Milli Savunma Bakanlığı, ANKARA, 2006.

Savunma Sanayi El Kitabı, MSB, Genelkurmay Başkanlığı Basım Evi, ANKARA, 2001.

Savunma Sanayi ve Tedarik, TÜBİTAK Bilim ve Teknoloji, Strateji ve Politika Çalışmaları, TÜBİTAK BTP 98/01, İSTANBUL, Ocak 1998.

Savunma Sanayi Raporu 2005, <http://www.sbm.com.tr>.

Savunma Sanayinin Dünü Bugünü ve Yarını, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, ANKARA, 2000.

Savunma Sanayi Alanında Ar-Ge Faaliyetleri Rehberi, Milli Savunma Bakanlığı Ar-Ge Dairesi Başkanlığı, ANKARA, 1997.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı El Kitabı, SSM, ANKARA, 1998.

Savunma Sanayi Müsteşarlığının 15 nci Yıldönümünde Savunma Sanayinin Dünü, Bugünü ve Yarını, SSM, ANKARA, 2001.

Savunma Sanayi Sempozyumu-2000, SSM, ANKARA, 7-8 Kasım 2000.

SEZGİN, İsmet; 2000li Yıllarda Türkiye'nin Savunması, Söyleşi, Savunma ve Havacılık Dergisi, Cilt 11, No:4, 1997.

SONER, Veli; Türk Savunma Sanayinin Silahlı Kuvvetlerin Modernizasyonuna ve Ekonomiye Olan Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 1997.

SOYSAL, Mümtaz; "Küreselleşme Akımı İçinde Özelleştirmenin Yeri ve Özelleştirme Uygulamaları SEMPOZYUMU" Türk Metal Sendikası, ANKARA, 20 - 21 NİSAN 1994.

Stockholm International Peace Research Institute 10 Eylül 2006, <http://www.sipri.com>.

ŞİMŞEK, Muammer, Türkiye'de Savunma Sanayi, ANKARA, 1989.

ŞİMŞEK, Muammer; Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Türkiye'de Savunma Sanayii, SAGEB Yayınları, ANKARA, 1989.

ŞİMŞEK, Muammer; Askeri Harcamaların Ekonomik Etkileri, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 338, Harp Akademileri K.lığı, İSTANBUL.

TELEKOM İnternet Sitesi 05 Nisan 2006. www.turktelekom.com.tr.

The DGA's New Spots, Military Technology, Special Issue, 1995.

TİMUR, Necdet; TSK'nın 21 nci Yüzyıl Vizyonu, Ulusal Strateji Dergisi, Sene 4, 2002.

TÜBİTAK İnternet Sitesi 08 Mart 2006, <http://www.tubitak.gov.tr>.

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük, www.tdk.gov.tr/sozluk.

Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları, 20 Haziran 1998 tarih ve 23378 sayılı Resmi Gazete.

Türk Savunma Sanayi Ürünler Kataloğu, 2004-2005, SSM, ANKARA.

Türk Savunma Sanayi Kuruluşları, MSB Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığı, ANKARA, 1998.

Türk Savunma Sanayi ve Teknolojik Gelişmeler, MSB Tek. Hiz. D.Bşk.lığı, ANKARA, Temmuz, 1997.

Türk Dz. K.K.lığının Gelişmesi, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 85, 2001.

Türk Savunma Sanayii, TOBB, ANKARA, 1997.

Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Dokümanı, ANKARA, 1998.

Türkiye’de Özelleştirme, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

T.C. Ulaştırma Bakanlığı İnternet Sitesi 17 Mayıs 2006. www.ubak.gov.tr.

Ulusal Savunma Sanayine Doğru, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 83, 2001.

Ulusal Savunma Sanayine Doğru, <http://www.sbm.com.tr/savunma>.

ULUSOY, Ahmet; Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri.

UYVAL, İnci; Savunma Sanayi Gümrük Birliğinin Kapsamı Dışında, ASELNAN Dergisi, ANKARA, Temmuz 1996.

UYVAL, İnci; Savunma Sanayindeki Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu Bildirisi, K.H.O. ANKARA, 1997.

UYVAL, İnci; Tedarik Projelerinin Yönetimi, Genelkurmay Başkanlığı Basım Evi, ANKARA, 2000.

ÜLGER, Fikret; Türk Savunma Sanayi, TOBB, ANKARA, 1997.

ÜNAL, Firdevs Feyza; Özelleştirmenin Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Verimlilik Üzerine Etkisi, ANKARA, 2000.

ÜRÜN, Sıtkı; Türk Savunma Sanayinin Dünü-Bugünü, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 21, 1998.

VAROĞLU, A.Lütfi; Türk Savunma Sanayine Yapılan Yatırımların Geri Dönüşü.

World Bank, Operations Evaluation Department, Precis Number 82, 1.1.1985.

YAKICI, Fatih – PİLLİ, Gökür; Savunma Sanayinde Yerli Katkı ve Sanayileşme, Savunma ve Güvenlik Bülteni, MSB, Sayı 17, ANKARA, 2001.

Yargıtay İnternet Sitesi 10 Mart 2006, <http://www.yargitay.gov.tr>.

YARMAN, Faruk Aga; Savunma Bilimleri Dergisi, Kara Harp Okulu, ANKARA, Kasım 2002.

YARAMANCI, Tezcan; “Özelleştirme”, Harp Akademileri K.lığı Konferansı, İSTANBUL, 16 Kasım 1994.

YAYAN, Veysel; “Savunma Harcamaları ve Savunma Sanayi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İSTANBUL, 1997.

YENER, Ergün; “Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı Özelleştirme”, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:517, ANKARA, 1999.

YILMAZ, Edip; Türkiye’de Elektrik Enerjisi Sektöründe Özelleştirme Nedenleri/Uygulamalar ve En Uygun Özelleştirme Seçeneği Araştırması, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, ANKARA, Şubat 1996.

ZAİM, Mehmet; Türk Savunma Sanayinin 2023 Vizyonu, Savunma Sanayi Sempozyumu, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, ANKARA, 2000.

ZAİM, Mehmet; Türk Savunma Sanayinde Gelişmeler, ASELSAN Dergisi, Sayı 57, ANKARA, 2000.

ZAİM, Mehmet; Türk Savunma Sanayinde Gelişmeler.

ZAİM, Mehmet; Savunma Sanayinin Bilimsel ve Teknolojik Boyutu, Savunma Sanayinde Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu, KHO, ANKARA, Haziran 1997.

ZAİM, Mehmet; Savunma Sanayinin Ülkemizin Bilim ve Teknoloji Altyapısına Etkileri, <http://www.tekbim.msb.gov.tr>.

ZİYLAN, Aytekin; Savunma Sanayi Üzerine, ANKARA, 1999.

ZİYLAN, Aytekin; Sanayileşme Deneyimlerinden Ders Almak, ASELSAN Dergisi, Sayı 59, ANKARA, 2000.

ZİYLAN, Aytekin; ASELSAN Dergisi, ANKARA, Ocak 2000.

ZİYLAN, Aytekin; “Savunma Sanayinde Rekabet”, 20 Mayıs 1999 tarihli Dünya Gazetesi.

ZİYLAN, Aytekin; “Savunma Sanayi ve Tedarik”, TÜBİTAK BTP 98/01.

ZÜLFİKAR, Fahir – ASLAN, Mert; Türk Savunma Sanayi, Savunma

Sanayi Müsteşarlığı, ANKARA, Şubat 2000.

ZÜLFİKAR, Fahir; Savunma Sanayi Sempozyumu–2000, “Türk Savunma Sanayinin Dünü, Bugünü ve Yarını”, Bildiriler, SSM, ANKARA, 7–8 Kasım 2000.

1995 KİT Genel Raporu, T.C.Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1997.

3238 Sayılı Savunma Sanayi Müsteşarlığının Kurulmasına Dair Kanun, 7.11.1985 Tarihli 18927 Sayılı Resmi Gazete.

3291 sayılı Kamu İktisadi Teşekküllerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun, 28.5.1986 Tarihli 19126 Sayılı Resmi Gazete.

International Institute for Strategic Studies (IISS) Military Balance 2001–2002

International Institute for Strategic Studies (IISS) Department of Defense, 2000

ÖZGEÇMİŞ

12 Ocak 1960 tarihinde Elazığ'da doğan Ahmet Mithat KIZIROĞLU ilk ve ortaokul eğitimini İSTANBUL'da tamamlamıştır. 1974 Yılında Deniz Lisesi'ne girmiş, 1977 yılında Deniz Harp Okulu eğitimine başlamıştır. 1981 yılında Deniz Harp Okulundan teğmen rütbesi ile mezun olmuştur.

1981–1989 Yılları arasında Deniz Kuvvetleri'nin muhrip tipi gemilerinde Branş Subaylığı ve Bölüm Amirliği görevlerinde bulunmuştur. 1989 Yılında Deniz Harp Akademisi'nde eğitime başlamış ve eğitimini tamamlamayı müteakip 1991 yılında Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur.

Akademi Eğitiminden sonra Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın büyük karargâhlarında Kısım Amirliği, 1997–1998 yılları arasında Binbaşı rütbesiyle TCG MUAVENET Firkateyni II Komutanlığı, 1999–2000 yılları arasında Yarbay rütbesi ile TCG ADATEPE Firkateyni Komutanlığı görevlerinde bulunmuştur.

2001 Yılında Albay'lığa terfi etmesini müteakip Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın değişik karargâhlarında Grup Başkanlığı, Şube Müdürlüğü, Harp Akademileri Komutanlığı'nda Öğretim Elemanı ve 2005–2006 yılları arasında Komodorluk görevlerinde bulunmuştur.

Almanca bilen Dz. Kur. Kd. Alb. KIZIROĞLU, Doç. Dr. Serap Keskin KIZIROĞLU ile evli olup Kaan isimli bir erkek çocuk sahibidir.